

JÓKAI MÓR ÖSSZES MŰVEI

NEMZETI KIADÁS

XXXVIII. KÖTET

SZINMŰVEK. I.

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA

1895

SZINMŰVEK

IRTA

JÓKAI MÓR

22. OCT. 2019

A FRANKLIN-TÁRSULAT TULAJDONA

15 JUN 1918

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA

1895

BIBLIOTECA IN-1. PED

A ZSIDÓ FIÚ

DRÁMA ÖT FELVONÁSBAN

ELSŐ FELVONÁS.

Személyek: Mór. Kaján. Judit, leánya. Izsák, uzsorás. Salamon, fia. Aisah, Salamon neje. Márk, fiok.

I. JELENÉS.

Tér. Alkony.

KAJÁN (egy kedvüségét erőltetve ballag). SALAMON (visszatartja).

SALAMON. Öreg, Kaján! hol vetted ezt a lányt?

KAJÁN. Be dőre egy beszéd! hol vettem volna?

Nőm, a ki meghalt, szülte őt nekem,
S kevély vagyok, hogy ily szép gyermekem van.

SALAMON. Nem, nem lehet! az égből loptad őt,
Hol angyal volt. S tán ő nem is leány!

Te bűbajos vagy, és ő szellemed,
Légből lehelt, s lángokból alkotott,
Vérégető tündéri tünemény.

KAJÁN. Hm — szép úgy-e? az én leányom ő.

SALAMON. Kaján, én megbolondulok!

KAJÁN. Mit nyersz vele?

SALAMON. Én lányodért fogok megtöbolyodni.

KAJÁN. Hm! nyári holdvilágnál ablaka
Alatt nagy úrfiak járnak búcsút.
A sok lant egymást üzi, s mint dalolnak,
És mennyi kedves éneket, s lesik
Egyetlen hangját bájos gyermekemnek
S mosolygásáért majd agyon epednek . . .

SALAMON. Oh hallgass meg hát.

KAJÁN. S mint mondják nekem,

Ha összejönnek vélem: oh Kaján,
Te boldog ember, mily szép gyermeked van!
Nem adnám a világért, ha enyém,
Ha nőm lehetne ő; — Kaján, leányodért
Maholnap még táborba szállanak
Bálványozói, a mily gyönyörű.
Ha utcán elmegyünk, azt vélheted,
Hogy a királyné megy kíséretestől,
Még tán nyomát is csókolják sokan.

SALAMON. Ne szólj! hisz láttam őt és mily hevet
Gerjeszte bennem egy pillantata,
Olyan gyehehában nem ég . . .

KAJÁN. Minap
Egy szép gyémántos nyakkötőt kapott
Móré Fülöptől; herzegasszonyok
Szégyelhetnék, a mint az tündököl,
Kivált mikor hattyúnyakára fűzi.

SALAMON (tüzesen). Oh, oh Kaján! add nekem e leányt!

KAJÁN (megvetőleg). Hehe! zsidófiú — mit álmodál?

SALAMON. Oh, hogy rohadj meg életedben, ember!

Ki jót kaczagsz a mások kinjain.
Zsidó vagyok s hazátlan, földeden
Nem olyan, mint más Isten embere;
Mert gúny tekint szemem közé, s hová
Fejem lehajtsam, ninesen birtokom;
Kizártatok a lét/kényelmiből,
A tisztelet, hír és becsültetés
Számomra nem viruló szép virág.
De a szerelmet, nines földön erő,
Mely eltakarja tolem, nines határ,
Mely őt körülvegye s bezárja; vagy
E két szemet hát mért kell hordanom,
Vagy mért e fő olyanná nines teremtve,
Hogy a keresztény lányt ne lássa meg?
S miért borul szemétől lángba e szív?

KAJÁN. Azért anyáddal vess számot, ki szült;
Ki szült zsidónak, s felnevelt zsidónak.
Eszed lehetne, hisz nem vagy gyerek.
Nőd van neked otthon s porontyaid.
Vagy azt akarnád, hogy szép lányomat
Üdvösségétől fozsam meg? miért
Siromból s az égből kiátkozand
A szent szék, sőt mint rossz eretneket
Megéget a piacznak közepén.
Csak kérni is hogy tudsz ily — képtelent!

SALAMON. Elrablom őt!

KAJÁN. Csak a fejed ne féltsd.

SALAMON. De lásd, öreg, te nem vagy dús.

KAJÁN. Igaz.

SALAMON. S az én apám ki birná ma fizetni
A leghatalmasb főúr birtokát.

KAJÁN. Miért is lett volna olyan soká
Vámkezelő ?

SALAMON. Szólj, agg, akarsz-e dús,
Akarsz-e gazdag lenni, mint Fugger,
Biborban járni s élni grófilag?
Kivánj! szólj, mit kívánsz leányodért?
Mondd szinaranyból készíttessenek-e
Oly szobrot, mint leányod, lányodért?
Oly gyémántot mint két csillagszeme
Teremtsek-e szemének csillagáért?
Vagy a mint tartod őt, s úgy elveszem.

KAJÁN. Keresztelkedjél meg.

SALAMON. Az nem lehet,

Koldulni elmebetnék akkor; mert apám
Úgy többé nem fogadna el fiának.

KAJÁN. Úgy elmehetsz! én rád sem hallgatok,
S ne inceselkedjél, mert az úrfiak,
Kik lányom minden léptit őrizik,
Kiugratnak bőrödből; úgy vigyázz!

SALAMON. S bár elkárhozzam, ő enyém leend (elsiet).

KAJÁN (utána kiált). Keresztapára ha szükséged lesz,
Szívesen jó Salamon, szívesen.
Kaján, kincsenednek jó hasznát vegyed,
Pénzt és hatalmat ez szerezt neked!
Úr fogsz te lenni magnások felett,
Míg a szerencse kezét fog veled.
Eszed- s lányodnak hasznát jól vegyed! (El.)

II. JELENÉS.

Lak.

Judit, később Kaján.

JUDIT. Még ninesen itt, — és szintúgy várom őt,
Estenként eljön ablakom alá,
Mint oly sokan estenként megjelennek.
Én nem tudom, mért jönnek ők ide,
S mért szólnak ének és dalok között
Ők annyi érthetetlen czifraságot.
Beszédök, mint a szomjú utasé
Vagy elbűvölté, őrzöngő s üres.
Csak ő az egy, ki mindenek között
Dalolja a legkedvesbb éneket;

Oly egyszerű és oly nyugodt szava,
 És mégis kedves ötet hallanom.
 Az ő szemébe nem félek tekinteni,
 Oly nyájas és szelid pillantata.
 Úgy várom őt, én nem tudom miért?
 Csak véle foglalkoznak gondjaim,
 Álmomban is sokszor meglátom őt,
 S akkor legédesebbek álmaim,
 Ébren is sokszor róla álmodom,
 Róla s magamról; s olykor eltűnődöm:
 E férfi, oly szelid tekintetével,
 Nagy méltósággal fenkölt homlokán,
 S erőre szörnyű izmos természetben,
 Hogy oly híven viraszt körülöm; nem
 Örangyalom, jobb, nemtöm ő talán?
 De ily soká ő nem szokott maradni . . .
 Tán dolga van . . . vagy elfelejte engem . . .
 Azt nem hiszem . . . S miért ne? — Szóltam-e
 Hozzá csak egy édes szót? — Érezem,
 Emléke nélkül szívem mily üres,
 Mint száll utána minden érzetem.

Ragyogj, szelid hold; alkony csillagi,
 Ragyogjatok szelid sugaritokkal
 Borútlan égről; — mint enyelg a hűs
 Estszél a hársak illatával. Egy
 Hibázik csak, szép este, kellemeidből,
 Miként hibázik lélek a szoborból:
 Ő nincsen itt!

(Kaján jön hálóköntösében; kezében gyertya)

KAJÁN. S te ébren vagy még, drága gyermekem?
 Örülsz az ablakból kinézni, úgy-e?

(arcát verogeti)

Jó, jó, hisz ez nem baj, maradj csak itt,
 Míg kedved tartja, és mulasd magad;
 Apád öreg, s már rozzant csontjai
 Alunni hívják, — még te most virulsz.
 Vagy már te is nyugodni mégy, hogy ott
 Hagyád a kedves ablakot magára?

JUDIT (egy fehér rózsát ejt le az ablakon).

Hullj, szép virágom, s ő találjon meg;
 Isten veled, te szívem gondolatja,
 Nem hallom messziről lépéseid,

Melyektől a föld síkja megremeg;
 Isten veled és gondolatjaim.
 Jó éjt apám, az ég hatalmai
 Őrködjenek csendes nyugalmodon.

KAJÁN (megcsókolja).

Menj gyermekem, szép lányom, ég veled,
 Álmodjál édeset; jó éjszakát! (El.)

III. JELENÉS.

Az első jelenetbeli tér. Éj.

SALAMON (burkoltan jő).

Fejem ne féltsem, s szívem égjen el,
 Örök szomjam halálomig epezszen. —
 Nem őrzik tán cherubok e leányt?
 Nem látok senkit, csend van mindenütt;
 Csak ezt a holdat el tudnám borítani,
 Hogy lenne éj, s én lennék láthatatlan.
 Magát a vént csak nem remeghetem,
 Gyilkom setétben jól talál, s a lány
 Sikoltozhat, nem hallja senki őt meg.
 Ez itt az ő szobája . . . vetkezik;
 Még árnya is mily szép a kárpiton!
 Most a szövétnekét kioltja, és setét van.
 Enyém lesz ő; setét éj légy velem!

(Átveti magát a falon.)

IV. JELENÉS.

Mór.

Megint csak itt vagyok; nem állhatom meg,
 Hogy estennen ne jőjjek el, e hely
 Kővén lerakni lelkem gondjait;
 E hely nyugalma, e hely édenem,
 Innét viszek magammal új erőt,
 A rám váró bajoknak ellenébe,
 S a nap kietlen táradalmi
 Után oly édes magam itt találnom.
 E lányt alig láttam, de boldogít
 Éreznem, hogy hozzá közel vagyok,
 Mindent, mit szépről s jóról gondolék,
 Ő benne egyesülve képzelek;
 A kép övé, mit itt benn hordozok,

A lelket abba én magam teremtém ;
 És jól esik hinnem, hogy olyan ő . . .
 Ez hoz derüt jövődő életemre,
 Ez édesíti a jelent, melyet
 Komorra tett az országos ború ;
 Reményeim alapja egyedül.
 Leülök megpihenni e küszöbre.
 Ez a szabad lég mily vigan suhan ;
 Honnét, te szellő, ily jókedvűen ?
 A hol lakik vidámság, hol hazád ?
 Égből jövé! Oly csend van mindenütt,
 Mintha csak a fák élnének s füvek.
 Nyugalmas éj viharzó nap után.
 Jó volna tán, ha nem viradna többet . . .
 Hm ! még itt is rám találnak gondjaim.

(Kezére hajtja fejét, a térdére könyököl. Hosszú szünet, melyet rövid, hangos síkoltás ver fel. Mór felszökik.)

Mi volt ez ? . . . nősíkoltás csendes éjben
 Fejem fölött és szívemen keresztül,
 Borzalmasan alomriasztó hang :
 És újra éj lett, és nem hallani
 Utódörgését a villámnak.

(Kifele megy, magáll, s ismét visszajő.)

Nesz közelg.

Lappangó árny vállan fehér teher.

(A falhoz húzza magát.)

Ki vi a poklok lelkivel sötét
 Éj éjszakáján ? . . . én . . . egy angyalért,
 S az éj fátyoltalan világai . . .
 Isten velem !

(Salamon köpenybe burkolva jő, fejére húzva sötét kámzsája ; bal karján, fejét burokba takarva, egy nyulánk nőalak, karjáról két felől lelankadtak tagjai. Salamon jobb kezét, tört szorítva, maga előtt feszítve tartja. A szín végéig siet ; itt Mór elébe ugrik s egyet villantva kardjával, azt dőfésre szegzi a hátrahökkenő Salamon mellének ; a nőalak s a tör kihull ennek kezéből s remegve vonul hátrább az aczél előtt.)

Megállj, sötét alak !

Vagy e szentelt vas átfut sziveden,
 És visszaküld a honnét eljövél.

(Az elejtett burokban kínos nyögés hallik és tört szavak. Salamon arcát szemközt süti a hold.)

Örök nagy Isten! újra nősohaj.

(Elejti kardját, a hölgy elé térdel és azt ölébe emelve, a lepelből kibontani törekszik. Salamon alkalmat kapva elsuhan s suhantában törébe botlik, azt felkapva, villogó szemekkel a lovagra rohan.)

Gyalázatos!

(Kialt ez, s a megtámadót jobbával a légbé kapva lesújtja s nyöszörgő mellére hág, a hölgy ölében föleszmél, szeméit fölemeli. Mór rátekin. Szemeik találkoznak; szíveik egymáson.)

Nagy Isten! úr a csillagok fölött,
Ez ő, a tiszta angyalarczú szűz,
Ez ő, karomban halvány és alélt.
Titkosak, Isten, a te utaid!
De hála néked, mert te jó s igaz vagy.

JUDIT. Atyám! atyám!

MÓR. Oh eszmélj gyermekem;
Nyisd fel lehunyt szemed szép csillagát,
Szelid kebled piheg, oh ne remegj,
Nemes lovagnak védnek karjai.

JUDIT. Apa, nem ébredsz gyermeked szavára?
Hogy tudsz aludni . . . kelj, kelj, kelj, apa,
Ide, hallatlanok történnék itt.

Előbbiek, Kaján (lelkendezve rohan ki ajtaján, hosszú kardot tol maga előtt).

KAJÁN. Ki az? mi az? megálljatok!

(Mórhoz rohan.)

Add vissza nékem szép leányomat!
Judit, szülöttem, élsz-e, szép leányom?

MÓR. Ő mentve van, jer vedd öledbe őt.
Ez a meleg kebel nagyon dobog,
Mint felriadt galambszív mellemen.
Nem tudsz gondot viselni gyermekedre?
Rossz, rossz apa . . . szegény, mint megijedt.

KAJÁN. Ki nyúlt hozzá? Ki volt az átkozott,
A vakmerő, a féreg, a zshivány?
Széttépem azt; kezét és lábait
Eltördelem; szivét és veséjét
Kivágom élve ebnek ételül,
Elásom őt, szemét kiégetem.
Oly rém leend belőle, hogy reá
Még holló sem száll, mely őt megzabálja.

MÓR. Mellére téve tartom lábamat.

SALAMON (nyögve). Oh irgalom! ne nyomj agyon, vitéz!

KAJÁN (meghökken). Ez Salamon!

(Áhítatos vonásokba szedve arczát.)

Lovag, a szentháromság

Áldjon meg érte, a mit jót tevé. (Félre.)

Nem kellesz itt tovább — én itt vagyok.

(Mórhoz.)

Vezesd lakomba, kérlek szívesen,

E reszkető szép gyermeket; neki

Megárt e hűs szél s e rút látomány.

Szólj nyugtató szót hozzá s engemet

Hagyj itt, boszúmmal szörnyeket mívelni.

MÓR.

Tedd, hogy több szüzet ő ne lopjon el.

Add át a törvény büntető kezének.

Mi e szép gyermeknek neve?

KAJÁN.

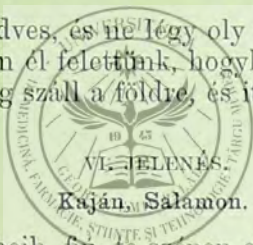
Judit.

MÓR.

Jer, kedves, és ne légy oly nyugtalan!

Az Isten él felettünk, hogyha mély

Setétség száll a földre, és ítél. (El Judittal.)

Kaján, Salamon.

KAJÁN.

Hejh, hejh, fiú, te szépen elbukál,

S ülsz a pocséta kellő közepén.

Csak beljebb hát, mert vissza nem bocsátlak

(Salamon fel akar kelni s töre után nyújtózkodik, Kaján félre rúgja a tört.)

Kérlek, ne kelj fel, s hagyd ott gyilkodat:

Igy is beszélhetünk, te ülve s én

Feletted állva. Holnap ily időben,

Alkalmasint fejedtől válni kell.

Vagy bőrödből kibúnod; az derék lesz,

Fejetlen test mint ugrál a teren,

S hánykódva vérpad szélébe fogózik.

Velődön varjak hiznak meg, s ebek

Széthurezolják az utczán tagjaid;

Ki eltemet, az isten megveri.

Nem fagy meg a vér szivedben? hideg

Jégcseppek nem ülnek homlokodon?

S nincs visszalépned út, csak egy, csak egy.

(Folytatja összetett kézzel.)

Mikor máglyára kötve lát a nép,

S gúnynyal tetézve kínjaid, reád
 Szidalmakkal s marokkal sárt dobál,
 S szalonnát töm tajtékzó ajkaidba,
 Tüzes fogókkal csikland a bakó,
 S lábszáraid kimélve tördeli.

Nos — sírsz? vagy csak fogad csikorgatod?
 Látod, mind erről tudnék én segíteni,
 Mert rajtam áll halálod, életed.

SALAMON. Hogy meg ne haljak, hogy ne bántsanak,
 Mit adjak érte, szólj? s hagyj futni engem
 El, messze földre elfutok, hová
 Ember szava nem hallik el, s hová
 Az Isten napja nem süt reggelenkén;
 De nem! hisz e szivet hová tegyem?
 Volnál te szív gazdagság — el veled!
 De mélyen ülsz te benn a vér között,
 Hogy tépjelek ki? . . . Ember légy kegyelmes!
 Hisz úgy is meghalok; megáld-e majd
 A holt pora téged? míg élek, én
 Csak téged áldva fekszem és kelek.

KAJÁN. Csak légy keresztyén.

SALAMON. Nem, ez nem lehet,
 Apám hogy átkozzam meg, jó apám,
 Ki egykor térdem elringatott,
 És a kebelt, melynek tejet szívám,
 Anyámat s hamvait; s az agg hitet,
 Melyben születtek s haltak őseim,
 Jákobnak és Dávidnak ős hitét
 Hogy hagyjam el? hogy váljak tőlük el?
 Mi hasznod néked lelkem pusztulásán?
 Ültesd a pálmát a homok közül
 A szirttetőre, s nem szeded gyümölcsét.

KAJÁN. De felhágok magas tetőire,
 S elébb meglátom a kelő napot,
 Mintsem a hely, melyre felültetém.
 Czifrán beszélni, lásd, én is tudok;
 Gondolkozzál csak; 'sz úgy is válni kell,
 Ha kívánságom bé nem teljesíted,
 Még holnap este, tán korábban is,
 s vallásodtól. Szent zsoltáraid,
 Kovásztalan kenyér és kincseid
 Mind itt maradnak; s ősz apád fejére
 Nem átokként száll-e szörnyű hited?

Most elvetett vagy, üldözött, utált,
 Arczodnál nincs egyebed emberi.
 Miért maradnod ott, hová születted,
 Nyomorban? a gyalázat szennyiben,
 Itt nyitva, melyen úr lehetsz, az út;
 Hír, tisztelet számodra is terem,
 S megöllek, ha szavam nem fogadod,
 Oly szent igaz, mint hogy fenn . . . nem, nem, lenn
 Az ördög él, és téged elviszen.

SALAMON. Hát nöm, és apró árva gyermekim
 Hová leendnek, ha én elhagyom?

KAJÁN. Koldulni ők majd megtanulnak; ha
 Feledni tudtad őket egy időre,
 Hogy tudnak ők eszedbe jutni most?
 Ismerd magad; ha életben maradsz,
 Azon töröd legelsőbb is fejed,
 Miként juthatsz leányomhoz közel,
 És . . . hogy ha áttérsz szent hitemre . . .

(Morzsolja a szót.)

Ugy

Könnyen megeshetik, hogy én neked
 Ut nőül adhatom; természetesen
 Jó s kedvező körülmények között.

SALAMON (felszökik).

Komoly volt mind, a mit mondtál, Kaján?
 Te lányod nőül adhatod nekem?

KAJÁN. Ugy . . . meglehet . . . ha . . . mikor és hogyan
 Nos jer, szerződünk, jer házamba vélem.

(Magával húzza a vonakodót.)

Gyalázatos halál s örömteli
 Élet között oly gond választani? (El.)

VII. JELENÉS.

Utcza.

ÍZSÁK, (bő ujjas paláستtal, Aisah, ölében kisdede, fia öltönyébe kapaszkodik, jönnek együtt lassan).

AISAH. Hagyj megpihennem; nem tudok tovább;
 Nehéz a méltatlan gyalázat, mint
 A kő halott sirjának ajtaján.
 S e vállak gyengék megviselni azt.
 Hagyj itt leülnöm és nyugodnom.

(Egy szegletkére leül.)

IZSÁK.

Ülj,

S nyugodjál.

AISAH.

És nincs a földön, nincs többé próféta,

Ki megmondhatná szenvedéseink

S a könyvek és a bánat éjszakái

Még meddig tartanak? — Nincsen próféta

IZSÁK (magában).

Kilencz ezer köből buzát adok

Az egrieknek; — minden mérejen

Fél márk ezüst a drága szép haszon; —

Tavaly két márványon tőlük vevém;

És pénzem lesz s gazdagnak hinak engem.

AISAH.

Én Istenem! én erős Istenem,

Mért fordítád el tőlünk arcodat?

Miért levénk ember szidalmivá,

És idegen népek utálata?

A föld pora nem ily eltapodott,

Halottaikról így az emberek

El nem feledkeznek, mint te mi rólunk.

IZSÁK (magában).

Adósaím az ország nagyjai,

Nádor s nemések tartoznak nekem;

Király fején nem áll a korona,

Ha én még nem segítem; — úgy legyen,

Enyém legyen a sóknak adója,

Hidak, várnok nekem használjanak,

És úr leszek s dúsgazdag a nevem.

AISAH.

Nincs mit siratnod, férjem atyja?

IZSÁK.

Még

Nem jött el a siralmak ünnepe;

Majd sírnak akkor minden nemzetek,

Bomlott hajakkal minden nép leányi.

Mostan vigadni kell s örülni még.

AISAH.

Elűztek ők bennünket lakjaiktól,

Elhajtattánk, mint a mirigyések;

Emberrel lakni nem szabad nekünk,

Külön rekesztve élhetünk magunk

Szűk utczában, hol nem jár senki is,

Hová csak délben ér a napsugár.

IZSÁK.

Oda dús palotát építtetek,

Aranytól és ezüsttől csillogót,

Veres márványszobrokkal ékeset,

Mely messze ellát tündöklő fejével

A város törpe házai felett;

Melynél különb nem léssen senkinek.

- AISAH. Azt mondták ők nekünk: eredj zsidó,
S örültek, látva, hogy mi könyezünk;
Gúnyosan néztek félvállról reánk,
És szájukat csúfosan félrehúzták.
Pedig nekünk is volt egykor hazánk,
És városink kőfallal bekerítvék,
Tornyokkal és márványnyal ékesek,
Mezőinken nyájak legeltenek.
Mostan pedig földönfutók vagyunk,
Mint pozdorját széthordoz a vihar,
És senki többé minket össze nem gyűjt.
Uram, mikor fog teljesülni az
Igéret, melyet őseinknek adtál?
- Izsák. Mi gazdagok vagyunk, mienk a lét;
A nagy világnak minden szélei
Az úr népének ismerik hírét;
S hatalmasok vagyunk, — mienk a pénz!
A hős hírének fényt mi készítünk,
Mi nélkülünk királyok esnek el,
S rohantában megáll a győzelem.
Magunk leszünk egy utcza népe, és
Utezánkba majd eljárnak mindazok,
Kik nem szenvedtek meg minket közöttök;
Nagy és kicsiny, s ott várnak ajtainknál,
Míg megnyitjuk nekik — mienk a pénz!
Hozzánk alázattal jó a nemes,
Zálogba hozva ősi fegyverét;
S ruhájáért kenyért kér a paraszt,
Pénzt tékozolni a zászlós, s utódja
Hírét sem hallja apja birtokának.
- AISAH. Azért legyen hát arcunk égre néző,
Hogy emberek szemfulánkját kerülje?
- Izsák. Csak pénzöket adják, és vesszenek
Éhen, mirigy s a tél fagya miatt.
- AISAH. Nem adhatják meg a kiszenvedett
Gyalázatoknak árút ők soha.
- Izsák. A hang üres, nyomát sem hagyja fenn,
A gúnymosolyt nem látják hunyt szemek,
De az arany örökké megmarad,
És úr a földön és a föld alatt! —
Jerünk tovább s utánam kincseim
Hozzátok és tömött málháimat;

Egy, két, három szekér, mind jönnek ök,
 Enyéim ök és kincsekkel tele,
 Az úr hű szolgáját ekkép megáldá.
 És férjed hol van, Aisah gyermekem?
 Éj van, magasan áll a holdvilág,
 S nem látom őt sem véled fáradozni,
 Sem engemet vezetni nem jön ő,
 És gyermekét ölébe venni sem.

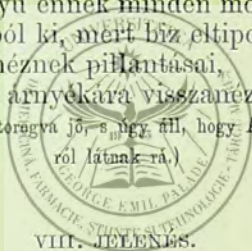
AISAH. Ő messze dolgainkban fáradoz,
 Sietve ment palástját véve fel,
 És rá sem ére tőlem elbúcsúzni,
 Még gyermekeit sem csókolhatta meg.

Izsák. Bölcs gyermek ő, s megáldja őt az úr.
 Boldog, ki jól eszével élni tud.

MÁRK. Anyám! nézd itten jó felénk atyám.

AISAH (felkel). Dehogy jó, kis fiam, jer csak tovább;
 Ki itt közelg, nem a te jó atyád.
 Oly szörnyű ennek minden mozdulatja;
 Térj útjából ki, mert biz eltípor.
 A földre néznek pillantásai,
 És önnön anyékara visszanezdel.

(Salamon fejsüggedten tántorogva jön, s úgy áll, hogy Aisah és Izsák csak hátulról látnak rá.)

Előbbiek. Salamon.

MÁRK. De lásd, anyám, apám is így teszen,
 Mikor haragszik, és mikor búsul.
 Ne szólítsam meg őt?

SALAMON. Megtörtént!
 Laptává tett a sors; s most nem tudom,
 Hogy fölhajtva hol fogok leesni.
 Hová ragadsz, te égő indulat,
 Te lángoló szív merre üldözesz?
 Út visszatérni nem maradt nekem,
 S hová megyek, hol ér utól sirom,
 Ki tudja nékem azt megmondani? —
 A sors oka! miért láttam meg őt?
 S miért volt ő oly szép, oly büvölő,
 S miért e szív hogy jéggé nem fagyott,

Vagy durva sziklakövé, melyről a
Reá lövött nyíl visszapattanik?
Most boldog volnék, s volna nőm, fiam,
S kihez bajomban fussak, Istenem.
Ó éktelen jövődő napjaim!

MÁRK (hozzászalad s lábait nyalábolja át).

Apám, apám! lám hogy jól láttalak;
Anyám reád ismerni nem tudott.
Nézd itt van ő, ott ül a szegleten.

SALAMON (rémülten). Szerencsétlen fiú! hogy jössz ide?
Vagy hol vagyok! hová rohantam el,
Kerülve önnön lelkem rémeit?

(Eltolja magától a gyermeket.)

Anyádhoz menj, az úr nevére, vissza;
Apád nem leszek én, sem férje néki,
Ozvegyszer lesz ő s te árva kis fiú.

(Ellágyulva magához vonja a fút.)

Jer megcsókollak, szívem gyermeke,
Utolszor, és nem többé tégedet.
Adj csókjaimból testvérednek is,
És vigy anyádnak, ők nem látnak engem.

MÁRK. Ne hagyj apám, ne hagyj magunkra minket;
Zord emberek kiűzték agy apádat,
S anyám erőtlenséget is elhajtották,
És sírt anyám, s mi véle jajgatánk,
Mi lesz belőlünk, hogyha minket elhagysz?

SALAMON (kezét Márk fejére teszi).

Isten, Jehova! im e gyermek itt
Nem véte ellened, oly ifjú még;
Bocsáss meg néki apja vétkiért!

MÁRK. Apám, a szentírásban így vagyon:
Megbüntetem a szülők bűneit
A gyermekekben harmad és negyed
Izig.

SALAMON. Szegény, szerencsétlen fiam!

Ugy meg ne csókold ezt a jobb kezét,
Mely elveszít, apádnak jobb kezét;
S ha majd bérczként rád súlyosul a sors,
Ha üldözött, ha elhagyott leendsz,
Koldus a földön, s fájdalomtele
Lerogysz a földre; átkozz engemet,
Átkozd apádat, a kinek bűne

Kínszenvedéssé tette éltedet.
Eredj, ne fogd körül e térdeket,
Eredj anyádhoz, s mondjad el neki,
Hogy árva vagy, s hogy gyászruhát vegyen,
Mert vissza többé férje nem jövend.
(Elrohan. Márk jajgatni kezd, Izsák, Aisah összefutnak.)

MÁSODIK FELVONÁS.

Személyek: Mór. Perényi Imre, nádor. Imre, keresztelt zsidó.
Egy úr. Kaján. Judit. Izsák. Hadnagy. Parasztok.

I. JELENÉS.

Lak. Judit asztalnál ül, keze és szeme egy becsukott biblián, haja fátyóllal van leterítve, öltözete egyszerű fehér és fekete színekből.
Mór mellette, széke karjára dől.

Mór, Judit.

MÓR. Te jó vagy, nem haragszol senkire,
Hogy is teremne kebledben harag! —
Szelid galamb kebelben: — áldani
Termett a szó szép szádnak biborán;
Panaszát megsiratnak a kövek,
Mert jó vagy s nem haragszol senkire,
Oly kedves, oly szép vagy te én nekem
Magányom bús, sötét kietlenén,
Mint óceánban a boldog sziget,
Mint üldözöttnek jöttete emléke.
De hagyd bevégezni beszédemet, (Leül.)
Leülök lábaidhoz s csendesen
Gyönyörködöm szép arczod hajnalában
S lesem szelid szemed tekintetét.
Apám kimúlt, s hogyan! — te nem fogod
Megérteni, mert ily esetre nem
Kelhet szelid szívedben gondolat.
Egy mostohám vala, szép s ifjú még
S ez ő neki halálitalt adott . . .
. . . Italt, a melytől az élet kihal,
Adott neki tulajdon hitvese! . . .
Halálos kinja közt megtette ő
Utolsó rendelkezését gyermekéhez,
Meglátszott még aláírásain
Vonagló jobbja kínrángása; és
Végső parancsa az volt: «Mór fiam
Ugy birja szerzett s ősi birtokom,
Hogy nőt soha, soha ne végyen ő.»

(Kezébe hajtja arczát.)

Ha ő ismerte volna szívedet,
Oh ég! ha téged ismert volna ő . . .

JUDIT. S kegyed . . .

MÓR (feddőleg). Judit!

JUDIT (pirulva). Avagy te, hogyha úgy

Kivánod, nem lehetsz férj? nem soha?
Csillagként, mely ragyog s nem melegít.
Ligetben a tölgy karsú derekát
Vad szőlővesszők átölelgetik;
Te tölgy vagy bérczfokán, nagy és erős,
Téged csak a vészek köszöntenek.

MÓR. De én leszállhatok a bércz fokáról,
S megtérhetek a csendes ős ligetbe,
Hol hű folyondár tölgyeket karol,
Tavaszi jó s ők együtt zöldellenek,
S együtt lehullnak ősszel lombjaik.

JUDIT. Nem tart-e kötve haldokló atyád
Végsóhaja s nehéz kívánata?

MÓR. Erőt vett rajta a nagy fájdalom,
A lélek és test tépő kínjai,
S a szörnyen őrlő gondolatot
Leirta átkul görcsingatta kez;
Kit leghivebbnek hitt, az ölte meg,
S átkozva halt meg a hitlen nemét . . .
Három nap ültem sírja nagy kövénel,
S kértem, hogy adja meg nyugalmamat,
S a kő könnyemtől el nem olvadott,
S a sírkövön át nem hallotta ő
Fia beszédét . . . átkát hordozom.

A törvény teljesülni fog . . . én férj leszek,
Mit vesztek én? sok fényes ezifraság
Boldoggá embert nem tett még soha,
S ki volna a nagy Istenen kívül,
Ki élni és örülni egyedül
Kivánná, tudna, társ-rokontalan?

A szenvedés, a lét vizályai,
Ha bennök hű élettárs osztozik,
A bús öröm hideg kéjelminél
Végnélkül édesebbek. — Kardom itt,
S az Isten ott rólam gondot visel,
S boldog leszek, ha sorsom úgy akarja.

JUDIT. S van érdemes hölgy ilyen áldozatra,
Kéért lemondj fényedről, a kéért

Úr lenni megszűnj, és atyád utó-
 Tanácsát elfelejtsd, s ősházadat,
 Hol éltek és kimúltak őseid,
 Hol mindenik tárgy emlék szebb időkből,
 A gyermekévek boldog lakhelyét
 Elveszni hagyd; hol lesz számodra nő,
 Kiért hasonló átkot egykoron
 Fiadnak bús örökségül ne hagyj?

Mór. Van egy, egyetlen a föld nagy színén,
 Oly bájos, oly szép, milyen te vagy;
 Kiért cserében életem kevés,
 S ki életemben hű társam marad,
 Nemtöm, ha meghal, — oly jó, mint te vagy;
 Egyetlen idvem földön és a mennyben.
 Szelid szeme, derült szép arczai
 Oly kedvesek, mint angyalé s — tiéid,
 A fájdalom arczán megédesül.
 Galambszép keblén öntudatlanul
 Az ártatlanság tiszta hólepleben
 A fel nem költött ifjú szerelem,
 Mint szüde gyermek, bimbóul pihen;
 Úgy csengve szólnak édes hangjai
 Mint ajkaidról, múltnak fátyola,
 Jövő reménye, s a perez kéje ök,
 És tiszta lelke, mint az idvezülté,
 S nemének gyöngeségein fölül-
 Emelkedett. Így él szivemben ő,
 S lebegve kél előttem, hogyha alszom,
 S ha ébren a baj s vész fejemre gyül,
 Mint ígért honából a szeráf,
 Szeliden intve ő mosolyg felém,
 Ez egyetlen, e földi angyalarcz.
 Szólj, szólj e hölgy nem kincs-e a világon?
 Rejtett tündérvilági kincs, kinek
 Hír és arany nem pótolják helyét,
 S kinek becsét a földnek mélyiből
 Ember nem ássa föl, mert angyal ő.
 Itélj, leány, méltán hagyám-e el
 Ősházamat, — ne süsd le szép szemed,
 Hadd látnom kék egének fenekén
 Az éltető reménynek csillagát.

II. JELENÉS.

Tér. Budán.

Perényi Imre. Imre. Egy úr. Kaján.

PERÉNYI (Imréhez). Az ég áldása véled, gyermekem!
 Legyen hited, mint szikla oly erős,
 S ujjá születve idvezítőnk által
 Légy szívben és lélekben jó kereszttyén
 És tisztulásod ünnep lesz az égben,
 Légy a hazának, jó, derék fia,
 A honnak, mely eddig csak mostohád volt.
 Légy békidőben hű polgár s jeles,
 Légy hős a harcban, bátor és vitéz,
 Hogy rád örömmel nézzen a magyar,
 Nevelj a honnak jó polgárokat,
 És teljesítsd, mit megváltónk tanít.
 Én elfogultan válok tőled el,
 S könyek között szoritlak szívemhez,
 Nagyok feled szép reményeim,
 Keresztfiam! tedd, meg ne csaljanak;
 Ha el találsz tevedni s a bajok
 Fejed fölött összesereglenek
 Hozzám jövel, ha életben vagyok;
 Keresztapád tárt karja vár reád. (Megöleli s el.)

EGY ÚR (Imréhez). Pénz a világon a tevő erő,
 S a pénzt szerezni kell az ész; te még
 Tegnap azon nemzetbe tartozál,
 Mely szerte szórva széles e világon
 E titkot tudja, mint kell pénzt szerezni,
 Kincset teremt sanyargatásiból
 S a semmiből pénzt húz ki s dús leszen.
 Ha nem feledted még e titkot el,
 Titoknokom leendsz, — e mostani
 Körülményekből, hisz jól tudhatod,
 A hozzá értőnek dús haszna néz ki;
 S miért ne élni a jó alkalommal?

(Súgva.)

Ott a magas palotában lakom,
 És most magadra hagylak.

III. JELENÉS.

Imre. Kaján.

- IMRE. Megvan! a nagy lépés megtéve van,
 Úgy gondolom, mert mind itt hagytanak.
 Hol mindenütt hordoztak, nem tudom,
 Úgy tetszék, mintha énekhangokat
 Körülem zúgni hallottam vala,
 Mint messze szélnek busult fúvatát,
 Komoly beszédet nagy csend közepén.
 Sok népet, rám fordítva arcaik,
 S hideg víznek fejemre csordulását,
 De még hidegebb lélekborzadást;
 Mind ezt éreztem, és most itt vagyok.
 Kaján, Kaján! érted mit áldozám.
- KAJÁN. Bizony jól tetted.
- IMRE. Mert oly bájos ő.
- KAJÁN. És mert, tudod már, egy iratka itt
 Körömöm között, s te írtad — hisz tudod.
- IMRE. Igen, mert azt ígérted, hogy enyém
 Fog lenni ő, ha álltérék hitedre.
- KAJÁN. Úgy — úgy — olvast és még mást valamit . . .
 De ám legyen még, a farsang közel,
 Vig nászt csapunk, fél város főbbjei
 Menyegződnék lesznek vendégei.
 E házat átellenben itt — elég derék —
 Akkorra megvedd, majd elvégzem én,
 Hogy birtokosa, ha nem olcsón is,
 De átengedje, mert szép helyt vagyon.
 S a gyémánt, melyet Zápolya viselt,
 Most Bátori birtokában leszen, —
 Azért mondom csak, hogy ha tán jegyül
 Akarnád ezt a nődnök megszerzeni . . .
- IMRE. Megörültél? ember, miket beszélsz?
 Minek csufolsz ily gúnyosan reám?
 En dús lakot vegyek, s gyémánt követ,
 S min vegyem azt? szegény, szegény vagyok,
 De már keresztyén.
- KAJÁN. Csak tréfálsz, úgy-e?
 Te vagy szegény? ki hát a gazdag úgy?
 Apád . . .
- IMRE. Ne szólj!

KAJÁN.

Apádnak kincseit

Mély pincebaltok rejtik — én tudom.
Tengerbe úgy foly a sok vízözön,
És vissza egy csepp sem folyhat belőle,
Miként apádnál a kincs meggyűlik,
Es ott marad. Minek fősvénykedel?
Ez, még kevés, mit tőled kérni tudtam.
És így tégy, vagy tőlem leányt ne kérj.

IMRE.

Szörnyű! Szörnyűség! és te vagy keresztyén?

KAJÁN.

Bizony zsidó te most is: kéne-e,
Hogy nőt adjak neked szép jó szóért?
Kinek leánya még ma főuri
Családban foglalhat méltó helyet.
Értsd meg, amit ígértem, igazán:
Azt mondtam én, ha más hiten maradsz,
Leányomat neked nem adhatom;
De nem: mihelyt más néppé változál,
Csak kérni kell, s fennén van mindened.
Te akkor kincseket emlegettél;

IMRE.

Most már nem ör leányom annyit is,
A mennyit akkoron magad ígértél?
Ha mindenemnél többem volna még,
Ő érte adnám: s most, jól nézz reám,
E köntös, melyet rám övezve látsz,
S egy égő szív, mit nem látsz, mindenem!
Igen, mert nem hőztam magammal én
E földre semmit, a midőn levék,
Ne lettem volna bár, minek vagyok?
Apám nem tudja, hogy fia valék,
Azt mondja ő, hogy néki nem leve
Keresztyén gyermeke, egy volt néki,
S az nincs többé, az nincsen, elveszett,
S köszönhetem, ha alamizsnául
Levett kalapomba fillért hajít.
S most mondd, számodra kincset hol vegyek?

KAJÁN (tettetve). Ez szörnyűség! apád kitagadott;

Hallatlan, szörnyű gyermekgyilkolás!
Ha vétél volna is, megengedő
Kezet kellett elédbe nyújtani,
S mert jól tevé s Istennek tetsző dolgot,
Egyetlen egy fiát elüldözi.
Ez borzasztó hollóapa.

IMRE.

De lásd,

Minden mivel bír, önnön szerzeménye,
S belőle templomot építsen ő,
Vagy koldusoknak ossza szét,
Akár elássa, szabadságában áll.

KAJÁN. Nem véle fáradál-e mindenütt?
Nem együtt szerzettek-e dús vagyont?
Csak egy pár éve oly dús gazdag ő,
Azaz . . . mióta . . . bérben birta volt
Az ország vámjait és hidjait.

IMRE. Épen azért vesztett az én ügyem.
Mert a haszonbér . . .

KAJÁN. Nos, mit a haszonbér?

IMRE. Ha ezt megemlítem, mind elveszünk.

KAJÁN. Kik mind? hogyan s miért?

IMRE. Apám

És én.

KAJÁN. S miért?

IMRE (vonakodva).

KAJÁN.

Csak Mert talán
Nem voltatok eléggé lelkesek
A vámszedésben?

IMRE. Oh nem, nem azért.

KAJÁN. Vagy kétszer is beszédtek, a mit
Már megfizettek?

IMRE. Azt mi nem tevők.

KAJÁN. Vagy új pallók helyett a hidakon
A véneket forgattatok meg? ily —
Ilyesmi, nemde, a mitől remeg?

IMRE. Nem, mindezek nem történtek velünk,
Hanem . . . Móra Pál volt a számvevő . . .

KAJÁN. Nos?

IMRE. Ő nekünk jóakarónk vala.

KAJÁN. Az meglehet; de hát aztán mi lett?

IMRE. Móra Pál Belgrád kormányozója lett,
S apám gazdag — és a kincstár üres.

KAJÁN. Úgy-e? oh ez neked korán se baj!
Sőt nagy szerencse, mely gyémántot ér;
Eredj a kincstartóhoz, és ha ezt
Te néki felfedezed, akkor ám
Rendén van minden, és te úr leszesz,
S vöm.

IMRE. Én, én apámat árulnám-e el?

KAJÁN. Dehogy apádat, egy embert, ki csalt,

Ki az ország kincstárát megcsalá.
Ha dús Izsáknak nincsen gyermeke,
Ugy néked nincs apád.

IMRE.

Nem, azt soha!

Az ég szakadjon rám, ha azt teszem;
Nyeljen be a föld, s hányjon újra ki;
Halálom kétségbeesett legyen.

KAJÁN.

Nem, ilyen áron kincs nem kell nekem;
Égj porrá szív, szerelmet nem veszek.
Juj, juj! minek ily czifra fogadás?
Ha nem teszed te, majd én megteszem;
Bevádolom a dús Izsákot én,
S a kincstartó keresztül lát a rostán;
Mórét az ördög sem veszi elő;
De ám apád gazdag bár, de zsidó,
S épen azért, mert gazdag, könnyű lesz
Szegénynyé tenni őt. Majd kincsein
Én s a király ügyvéde osztozunk.
S ekkor nagy úr lehetsz aztán, ha vöm
Szándékozol lehetni.

IMRE.

Óh nagy ég;

Kinek beszéltem én? szent istenem,
Mit mondtam én? ne hidd, az nem igaz;
Hiszen hogy tudtam én? fel ne adjad őt;
Bizony hazudtam, és nem volt való,
A mit hallottál tőlem, hidd nekem.

KAJÁN.

Jókor biz azt; titkod már nem titok.
Vagy menj magad, vagy én vádlok be őt.

(Félre.)

Mit, szent igaz, megtennék nélküled,
Igazolni ha tudnám vádamat,
De így, ha a leghitelesb tanú,
Leányom lesz neje, én dús leszek.
Tehát határozz csak minél előbb.

IMRE.

Ember, ha szived van, s volt valaha;
Hahogy hiszed, hogy lesz egy más világ;
Ha Istenednek lételet hiszed:
Ne tégy az ég alatt ily iszonyút,
Ne kényszeríts fiút jó apja ellen.

KAJÁN (félre). Ez a gyerek még sírni is talál. —

Nem kényszerítelek szóval sem én.
Csak úgy tanácsolom: jobb lenne tán

Magadnak a jó észet használni, mint hogy én
Előzzelek meg. (Menni akar.)

IMRE.

Átkozott!

Megállj, el nem bocsátlak, lábaid
Karolom át; az Isten szent nevéért,
Ne tégy örültté, légy, ó légy kegyelmes,
Apám ne öld meg önnön fegyveremmel.
Nézd, itt előtted leborulva kérlek,
Irgalmazz, kezeidet csókolom.

Nem, nem bocsátlak, ölj meg engem inkább!

KAJÁN (kajánul). Te jószívű, te érzékeny fiú,

Jer, átöllelek, és vejem leszesz.

Ily gyermeket ki megtagadni tud:

Azért csupán halálra érdemes.

Jer, szép leányom keble vár reád

Szerelmesen, szeliden pihegő

Meleg kebel hősín lepel alatt.

Szemérmesen piuló ajkai

A rózsamézét fél akarva nyújtják

Forró sóhaj között, a csókókat.

Szemét lesütve, az emlíny szemet,

Féllopva kedvesére néz vele,

S kéjittasan égő szívere dől.

IMRE.

Ember, hatalmad remítő felettem;

Szívemnek kulcsa kezében vagyon.

Elejtél, már most vigy akárhova:

Követlek, mint kajmánsirást a vad.

KAJÁN.

A kincstartóhoz s Juditomhoz innét.

IMRE.

Megyek, te számolsz minden vétkemért.

Te fogsz helyettem kétségbeesni.

Vezess, vezess, az ég ha rám szakad,

Te néked is kinyomja lelkedet. (El.)

IV. JELENÉS.

Izsák házának előpitvara.

Izsák. Süvegelő parasztok.

IZSÁK.

Zsidó vagyok. Izsák az én nevem.

Ha nem szerettek, mit jöttök reám?

Én nem megyek tihozzátok soha

S falat kenyért sem kérek tőletek.

Ugy-e, ti vagytok, a kik én reám

Nyelvöltögetve néztek útfelen?
 S most koldulásra vált-e dolgotok?
 EredjeteK, pénzt hozzatok nekem.
 S adok buzát; nem kölcsön egy szemet.

PARASZT (felteszi süvegét).

Verjen meg Messiásod, rossz pogány!
 Hogy bőjtöt tarts, ha legjobban vigadsz,
 S az adjon el, kit legjobban szeretsz.

IzsÁK.

Nem, senkit sem szeretek, senkit én!
 Kivánom látni éhhaláltokat,
 S gyönyörködöm kikoplalt színetekben.
 Pogánynak hittok engemet, ti, kik
 Az Izrael népét megeszitek,
 Mint a kenyért. — Senkit sem szeretek!
 Hisz én nekem nincs többé gyermekem,
 Csak egy volt, elvettétek tőlem azt is.
 Magam maradtam, mint a kopjaszál,
 Mit elfutott sereg halomba tűzve
 Zászlóstól ott feledve elhagyott.
 Emelt szemekkel jára egykor ő,
 Nem volt redő magas nagy homlokán,
 S piros volt arcza, mint a szép rubin —
 Miért lett ő keresztvény? — most setét
 Halálszín ül s kék foltok arczain;
 Kidőlt s merőn a földre néz szeme,
 Nincs többé nékem gyermekem!
 Nincs, nem maradt, ki, hogyha meghalok,
 Dús kincseimért megáldjon engemet.
 Elásom őket mélyen föld alá,
 S ott alszunk együtt én és kincseim;
 Fiam pedig koldus lesz a világban,
 S én nem siratom meg őt . . . nem sirok,
 Nem . . . vége a könyeknek . . . nem sirok.

PARASZT.

Gyerünk, fiak . . . szegény gazdag zsidó!
 Biz ez sem vigad, mint mi gondolók.
 Szegény vagyok, alig csügg rólam a rongy,
 S ha rossz kunyhómba lépek, gyermekim
 Sovány didergő arcza jó élém;
 De ők örömmel szólnak így: apám! (Izsákhoz.)
 Te tartsd magadnak boldogságodat,
 Varjú legyek, ha véled megcserelek.
 Ez lenne hát a boldogság? mikor
 Ez éhenholtak szánják sorsomat.

IzsÁK.

Vesztett volna még anyja méhiben
 E cifra ércz; mit használ én nekem?
 Vigyétek, kapkodjátok pénzeim,
 Szórjátok őket a nép közé,
 Csak gyermekeim adjátok újra vissza,
 Adjátok újra nekem gyermekeim.
 De nem! nem . . . nem . . . ő engem elhagyott,
 Ám hűk maradtak szép aranyaim;
 Ők nem leendnek hozzám hűtlenek,
 Ölembe vészem s ők lesznek nekem
 Jó gyermekeim, szépek, s számok se' lesz
 Ha meghalok; mind két szememre egy
 Nehéz ezüst pénzt tesznek énnekem;
 Meg nem könyeznek ők, de sirni fognak
 Szép, ékes zengzetű aranyaim.

V. JELENÉS.

Előbbiek. Hadnagy.

HADNAGY (kezét Izsák vállára teszi).

Izsák, az ország nevében foglyom
 Vagy.

IZSÁK. Jaj nekem, nem véték senkinek!

HADNAGY. Rosszul emlékezel mult tetteidre.

Országos vétékért lettél fogoly.

Jer és kövess a törvényszék elé.

IZSÁK (remegve). Követlek bátran, vígy, az Isten él!

HADNAGY. Az Isten él, hogy rajtad boszút álljon.

Tulajdon magzatod lőn ellened

Tanú . . . az Isten él! — Halványan ő

És térdremegve jött a kinstartóhoz;

Fojtott, fagyos volt minden szózata,

Midőn a harmadévi számadást,

Mit apja tett, hamisnak állítá.

S rögtön parancsot kaptam ellened,

Hogy birtokod s minden írásaid

Pecsét alá vegyem; magad pedig

A várba zár alá tetesselek,

IZSÁK (feleszmélve). Ó jaj nekem! miért születtem én?

Miért öszültek meg hajfürteim?

Port és hamut hintsek közéjük? Oh

Jaj, jaj! miért éltem? koldus vagyok!

Koldus, szegény ruhátlan, elhagyott!

S hogy kezdjem újra ezt az életet?
 Hogy haljak meg, szegényen, rongy között?
 Külön rekesztve vesztett kincseimtől,
 Egy helyre gyűjtött szép pénzeimtől!
 Nem látom őket többet én soha!
 Az út kövén vetek magamnak ágyat,
 Porból s nehéz éjek siralmiból,
 Mellettem elmenők utálata.

S hogy koldulok más háza ajtaján,
 Én dús, én gazdag, én, kitől soha
 Az éhező egy fillért nem kapott?
 Ki mondja nékem: jer szegény öreg,
 Majd ápolgatlak én! (Kétségbeesetten.)

Ki adja meg

Törvénytelen ezüstöm halmait?
 Közöttök éltem éjjel, nappal én,
 Hogy éljek nélkülok oly egyedül?
 Ne lássam őket többé és ne halljam!
 Oh vénségem kietlen napjai —
 Volnék halott most, csendesen aludnám.
 Kietlen nap te, mely világra hoztál,
 Mely első voltál búsult életemben,
 Lettél volna halálom napja is.
 Légy, légy, te nap! örökre átkozott,
 Világtalan, sötét és felleges.
 Vért láss, setétet, s kínos jajgatás
 Süvöltse át nagy déli éjjeled,
 És asszonyok siralma; — mind ti itt
 Alattam és fölöttem, kincseim,
 Átok legyen, szörnyü, fölöttetek:
 Kinek kezében szerte oszlotok,
 Ne legyen álma holta napjaig!
 Születésem napja, légy átkozott! (El.)

HARMADIK FELVONÁS.

Személyek: Perényi Imre. I-ső úr. II-ik úr. Egy nemes. Egy vén ügyész. Mór, kúnalmi főnemes. Szerencsés Imre, kincstárnok. Kaján. Judit.

I. JELENÉS.

Szerencsés háza.

IMRE. Két esztendő, és mennyi változás!
Egymást felváltó sűrű esemény.
Estenként távol harangszó között
Ha végig gondolok két évemen,
Elbámulok, mik történtek velem!
Úr lettem, és Szerencsés a nevem;
Zsidó fiúból kincstartó letyék,
Ez dúsabb ember nálam messze nincs!
. . . Szegények ők! életbe vannak-e?
Hol hordja őket a léf szelvénye?
Hol, merre járnak fáradtan, aléltan?
Nem, nem szabad rájuk gondolni többé,
Bércz áll köztünk . . . a hitkülönbözés. —
Ő engem megtagadt, én vissza őt.
Embernek átka engem el nem ejt,
Szerencsés a nevem, bár nem megy el
Egy ember is ablakaim alatt,
Hogy vad szemet ne vessen fel reájok;
S mi mind ezekre vitt: a szerelem,
Ez el nem alvó, el nem oltható láng,
Még mostanig elégítetlen ég.
Igaz, hogy a hír és a kincs után
Fáradva elfoglaltak gondjaim;
De hogy lefogytak ők, ez indulat
Újult erővel ismét fölkeres, —
Tegnap templomban meglátám a lányt,
Alig birtam magammal, hogy legott
Az oltárnál őt által ne öleljem.

II. JELENÉS.

Imre. Kaján (jó).

- KAJÁN. Jó mulatást, kegyelmes úr! biz én
Meglátogattalak, szép ideje,
Hogy együtt nem beszéltünk.
- IMRE. Nos, mi hír?
- KAJÁN. A tar Belgrád alatt.
- IMRE. Hisz azt tudom.
- KAJÁN. Mult éjjel a zászlós Báthorinál
Nagy vendégség volt.
- IMRE. Én is ott valék.
- KAJÁN. S korán reggel palotája előtt
Két kis fiút lettek — éhholtakat.
- IMRE. Mást, más hírt mondj nekem, oly rendes ez.
- KAJÁN. Oh! most jutott eszembe: a nemes
Urak tegnap szörnyen zajongtanak,
A százhuszas küldöttség megjelent
Királynénk pítváiban, szólanak
Kivánók az ország seregeiről;
S egy czifra bábut tett az asztalon,
És visszavitte azt a nagy gyűlésbe.
Ily bajnokok készülnek nekünk,
Ugy monda egy, kik majd megvédjenek.
És a fajankó ünnepélyesen
Bakókéz által kivégeztetett.
- IMRE. Ejh, nem tudsz hát mi hírt sem mondani?
- KAJÁN. Nem érdekel . . . kéri leányomat
- IMRE. Leányodat?
- KAJÁN. Csak kéri őt, uram.
- IMRE. De én ígéreted követelem.
Keresztény lettem és gazdag vagyok,
S így nincs többé mit szólnod ellenem.
Kevély lehetsz, midőn a kis-király
Jobb oldalán látsz büszke paripán
Ellejteti s kócsagbogláromon
Ezer nemes kincsét csillagzani;
S miként előttem mélyen hajlanak
Süveglevéve, kiknek őseik
Legelső polezon ültek egykoron,
S kik most ott ülnek, nádor, érsekek,
Ország bírása, bánok és urak,

Vajdák és az ország zászlósaí
 Egy asztal mellett ülnek én velem,
 Tanácskozásaink alatt, s szavam
 Nem egyszer volt köztök határozó,
 Mint a ki ország bárója vagyok . . .
 . . . Dús ablakok és erkélyek közül
 Rám hön epedve váró hölgyek arczaí,
 Mint hold a földre, lemosolyganak,
 S száz kendő int, felém lebegve bókot.
 De én nem látom őket, vagy ha meg-
 Tekintem is: felejttem őket, óh
 Mert Judit arcza mindenütt velem,
 S mert nála szebb hölgy nincsen a hazában.
 Két év előtt koldus, nyomor fia,
 Most úr . . . lehajlok fényem zsámolyáról,
 S a rejtetten viruló ibolyát
 Föltüzöm e kebelre föl, virulni.
 Kezet öreg, Szerencsés Imre kér
 Leányodért, a dús Szerencsés Imre.
 KAJÁN. Álmélkodom nagylelkűségeden. (Félre.)
 Ha nem tudnám, hogy szíved nincs helyén,
 Ha nem tudnám, hogy legfőbb titkaid,
 Miknek homályan fellegvárád ül,
 Kezemben . . . hejh ravasz tudsz lenni te,
 Sok embert rászedei — engem soha.
 Arass, a kéréket majd én kötöm. —
 Tán nem leend kedvednek ellenére
 Szegény lakom meglátogatni, ott
 Enyelgve elmulatni az időt,
 A menyegző előtti mézhetek
 Elreppenő rövid kis idejét;
 Jőjj és mulass, s mulattass.

IMRE.

Sietek. (El.)

III. JELENÉS.

Országterem, hosszú asztalnál elől Perényi Imre ül, mellette zászlós
 urak. Kétfelől, háttérben többen a nemesség közül. Az előszín üres.

PERÉNYI. Öt gyűlésünk volt már egy év alatt,
 Öt gyűlésben semmit sem végeznék,
 S mit végeznék, nem tartja senki meg.
 Embert megvédnek önnön karjai,
 S nem küldözi a jobb a bal kezét;

A sast a légben tartják szárnyai,
 Nem vesznek össze — és ez ősz hazát
 Nem menti meg eltündökölt híre ;
 Nincs népe közt, mely őt megmentse, kar,
 Határain a harc robaja zúg,
 Fölhallanak Budára hangjai.
 Jajczát, a végvárt, már csak egy néhány
 Lelkes vitéznek elszántsága tartja.
 Szörény, Zimony, Szendrő, Szabács felett
 A füst s a félhold ütnek már tanyát,
 S hollók, elszánt vitézek csontjain.
 Belgrád, utolsó biztos őrfalunk
 Már omladék, s ez omladékokért
 Négyszáz . . . halljátok! négyszáz férfikar
 Vi végtusát erőszakadtaig . . .
 Majd elpihennek ők és a Dunán
 Nem örködik többé a büszke vár.
 Tegnap s ma is gyors hírnök érkezett,
 Both János és Oláh Balázs segélyt
 Sürgetve kérnek végveszély között.
 De hol vegyünk? mind a két búhatik,
 Úgy elbűvik a harcz elől, akár
 Az ítéletnapig kívánna élni.
 S pénz nincs — az országos kincstár üres,
 Már minden keményre adót veténk,
 Minden vagyona, sőt fejekre is.
 És a begyűlt nagy pénztömeg hová lett?
 Hhaj azt kitudja és ki kérdi meg?
 . . . Honfitársaim! mögöttünk a veszély
 Közel, s minden percz szörnyű veszteség.
 Hová megyünk, ha e hont elveszítjük?
 Nincs több hazánk a föld s az ég alatt!
 Nincs fenn az égben — ott pogány lehet,
 Ki hős halált honáért szenvedett;
 Rossz honfi nem, bár légyen az keresztyén.

I. ÚR (jobbról). Legjobb leendő, tens rendek és karok,
 Magok felülnek és elmenjenek.

(Zúgás.)

Itt sült galambot bizton leshetünk.

(«Le vele!»)

Ha eljön is, soká lesz, úgy hiszem;
 Nem szomszédokra várakozni kell,
 S megvárni, míg a ház fejünkre ég,

Hanem felkötni az ős kardokat,
S kiállani, így szokták őseink.

(Hátul kiáltás: «tudjuk, hogy szokták»).

II. ÚR (jobbrol). Nem, a nemesség ám ne tegye azt;
Kell magnak itthon . . . és nem is divat,
Hogy ily goromba néppel, mint az ozmán,
Nemes vitézek küzdjenek, s híres,
Aczélaik beszenyezzék vele.
Ki lenne házőrzőnek itthon?
Egyébiránt korán is lenne még
Ily gyors futás . . . ráérünk . . . addig is
Tanácskozással töltvén az időt.
Az ellenség elébe Ferdinánd
Igért hadát — a látatlan színüt —
Küldendjük; annak hátán is nagyon
Erős vasa . . . szükséges a csatában,
Hol fordított hát védi a hazát,
S sarkkal fenyíti a hős ellenét.

(Kacsal.)

EGY NEMES (balról). Nincs mit kacsalni rajta, úgy nagyon.
Mi nem megyünk, bár a hős nagyjait,
Kik más vérrel szeretnek élveket
Szerezni, mind elhordja a tatár.
Hanem szeretnők tudni azt előbb,
Az a tömérdek pénz hová leve,
Milyen hadat kellett szerezni? már
Elvettük gyermekeink kezéből a
Kenyért, s most elmenjünk magunk,
Hogy addig a derék kalandosok
Nőnk — s leányainkkal elmulassanak.
Ebren vagyunk, úgy bánjatok velünk,
Kivánjuk, hogy mindazon mesterek,
Kiknek kezén a pénz megfordula,
Szigorú számadásra jöjjenek.

EGY ÚR (jobb oldalon). Az megleend, de addig is tehát
Még most ez egyszer a nemes urak
Felvállalhatnak egy csekély adót,
Mindenki legfeljebb vagyonzai
Egy huszadát . . .

EGY NEMES (balról). Abból mi sem leend!
Előbb a clerus birtokán a sor,
Ő néki nincs családja, ám nekünk
Feleségünk és gyermekünk nagyon;

Ő érje bé a lelkiekkel — és
 A templomokban pénz, ezüst, arany
 Mind hasztalan hever; hisz a török
 Majd úgy is felkutatja, ha bejő,
 S én úgy hiszem, hogy a mit mink adánk,
 Azt vissza is vehetjük.

(A jobb és baloldaltól több urak felugrálnak, erre hevesen lármáznak, ökleikkel az asztalt verik: a nemesség „halljuk“-ot kiabál. Perényi szótlanul, összefont karokkal ül. Mór előlép.)

Mór. Szegény, szegény hazám! így múlsz te ki.
 Ifjan, erősen, és nem harczmezőn,
 Hol hír viraszt sápadt halottakon.
 Beteg, belülről rágodó mirigy
 Miatt, tehetlenül, és védtelen.
 . . . Aldozni kell! kell szívet, életet,
 Vért, életet, szerelnem és hazám!
 Szerelmemért majd fáj az én szívem,
 Hadd fájjon az én hazámért ezreké.
 Túl csillagon öt felkereshetem,
 S egymásba folyva mátkalelkeink
 Üdvöt találnak túl a csillagon.
 Sajogj kebel, — viruljon a háza!

(Az asztal elébe lép. A nemesség: «halljuk Kunhalmi Mórt, halljuk!»)

Mór. Sirtam . . . mosolygatók könyüimen,
 Mosolygatók, erős férfi vagyok
 És sirtam, mint a gyermek anyja sírján.
 De im letörlém már könyüimet;
 Nők sírnak, nekik illik a sírás;
 És sirjokból fölérnek a halottak,
 S fön a királyi lak érzéktelen
 Érekszobrai sírnak hideg könyüt.
 Mi férfiak vagyunk, mienk a tett,
 Mienk a harczmező, a hős halál.
 El félre a magányos érdekekkel
 A közveszély gondterhes napjain;
 Felejtjük a gyűlölség sérveit,
 Nyújtsunk egymásnak békülő kezét,
 S egy gondolatban nyúljunk baljainkhoz.
 Viszálkodás nagy népek sírjait
 Megásta már, győzhetlen népekét.
 . . . Hol egyetértés lelke örökdik,
 Ott védtelen veszély nem áll elő.
 Nándorra kell most rögtön a segély,

S a végvátrak megőrzésére.
 Én őseimnek minden birtokát
 E célra átadom . . . Kunhalma és
 Az ahhoz tartozó birtok talán
 Elég lehetnek némi pótolékul . . .
 Magamnak csak e jó kardom marad,
 Hogy védve őt hazám halhassak el.

(Néhány nemes «éljen»-t kiált, a többi egymás szeme közé néz. A baloldalon felkel az ügyész.)

ÜGYÉSZ. Kérem, Kunhalmi Mór, vel alias
 Maurus de Kunhalma birtokát
 A testamentum értelme szerint
 Csak úgy jure hereditario,
 S csak addig birja, míg nőt nem veszen.
 Tehát donátiót így nem tehet.

MÓR. Kunhalmi Mór nem üz-esúfot szavából,
 S a mit tesz, érte mindenkor felel.

EGY ÚR (jobbrol). Tehát gondoskodjunk legelsőbb is,
 Hogy az ajánltakat ki vegye át.

E végre fel kérem, szólítani
 A kincstartót, hogy benne járjon el.

EGY NEMES (balról). A kincstartót? ismerjük a harist;
 Tudjuk, hogyan szokás, mai napon
 A közkincsekből itt meggazdagodni,
 S mért megy minden dolgunk ráklábakon?
 Hiszen majd ő reá is eljövend
 Az ítéletnek napja. Most pedig
 Vigyázni kell, hogy e szent áldozat
 Ott ne ragadjon piszkos kéz között.

(Több urak a jobb oldalon. Ez sérelem, ez célzás, sérelem. Jobbról: Ez actiót kíván. Nemesség: Ki vele, ki! A gyűlés feloszlik.)

IV. JELENÉS.

Lak.

(Judit, mandolint pengetve énekel.)

Hol ő, a bérez szülötte?	Ki fekszik ott a síkon?
Nap fénye kardvasán, —	Hold fénye kardvasán, —
Fehér sisagszalag leug	Sisagszalagja vérszín,
A távozó után	Oly néna s halavány.
A mint messze ködben elvész.	S holdéjeken a ködbe
Utána vágyva néz	Utána néz tünődve
A hű leány.	A bús leány.

(Az utóbbi vers alatt Kaján és Imre belépnek.)

KAJÁN. Fogadd szívesen, kedves szép leányom,
Ez úri vendéget szegény lakunkban.
Szerencsés Imre nagy kegyelmes úr
Méltóztatott hozzánk lehajlani.
Ő gazdag úr és nagytekintetű.

(Imréhez.)

IMRE. Im itt egyetlen leányom, Judit.
Valóban kedves lányka, híredet,
Szépséged hírét messze ösmerik;
Úr és szegény magasztal tégedet,
S im most szemem győz meg felőle, hogy . . .
Hogy a hír kontár volt festésedben;
Mert bájaidd felülmulják a hirt.
Kaján, bizony méltán kevélykedel.

JUDIT (félre). Én is hallottam a te híredet,
Ismerve van neved távol közel,
S átoktalan nem mondja senki azt ki,
Mert ostorunk vagy síg csapása rajtunk.
Ismertelek a hír beszédiből, (Végig néz rajt.)
S most szembe látlak; oh a hír hazug
És kontár rólad minden képzetem.
Egy éjszaka szemébe néztem én,
Nem voltál akkor úr, de átkozott.
Apám nem ismer, úgy kell lenni, mert
Nem nyitna nekéd rajtot — ördögömnök,
De most ne hagyj el kínos tettetés.

KAJÁN. Lányom, nem is idvezled ez urat?

(Súgva.)

Légy nyájas hozzá, ő gazdag nagyon,
Szerencsés Imre, a kincstárnok ő. (El.)

JUDIT. S apám magamra hágy e szörnnyel itt,
Kitől szivem verése meg-megáll.
Oh hol vagy Mór!

IMRE. Szép lányka, édesem,
Sorsod ha volnék, királynő lennél,
S nem illenék a trónra senki jobban,
Miként te, hölgyeink királynéja.
Ragyogni kell a gyöngynek és nem el-
Rejtezni a világ sugáritól.
Te is ragyogni fogsz, mert ennyi báj
Nem veszhet a homály és por között.
Palotában, fény közt a te helyed;
Hogy lássák az alabastromfalak

Minő sötétek ők, ha köztük élsz ;
 S az Indiáknak tűzgyémántjai
 Tekintetedtől elsápadjanak.
 Királyi fény veend körül, s az is
 Sugárait neked köszönje meg.
 A vártéren, a legkiesb helyen
 Magas oszlopok erkélye felett
 Tekint a bájoló vidékre le
 A legszebb nő szépsége hajnalában,
 Karját tiszta gyöngyök fűzik körül,
 Metszett bibor dúshimzett öltönye,
 Parancsait eselédserég lesi.
 S a leghivebb rabszolga . . . férje, ki
 A kedves vágyait előzi meg ;
 S a nő te léssz, te léssz a dús, a szép,
 S a leghivebb rab . . .

JUDIT (szorongva).

Mór, oh merre vagy ?

IMRE.

S a leghivebb rab

JUDIT.

Allj meg, gazdag úr !

A fény, a csillogás hívásaira
 Nem vágytam én . . . tiedre nem soha ;
 Te dús vagy, tartsd magadnak kincseid,
 S keress magadhoz olyat, ki szeret
 Hatalmatat s féged . . . gyűlöllek én.
 Mert az vagy, a kiből más nem lehetsz,
 Kincsed felett átoksúly örködik ;
 Mert az valál, ki orvul egykoron
 Pártám virágait letépni jöttél.
 Emlékezzél két évvel hátra, úr !
 Eredj, gyűlöllek, fényölelte bűn ! (El.)

KAJÁN (kiszalad.) Mi volt ez ?

IMRE.

Látod.

KAJÁN.

Tán igen is. (Félre.)

Ez volna szép ! Két évi fáradás
 Füst, gőz legyen. — Hagyd csak, kegyelmes úr !
 Leányszeszély, kissé szilaj biz ő,
 S nagyon szemérmes, de majd megszokik.
 Ő tudja, hogy szép, te pedig tudod,
 Hogy édesebb az, a miért esengni
 Kell, mint az önként nyújtott szerelem.
 Majd többször eljössz, és hozzád símul.
 Nem úgy, öreg, én többet nem jövök.
 Nem jössz ?

IMRE.

KAJÁN.

IMRE.

Nem én.

KAJÁN.

Nem jössz?

IMRE.

Hanem ha kell,

Bár mit kívánsz a lányért, megadom.

Kérd mindenem felét, tied leszen.

S azért találsz lányodnak férjet is.

Egykor kaczagva fogadád e szót —

Rég volt . . . akkor kaczaghatál neki.

Most a hatalmas Imre kéri ezt,

S Szerencsés Imre mind kivitte még,

A mit magában elhatározott.

KAJÁN.

Engedj három napi határidőt.

(Félre.)

A lánynak legszebb terveim ekép

Megsemmisíteni nem szabad, — Addig

Határozok, s harmadnap estején

. . . Setét lesz . . . és mindketten elmegyünk

A vár alatti sírkert halmihoz.

IMRE.

Sírkert? . . .

KAJÁN (hidegen).

Igen, ott csendesen leszünk,

S egyezkedésünkben nem háborít

Egy pissenés sem ott; magunk leszünk,

S ki nem hallgatja suttogásaink

A sírokon kívül senki, semmi más,

S a sírok nem beszélnek . . .

IMRE.

Ott leszek.

NEGYEDIK FELVONÁS.

Személyek: Mór. Szerencsés Imre. Török követ. Kaján. Fővén-
mester. Hírnök. Judit. Nemesség.

I. JELENÉS.

Országház mellékterme. Kivül a tanácsteremben heves zaj hallik; a török követ a teremben várakozik. Imre dühösen jő ki.

Imre, követ.

IMRE. Orditsatok vadak, üvöltsetek,
Szátok nagy, csak rajta! üvöltsetek;
Ha eltudjátok vad szitokkal a
Holdat bódítani, s jédűben
A Gellért hazastól odább szalad,
Szerencsés Imre jót kaczag neki.
Szegény boldogtalan kis emberek,
Miket nem képzeltek magok felől,
Neki pirulva mint szónoklának;
Csak rajta! hisz én elhallgathatom,
Erőtlenül vonagló népesoport!
Mozduljatok, ha tudtok nélkülüm,
Tehetlenség, éhenholt koldusok!
Haha! Szerencsés Imre nektek jót nevet

(A követhöz.)

És mit kívánsz ezen felül?

KÖVET. Semmit sem.

IMRE. És ígéreted megáll?

KÖVET. Ha két napig Belgrád alá segílyt
Nem küldesz — a nagy-úr kegyelmiből
Azon gazdag ajándékon kívül,
Miket tenéked küldött általam,
Jutalmadon magad bámulni fogsz.

IMRE (félre). Azt megteszem! akár soha ki ne
Adjam kezemből Kúnhalmi javát.
De lásd, ez annyi lesz mint árulás.

KÖVET. Harminczezer arany.

IMRE (kezet nyújt).

KAJÁN (előlép s elkapja Imre kezét).

Ne még, ne még!

IMRE. Te itt?

KAJÁN. Hisz én vezettem őt ide.

De várj kevéssé, még többet is ad.

IMRE (a követhoz). S lehet, hogy nekem futnom kell ezért,
Lehet, hogy érte házam elveszik,
S ha meg nem ölnék, száműznek bizonynyal

KÖVET. Szultánunk mindenkor szívesen lát.

IMRE. Csak nem leszek muzulmán.

KÖVET. És miért ne?

Mohamednek idvezítő hite
Maholnap a világ vallása lesz,
Egy Allah, egy próféta lesz a földön;
Így esküvék az égre a nagy-úr,
A próféta szakállára s Selim
Kardjára, — s így lesz nem soká.

IMRE. Azaz

Ha én Nándort segély nélkül hagyom;
S ha nem teszem, hamis lesz esküje.

KÖVET. Negyvenezer arany!

IMRE.

Ma este átadod, ma este még!
Jer ird alá. (Egy asztalhoz vezet.)

Negyvenezer arany.

KÖVET (ír). Negyvenezer arany — s Nándor mienk. (El.)

II. JELENÉS.

Lak Kaján-nál.

(Judit kezébe hajtva fejét, ül. Mór belép.)

MÓR. Bucsúzni jöttem hozzád, drága hölgy,
S utószor látni bájos arcodat,
És szólni hozzád s szódat hallani.
Hová megyek? azt kérded . . . halni . . . ott
A hold felett ismét találkozunk.
Hiszen tudod, hogy téged bírni s élni
Egy gondolat, öröklő, végtelen.
Vesztettelek s nem élhetek tovább,
Kiittam a keserv végcseppjeit;
Szívem tépett s a végdöfés elé
A sír honába megpihenni vonz.
Isten hozzátok boldog álmaim,

Álmodtam, és most meghalok bele.
 Alattam a föld rengve elforog,
 Szívem halott és sírja e kebel;
 Nincs fájdalom, mely meg nem ülte őt,
 Nincs földön üdv, reményem egy maradt
 S az a halál, kietlen bús remény.
 Már sírni sem tudok . . . oh Magyarország,
 Adsz-e nekem nyugalmas éjszakát?
 Én néked mindenem, reményeim
 Fölköszök . . . Leszállt a bérczi tölgy
 A hegytetőről, szélvész zúzta le,
 Halottan a ligetben fekszik ő,
 S a hű folyondár búsan ráborul,
 Sápadtak és aléltak lombjaik . . .
 Isten veled . . . a kín szívembe szúr;
 Isten veled reményem, mindenem.
 Ha hűs lobogványt fürteid között
 Dúsan, hiven érzesz enyelgeni.
 S elhalni, mint hosszú, hideg sóhajt
 A tér felett pusztán kietlenül:
 Az én utolsó sóhajom lesz az.
 Isten veled . . . elfejtődik szavam . . .
 Ott nem lakik több fájdalom . . . ott . . . ott
 Az égben árva lelkeim fölkeres,
 Elhagysz-e Mór, midőn fejem fölött
 A tengerbű lázongva összecsap?
 Le hagysz sülyedni kínom tengerébe?
 Álmatlanok lesirt nagy éjeim,
 És napjaim sötétek, mint az éj.
 Menj . . . én követlek — én is megtalálom
 Az utat, mely a földről elvezet;
 S legelső, a ki téged üdvözöl,
 A boldogok honába fölrepülöt,
 Én leszek az, az én lelkem lesz az.
 Eredj, nem hagylak téged el soha.
 Isten, szörnyen megpróbálsz engemet!
 Mi vonz utánam téged, jó leány?
 Ráérsz meghalni még, nincs senkinek
 Oly bújja, mint nekem, s oly élete,
 Melynek reménye csak az egy halál.
 Nincs senkinek? . . . Te egykor e szívet
 Nevedre feldobogni tanítád;
 Te mindenemmé tetted magadat,

JUDIT.

MÓR.

JUDIT.

Tulajdonoddá gondolatjaim,
 Egy szép világot tártál fel nekem,
 Egy ismeretlen kert virágai
 Közé vezetél s most felejtselek?
 Kitéped emlékeddel szívemet,
 Elmégy s szívem magaddal elviszed,
 Meghalsz . . . szívem veled hal! oh hiszen
 Megláttalak s megosztám éltemet.

MÓR. Ne e kesergő hangot, oh Judit!
 Ha elrablám nyugalmaidat — bocsáss meg,

JUDIT. Fáj nékem is itt benn és kínjaim
 Halálosak, de oh hazám — hazám!
 Te nagy vagy! oh igen, te azt tevéd,
 Mit oly nemes léleknek tenni kell,
 Minő Kunhalmi Mór; mért nem lehet
 A nőnek is hazáért vérzeni?

MÓR. S alunni ott győző vas oldalán!
 Irigylem e dicső nagy utadat.
 Mi üz a túlvilagra tégedet?
 Atyád van itt, hű, nyajas és öreg;

JUDIT. Fejér haját ki fogja tépni ő,
 És sirni fog feletted, s szellemed
 Felhők felett siralmi háborítják.

MÓR. Nem ismered Szerencsést?

JUDIT. Hah, Judit!
 Kit említél! . . . e szörny . . . te láttad őt?

MÓR. Láttam, s szívem még most is ver bele.

JUDIT. Nagy Isten, hogy bírom meg e csapást!

MÓR. Ő elveszett, kit legjobban szerettem;
 Halálosan, setéten, iszonyún.

Nincs a ki őt megmentené . . . az ég,
 Ott Isten él, de ördög él alatt.

Nem bírhatom legédesb üdvömet,
 S egy átkozottnak légyen az bitangja . .

(Törét megmarkolva.)

JUDIT. Oh hölgy, nem félsz hideg vas élitől?
 Nem. Ölj meg engem Mór, az Istenért
 Döfj, döfj, ide, oh ölj meg engemet

MÓR. Téged? . . . bizony nagyon szorul szívem,
 De ő . . . igen, ő veszni fog, te élj.

JUDIT. S te?

MÓR. Síromon virágokat nevelsz.

JUDIT. És megvonod tőlem kegyelmedet?

- Jó, este lesz; jöjj bucsút venni akkor.
 Eredj Mór, és jöjj el, ha este lesz.
 MÓR. Piros lesz kardom akkor; eljövök,
 Látlak. (El.)
 JUDIT. Magas csillagzatok felett. (El.)

III. JELENÉS.

Utcza. Több nemes zajongva jő.

- I. NEMES. Nem jött? tehát ismét bolondítás!
 Ez szörnyűség így játszani velünk.
 II. NEMES. (III-hoz). S te mit mívelsz szablyáddal, vad fiú?
 III. NEMES. Hát azt csinálom, hogy éles legyen.
 Torkom rekedt, addig míg megnyílik,
 Kardom fenem az utcák szegletéhez,
 S meghallja a király s tanácsosi,
 S eszökbe jő, hogy kardunk is vagyon.
 (Lármázva el. Fővérmeester kapujába kiáll. Szerencsés jő.)
 IMRE. Mit lármáz e sok böcskoros vitéz,
 Rongyos nemes?
 FŐVÉRMESTER. Felsége a király
 És a kalandosok, nem mennek át
 Tanácskozásiukba, ez bajok.
 (Kaján jő.)
 IMRE. Kaján, jer félre, szóm leszen veled.
 Két éve már, hogy erről szólani
 Akartam
 KAJÁN. Ugy! Lányomról, nemde?
 IMRE. Másról. Nálad egy iratom vagyon.
 KAJÁN. Tudom; a miben te elismered,
 Hogy lányomat erővel elraboltad,
 Magammal hordozom azóta azt,
 Nyakamról is zsinóron függ alá . . .
 IMRE. Ennek te már nem sok hasznát veszed;
 De nézd, cseréld be egy másikkal ezt,
 Melyért tenéked a török követ
 Negyvenezer aranyat lefizet.
 KAJÁN. S ha nem teszi?
 IMRE. Ugy én magam fogom
 Tetőled azt megint beváltani;
 Aláírásom ott alatta van.

KAJÁN. Jó. Add ide és vedd emezt.

(Az irásokat becserelik, megvizsgálják. Kaján el. Újra jönnek lármázó nemesek.
Imre körökbe lép.)

IMRE. Urak, hallgassatok kissé reám.
Amott egy ember a török követ
Lakába megy; ő kém, én állítom,
S jutalmaul — lessétek jól meg őt —
Pénzt fog kihozni onnét.

NEMES. Utána;

Leaprítjuk, ha rajta kapjuk őt. (Elsietnek.)

IMRE. Eredj Kaján, te vissza nem kerülsz;
Lányod maga marad, nincs senkie,
S akkor Szerencsés Imre — célhoz ért.

(A fővémesterhez.)

Mester, elébb itt e börtön előtt
Hosszú sóhajt hallottam fújni el,
Minő azé, kinek lelke kimegy;
S még markodon a friss vér párolog,
És rendkívül vidám vagy, mint valál,
Midőn Dózsa fejébe nyomtál koronát.

FŐVÉRM. Jól mondtad, ma szép egy napom vala;
Három török követ nyakát szelém.

IMRE (rémülten). Három török követ nyakát? S miért?
(Messziről zaj. Hírnök megy át fuladozva. Nép kíséri.)

HIRNÖK. Rémüljete! Fejérvár elveszett,
Nándor-Fejérvár, árulás miatt. (El.)

NÉP. Halál az árulókra!

FŐVÉRMESTER (előlép). Itt vagyok.

KAJÁN (jő, a megkövült Imre vállát megveregeti).

Gondoskodásod köszönöm; nagy úr!

ÖTÖDIK FELVONÁS.

Személyek: Perényi Imre. Kunhalmi Mór. Kaján. Szerencsés Imre. Egy nemes. Jegyző. Fővérmester. Egy férfi. Egy asszony. Hadnagy. Judit. Temetőőr. Nemesség. Örök.

I. JELENÉS.

Szoba Perényinél. Perényi asztalnál íráskötegek között ül, előtte jegyzője áll.

PERÉNYI. Eső esik künn?

JEGYZŐ. Igen, jégeső.

PERÉNYI. Minek is volna most derült idő?

Ki fogna néki örülni? . . . (Zenhang.) Mi zaj Ott fenn a várban? Menyegző talán?

JEGYZŐ. Toborzóhang és csúszalom zeneg.

PERÉNYI. Hát vigalom kell most, midőn fejünk

Felett leszakadásra áll az ég?

Borzasztóság! mi itt alant sírunk,

S majd tebolyodottá leszünk gondjainkban

S éjjel óraütéseket számítgatunk;

Ott fenn pedig ledéren tánczene-

Hanggal verik fel a rémhallgatást. —

Jól teszitek . . . még ma együnk, igyunk,

Hisz holnap úgylis meghalunk.

HADNAGY (jő). Kegyelmes úr, (Egy iratot nyújt át.)

Itt a rendeknek határozata

Török Bálint, az elfutott felől.

Száműzetik.

PERÉNYI. Úgy légyen.

HADNAGY. Ird alá. (Perényi aláír.)

Imitt ez Szerencsés Imre felől. (Átadja.)

PERÉNYI. (végig fut rajta). Oh Imre, Imre! ennyire jövel;

Nem állhatom, hogy ne sirassalak —

Keresztfiam valál és az vagy. — Add

Az írást, nevemet aláírom. (Aláír.)

HADNAGY. E harmadik minden külföldinek

Az udvartól úti-levélt kíván. (Perényi aláír.)

E negyedik a tisztelendőket

Földi javak gondjától menti meg. (Perényi aláír.)

S ez itt az utolsó kérelemlevél
Ő felségéhez, hogy közénk lejjön.

PERÉNYI (aláírni készül, künn zsvaj).

Mi lárma az? mi lelket rendítő
Vihar? Jenő, nézd meg az ablakon.

JENŐ (kinéz). Ez a nemesség ingerült hada,
Hüvelyhagyott vasakkal jönnek ök.

PERÉNYI. Ez hathatós egy kérelemlevél.

(A háttéri ablakhoz vonulnak.)

II. JELENÉS.

Sirkert. Elöl egy kereszt, oldalt beomlott sír, fölötte egy nőalak alszik,
Mór jó, a kereszt előtt megáll. Este van.

MÓR. Apám, itt van fiad, meghallod-e?
Kivánatod betelt, magam vagyok,
Magányos özvegy, menyegző előtt;
Hozzád megyek, de hol talállak én?
Oh nincs szavad számomra, nincs egy is? . . .
Mért oly nehéz e márvány sírodon?
Vagy fenn vagy ott s búsan lenézsz reám? —
Ne hagyj megtántorodnom, adj erőt
A százszor rémítő halál ele.
Apám, hallottad-e fiad szavát?

SZÓZAT (a bedölt sírből). Ninesen nekem fiam!

MÓR. Szóltál, apám?
Nem, oh nagy Isten, azt te nem mondhattad;
Elkárhozott lélek mondhatta azt.

(Egy ember jó félig elé a sírből.)

EMBER. Mit háborgatod a halottakat?
k senkit sem bántanak, csendesen
Mevannak sirjaikban s alszanak.
Mit tombolsz a hanyatt fekvők felett?
Vagy azt várod, hogy majd mikor te alszol,
Meglátogassanak éjféleken,
S ágyad lábához búsan üljenek?

MÓR. Ki jösz elő a sírből, éji rém?
Kinek bolyongó lelke vagy te itt?
Menj vissza, kísértet, szűk ágyadba;
Apám van nékem itt, hozzá jövék.

EMBER. Anyád nincs?

MÓR. Oh igen, van egy anyám;
Beteg.

EMBER. Meghal és majd eltemetik.

MÓR. Ne mondd, nem hal meg ő, hisz ez hazám.

EMBER (tébolygó hangon).

Szép volt egykor Babylon és erős.
Nem messze van az úrnak napja már.
Távol földekről összegyűlt pogány
Népek kiáltása hallik nagyon,
És Babylon, sok országnak dísze
Pusztulni fog; kihalt utczáiban
Nyájak legelnek, és csukva maradt
Kapuk mögött kigyók sűvöltének;
Közel, igen közel vagyon pedig
Az ő pusztulásának ideje,
És napjai messze nem haladnak.

MÓR (elképedve). Ki adta néked e jóslás hatalmát,
Hogy ily borzalmakat beszélj? felelj.
Ha jó lélek vagy és Istent hiszed,
Hol lelhetem apam? nem láttad őt?

EMBER. Apádat? hány volt?

MÓR. Oh egy volt csak, és

Halni tudott.

EMBER.

MÓR.

Megölted őt. Veszett

Lélek te! hogy szólasz ily szörnyeket?
Tíz ujjammal fölvaújnam föld alól,
Hogy még egyszer beszélhessek veled.
EMBER. Úgy élni kell neki, jó éjszakát!
Én meghalok, hisz a fiam megölt!

(Visszabú a gödörbe.)

MÓR. Mi volt ez? képzelem? vagy láttam is?
Igen, csak képzelem, de szörnyű volt.
Érezni kezdém, mi a félelem,
S úgy tetszik, homlokom izzadt bele,
S kardom hegye testem sulya alatt
A földbe mélyedett. Ti boldogult
Hamvak, adjátok rám áldástokat!
Megyek, hová ti rég elmentetek.
Jó éjt csendes kereszttek halmai!
Hallik a távol dunaparti síkon
A kürtök éneke és gyenge nők
Siralmai. Halmok, jó éjszakát! (El.)

III. JELENÉS.

Másfelől Szerencsés Imre lépdél elő.

IMRE. Szörnyü setét van, az ég csillagi
 Mily mérgesen néznek szemem közé.
 A hídon elmentemben a síma
 Vízre letekinték, mi szörnyü volt,
 A mit megláttam ott, tán arczom az !
 Ki vagy te bennem, a ki tetteim
 Ellen fölordítasz, jer, állj elő !
 S ne bánts belől ; nem láttalak soha,
 De érezem szörnyü hatalmadat
 Körülem és bennem és mindenütt.
 Ki az, ki a gondolatokba lát?
 Ki látta az ember lelkét le- vagy
 Fölmenni? senki, senki . . . és soha . . .
 Kaján, Kaján ; milyen soká jön ő,
 Úgy borzadok . . . én nem tudom, miért?
 Mi esztelen, itt járnai késő este !
 Ha most véletlen a sötétben egy
 Fedetlen ujon ásott sírba esném,
 Mi szörnyü lenne az . . . úgy képzelem,
 Nyöszörgést hallok itt lábam alatt,
 Miként ha koporsójában szuszogva
 Halott fordulna meg. Kaján, Kaján,
 Csak hozná már az ördög ; még az éjt
 Szép hölgy ölében vágyom tölteni,
 Setétben, ámde hő meleg kebel
 Két évig sóhajtott kéjbáronyában.
 Mi kéj lesz az, előre képzelem !
 Ejh, mit jövő ! ki aggódjék azon ?
 Kezemben még a sors, még úr vagyok,
 Szikrázások csak szépen, csillagok.
 Hozzátok én soh'sem kívánkozom.
 Idő lesz, hogy a föld fölém kerül,
 De most még én járok felette, és
 A legmagasbb sírdombra állhatok.
 Szegény paraszt ! kísértetet kerül,
 S felé nem jőne őse verminek,
 S nincs oly vitéz kalandosok között,
 Ki nyársát sírba merné ütni most
 Így jó, így nem láthatja senki meg,

Mint ül Szerencsés puszta sírkövön,
 S csontok közé lógatva lábait
 Fenhangon a legszebb leány fölött
 Egy öreg ördöggel megalkuszik.
 Még jobb lesz így; nőmmé akartam őt
 Emelni; nem fogadta el. De ám
 Pénzem maradt s a pénz mindent tehet.

(A síron alvó nő fölébred.)

De hah, mozognak a halottak is?
 Milyen sovány alak emelkedik
 Elöttem itt, — meséket nem hiszek,
 S tudom, hogy értem rég porrá rohadt
 Halott nem ébred, csak hogy megszalasszon.
 Nézzük, keresztül mén-e rajt a kard?

(Kardot húz.)

ASSZONY. Kegyelmet, oh uram, bocsánatot!

IMRE. Pokolba is! hangod büvölni tud;
 Kezemből a kardot majd kiüté.
 Ki jársz, boszorka, ily nagy este itt?
 Fűvet jövel sírokról tépni tán?
 Vagy rossz oldalbordákat gyűjtögetsz,
 Miből kéjhölgyeknek italt forralj?
 Vagy alvók ujjáról gyűrűt rabolsz?
 Szepegsz? talán sírnál jövel ide?
 Botor te, itt nem látja senki azt.

ASSZONY. Bocsánat, oh uram, koldus vagyok.
 Az emberek nem adnak helyt nekem
 Magok között, a holtak szivesebbek,
 Ők megszenvednek itt, s nem üznek el.

IMRE. E hang! minő hang! szólj, beszélj tovább!
 Atyád fia, rokonod nincs egy is?

ASSZONY. Oh!

IMRE. Sohajtasz, 's mid sincs az ég alatt?
 Koldusnak szült anyád?

ASSZONY. Most az vagyok.
 Könyüimet iszom vizembe meg,
 A kenyere men a föld porát eszem,
 Melybe azt én nekem durván vetik.
 És egykor én palotában lakám,
 Kényelmet ismertem csak s kincseket.

IMRE. E hang, e hang mindig fojtóbb leszen. —
 És férjed nem volt? vagy hová leve?

ASSZONY. Oh!

IMRE. Ismét sohaj.

(A hold felvilágot, s az asszony arczába sűtve, Aisah képe tűnik elő.)

Hold légy megátkozott!

Ez Aisah! szólj, két szőke gyermeked
Szép és vidám volt, ők hová levének?

AISAH. Elmentek ők, mert éheztek nagyon,
Az utczákon segílyt esengeni;
Ölében vitte egyik másikat;
Rongyosan és mezítláb ballagott,
És más napon egy úri ház előtt
Egymás ölébe búva voltak ők,
S küszöbre hajtva szőke kis fejök
Aluttak.

IMRE. Halhatatlan Jehova!

Meghaltak! — és férjednek atyja volt,
Él még? szólj asszony, férjed atyja hol
Van? ő is . . . ő is? oh!

AISAH. Szegény, megörült.

IMRE. Megörült, s én tevémm örültté őt!
Meghaltak éhen . . . én öltem meg őket!
S ki volnék én? annak gyermeke,
Ezeknek apja . . . ég, te nem szakadsz rám!
S hol ő, boldogtalan apád?

Izsák. (A sírból újra emelkedik kísérteti alakja.) Mégis dobogsz?

Hagyd hát alumi ösz, szegény apádat,
Itt nem találod őt; menj messzire,
Hol földet ér az ég, ott fogd elő,
És húzd le róla czifra köntösét;
Te úr leszesz, menjen koldulni ő.
Eredj! nekem szabad pihennem itt;
Eredj, nehogy reád kiáltsak én,
S a több halottak mind felkeljenek,
S letépjék rólad ékes köntösöd.
Hogy mersz ide közénk lopózni most?
Itt sorban mind apák feküsznek, a
Kiknek, mint nékem is, nincs semmijök.
És gyermekek, kik éheznek nagyon.
Elmenj, holnap te is közénk jövendsz.

(Imre zokogva hajlik neje és apja felé, hirtelen elébe ugrik Kaján, s elkapja kezét.)

KAJÁN. Hohó! mi baj? többen is vagytok itt?

(Félre.)

Tűz és vihar, ez Aisah és Izsák!
Temetőr, ide frissen, im itt

Két búbajos zsidó lappang, kiket
Száműztenek, s most itt bujkálnak ők,
S rossz lelkekkel kötnek gonosz frigyet.
Vidd őket el, máglyát érdemlenek.

(Temetőőr kihúzza Izsákot s Aisahval együtt elhurcolja.)

Te Imre, jer; mit bámulsz hátra már?
Hallgass reám, vagy itt hagylak biz én.
Eredj, te ördög átka.

IMRE.
KAJÁN.

Megveszél,
Vagy eszednek tekerted ki nyakát?

(Imrét földre vonni törekszik.)

IMRE. Bocsáss! apám, nőm merre van? megyek,
Utánok kell sietnem, itt valának;
Hadd esókoljam ruháik széleit!

KAJÁN. No már te jó bolond vagy, — nőd? apád?
'Sz rég Szerecsenországba mentek el;
Örmény kalmárok hozták meg hírét,
Hogy újra gazdag s dúis lett ott Izsák;
S volt nőnek már rég férje is akadt,
S veled nem is álmodnak többet ők,
S im két okos szemfényvesztő magát
Szépen nyakadra telta volna, lám!
Most kész valál mindent feledni el,
Pedig tegnap majd hogy fel nem falál
Leányomért, — de szedd rendbe magad,
Gondolkozzál, most hozzám elmegyünk.
Kis kamrácskában pisla mécs dereng,
S himes nyugágy, fehér kárpitjait
Te szétveted . . . s magadra hagylak ott.
Jer, jer!

IMRE. Megyek, megyek, pedig tudom,
Hogy utamon nyakam török, de kell,
Kell birnom őt a tüzzemű leányt,
És szívemhez — hogy meghalok — szoritnom.
Vezess; nesze gyűrűm pecsétje, tégy,
A mit akarsz, vele; — de még egyet;
A hölgy visszaölel-e?

KAJÁN.

Puff! gyere! (El.)

IV. JELENÉS.

Judit szobája. Háttul mennyezetes ágy, fehér kárpitjai szétvetve, rajta Judit fekszik. Mór az ablakon lép be.

Mór. Szép mátkám, szép Juditom, alszol-e?
Nem hallani csengő bús hangjaid,
Virágaid is szomorúan lehajták
Leveleik; felelj, szívem leánya . . .
Hozzád jövék, utószor . . . merre vagy?

(Megpillantja Judítot.)

Hah, alszik ő, mily némán, csendesen,
Szép mellén összetéve karjai . . .
És e kebel enyémen nem doboghat,
E hó karok nyakam nem fűzik át.
Felköltsem-e? így még nem láttam őt,
Ily csendesen, szemhunyva. Hajzata
Körültakarja márvány vállait . . .
Mint szűz menyasszony fekszik itten ő . . .
Felköltsem-e? egy édes ölelés,
Egy búcsúcsók e tiszta szűz ajakra,
S aztán el a közel halál elé!

Oh! (Lehajol a hölgyre, megcsókolja, s visszatántorodik.)

Halhatatlan ég ura!

Mi hült ez ajk, mi márvány e kebel,
S nem ébred ő, szeme csukott marad,
Nem hallom önszívem verésitől
Szíve dobog-e? Oh kedves Judit,
Te édes angyal, ébredj, kelj, ó kelj!
Beszéld el, hogy mi szépek voltak ott
Az édenen szerafi álmaid?
Hideg, hideg vagy és oly szótalán!

(Az asztalon egy félig kiűrt üvegsét vesz észre.)

Isten, — ez a halál! . . . s még most is oly
Szép, mintha könnyen szenderegne ő.
Ki fogja őt ily széppé tenni majd
Feltámadásakor? — Még itt lebeg,
Még útban van a csillagok felé
Dicsőült szelleme; — várj engem is,
Szép mátkalélek; együtt elmegyünk,
Egymásé voltunk és leszünk örökké!

(Kiiszsa az üveg nedvét s a fekvő lábaihoz borul.)

Judit, be édes a halál veled!

V. JELENÉS.

Kaján. Imre jőnek.

KAJÁN (az ágyra mutat). Itt

IMRE (odamegy, s borzadva visszarohan).

KAJÁN. Nos mi lelt?

IMRE. Ott, ott!

KAJÁN (odarohan, megtapintja leánya holt testét, s hanyatt görnyed).
Jaj énnekem!IMRE. Végem nem messze van, jól érzem!
Futok, a míg siromba elbukom!(Megy s a vele szemközt jövő fővérmesterrel találkozik, ki visszatolja a szőnyeg közepére,
s itt vállára teszi kezét.)FŐVÉRME. Szerencsés Imre, az ország s király
Nevében foglyom vagy.

IMRE. Hol a parancs?

FŐVÉRMESTER (a vele jött hadnagynak int).

HADNAGY (olvas).

Szerencsés Imre, mint honáruló,
Máglyára ítéltetett.

IMRE. Hah! . . . Megállj!

Ki bizonyíthat ebben ellenem?

KAJÁN (előrohan). Bűntársad, én! Örök, vezessetek.

(El. — Távol nemesség lázadó moraja zúg.)

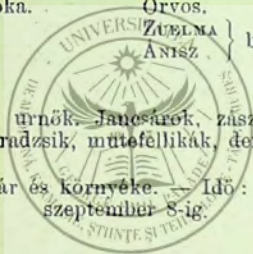
A SZIGETVÁRI VÉRTANÚK

EREDETI SZOMORUJÁTÉK NÉGY FELVONÁSBAN

Személyek.

ZRINYI.	NAHNUMANZÁDE, imám.
JURANICS LŐRINCZ.	ALI PORTUK, jancsár aga.
MÁRIA, LŐRINCZ neje.	SEMSZ ACHMED, spahik vezére.
ANNA, MÁRIA testvére.	MAHMUD, tűzér aga.
CSÁKY BERTALAN, öreg nemes.	AMHÁT, mutefellikák basája.
SZECSDI PÉTER	NACHIM, beglerbég.
PATACSICS PÉTER	FERHÁD, csausz aga.
BAJONY JÁNOS	JÖVÉ-Z.
ISTVÁNFFY PÁL	Ór.
SERÉNK, ZRINYI pitvarnoka.	Órvos.
SZOLEJMAN, szultán.	ZUELMA } bajadérek.
SZOKOLI, nagyvezér.	ANISZ }
SZELIM, kegyencz.	
Magyar vitézek, magyar urnök, jancsárok, zászlóvivők, Koránolvasók, komparadzsik, mutefellikák, dervisek.	
Történethely : Szigetvár és környéke. — Idő : 1566 augusztus 4-től szeptember 8-ig.	

ELSŐ FELVONÁS.

Várterem Szigetvárott, oldalt ablak, alkonyodik.

I. JELENÉS.

Zrínyi egyedül. Később Serénk.

(Kivülről kürtszó hangzik.)

ZRÍNYI (az ablakon kinézve).

Még lángol az ég a nap alkonyatán,
S már csillagait felhossa az éj.
Még véres az alkony a nap után,
S már réme, a sápadt hold, tova kél.
Oh lángba borult mennyboltozat ott!
— Rosz példaadója a földnek.
Nappal beborúlsz, napod eltakarod,
S kiderülsz, ha a hold fényzarvai jönnek.
A bánatos arcz nincs már hova nézzen:
A földet az ozman bírja egészen,
S hiába keressük a boldog eget:
Ah ott is az ozman hold fenyeget.
— — Ám hogya az ég-föld hódol a holdnak.
Én megmaradok a lehunyt nap hívének,
Rosz sugaraid bűbájt gyakorolnak
Földön — egen; — de Zrínyi szivén nem!

SERÉNK (belép).

ZRÍNYI. Kiket jelent a kürt?

SERÉNK.

Mostan haladt

A hidon át egy uri nagy csapat
Lovon, szekéren, asszony, ur, cseléd,
Egész sereggel jönnek mind eléd,
Pedig tudtomra nincs keresztelő,
Sem névnap.

ZRÍNYI.

Hátha tor jöhet elő.

SERÉNK.

Ne vigy a kísértetbe!

ZRÍNYI.

Jó Serénk,

Már benne is vagyunk. Vezesd elénk
Vendég ha jön, s hozz bort és serleget,
Rosz képedet hagyj kinn. Ne emlegesd

A rossz hirt. Vendéget, utast,
Derülten láss, és búdat ne mutasd.

II. JELENÉS.

Zrínyi, Csáky, Juranics, Mária, Anna, Szecsődi, Bajony, Patacsics, Istvánffy, Nők.

ZRÍNYI. Hozott az Isten! (Szecsődihez.) Régen láttalak.
(Juranichoz.) Megházasodtál s engemet
Kihagyta menyegzőből, rossz fiu.
(Máriához.) Rád bízom büntetését, kis hugom.
(Annához.) Hát Anna? most is olyan bánatos?
Ej, ej, de rossz festék a bű!
Ne emlegessük azt hát. (Csákyhoz.) Bertalan!
Alig ismertelek meg! hol vevéd
Ez ősz szakállt? hajadra szállt a dér.
Rázd le, hadd hulljon el.

CSÁKY. Miklós öcsém,
Közelg a tél, aztán meg más egyéb,
A vászon megfehérel, hogyha mossák.
S engem sok zivatar megmosdatott.
Olyan idő van, hogy még életében
Kisértet lesz az ember itt a földön,
Ki ismerőseit ijeszgeti.

ZRÍNYI. Rég láttuk egymást, csak hogy egyszer itt
Lehettek, innen nem távoztok ám el.

CSÁKY. Talán soká nem, Miklós. (Juranichoz.) Jó öcsém,
Vezesd az asszonyféléit asszonyokhoz.
Itt férfiak vagyunk; rosszul mulatnak,
S mi őket látva, — rosszul búsulunk.

ZRÍNYI. Nőm nincs a várban; — hogyha tudta volna!
Ma reggel utazott Csákvárra el.

CSÁKY. De visszajő?

ZRÍNYI. (sohajtván). Remélem Istenemtől.
(Máriához.) Addig te kis pajzán menyecske, te
Légy háziasszony ő helyette. Majd
Jól megdicsér, ha tisztét jól viszed.

MÁRIA. Ezer örömmel, édes bátya, ámde
Kérd Annát, hogy ő is segítsen ebben.
Ő jobban ért.

ZRÍNYI (tréfásan). De asszony nem lehet,
Mert férje nincs még.

MÁRIA (halkan, czélzattal). Hallga! fáj neki.

- ZRÍNYI. Tehát ti ketten lesztek házi nők,
Szép Annám! szótlán? mindig szóttalan?
Jól van; van rá jogod, hogy néma légy.
Van fájdalom, miről a szem beszél csak
S a szem helyett a szív könyez bele.
Távozzatok külön szobáitokba. (Mária, Anna, nők el.)
- JURANICS (utánuk szól).
De minket onnan sem szabad kizárni.
- CSÁKY. A gyermekek! Mézes hetekben élnek.
- ZRÍNYI. Mi jó hozott, kedves vendégeim?
- CSÁKY. Jó nem hozott, de üldözött a roszt.
Tort ülni jöttünk most Szigetre, Miklós,
Magunk torát; nyomunkban a török.
A mint a szultán roppant táborával
Eger várának indula,
Egyszerre megmásítva szándokát,
Utat veszt és siet Sziget felé,
Hogy ezt tiporja szét elébb.
- ZRÍNYI. Itt meg fog állni? Tegnap tudtam ezt már.
Hirül hozák menekvő harcosok.
Készen vagyok a tudom mi vár reám?
- CSÁKY. Az vár reánk is, abban osztozunk.
Mehettünk volna északra, keletnek,
De tudva, hogy teled jön a veszély,
Hozzad jövének és itt nézünk szemébe.
- ZRÍNYI. Oh Bertalan! roszt helyre jöttetek.
- CSÁKY. Jó helyt csinálunk abból kardjainkkal.
- ZRÍNYI. Van egy spanyol közmondás, a mi így szól:
«Vesd meg a jó szerencsét és becsüld
Meg a veszélyt.» És a veszély igen nagy.
Kétszázezer török jön ostromunkra.
Hadunk alig haladja az ezert.
Amazt segíti három ország népe,
Minket csak öseinknek szelleme.
A vár falát nem vasból építék,
Talizmán sincs leásva kapujában.
Törendő, a mi kő, megég a fa,
Veszendő, a mi csontot, vért visel,
S van a fészeknek egy makacs vezére,
Ki a biztos halállal, elveszéssel
Szemközt tekintve, várát fel nem adja,
Hanem bevárja, míg az rászakad.
Nem roszt hely-e az ilyen, Bertalan?

- CSÁKY. Ilyen hely az, a milyet mink kerestünk.
 ZRÍNYI. Akkor miért hozátok nőt ide?
 CSÁKY. Hát ők ne együtt haljanak velünk?
 ZRÍNYI. Kegyetlen mondás, a mit most kimondtál!
 Nekem nem volt erőm ezt mondani.
 Én nőmet innen messze küldtem el.
 Nem tudta ő, hogy végbucsúja volt az;
 Ha tudta volna, el nem távozik.
- CSÁKY. Így voltunk mink is asszonyinkkal.
 Tudták, hogy nagy veszélybe távoznak,
 S el nem maradtak volna tőlünk többé.
- ZRÍNYI. Ez itten még mézes hetében él. (Juránicsra mutat.)
 JURANICS. S mézes hetét itt is folytatni fogja.
 Láttad, hogyan mosolygott itt e gyermek?
 Nevetve, csókot vetve távozott.
 Szemében ifju boldogság ragyog még,
 Pedig jól tudja azt, hogy e kapu
 Sirboltunk ajtaja! Nem fél ez attól.
 «Mi a koporsó? üzenézői ágy:
 Közel leszünk egymáshoz ottan is.
 A melyikünk előbb fölébredend,
 A másikat csókkal felkölti majd.»
 Így szólt, midőn velem megindula,
 Így szólt a többi is, s velünk jöve.
 Ily nőknek könyje minket meg nem olvaszt.
- ZRÍNYI. Nagy szó! ha teljesítve lesz. Ne adja ég!
 Bár nem hiszem, hogy meg ne adja. Mégis
 Jobban szeretném, hogyha itt e várban
 Nem volna asszony; gátol minket az.
 A sziv hiába, mindig sziv marad
 S ellágyul, a midőn szeretni tud.
 Szilárd kemény a vas, mégis megindul,
 Ha mágnes ér feléje. Nő siralma,
 Nő könyje oly gonosz nyíl, a mi át-
 Tör vértén és pánczélon a szivig.
 Szigetvárott rossz dolga lesz a nőnek,
 Gyászolni, és temetni és siratni.
 Miért hozátok őket most ide?
 Vendégszerettelen vagyok ma nőkhöz!
 Ez a pohár muljék el, ha lehet.
 BeszéljeteK velük, maradj te Lőrincz.
 Mondd, hogy ma Zrínyinek rossz kedve van,
 Szállást nem ad, nincsen elég helye.

Légy durva, légy goromba a nevemben,
 Mutasd meg, hogy te ur vagy és parancsolsz,
 A nő fogadjon szót és menjen innen.
 Jer Bertalan, nézzük körül a várat,
 A míg ezek végeznek itt. Itt nem leszek,
 Mert én goromba volnék most nagyon.
 A mit magyar még nem tett meg soha,
 Vendégimet kihajtanám a házból;
 Vendégimet, kik hozzá asszonyok még.
 Jer; nézd körül védelmi eszközünk.

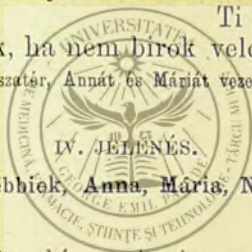
III. JELENÉS.

Előbbiek, Zrínyi, Csáky, Anna és Mária nélkül.

JURANICS. Ki mondja ezt először hitvesének?

BAJONY. Kisértsd te meg. Legifjabb vagy közöttünk,
 Legjobban fájhat a szived.

JURANICS. 'Ti is
 Segítsetek, ha nem bírok vele.
 (Kilép és visszatér, Annát és Máriát vezetve.)

Előbbiek, Anna, Mária, Nők.

JURANICS (Máriához).

Kicsinykém, kis parányim, mondok egyet,
 A szarka elrepült a háztetőről.

MÁRIA. Máskor kalitba zárd, hogy megmaradjon.

JURANICS. Nem érted? Hogyha háztetőn a szarka,
 Vendég jön, hogyha jó sor elrepül:
 Koránjött vendég nem marad soká.

MÁRIA. Kicsinyke, kis parányi oly tudatlan,
 Hogy még sem ért, jobban kirakd a szót.

JURANICS. Lásd, Zrínyi háza nincs ellátva ugy,
 Hogy nőket elfogadjon.

MÁRIA. Oh nagyon

Kevéssel is beérjük.

JURANICS. Értsd tehát.

Terhére vagytok itten; készülődik,
 S nagyon mogorva arcczal néz reátok.
 Vendége jön, igen igen nagy ur!
 Ilyenkor a fehérnép utba' van.

MÁRIA. Segíteni fogunk, hasznára leszünk;

Van munka itt, mi asszonyokra vár.
Lesz ostrom; löszert hordunk akkor ott,
Kifáradt népnek ételt és italt;
Ki majd sebet kap, azt ápolni kell,
Enyhíteni kínait, virrasztani.

Ah nőkre itten nagy szükség leend!

JURANICS. De kérlek hát ily csalfán ne mosolygj,
Mert meghasad szívem. Itt harez leend,
S a harez kutyái irgalmatlanok.
Pánczélt és hattyukeblet egyiránt
Megtépnek ők. Nektek jobb volna másutt.

MÁRIA. Lőrinczem, kedves! mért beszélsz te most így?
Nem egyezénk-e ketten abba' meg,
Hogy a hol én, te ott? . . . Én is, ha te . . .
Együtt veled, de mindenütt. Emlékezel
A hölgy nevére, a ki a csatában
Nyilat kapott férje sebéből a
Mérget kiszivta? az szép gondolat volt.
Engem magadtól férjem el ne űzz!
Nekem nincs ott világ, a hol te nem vagy,
S boldog leszek melletted halva is.
Ezt zárd szivedbe, és többé ne kérdd.

JURANICS. Angyalnak szült az ég. Megtiltsam-e,
Ha visszatérem vagysz oda? Zrinyi
Parancsolá, hogy innen küldjelek.
Szemedbe nézek s elfelejtem azt,
Mit rám bizott.

MÁRIA. Oh férjem, kedvesem.

(Annára mutat.)

Ne csókolj ő előtte! Fájni kell
Szívének, hogyha látja boldogságunk.

JURANICS (Annához). Ne búsulj, jó hugom. Nincs vége még!
Lesz még nap, a mikor mi is örülünk.
Lesz a magyarnak egy jó napja még;
Akkor fogoly török vitézért
Cserében majd kiváltjuk hősoldet,
Ki most rablánczon sinylik messze tőled:
Boldog leendsz, remélem Istenem.

MÁRIA. Ugy! úgy; vigasztald. Nem veszünk mi el,
Azért, hogy oly sötét mostan napunk.
Nem csak Szigetvár áll még; fél Magyarhon
Segít a másik félnek újra kelni.
Egy ketté vágott óriás hazánk,

S ha összeforr, és összeforni kell :
 Jaj annak akkor, a kit átölel.
 Én látom is már; hősi küzdelem
 Között lejárt dicső napok után,
 Hogyan jön mindenünnen uj sereg
 Szigetvárt védni, ellenét elűzni.
 Hogy rontanak le ozmán táborára,
 Milyen lesz akkor a találkozás !
 A védők és a mentők hős csapatja
 Hogyan borul majd egymás keblire,
 Megittasodva azon égi nedvtől,
 Melynek örömköny a neve !

Oh e dicső percz mámorát miért
 Tiltnátok el mi tőlünk asszonyoktól
 Ti önző férfiak ? ki fogna akkor
 Borostyánt fűzni homlokodra ?
 Ki osztaná meg véled e gyönyört ?
 Oh minket ettől meg ne foszszatok,
 Irigyen elpusztítva minket onnan,
 Hol ily dicső napok kezdődnek el.

JURANICS. Oh esalfa tünder ! mámoros reménnyel
 Elüzöd keblem aggodalmait !
 Oh mint szeretlek, a hogy így mosolygsz.
 Oh mint szeretlek, hogy reám tapadsz,
 Oh mint szeretném, hogyha nem mosolygnál,
 És hogyha volna távol — távol innen :
 S siratnál ottan engemet s magad.

MÁRIA. Megváltozhatlan ez ; — a hol te élsz,
 Ott élek én ; s ott meghalok, a hol te.
 Azért csak mondd meg Zrínyinek szerényen :
 «Jó bátya, asszonyinkkal nem parancsolsz !
 Két hűgodat tulajdon jó magad
 Nevezted házi asszonyul, tehát
 Ők itthon vannak, oly jól mint magad,
 A többi nők az ő vendégeik.»
 Azok pedig jól érzik itt maguk.
 Majd nemsokára uj vendég jövend,
 Kit nem szeretsz ; meglásd, ez asszonyok
 Mindegyike hogyan fogadja azt !
 Hogy főzünk annak — égő szurkot, ólmot
 S megvendégeljük — tar fejét kövekkel.

NŐK (mind). Igen ! mi innen el nem távozzunk.

JURANICS. Mit asszonyos szív kigondolt és az Isten

Nem fordít el: az ellen védelem nincs;
Siratlak, s az szívemnek jól esik.

(Juránics, Mária, nők, férfiak el.)

V. JELENÉS.

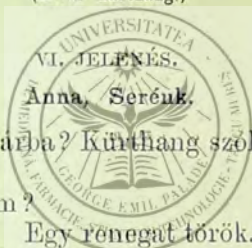
Anna egyedül.

ANNA.

Minden bánatnak van oltogató könye,
Csak enyimnek nincsen!
Minden búhoz adott vigaszt, csupán engem
Feledt el az Isten.
Nem boldogtalan az, ki mondhatja másnak
Milyen nagyon szenved:
Mégfagyott fájdalom, meleg részvevésnek
Nappenyén kienged.
Boldogok, kik félnek, a kik kedvesükért
Imádkozni bírnak;
És a kik gyászolnak, kik szerelmesüket
Átadták a sírnak,
A kik búcsút vesznek, hogy halni menjenek;
Kik készülnek hozzá,
Hogy együtt haljanak, ajkaikon rebeg
Végző Istenhöz! Ad!
Azokat énnekem mind irigyenem kell.
Az én nevem özvegy
Menyasszonyi fővel, tört virág, mely soha
Nem forr többé öszve.
Nem gyászoló özvegy, kinek férje fekszik
Nyugodalmos földben,
De kinek mátkáját menyegzőnek napján
Rabolták el tőlem.
Azt sem tudom él-e? azt sem tudom hol van,
Mely ég alatt szenved?
Kétségbeesésem éjére a remény
Csak egy sugárt sem vet.
Török rabságában, nehéz rabigában
Kemény lánczot csörget?
Gálya fenekéből, tenger közepéből
Ohajtja a földet?
Hulló csillagokban lesek hirt felöle
S repülő felhőben.
Forró sohajtását hallgatom estenden
Susogó szellőben.

Várom visszatértét vándor madarakkal,
 Tavasz virágával;
 Virág, fű kizöldül; daru, fecske megjő:
 Csak ő marad távol.
 Imádkozni kezdek, de imám átokkal
 Vegyül mindig össze.
 Lehetetlen, hogy azt magasságos Isten
 Magához ereszsze.
 Hisz oly forrón kérem, jobban, mint az üdvöt,
 Hogy őt újra lássam,
 És aztán ne éljek, szívem szakadjon meg
 Végső dobbanásban.
 Lemondok üdvömről, mennyei hazámról,
 Csak még hangját halljam.
 Ez egyet add oh ég! s aztán soha többé
 Ne könyörülj rajtam.

(Kívül kúrthang.)

ANNA. Ki jött a várba? Kúrthang szolt.
 SERÉNK. Szelim.
 ANNA. Ki e Szelim?
 SERÉNK. Egy rénegát török.

Annyit tudok felöle, hogy magyar volt.
 Most a szultán kegyencze, úgy beszélék,
 Vitéz, hatalmas ur, nagy pártfogója
 Mindennek, a ki áttér Allah szárnya
 Alá. Tudom, hogy alkudozni
 Küldék ide. Minek jött volna másért?
 ANNA. Oh jó Serének, ha e követ magyar volt,
 Ugy tán Ivánról hirt tud mondani.
 Az Is'en áldjon! tedd meg lelkemért,
 Vezesd ide: hadd szóljak véle egy szót:
 Talán vigasztaló választ hozand.

SERÉNK. Megtészem szívesen; miért ne tenném?
 Ugy is lesz módja várni Zrínyire,
 Mert Zrínyi büszke ember, hogyha mondják:
 Jön a török — «beszélni!» várjon a tar!
 Csak akkor nem várat magára, hogyha hallja:
 «Jön a török csatázni:» akkor inkább
 Eléje megy. Mindjárt jövök a béggel.

ANNA (egyedül). Oh Istenem, hadd halljak hirt felőle.
Remény és kétség mint dulong szivemben,
Ha volna alkalom őt menteni,
Itt volna most; oh add kezemre azt!

VII. JELENÉS.

Anna, Szelim, Serénk.

SERÉNK. Itten van a bég, jó kisasszonyom;
Mig Zrinyi jó, addig kikérddheted.
Nem baj talán, hogy szeme kötve van;
Miatta hallhat, és felelhet is rá.
Már ez szabály itt nálunk, a követ
Szemét be szoktuk kötni mindig,
A mig a vár terén végig vezetjük.

ANNA. Hatalmas bég: egy árva nő könnyű
Előtted, mondj szavára választ
Most három éve pünkösdnek látásban
Mátkámat, a midőn kíséretével
Jött menyegzőmre, útban megrohanták,
(Temesvárról jövő szpahik valának).
Cselédeit levették, őt magát
Elvitték fogva, nem tudjuk hová?
Azóta mindig hasztalan keressük.
Kinálgatunk nagy váltságdíjat érte;
Bátyám Zrinyi ajánla már cserét:
Az elfogottért ozman foglyokat;
Mind hasztalan volt, nem tud róla senki.
Oh jó uram, te is magyar valál;
Lehetlen, a midőn magyar szavát
Jajgatni és fohászt emelni hallod,
Az meg ne hasson. Nem lelél-e v. h
Jártadban lánczra fűzött foglyokat
Kik terhes munka közben énekelnek
Szülötteföldért fájó dallamot . . .
Nem láttál köztük egy deli vitézt?
Ha rongyba volt is öltöztetve tán,
A jó nemes kitűnt a rongy alól.
Nagy villogó két szemsugár lövését,
Egy kardcsapás helyét a homlokon:
Ha egyszer láttad, nem feledhetéd.

VIII. JELENÉS.

Előbbiek. Zrínyi, Magyar urak, Hadnagyok, Mind.

ZRÍNYI (az utolsó szavak alatt már benn van).

Hagyjátok őt beszélni a követtel,
Az ő fájdalma szent.

ANNA (Szelimhez).

Ha tudsz felőle,
Add tudtomul. Azóta nincs napom,
Nincs éjszakám ; mert nappal elsötétül
Elöttem a világ egy gondolattól ;
És éjjel az elüzi álmomat.
Azóta nincs hitem, imádkozásom,
Mert kérni nem tudok mást szenteinktől,
Csupán csak azt, hogy újra lássam őt,
S megbántom érte égben Istenem.
Ha láttad őt, mondd el, hol és mikor ?
Talán nyomorban, durva munka közt,
Tán roskadozva lánczok terhitől.
Ne félj azt velem közleni, s ha láttad
Nemes vérét talán korbácsütéstől
A földre hullani, azt is kimondd ;
Mert szívem fájdalommal éf már évek óta,
S táplálatát találja gyötrelemben.
S ha van lehetőség őt kiváltani
Rabság nehéz bilincsei közül,
Mutasd meg azt, tégy irgalmat velem.
Nincs áldozat, mit érte nem teszek.
Oh mert egy nő, ki oly hiven szeret,
S szerelmében kétségbeesni tud :
Szive lángjával olvadásra birná
Magát az ég aczél-boltozatát.
Kell érte kincs ? koldús leszek miatta.
Kell érte vér ? szívem vérét kiontom.
S ha halva volna már, temetve földben :
Sirjához bujdosom, s ott meghalok.

ZRÍNYI (előlép, Szelimhez).

Mit e szegény leány itt esdekelt,
Ahoz csatold az én kérésem is :
Ha nálatok van hős Iván öcsém,
Szabjátok árát : pénzt, vitézcsereit,
Én állok érte. Én vagyok Zrínyi. —
Oldjátok a köteléket szeméről.

SZELIM (a köteléket levéve szemérlől).

A kit kerestetek, jelen van.

MIND (eliszonyodva).

Mi ez? Szelim? A renegát?

ANNA. Mennybéli Isten! (Térdre roskad, arczát eltakarja).
Boszuálló Isten!

(Magában susogva.)

Orült imának szörnyü büntetője.

(Körülteking zila arczsal.)

Mondjátok, álmom ez? (Zrinyi kezébe kapaszkodott).

Bátyám, segíts fel.

Az örülés rossz árnya jár körülöm.

Egy képet látok ott (Szelimre mutat.) hol semmi

Ivánt török ruhában! szörnyü kép! [sincs.]

Csak tébolyodni készülő agyam

Lát emberarczot ott, bátyám, ugy-e?

És ottan senki sincs, csak pusztá fal?

És senki más nem látja ezt a rémet?

ZRINYI. Föld nyelte volna el, hogy ott ne állna!

ANNA. Tehát való, hogy itt ez ember él?

Hogy ez nem örült agynak képzeletje?

Hogy az oltár előtt imádkozónak

Angyal helyett kísértő rem jelen meg?

SZELIM. Oh Anna! sőt nekem minden szavad.

Nyil, kard sebével ismerős vagyok,

Nem fájnak ugy, miként tekinteted.

Ne nézd e mezt: én most is az vagyok,

Ki voltam egykor; — hozzád és hazámhoz

Halálig hű; nem hitlen, áruló.

Csak útja más, de célja egy szivemnek,

Mint egy a nap, bár más nyelven imádják.

És úgy hiszem, hogy jobb és biztosabb.

Ha hűtlen volnék hozzád és hazámhoz,

Lehetnék messze földön boldogabb

Szivem hozott ide, tehát ne vérezd!

Van abban ugy is fájdalom elég.

ANNA (egy gondolat örömetől megkapatva).

Azért jövék ide, hogy itt maradj?

Miénk maradj? hazadé, Zrinyié?

És az enyim? velünk jösz élni, halni?

SZELIM. Azért jövék, hogy óvjalak veszélytől

Téged, hazámat és Zrinyit.

ANNA (felindult gerjedéssel).

Értem szavad. Hitetlen, hitszegett!
Szultán kegyencze, hárem-hóditó,
Ki a dicsőséges rabszolga-rongyért
Utálatos bibort váltál magadnak.
Megismerélek, és többé szívem
Ismerni nem fog; ah, meggyógyulék!
E szív nagyon fájt: férges volt talán,
Te most kitepted, és meggyógyítál.
Szív nincs itt többé, csak a szív helye;
Nincs többé a ki lelkemet betöltse —
Egy fájó emlék véres képivel.
Az oltárkép helyén üres marad!
Ha el tudád feledni Istened,
Ha el tudád feledni jó hazádat,
Ha el tudád feledni a nyomort,
Az özvegy könyjét, árva jajgatását:
El tudlak én feledni tégedet.

SZELIM.

Akkor felednéd azt, ki meghal érted.

ANNA.

Ne szólj! hangodnak egykor méze volt:
Halálos méreg az most. Őhi tud csak.
Ne ölj szavaddal, hisz van kardod is;
Majd ölj meg azzal, banni tudsz vele.
Ha kérni jössz, a bástyán megtalálász!
Hol legdühösebb lesz a harc tusája,
Menyasszony-ágyam ottan vetve lesz!
Addig és azután élj boldogul.

(Távoztában felemelt karokkal.)

Te boszuálló ég, megbüntetésél!
Megadtad, a miért imádkozám.
. . . Többé nem háborítalak vele. (El.)

IX. JELENÉS.

Elébbiek, Anna nélkül.

ZRÍNYI.

Kivánsz-e mást is hallani? Elégled,
Mit e leánynak ajkiról kicsalt
A szívben meg nem férő fájdalom?
Hiszed, hogy szívem lágyabb, mint azé,
Ki hiven érted gyászoló arád volt?
Felkérni jössz a várat, biztatással,
Igérvé pénzt, kincset, kitüntetést;
Igérvé czifra kaftányt, díszpalástot?

Nos? mondd: Zrínyi nagyon kap czifraságon;
 Zrínyit megvesztegetni könnyű szer!
 Hisz szultánodnak egy gomb köntösén
 Több kincset ér, mint rongyos, ócska váram!
 Ha ez használni nem talál egészen:
 Ijeszges, rémits, Zrínyi kis gyerek,
 Ki fél az éjszakától, mert sötét van;
 És megriad urad leírt nevéől.

Azt mondták otthon, ugy-e, légy követ?
 Te jó vagy arra, ismered Zrínyit.

Van szép szavad, mely szultánod körül
 Már megtanulta a hizelkedést:

Az ember nyelve nem csak arra jó,
 Hogy főúranak talpát nyalja véle,
 Hanem hogy tudjon jól hazudni is.

Menj, vesztegesd meg Zrínyit, szedd reá,
 Te jó vagy arra; nem küldünk muzulmánt,
 Mert az csak egy nyelven tud szólni.

De küldünk téged, a ki értesz ahhoz,
 Hogyan kell a színt és szót változtatni.
 Hitet, hazát és nemzetet cserélni,
 Hazudni két Isten magas nevére,
 Megcsalni Jézust és Mahommedet;
 Ily küldetés csak renegatot illet.

Szólj hát! Mutass némes, őszinte arcot,
 S hazudj hozzá, — a mint rád bizott!

CSÁKY. Kérlek, Zrínyi, ne szólj ily zordonan.

Ki tudja, mily balsorsa kényszeríté,
 Hogy azzá legyen, a mi most? Talán
 Kínózták? kinhalállal rémiték?

Nem tudjuk azt is, hogy miért jöve?
 Talán megtérni vágy? Megbánta sorsát?
 Engedjük őt beszélni, mint rokont.

SZELIM.

Im végig hallgatám kemény szavad.
 Hogy gyáva nem vagyok, azt láthatod,
 Midőn e helyt előtted állni látsz.
 Mert ágyútüz nem oly félelmetes
 A harczy sorban állónak, miként
 Megállni nékem szemtül szembe véled.
 S kísértő rémnek sirjából kijönni,
 Hogy a kiket szeretve itt hagyott,
 Rémitve óvja átkozott jövőtől:
 Nem oly nehéz, mint lenni nékem itt.

Zrínyi! én önkényt lettem mozlemin,
 Nem kényszerite senki, semmi vész.
 Hogy mit hiszek a hit felől? közönbös.
 Az ég már nem barátja senkinek:
 Nagy távol az, melynek nincs gondja ránk.
 Védszent, — próféta, — nem véd: — ez mese.
 Ki távolabbra néz, jövő időt lát,
 S lát benn vajúdó véres szörnyeket,
 Kik anyjukat emészteni születnek.
 Mi a magyarnak sorsa? védfalul
 Szolgálni annak, — a ki nem szeret;
 A jó Európa minden nemzetének
 Bástyája lenni ozman fegyver ellen;
 S vérezni, hogy azok pihenjenek;
 Harezküzdlemben fogyni, hogy nekik
 Ne sértse ozman harezi zaj fülök.
 Feláldoztatni értük, majdan a kik
 Ha elveszénk, ha elfogyánk, kaczagva
 Megosztozandnak sírunk halmain,
 S örömmel mondják: nincsen a magyar!
 Ők cserben hagytak minket: vérezénk,
 A kérkedő Európa őrei,
 A végre telt, feláldozott hívók,
 S ők osztályt vetnek köntösinken immár,
 A hogy koczkáztak Krisztus köntösére,
 Midőn szent vére esorgott a keresztről.

ZRÍNYI. Miért emlited Krisztust, hittelen!
 Kit megtagadtál.

SZELIM. Ozmán tiszteli
 És szentnek tartja e nevet. Mohammed
 Rangjával egy az ő mennybéli rangja.
 Béke van a szent próféták között,
 Csak hiveik közt dúl a háború.
 S miért e háboru török, magyar közt?
 Miért egy hosszú, véres áldozat,
 Hol a jutalma?

ZRÍNYI. Itt a szivbe' van!

SZELIM. Mi lenne akkor, hogyha a magyar
 Lová fejét forditná balfelé
 És egyesülve rögtön a törökkel,
 Azokra törne, a kik veszni hagyják?
 Övé leendne ugy a félvilág!
 És a magyar leendne abban ur;

Mert jó barátot, megtérő frigyest
 Becsülni jól tud a török,
 S esze, nemes szive, hős jelleme
 Elsővé tenné nála a magyart.
 Mi szégyen és irtózat volna abban?
 Hisz a muzulmán sem pogány,
 Egy Istenét imádja; a próféták
 Között Krisztus nevét is tiszteli.
 Jótékony a szükölködő iránt!
 Bátor, vitéz a harcban. Utja van
 Mindenkinek a legmagasb fokig,
 Kit ész kitüntet, vagy vitézi kar.
 Vallás szerint józan, éltebe' tiszta,
 S velünk egy bölcsőben támadt rokon,
 Kinek nyelvében megvan sok szavunk.
 Apát, anyát velünk egykép nevez.
 És a kinek hatalma oly erős,
 Hogy egy világrész véle nem daczolhat:
 Ha szemközt állunk véle, eltipor!
 Ha mellé állunk: homlokára tűz!
 Való, hogy testvérbátyánk a török: —
 Mi Ábel, — ő pedig Káin! —
 De ám azért, hogy Ábel vére szétfolyt,
 Az ő oltára füstje szállt az égbe,
 S a gyilkosét vére a szél a földre!
 Nem adjuk meg magunkat senkinek!
 Ma ennek és holnap egy másik urnak,
 Ha tán hazánkat az foglalja el!
 Mivé lett volna eddig a magyar,
 Ha minden hódítónak kedveért
 Átesküdt volna annak zászlajához?
 Görög, tatár, lengyel, cseh és olasz
 Itthon találta nálunk már magát:
 De a magyar nem olvadt fel beléjük.
 Török sem éri el, bár meddig éljen:
 Jegyezd meg azt és tudd, hamis próféta!
 Rossz, háladatlan föld ez itt alattunk
 Mindenre nézve, a ki idegen.
 A hódító, bármily buján tenyészszzen,
 Gyökért e földben nem verhet soha,
 S kivész belőle, mint a vízi gyom,
 Ha a mocsár kiszárad!
 Oh Zrínyi! a mi ár e honra most jó,

ZRÍNYI.

SZELEM.

Azt nap ki nem szárítja tán soha!
 Kétszázezer csupán az a sereg,
 Mit a nagy úr vezet, tömérdek ágyú,
 S mi rémesebb mindenfólett Szigetre:
 Az a szultán engesztelen dühe
 Szigetvár ellen. Holmi hadnagyok
 Mohammedet, kedvencz étékfogóját,
 Siklós alatt elejték, kincseit
 S két lósörényes zászlót elfogának.
 Egerre készült haddal Szolimán.
 E hirre szándokát megmásítá,
 S Eszék alatt hidat veretve, mindenestül
 Szigetre jön most és bősziült haragját
 Csak e vár hódolása csillapítja.
 Hidd, Zrínyi, hogy ezt meg nem védheted.
 Ha szikla volnál tenger közepén:
 Ez tenger volna, a mely elborít.
 Ha égig érne várad kőfala:
 Földindulás ez, mely ledöntené.
 Mit én hozok neked, nem rossz tanács.
 Gyalázatot, szegységet, rabszolgabért
 Egy Zrínyinek én nem ajánlanék,
 Előbb kitepném nyelvemet kezemmel.
 A szultán alkuszik veled, Zrínyi,
 Fejedelmi módra, mint a kit becsül.
 Szigetvárt hogyha átadod neki,
 Egész Horvátország s Slavonia
 Tiéd lesz érte; olyan fejedelem
 Leendsz azokban, mint János király
 Erdély honában; és uralkodol.
 Két ország czimerét kínálja egy
 Vár kulcsaért tenéked a nagy úr.
 Két ország boldogul, ha elveszed.
 Sem Horvátország, sem Slavonia
 Nem a nagy úré; annak czimere
 Hozzá van növe e hon czimeréhez.
 Ki elszakítja, az lehet bitorló,
 Nem fejedelem. E czimet nem kívánom;
 Van ennél drágább, van nagyobb czimem:
 A «honfi» név! Ezt kérem Istenemtől,
 És megszolgálom azt vérhullatással.
 Jól ismerem szultánod boszszuját,
 És szörnyű módját azt kitölteni.

ZRÍNYI.

Nem kétkedem, hogy vesztes én leszek.
 Nem kétkedem, hogy ő hatalmasabb:
 De e helyen megállok szembe' véle!
 Nem a kétséges győzelem hitében;
 Nem a jutal'mért, mit nem áhitok;
 Nem hír után csapongva, nem boszúból:
 De hogy maradjon fenn dicső neve
 A honfi szent erénynek, hogyha egykor
 Tagadni mernék azt a kores fiak.
 Olvassák akkor vérrel irt sorokban,
 Hogy voltak hajdan férfiak, kik egy
 Veszendő nagy hazáért halni tudtak,
 S a mit kimondtak büszke nagy szavakkal,
 Azért megálltak és elvesztenek.

SZELIM. Gondolj reá, hogy nem magad vagy itt.

Hogyan felelsz meg ennyi életért?
 Ki itt jelen van, nem csak a tiéd,
 Hanem enyém is; itt ez ősz szakáll
 Atyám helyett volt; ott az ifju arc
 Testvérbarátom; itt menyasszonyom.
 A többiek mind vérem és szerettim,
 A kiknek élte drága kincs nekem:
 Ha néked nagyszerű játék csupán!

ZRÍNYI. Én senkit nem hívek s nem tartok itt.

Kapum kitárva: a ki fél, mehet.
 Jámbor barátim, a követ beszélt.
 Én válaszoltam néki: mondjatok
 Itéletet, ti vagytok a bírák.
 Ő vádol engem; vádja nagy, nehéz:
 Gonosz vérengzés bűnét leheli
 Lelkemre; számon kéri cseppjeit
 A vérnek, mely szavamra hullni fog.
 Védelmemet én is előadám;
 Itéljete fölötte szigorún.

MIND (kardot rántnak).

CSÁKY (előlép). Hallod, Szelim! én hajlott ősz vagyok,

Ki végig éltem egy rossz életet;
 S mi hátra van még, az nem a java.
 Te ifju vagy még, hosszú nagy sora
 Gyönyört adó élvezeknek vár reád.
 Előtted áll dicsőség, fényes út!
 De én még hátralévő napjaim
 Te ifjuságodért el nem cserélném.

Nem boldogságodért siralmamat;
 Győzelmedért nem vesztésemet.
 Sajnálni tudlak, hogy te nem tudod
 Ez ősz szakállt tőlem irigyleni;
 Becsületed fehér zászlója ez,
 Mely foltot nem tűr, — véremen kívül.

(Hátra megy.)

JURANICS (előlép). Szelim! igaz, hogy bajtársak valánk,
 Te akkor még Iván nevet viseltél.
 Tudod, hogy még mint gyermeteg fiak
 Sokszor játszottunk együtt háborút.
 Én voltam a magyar, te a török;
 Erősebb voltál, nem bírtam veled.
 Kiáltottál reám: magyar szaladj!
 Erős kezedtől én meg nem riadtam.
 «Magyar vagyok, tréfából sem futok!»
 A játék most már nagyba' megy,
 Most nem vadalmával lövöldözünk,
 Hanem valódi tüzgolyóval.
 De jelszavam most is a régi még:
 «Magyar vagyok, haláltól sem futok».
 A torna áll; vitézi bajvívásra
 Engem keszén találasz; lovag vagyok:
 Fegyver nemet, kezem nem válogatja.
 Ellenségem nem mértem öl szerint
 Ha óriás, és nem számolgotom
 Ha sokaság, hanem közé csapok.
 Jőjj el! a hol keressz, ott megtalálasz,
 S vérem ne kiméld, én sem a tiedet.

(Hátralép.)

PATACSICS (előrelép).

Halld meg Szelim, nekem nőm, gyermekem
 Kiket szivem, mint bálványit, szeret: [van,
 De én készebb vagyok nőm, gyermekem
 Megölni enkezemmel: hogysen őket
 Megmentsem enszivemnek gyávaságán.

(Hátralép.)

BAJONY (előrelép). Anyád az én anyámmal volt rokon,
 De én közös vérünket átkozom;
 S kiontom az enyimet, a miért
 Véreddel egy forrásból erede. (Hátralép.)

ISTVÁNFY (előrelép). Ne vedd válasznak, a mit én beszélek,
 Szidás az és utálat hangja mind!

Én arcodat nem ismerem: te nem
 Vagy, a kit egykor jó barátnak
 Neveztem. Nem vagy az most, a kit én
 Megtisztelek azzal, hogy ellenem.
 Sem ellen, sem barát, csak áruló vagy:
 Nincs kérdésedre semmi válaszom.

NEMESEK (mind). Távozz előlünk! Mink nem hódolunk.

ZRÍNYI (fővegét levéve áhitattal).

Isten! Legyen megáldva szent neved!
 Nem csalt hitem: hivek maradnak ök.
 Így hittem én, így vágytam ezt megérni.
 Im homlokom kész elfogadni azt,
 Mit választottaidnak osztogatsz:
 A vértanúk tövis koszorúját,
 Viselni vágyom azt, és elbirom. (Nemesekhez.)
 És most, nemes vitéz barátaim,
 Ez elhatározó percz ihletében
 Esküdjete, miként én esküszöm,
 Egy férfi-szót, egy büszke fogadást
 Cseréljünk egymás szíve mélyiből.

(Kardját kivonja.)

MIND (kardjaikat hüvelyébe dugva, két-ujjaikat felemelik).

ZRÍNYI (ihlett, csendes hangon).

Isten! Lelket adó és lelket visszavevő Úr!
 Légy jelen e perczben s hallgasd meg szörnyü imánkat,
 A ki belénk oltád a hazának büszke szerelmét;
 A ki a szívnek erőt adsz, nem rettenni haláltól:
 Im lásd színed előtt leborulva, hívő követőid,
 A kik a tátott sir fenekére tekintve merészen,
 Elszánt szívökből ilyen esküt küldenek égbe.

(Ünnepélyesen.)

Úgy legyen idvesség számunkra, ha sirba leszálltunk,
 Akként leljen utat lelkünk a csillagos égbe,
 Úgy legyen áldva nevünk az utókor gyermeki ajkán,
 Úgy legyen e honnak, mely hamvunk fogja takarni,
 Végső századokig nem enyésző élete, fénye:
 A hogy e szent falakat, mik közt oltáraid állnak,
 Végső csepp vérünk hulltaig védeni fogjuk.
 S átok fogja meg azt, fogadását a ki nem állja.
 Üzve legyen földön, ne találjon holtan az égbe.
 Hontalan itt és ott csavarogjon, mig a világ áll;
 Csúf neve legyen jó szidalomra az emberek ajkán.
 S míg magyar él, haza áll, ne felejtsek gyáva futását;

Hamvainak ne legyen nyugodalmuk a mostoha földben,
 Szórják szét a szelek s rábszolgák sarka tiporja!
 Isten, atyánk ott, légy fogadásunk égi tanúja.
 S úgy áldj, úgy büntess: a hogy azt megtartani fogjuk!

MIND (utána zúgják.)

Ugy áldj. úgy büntess, a hogy ezt megtartani fogjuk.

ZRÍNYI (Szelimhez).

Hallottad e szót? — — Vidd el válaszul!

SZELIM (az egész eskü alatt arczát két kezébe takarva, sír).

CSÁKY (Zrínyihez). Nézzed: zokogva sir a renegát!

(Függöny legördül.)

MÁSODIK FELVONÁS.

Török táborhely Sziget előtt, a szultán nyitott sátora, melyből a várra látni, Szigetvár sánczai közül egy magas torony látszik ki fényes bádogtetővel, a falakon veres zászlók lobognak.

I. JELENÉS.

Szolejman, Nagyvezér, Szelim, Nahnumanzade, Semsz Achmet, Mahmud, Nachim, Zászlóvivők, Mutefellikák, Jancsárok, Dervisek.

Mindenki földre van borulva, elől négy Korán-olvasó, ötödiknek az imám, nagy kitárt könyvekből olvassák a győzelmi szurát, a többi némán, az imám fennhangon; a szultán előtt is egy nagy Alkorán, melyből áhitattal olvas, az utóbbiak a szultánnal együtt térden.

NAHNUMANZADE (vontatott hangon, a könyvből, minden szünetjel után megállva).

Allah nagy hatalmas ur! —
Allah, fegyverünket áldd! —
Légy jelen, ha harczolunk. —
Győzelemre most segíts. —
Bátorságot adj szívünkbe,
Ellenségnek rétfegést. —
A seb és halál nekünk
Édes és gyönyör legyen. —
Allah! nyitva tartsd előttünk
A mennyország ajtaját.
A hívőknek sergei
hitattal néznek arra. —
Alsiráth hidon keresztül
Véres kardokkal kezükben
Átrohannak majdan hozzád; —
Kiknek vérük áldozat
Hitlenek csatáiban. —
Allah, áldd meg fegyverünk! — —

MIND (utána zúgják).

Allah, Allah, Allah! áldd meg fegyverünk!

Allah, Allah, Allah!

SZOLEJMAN. Imám, beszélj, melyik hatalmasabb?

NAHNUMANZADE. Kit érte a hatalmas padisah?

SZOLEJMAN. A gyaurok Istene, vagy a miénk?

Nem énekelnek ők is? nincs-e nekik

Oltáruk, a hol ellenünk imádnak?

NAHNUMANZADE. A tett beszél, melyik hatalmasabb?

Leégett városok, omolt falak.

SZOLEJMAN. De e-falat befesté a mi vérünk,

S hívők hullái árkot töltenek.

S e vakmerő, e mérhetetlen semmi,

Még most sem kisebb, mint elébb vala.

Az én nevem Szolejman szultán, ugy-e?

Királyoknak királya, padisah!

Szégyenlem ezt a nagy nevet viselni.

Szeretnék Zrínyi lenni: hogyha nem

Vagyok, kinek mindenki meghajol,

Lennék, ki nem hajol meg senkinek.

NAHNUMANZADE. Oh szultán, a te nagy neved örökké

Ragyogni fog, miként egy fényözön,

Miként ha minden csillag ott az égen

Egy pontra hullna.

SOLEJMAN.

És e nagy neven,

Mint átkozott folt, eltörletlenül

Lesz mindörökké Zrínyinek neve.

Ez óriás, bár merre menjek is,

nyékot vet reám magasb fejével.

E fészek itt, e rongyvár! e Szigetvár

Győzelméinnak tengerén sziget!

Ki szokva voltam eddig így beszélni:

«Mi! én és Allah» így akarjuk ezt!

Kezdek hatalmamon kétkedni már,

Mióta egy göröngy azt mondja: «nem!»

NAHNUMANZADE. Oh szultánom, hatalmad súlya oly nagy,

Hogy a midőn a föld egyik feléről

A másra átmegy, a föld tengelye

Alább hajol a szörnyü terh alatt.

Nagyobb és fényesebb vagy, mint a nap.

Mert az csak a földet melengeti:

De a te nagy neved a sziveket.

SZOLEJMAN. Szelim, minő sánczokbul áll e vár?

SZELIM. Csak három sáncza van, hatalmas ur.

Jól ismerem, ott jártam közte sokszor;

Földhányatok és rőzsekötegek.

Csupán egy tornya van, mely köbül épült,

Ott tartja Zrínyi kincsét, lőszerét;

Ott vannak a várnak harangjai.

Ez is kopott volt már régóta.

Akkor csináltatott reá tetőt,

Fényes lemezből és szépen kívülről
 Befesteté, midőn hirül vevé,
 Hogy ostromára jösz. Érted tevé,
 Hogy el ne szégyeld váránál megállni,
 És meg ne vesd szegényes külsejéért.

SZOLEJMAN. És e göröngyhalom mer ellenállni?
 De nem csak mer, hanem tud is.

SZELIM. Mert Zrinyi van benn; nála nélkül ez
 Rög volna, melyet felrugsz lábaiddal.

SZOLEJMAN (a nagyvezérhez).

Tudod-e, hogy mi nap virradt ma?

NAGYVEZÉR. Igen, nagy úr. Ez napja a csatának,
 Melyen Mohácsnál a magyar király
 És véle a nemesség színvirága
 Nekünk győzelmes harcban elesett.

SZOLEJMAN. Jól mondtad. Hát te Achmet, mit találsz?
 Mi történt egykor e napon?

ACHMET. Hatalmas úr. Ezen dicső napon,
 Otvenhét évvel ezelőtt
 Nándorfehérvár ostromolt falára
 Tüzték ki a félholdat sergeink.

SZOLEJMAN. Jól emlékeztél. Méltó vagy kegyemre.
 Mahmud vezér, mit tudna ősz fejed?
 Miről neves e nap emléke ránk?

MAHMUD. Uram! e nap foglaltuk el Budát.
 Keresztyének szívének «bú-kelesztőt»,
 Ozmának «szívet bájoló» Budát.

SZOLEJMAN. Valóban úgy van, e napon vala.
 Szelim fiam, miről nagy még e nap?

SZELIM. Arról, hogy e fényes dicső napon
 Az ozman hadsereg vitézei
 Urok láttára karddal jobbjaikban
 Sziget falát ostrommal megveszik,
 Vagy ott kiontják hősi vérüket.

SZOLEJMAN. Te szóltál legjobban nekem! Mahmud,
 Mennyit haladt elő a készüllet?

MAHMUD. Hét napja már, hogy löjük sánczait.
 A város már csupán üszökhalom.
 Háromszáz ágyu toroka bömből éjjel-
 Nappal kívánatodra ellene.
 A rés elég nagy a földsánczokon,
 Még három földalatti akna kész
 Ledönteni a töltött sárfalat.

Vakandokokkal van dolgunk, uram!
A földet kell miattuk túrni fel.

SZOLEJMAN. Ne mondj reá gyalázatot, bolond!
Oroszlánnak nevezd! Hát annyi nap
Kétszázezer muzulmán harezos itten
Szultánja szégyenében könnyező
Szemei előtt egy férget üldözött?
Sárkány! pogány meséknek szörnye ez,
Mely hogyha el fog esni, reng a föld,
Mint üstökös ha csapna oldalához.
Ne mondd kicsinynek ellenségemet,
Ki nékem ily erősen ellenáll.
Nagy ember az, ki a nagygyal daczol.
A beglerbégek jöjjenek élém.
Semsz Achmet! Szófi Aáli bég!
Vigyázzatok szavamra; kétfelől
Te az ulufedzsikkel a mocsárról,
Másik a régi város-rön közül
A czéllövökkel indul egy időben.
Három tűzakna pukkanás után
Hágcsókkal ez a sánczra feltörekszik,
Fövenyzsákokkal az utat verend
Az ingoványon át a várfalig,
Mig szemben a támadt résen keresztül
Portuk Ali, derek jancsár agánk
Jancsár hadát vezesse Zrinyire.
Ti ketten: a nagyvezér és Szelim
Velem maradtok. Én is ott leszek,
A hol szememmel látom a csatát.
Ki a legelső zászlót feltűzi
A vár fokára, gyémánt kócsagom
Tüzöm turbánja mellé enkezemmel,
S ha közvitéz lesz, főnökké teszem.
Hozzátok a lófarkakat élém!

(Zászlóvivők eléje hozzák a hadi jeleket. Szolejman egy lófarkat elő vesz a többi
közül.)

Te büszke jel, győzelmek nagy tanúja,
Ki ozmánt futni nem láttál soha!
Első ki voltál Nándor ormain!
Elöl ki jártál a mohácsi téren!
Hivek vezére, hősök büszkesége!
Légy áldva e jövő csatában is.
Kövessen rémület és diadal,

A merre fényes holdad jární fog;
 Árnyékod, a hadrontó félelem,
 Mindig előre essék: elleninkre.
 Légy első mostan is, és ott lobogj,
 A hol nevünk legjobban meggyalázták!
 Hű szolgám, Szófi Aáli, vedd e jelt;
 Reád bizom, de gondját is viseld.
 E zászlót mindig hősök hordozák;
 Dandárra menne, hogyha élne mind,
 Ki védelmében éltit áldozá;
 Nem mondom azt, hogy ismét visszahozd,
 Mert úgy kívánom, hogy letűzzed azt
 A vár falára, mint győzelmi jelt.
 De mondom azt, hogy e jel nélkül itt
 Vissza ne térj, s többé ne lássalak.
 Mert átkozott a pillanat, miben
 E zászló ellenség kezére jut!
 A perczben a mennyország ajtaja
 Bezárva lesz s minden nyugvó halottnak
 Kiújul a sebé a föld alatt,
 S vérezni kezd nehéz fájdalmiban.
 Csókolj, miként menyasszonyod ha volna,
 Kivel most édes menyegzőre mégy,
 S kitől csak a halál választhat el.

SZÓFI AÁLI. Velem jön győzelemre, vagy halálra.

MIND. A győzelemre, vagy dicső halálra.

(Kardot rántva el. Szolejman, Szelim, Imám, Nagyvezér marad. — Harci induló,
 török seregek végig vonulnak a sátor előtt.)

II. JELENÉS.

Szolejman, Nagyvezér, Szelim, Nahnumanzade.

SZOLEJMAN. Ha e Zrinyi ma foglyul esne' itt!
 Ha láthatnám szemem előtt legyőzve!

(Hirtelen Szokolihoz fordul.)

Mit szólsz, mi lenne akkor Zrinyiből?
 NAGYVEZÉR. Egy fejjel kisebb lenne, mint jelenleg.
 Daczos fejét a vívott vár fokára,
 Győzelmi jelként tüzetnéd ki.

SZOLEJMAN (Szelimhez). Hát te

Mit vélsz, mit tennék Zrinyivel, ha most
 Foglyul hoznák elem e harez után?

SZELIM. Kegyelmesen hozzá lehajlanál,

S azt mondanád: «jó ellenem valál.
Vedd életed kezemből vissza ujra,
S eztán hivem légy.» Így nem Zrínyiből
Csinálnál egy fővel kisebbet, ámde
Tennen magad lennél nagyobb: a hír
Tiedhez toldaná Zrínyi hírét.

SZOLEJMAN. Jól mondtad ezt! Így tennék ő vele.
Nagygyá teendném nagyjaim között,
S tudnám szeretni, — a ki így gyűlöl.
Lelkemben olvas a te két szemed.

NAGYVEZÉR (Imámhoz).

Ez a pribék veszélyes ember itt,
Túljár a szultán gondolatjain.
Féltő, ha így tart, még nyakunkra nő.

(Künn erős dördülés hangzik, villanás után.)

SZOLEJMAN. Halljátok a tűzakna lobbanását? [második.
Ez volt az első; — (Villanás, dördülés) most a

(Villanás, dördülés.)

A harmadik . . . A föld remeg bele.
Remegjen hát az ég is! rajta hősök!
Vad harezi-ordítástok töltse be
A felhő és a föld közötti tért!
Az áldozatnak napja ez! Amott
Az oltár; lángot gyujtsatok rajt.
Nem félnek a proféta hívei,
A síron túl ez élet jobb fele!
Előre jancsár! Ott a hír! szakítsd le!
(Künn harezi lárma, mindig távolabb; riadó zene.)

(Függöny lehull.)

VÁLTOZÁS.

III. JELENÉS.

Zrínyi, Csáky jobbról, Juranics, Bajony Istvánffy balról sietve jönnek, kivont kardokkal kezeikben.

JURANICS (az Aálinak adott lófarkot hozva).

Miénk a harc, dicsőség Istenünké!
Az ellenség e sánczon verve van!

BAJONY. A régi város üszkei közé
Háromszor vertük őket vissza, többször
Nem jöttek aztán.

ISTVÁNFY. A mocsár felől

Közelge egy csapat, bevártuk őket
A rejtve tartott nyíak torkaig.
Nagy pusztulás lett a török hadában.
Ki a tüzet nem állta, vízbe hullt.

ZRÍNYI. Ti mind vitézül küzdötök; (Juranicshoz) veled

Valék és láttalak, midőn
Tusára keltél a török vezérrel,
Ki holdas zászlaját a fokra tűzte.
Czélt ért, mert ott maradt. Megölted őt,
És holt kezéből véres zászlaját
Kitépted; ah e zászlót megsiratta
A veszteséghez nem szokott nagy úr.
Ott járt fehér lovon, fehér szakállal.
Megismerém fényes kíséretéről.
Láthatta legjobb hőseit elesni,
És dicstelen elesni ezrivel.
A vesztett zászlókat számlálhatá,
S kérdezheté tehetlen vak dühében:
Mely Isten harcol ellenségeimmel?

(Visszatekint.)

Nézd, asszonyink sietnek itt elénk.

IV. JELENÉS.

Elébbiek, Mária, Anna, Nők.

NŐK (mind zöld koszorúkkal kezeikben).

MÁRIA. Lőrinczem! én vitézem! Láttalak.

JURANICS. Erőt adott azt tudnom, hogy te látsz.
 MÁRIA. Mig harczolál, érted imádkozám.
 JURANICS. Az fordítá el rólam a halált.
 MÁRIA. A győzelem járt mindenütt veled.
 JURANICS. Mert sóhajtásod kísért mindenütt.
 MÁRIA. Mi büszke most szívem! Rád gondolok,
 És gondolom: e bátor vakmerő kéz,
 Melynek minden csapása egy halál,
 Engem, hajló virágot, nem tör el.
 E szempár, mely halállal szembe néze,
 És czélt adott nehéz kard élnek:
 Engem, félénk madárt, meg nem riaszt.
 Ölelsz, mosolygasz, a ki percz előtt
 Hazádnak ellenét halálra vittad.
 Jer, homlokodra méltó diszt hozok:
 Repkény-füzért, mely itt az ostromolt
 Vár ormain magában zöldüle,
 És tőlem egy esőket megérdemeltet.
 JURANICS. Jó kedvesem, a esőket köszönöm,
 El is veszem, és vissza is adom.
 De e füzér nem engem illetend.
 Babért csak az viseljen, a ki már
 Bevégezte művét; — ki már halott.
 Azé legyen a télizöld levél!
 Jó társaink, a hős Deák Balázs,
 És Győry, Baltay már égben vannak.
 Koporsóikra tedd e zöld füzért.
 A vértanúké a dicsőítés.

(Gyászzene; három halottat visznek a háttérben, kópjakra fektetve; a nők mind odamennek s koszorúikat a halottakra halmozzák.

A gyászmenet tovább megy, zene elhal.)

ZRÍNYI. Bár tizszeres számmal fogyott az ellen;
 A győzelem nekünk is drága volt.
 Sok jó vitézzel megfogyott sorunk,
 S a győzedelmi sípnek hangjain
 Keresztül zúg a gyászharang szava.
 Tiz ostromot vertünk már vissza eddig.
 Halommal fekszik sánczaink körül
 A veszni küldött véres holttetem,
 Miket egy büszkeséggel eltellett
 Ember vad kényinek feláldozott.
 Mi ennyi és még ennyi nép neki?
 Olesó, pusztulni szánt emberszemét!

De a mi veszteségünk drága kincs,
Mert minden elhullt egy-egy jóbarát volt.
S a mint fogyunk, úgy engedünk körül,
Ugy kell feladnunk sánczot sáncz után,
Mint ritkul a védelmezők sora.

Bár vérükön lépnek nyomunkba csak,
Bár minden élő küzd a holt helyett,
S az elvesztett kard újra kézbe jut,
Mégis mindig közelb jön ellenünk,
S végét belátni merre sem lehet.

JURANICS. Hunyadnak kéne élni most! Bizonynyal
Másodszor érné itten a török
A nándori gonosz napot.

ZRÍNYI.

Magyar

Még most is él, de nincs többé Hunyad.
Óváron áll az ország főhada,
Ott Báthory és Salm a fővezérek,
Ott Dersfy Nyitra, Perlaknál a bán,
Erdödi Péter. Salmnak tábora
Együtt a többivel bár számra is,
Hát szivre még! bizvást mérközhetik
Szolejman kedverontott táborával.
Most volna mód, erő és alkalom
Mohácsért, Nándorért s Budánk miatt,
S a hány gonosz nap még az év sorában
Véres keresztrel van jelölve nálunk,
Egyszerre megfizetni a töröknek,
Csak egy Hunyad hiányzik!

CsÁKY.

Hátha nem?

Ki tudja a vezérek mit mívelnek?

ZRÍNYI.

Tanácsot tartanak, előveszik
Térképeik, a hosszú lajstromok;
Csinálnak tervet, kettőt hármat is.
Nagy fontolással meghányják-vetik,
Hogyan támadjanak, melyik felől?
Mi rendben álljanak fel a hadak?
Honnan kerüljenek Sziget felé?
Hogyan vágják el útját ellenünknek?
Figyelmük a legapróbb dolgot is
Meglátja és el is intézi jól.

A terveket aztán kifőzve rendén
Futár kezébe adják, Bécsbe küldik;
A hadbizottmány megvizsgálja azt.

Megfontol, — ítél minden pontot abban,
 És úgy találja, hogy minden helyes.
 A terv fölötte jó s alkalmas:
 Az ellen verve, a vár mentve lesz.
 Csakhogy mire a terv megérkezik,
 Már akkor nem lesz sem vár, sem török.
 Mi itt régen halottakká levénk,
 Az ozman eltemette csontjaink,
 S azóta téli szállására is ment.
 — Minket csak Isten és kardunk segít.

CSÁKY.

Magunké itt a főhiba Zrínyi.
 Mienk a nagy mulasztás, hogy magunkat
 A tábor intéző vezérivel
 Nem teszszük illő összeköttetésbe.
 A nap se lát ablaktalan szobába ;
 A fővezér nem tudja tán felőlünk,
 Minő veszélyt hívánk magunkra fel.
 Nem tudja azt, hogy elhatározánk
 E várat védni végső emberünkig,
 Nem tudja, hogy minő pont most Sziget?
 S hogy ezt Szulejman minden emberével
 Élet-halálra ostromolja már.
 A hírnök ólomlába van! Míg az
 Óvárra eljut, csonkán, ferde képpel,
 Szájmondás, kósza hallomás után:
 Addig a végzetes nap eljöhet,
 S míg «Róma tervez, elveszhet Sagunt!»
 De hogyha innen hírnök menne hozzá
 Tudatni véle Zrínyi esküjét:
 Hogy ő s hűséges fegyvertársai
 E várat itten élve át nem adják,
 Tudná, hogy mit tegyen? és tenne is.
 Ne mondjátok, hogy elmulasztom azt,
 Mi oltalmunkra szolgál. Ám legyen.
 Egy itt közülünk, a kinek szive
 S esze helyén van, menjen a vezérhez,
 És mondja el előtte helyzetünket:
 Ki vállalja el hát e küldetést?

ZRÍNYI.

(Mind hallgatnak, szünet.)

Nos? senki sincs, ki menni kész legyen?
 Még most kimenni könnyű, s hogyha tán
 A visszatérés baj lesz, kinn maradhat.
 Bátyánk! barátunk! Jól tudod magad,

JURANICS.

Hogy minden, a ki férfi itt e várban,
 Megesküvék, hogy el nem hagyja azt.
 Ez eskü által mozdulatlanul
 Lekötve állunk e vár védfalához,
 Mint ércszobor gránit talapzatán.
 Közülünk azt tehát ne válogasd,
 Ki, a mig áll e várban egy torony,
 És a mig ozman ágyú rontja azt,
 Elfusson onnan, bárha küldenéd is.
 Magad mondattál esküt; — tartjuk azt.
 ZRÍNYI. Kit küldjek akkor hirnökül, ha nincs
 A harcosok között vállalkozó?

ANNA (előlép). Küldj engemet; én férfi nem vagyok.
 Rám semmi szükség — itt — és a világon.
 Fölösleges teher vagyok csupán
 E várnak és a földnek egyaránt;
 Érttem nem is fáj senki szive itt,
 Ha távozom, üres hely nincs utánam.

ZRÍNYI. Kedves húgom, nagy terhet kérsz magadra.
 Nagyobb a szándék, mint te gondolod.

ANNA. Nem új előttem ez, sok éjszakán
 Álomkerülte lelkem elmerengett:
 Ha olyan olcsó és hitvány az élet,
 (Egy nőnek élte, a ki senkié)
 Hogyan lehetne azt drágán eladni?
 Gondolkozáim felőle és kifőztem;
 Hírt vinni rólad a király elé,
 S hírt hozni vissza onnan, drága volna.
 Két szó, mi innen és a hadseregből
 Cserélve volna, nagy munkát tehetne;
 E két szót vinni, hozni, jó lesznek.
 ZRÍNYI. Kétszer lépsz át a siron.

ANNA. Jól tudom.

Mi nékem a sir? mim van itt nekem?
 Mit félek ott lenn? Én hugod vagyok!
 Nevedre szégyent nem hozand nevem.

ZRÍNYI. Jó Anna húgom, a mit most kívánsz,
 Halld részletenként tőlem hát elébb:
 E várat ostromolják, jól tudod.
 Kimenni innen egy mód van csupán:
 Éjjel, midőn a holdvilág leszáll,
 A várnak déli oldala felől
 Az ingoványon át bujdoklani.

Ösvény e lápon által nem vezet,
Csak lengeteg hajló bürük, miket
Egy úszó zsombik fűz a másikig.
Ki eltéveszti azt, halálra lép.

MÁRIA.

Oh Anna, édesem, te ott ne járj,
Hinár elfogja lábad, elmerülsz.

ANNA.

Isten velem lesz és megőriz ott.
Beszélj, bátyám, beszélj.

ZRÍNYI.

Sötétbe' kell elébb-elébb hatolnod,
Hogy ellenséges őrszem meg ne lásson ;
Írányt kell tartanod, hogy el ne tévedj
A vad berekben, melynek útja nincs ;
Ki eltéved, soha ki nem kerül.

ANNA.

A csillagok járása majd vezet.

ZRÍNYI.

Hajnalhasadtán túl elbujni kell
A berkes nád közé, és szótalán
Maradni ott, míg újra jó az est.

MÁRIA.

Oh Anna, édes ! ott kigyó tanyáz ;
A farkas ül ott fészken kölykivel.
Szivem remeg, ha arra gondolok.

ANNA.

Kigyó marása nem faj már nekem,
Bozóti vadtól már nem irtozom,
Mióta embert ismerek. Beszélj
Bátyám tovább.

ZRÍNYI.

Ha másnap így haladsz,
Akkor tán végit éred a mocsárnak.
Ott lelsz egy erdőt, melyen bujdokolva
Ha éjjel-nappal jó sietve mégy,
Hajnalra tán eléred Kanizsát.

MÁRIA.

Rablók megölnek erdő mélyiben.

ANNA.

Magammal semmi kincset sem viszek.

ZRÍNYI.

Ha Kanizsára jutsz, jó asszonyunk
Erdői bálné ad alád lovat,
És egy kísérot, a ki elvezet ;
S útközben hogyha tán lovad kidől,
Szerez helyette másikat. Sehol
Pihenni nem leend idő ; a mint
Óvárra jutsz : keresd fel a vezért,
S eredj a fejdelemhez, hogyha ott van.
Mondd el nekik, honnan ? miért ? ki küld ?
Hogy már Szigetvárt vijja a török.
Hogy tizszer vertük vissza ostromát,
Bár ellenünk hozá egész hatalmát.

Ha a vezérek jónak vélik azt,
 Hogy itt az ellenséget felkeressék,
 Két hétig itt találják; addig én
 Remélek néki ellenállani.
 Két hétig megtalálják még Szigetvárt,
 S annak maroknyi védő hőseit.
 De hogyha úgy találják a vezérek,
 Hogy most ezúttal el ne jöjjenek,
 Én az maradtam, a ki most vagyok;
 Elszánva végső csepp vérem kiontni
 Én jó hazámért és e vár falából
 Temetkező helyet csinállok, a hová
 Bucsúra járjanak az unokák,
 Tanulni honszerelmet és erényt.
 Van kedved menni még, hugom?

ANNA (rajongással). Oh hogyha én e szent, e nagy szavak
 Tolmácsa nem lehetnék! Szólj tovább.

ZRÍNYI. Ha biztatást ígérnek a vezérek,
 S Sziget alá eljönni szándokuk,
 Szükség, hogy visszajöjj. A terv felől
 Nekünk előre értesülni kell,
 Hogy egyetértve működjünk velük.
 A visszatérés már nehéz leend.
 Az ozman régi varjivo,
 Véres művészetéhez ért nagyon.
 Láttam, hogyan vert útat e napon
 Fövényzsákokkal a mocsáron át.
 Míg visszajösz, ez út is zárva lesz.
 Az ellenséges táboron keresztül
 Kell álruhában a várig hatolnod.
 Ha felfedeznek és kérdőre vonnak,
 Hallgatni kell s meghalni szótalan.
 S ha tagjaid kinezva széttörik,
 Hogy mondd ki a szót, mit nekünk hozasz,
 Némának kell maradnod. — Kész vagy-e?
 MÁRIA. Oh Anna, szörnyű még az eszme is,
 Török kezében lenni kinhalált!
 Oh ezt ne tedd; — múltunk el szépen itt.
 ZRÍNYI. Ha mentségünknek híret nem hozod,
 Úgy visszajönnöd többé nincs miért.
 A fáklya ég, a mig kanócza tart,
 S ha elfogyott, nem kell eloltani,
 Utolsót lobban, és elalszik.

ANNA.

Bátyám, bizalmad íme köszönöm.
 Tudom, hogy a mi szörnyűt elbeszélteél,
 Azért tevéd, hogy szándokom leverd:
 De engem ez csak jobban lelkesít!
 Veszélybe menni! érted és hazámért!
 Használni gyöngé női életemmel!
 Oh engem ez az ég felé emel.
 Én elmegyek és visszatérek újra.
 Akár mit hozzak, újra megjövök;
 Ha mentséget hozok, segít az Isten,
 S ösvényt mutat örömjaj hirnökének.
 S ha veszni kell Szigetnek, hogyha el-
 Hagy Isten, ember, elhagy a haza:
 Akkor — még inkább visszatérek én,
 Hogy éltetemet végezni ott legyek,
 Hol a magyarnak még jó híre van.

ZRÍNYI (megöleli). Kedves szelíd hugom, mivé levél!

ANNA.

Azt is kigondolám én már magamban,
 Hogy tán ha vissza-tért elfognak itt,
 Megtudd felőlem, hogy mi hírt hozok?
 Egyik fiad ott szolgál a seregnél,
 Annak van egy tarogatósa, a ki
 Előtted annyiszor fuvá boldog napon
 Kedvencz dalod, mely kezdve mélabús,
 Végezve harsogó vidám.

E dalfuvót magammal elhozom,
 S ha minket itt az ozman elfogand,
 S megismer engemet, mint hűgodat,
 Azt mondom, kérjék fel most váradat
 Cserében értem. Ők azt elhiszik,
 Hogy ily cserét te és én elfogadnánk.
 S hogy több hitelt leljen nálad szavuk,
 Hagyják e kürtöst játszani faladnál
 Kedvencz dalod, mi néked ismerős.
 Ha ekkor jó hírt hoztam számotokra,
 A kürt szava a bús dalt zengi el;
 Ha roszt hoztam, akkor a vígat.
 Jó hírre búsat, roszt a vígat.
 Te megtudod, mi hír? Én ott veszek,
 És fenn az égben majd ölelkezünk.

ZRÍNYI.

Oh drága vérem! Oh szivem virága!

ANNA (letérdel előtte).

Most áldj meg engem! Áldásod vigyen
E hosszú útra.

(Szünet, ezalatt távolból ismét a temetkezési gyászzene hangzik.)

ZRÍNYI (áldva teszi kezét Anna fejére).

MIND (leveszik fővegeiket).

ANNA.

Holtak szellemi,
Élők áldása, szívem bánata
Jönnek velem: — nem járok egyedül.

(Függöny legördül.)

HARMADIK FELVONÁS.

Mint a második felvonásban, sátor.

I. JELENÉS.

Szolejman, Szelim, Semsz Achmet, azután Nachim, azután
Nagyvezér.

Künn elhaló harci zuj, takarodót fuvó trombiták hangja.

SZOLEJMAN (ingerülten).

Mikorra ég ki már e kémény?* Meddig áll
Megtörhetetlen e lidérckirály?
Nem ember: szalamander ez, mely tűzben él;
Rém, mely nem érzett sebére kevély;
Elérhetetlen, mint a mondott átok!

(Eléje futókhöz.)

Kik oly sietre jöttök, mit hozátok?
Halottlárnt? Fergeteg! Ne jöjj elélem.
Ki itt ez ember? Ismerj rá Szelim.

(Semszre mutat.)

SZELIM. Semsz Achmet ez, kegyelmes úr, előttd.
Egy órával előbb te küldted őtet;
Most visszatért, két sebbel gazdagabban,
És félkezét otthagya a rohamban.

SZOLEJMAN. És az egész győzelmet! menj előlem! (Ahmet távozik.)
(Nachimhoz.)

Mit szólsz te sápadt képü síri szellem?
Rosz hírt hozasz! fehér ajkad remeg,
Hogy nyelvedet a villám verje meg!
Nem futva jöttél a csatából?

NACHIM BÉG (csouka kardjára támaszkodva).

Nem, nagy úr:

Sántitva jöttem.

SZOLEJMAN. Mit csinál a sáncz,
A melyre küldtelek?

NACHIM BÉG. Azt elfoglalánk.
Aztán a légbe felrepült s vele

* Hítoriái mondás, Hammer-Purgstallnál.

Mi is a mennyországba fel és újra le.
 Vitézeid mind együtt lelheted,
 Kiket a jó sáncz el is temetett.
 Megvannak és — több zsold nem kell nekik,
 A legközelbik itéletnapig.

SZOLEJMAN. A zászló is temetve van?

NACHIM. Nem, azt

Elvette a szigetvári paraszt.

Annak nem lett baja.

SZOLEJMAN. Átok reád.

Te még gúnyt szórsz élém? Ferhád!

NACHIM. Ugyan Ferhád, jer, vágd el a fejem.

Csak arra kérlek, bánj el hirtelen.

A szultánnak nem tetszik az, hogy itt van,

Aztán viselni én is már megúntam.

Hanem tarsd készen majd a jatagánt.

Alkalmasint kapsz itt még egynehányt:

Kire ma jó hirt senki sem bizott.

A fejkoppantót ma jól kiesiszold!

SZOLEJMAN. Bolond! ne üzz tréfát. A sors, ha megvert,

Tiszteld bennem a szerencsétlen embert.

S tanuld meg, hogy te eb vagy s én urad.

NACHIM. Ha így még, majd nem sok ebed marad,

Jól jársz vele, mert kevesebb eszik,

Ha napról napra onnyi elesik.

Üttesd le a fejem, nagy úr, hamar,

Ha megdühítik, minden kutya mar.

Éhes kutyád ha ellenedbe fölkel,

Kenyér helyett a száját tömd be földdel.

Én most ugatni szebben nem tudok.

SZOLEJMAN. Hagyjátok menni. Ez gonosz dolog,

Midőn a szolga így beszél urához.

Ne lássalak! Ne halljam szódat! Távozz.

(Nachim hátravonul.)

Vihar után fejét kitolja nyomba'

A máskor alvó gyáva mérges gomba.

Az úr ha sir, szidalmaz a cseléd!

A sujtó balsors szerepet cserél.

Ki jön még? Nagyvezér, te vagy?

Az ostrom veszve?

NAGYVEZÉR (jön sietve). Szóhoz jönni hagyj.

Minden veszélynek oka Áli Portuk.

Mi azt neki előre megmondtuk,

Hogy várjon, a mig minden akna elsül,
 S ő a helyett merészen mindenestül
 Felhág a sánczra, melynek már alapja
 Alá volt vájva, reánk nem várhatva,
 S tulajdon tűzárkunk közé rohan;
 Ily pusztulást nem látott ég soha,
 Több kétezer jancsárnál ott veszett!

SZOLEJMAN. Oh átkozott! oh az eszeveszett!
 Hozzátok őt elé.

NAGYVEZÉR. Hozzák, uram.
 Csakhogy már ő hatalmadon túl van,
 Itt hozzák már őt — a ravatalon.
 Őt nem büntetheted, mert már halott.

JANCSÁROK (ravatalon hozzák Áli Portukot halva).

SZOLEJMAN (a hullához rohan).
 Te átkozott! te pornak is czudar!
 Te holdra szórt szitok, égő kudarcz!
 Hová tevéd vitézlő hőseim?!
 Hová lett zászlód, és hol az enyim?
 Hol a szép dandár, a mit még ma reggel,
 Elöttem harszó riadó énekkel
 Végig vezettél? Egy-egy óriás volt!
 Az ég is zengett a nagy orditástól.
 És mostan olyan csendes még a föld is;
 A hősök csontjai az árkot töltik.
 Átok reád, hogy ezt tevéd velem!
 Add vissza hirem, régi jó nevem!
 Melyen üszögnek támadál te örült.
 Te névtelen ragály! sírkörül
 Leolvasott gyalázat; nemzetednek
 Szájába jajszó. Jó, ha elfelednek.
 Vigyétek őt, tegyétek föld alá,
 Hol senki fekhelyére nem talál.
 Ne álljon rajta hősi jel, halom,
 Ne szóljon róla fájó siralom:
 Halál legyen kimondott rosz neve,
 Ki még említi is, sir fedje be!

JANCSÁROK (a hullát kiviszik).

NACHIM (Szelimhez). Pedig nem ő a veszteség oka,
 Hanem Mehemet, a vezér maga.
 Ez itt dicsően küzdve vérze el,
 De hát valakinek lakolni kell.
 Az élők bőre drága: a halott

Nem bánja már, akárhogy rugdalod,
 Hanem hogy jutalomnak szép biz ez.
 Azért, hogy a csatában elveszesz.
 Nézd! hogy törik ketté a hősi kardot,
 A melyen most is ellen vére barnul?
 Hogyan szórják le porral ezt az arczot,
 A hőshalálért illendő jutalmul;
 Hogy égetik fel sátorát! lovát
 Agyonütik: hogy hurezolják tovább,
 És a vezérek ősi lajstromából
 Nevét kivágva összetépi. Mától
 Nem mondja azt ki többé emberajk.
 Pribék! azon légy, hogy itt meg ne halj.

II. JELENÉS.

Elébbiek, Amhát.

- AMHÁT. Nagy úr! örömhír! jó hirrel jövök.
 NACHIM (félre). Bevetted a várat?
 SZOLEJMAN. Mit szölsz, kölyök?
 Mi hír van még a földön jó nekem?
 AMHÁT. Uram, nagy úr! itt az őrszemeken
 Egy álrühába oltozott leányzó
 Akart keresztül szökni már néhányszor,
 Most elfogánk őt!
- SZOLEJMAN (haraggal). Ez volt jó hired?
 AMHÁT. Kérlek, nagy úr. A lány hogy megijedt,
 Kivallá azt, hogy Zrinyivel rokon.
 Ez jó fogás volt, én úgy gondolom.
- SZELIM (megdőbbenve).
 Zrinyi húga! Nem; ő a várba' van.
 De szívem mégis olyan nyugtalan.
 Oly vakmerő szív az! az ő szive!
 SZOLEJMAN. Hadd szóljak hát vele. Hozzák ide.
 NACHIM (félre). No csakhogy mégis nyertünk valamit,
 Lesz a miért diadalt tartani.
 Ha nem a várat és Zrinyit magát,
 De legalább elfogtuk a hugát.

III. JELENÉS.

Előbbiek. Anna.

SZELIM. Hatalmas ég! Ez Anna!

SZOLEJMAN (Annához). Jőjj elébb.

NACHIM (Szelimhez). Fé! a leány; nézd, mily reszketve lép.

SZOLEJMAN. Te Zrinyi huga vagy?

ANNA (meghajtva magát). Igen, nagy úr.

SZOLEJMAN. Valld meg egész őszintén, magyarul:

Honnan jövel s miért volt szándokod

E várba áthatolni? Szólj, ki küld?

Mi hirt hozasz?

ANNA.

Megvallom: most jövök

Zrinyinek hitvesétől, a kivel

Együtt eltávozáink e várból, mielőtt

Magas nagy úr, ostrom alá vevéd.

A jó nő megtudta, mi nagy veszély

Lebeg boszúd tüzes felhőiben

Zrinyi felett, és rettegés fogá el

Gyöngéd szívét; felhőtlan, betegen

Akart rohanni vissza, fel Szigetre,

Hogy e nagy férfi kökemény szívét

Meglágyulásra bírja könyjével;

De testi gyöngeség gátolja ebben.

Kétségbeesve volt a jó, szelid nő:

Ki menne el helyette Zrinyihez?

S ki volna az, ki tudna sirni úgy,

Mint sirhat ő férjének kebelén?

És szólni úgy, mint nő fájdalma szólhat.

Kinek szavát hallgatná meg Zrinyi?

«Én elmegyek!» mondom én asszonyomnak,

Engem csak úgy szeret Zrinyi, miként

Tulajdon gyermekét. Szólok vele.

Lefestem a nő álmatlan siralmát,

Viszhangja lészek jajdulásinak;

Könyörgve porba térdelek előtte,

S mindenre, a mit még szeret, imádom,

Hogy tartsa meg oly féltett életét.

Mit véd e váron? ennek sánczain?

Egy boldog óra a családi körben

Nem több-e, mint a hír örök szava?

SZOLEJMAN. Nem, jó leány! a hírnél semmi sem több!

Te rosszul ismered Zrinyit.
 Ha minden könyved egy-egy gyöngyöt ér is,
 Azzal te e szívet meg nem veszed.
 Nem úgy van az, a hogy másutt szokás :
 Hozzá közel a nő is férfi lesz.
 Hogy kardját érted Zrinyi letegye :
 Azt nem hiszem, de inkább gondolom,
 Hogy kardot ad kezedbe, és te is
 Kanóczczal, üsttel állsz a vár falára.
 Jobb, hogyha itt vagy. Azt mondád imént,
 Hogy Zrinyi tégedet nagyon szeret,
 Hogy úgy tekint, mint édes gyermekét.
 Valóban mondám.

ANNA.

SZOLEJMAN.

Jól van, gyermekem.

Mi a neved?

ANNA.

Lorándfy Anna.

SZOLEJMAN.

Jól van.

Ferhád! eredj e nyomban Zrinyihez :
 És mondd neki, hogy húga Anna itt van
 Kezünk között, semmi bántása nincs.
 Tudjuk, hogy e leányt nagyon szerette,
 Miként tulajdon édes gyermekét.
 Szeresse most is. Látte jött az el,
 S miatta dönté most magát veszélybe ;
 Gondolja meg, hogy ez ártatlan asszony-
 Személy lelkével ő leend adós.
 Mert tőle kéri számon azt az égben.
 Mert, hogyha most szavunkra nem hajol,
 Ha nem fogadja el ajánlatunk :
 Kegyelmet, országokat, koronát
 E félig romba égett vár helyett,
 Ugy a felől lehet bizony nyugodt,
 Hogy tornya ellenében itt e halmon
 Hugának szép hollóhaju fejét
 Dárdára szúrva fogja látni rögtön.

SZELIM (félre). Szívem! ha dobbanásod el nem árul!

SZOLEJMAN. Ezt mondd meg szolgám híven, Zrinyinek.

(Annához.)

Te meg leánykám, hogyha tudsz imát,
 És egyik szenttel égben ismerős vagy,
 Mondd el neki: hogy őrizzen meg az,
 És szálljon Zrinyinek makacs szívére,
 Mert mondom azt: fejed kezében van most.

ANNA. Én minden jót remélek így uram.
 Hiszem, hogy Zrínyi megszán engemet.
 De kérek arra, hogyha tán a hős
 Nem hinne pusztá szónak, itt velem
 Egy kürtfuvó jöve kíséretül,
 Ki ismerős danákat fúni tud.
 Engedd, hadd zengjen az egy gyászolót,
 Egy búsat, a minőnek most helye ;
 Azt hallva Zrínyi megtudandja majd,
 Hogy az van itten, a kit ő szeret.
 E kürtfuvó kísérte jó nejét.

SZOLEJMAN. Ez úgy lehet. Nem bánom, légyen úgy.
 Magához úgy is Zrínyi nem bocsát
 A várba senkit ; ő csak a falakról
 Szokott beszélni küldött hírnökünkkel.
 A hogy te mondád, úgy legyen. Szelim
 Mig sátoromba távozom, bevárva
 Mi jót izen a várparancsnok ? addig
 Reád bízom ez ártatlan teremtest.
 Gondot viselj reá, mint két szemedre ;
 Tisztelve tartsd, s vigyázz, hogy meg ne sértsd.
 Egy bántott hajszálért fejed veszited.
 Gyöngéden bánj vele, mint gyöngé nővel.
 Ha Zrínyivel találkozik, ne mondja :
 Hogy könyvet ejt a rossz bánás miatt.
 S hahogy Ferhád azon választ hozandja,
 Hogy Zrínyi még e szóra sem hajol :
 Akkor e dombon ott, mit látni kell
 A várnak erre néző ablakából,
 Letüzetsz egy karót, feljül hegyest,
 S annak hegyébe e fejet tűzöd.
 Hallád szavam ! tégy rendben a szerint.

MIND (Annán, Szelimen kívül el).

(Künn tárogatósip — lassu magyar dal.)

ANNA (a kürtszóra figyelve, örömmel).

A kürt beszélt már. Minden rendbe' van.

(Szelimhez.)

Uram, bakó ! Készítheted vasad.

SZELIM (arczát eltakarva).

Szivem ! szívem azonnal meghasad.

ANNA.

Vagy nem vagy a bakó ? csak porkolób.

No hát uram, kérek, vitess odább,

Mert már imádkozám ; meghalhatok.

SZELIM (félre). Nem is szívem, de a mély föld dobog

Oh Anna! hát nem ismeresz engemet?

ANNA. Sirásóm vagy, ki majdan eltemet;
Már egyszer úgy is eltemettél élve.
Ha majd megölsz, csak műved végezed be.

SZELIM. Előbb lehull az égről a nap!

ANNA. Véled,

Hogy Zrínyi értem jellemet cserélend?
Hallottad azt a gyászos kürtzenét?
Ez Zrínyinek szólt! ez tudatta véle,
Hogy ellenségítől még most se féljen;
Imádja a magyarok Istenét.
Jön a segítség! védje sánczait.
Hiszed, hogy Anna azért járna itt,
Mert Zrínyiné küld tőle bánatos szót?
Nem ismered te úgy a magyar asszonyt!

Óvárról, a vezértől jöttem én,
S mit tőle hoztam, azt megizeném!
Hallod? még most is szól a kürt szava;
Zrínyi ne félj! most jó a harez java!
Zrínyi nem enged, és fejem aláhull;
Te várd jutalmad urad zsámolyátul.

SZELIM. Megrendülök szavadra. Rémület
Foglalja el szívemben a helyet.
Te Zrínyit biztatod, midőn segélyt
Számára nem hoz már sem föld, sem ég!

Egy szörnyű áldozatra buzdítod,
S annak sorát önvéréddel nyitod:
De az nem fog kifolyni, esküszöm!

ANNA. Már arról hulló csillagom közönt!
SZELIM. Nem hulló csillagod! az égre nem;

Van nékem itten annyi érdemem,
Ha azt kimondom: e nő itt enyim!
Az én arám!

ANNA (szomoruan). Nem úgy, nem úgy Szelim!

Én megczáfollak, hogyha azt kimondod.
Kötés volt az, mit rossz sorsunk kibontott;
Láncz, a mit összetépett önkezed.
Gyöngül szivedben az emlékezet:
Te mozlem lettél, más Istent imádtál,
Más nemzetet kerestél, ahhoz álltál.
Jogod többé nincs azt kimondani,
Hogy én szivednek voltam valami.

- Urad csupán azt bizta rád, hogy ölj,
De nem hogy lelket és szívet gyötörj!
Fejem levágni van parancs-szavad,
De arczom megpirítnod nem szabad!
SZELIM. Oh Anna! ily kegyetlen mint lehetsz?
Oh mint szeretlek, és te is szeretsz;
Szeretsz! Mert a hogy holddá nem lesz a nap:
Ugy nem gyűlölhetsz engemet te Anna!
Ne lökj magadtól el, hagyd éltedet
Meváltanom, szeretni foglak én,
S nem lesz szívemnek olyan dobbanása,
Mely érted, rólad nem beszél.
Jer vélem távol innen Syriába,
Czédrus liget között ott várom áll.
Ketten leszünk ott, élve boldogan,
Egymásnak élve és a szerelemnek.
Édent varázsol abból két szemed.
Oh Anna, mért gyötörsz így engemet?
ANNA. Tudod, Szelim, hogy minden férfi, nő
Egy igaz Istent és Krisztust hívó,
Dicsőült szentek nevet viseli.
Az nem «Zuelma» és nem «Szüdeli,»
Kinek neve «mézbabot» és «virágszál»
Jelent, s csak arra van, hogy véle játszál.
Nevem te többé ki nem mondhatod,
Viszhangja van az égben annak ott!
Ha még szeretsz, ugy bennem bünhödöl,
Mert rád van bizva, hogy engem megölj.
SZELIM. Gyűlölsz?
ANNA. Könnyebb leend talán szivednek,
Ha azt mondom, hogy: igen, én gyűlöllek.
SZELIM. Szivedből mondtad?
ANNA. Szívem mélyiből,
Szívemnek mély, sűrű keserviből!
SZELIM. Ugy innen én megszabadítalak.
Siess! vezetlek: az idő halad.
ANNA. Mit szólsz? urad parancsa ellenére
Megmentesz engem? nem gondolsz dühére?
SZELIM. Én arra gondolok csak, hogy gyűlölsz.
Fülembe csengi ezt az ég, a föld,
Nekem jó volt nagyon megtudni ezt.
Távozz innen, oda, a hol szeretsz.
ANNA. Hogyan tehetnéd azt? ez képtelen.

SZELIM. Van mód rá; ott a dombig jöss velem,
A honnan már csak egy ugrás a vár.
Rám biztak; nem gyanakszik senki rám.
Azt véli minden, hogy megölni viszlek.
Ott csendesen, némán bucsút veszünk,
Én visszatérek, te a vár felé futsz,
S a míg utánad érne valaki,
A várkapun át biztos helyre jutsz:
Csak bátorság kell ehez, semmi más.

ANNA (tétovázó belküzdelem után, megragadja Szelim kezét).

Te jöss velem?

SZELIM. Hová?

ANNA (hevesen). A várba fel!

SZELIM. Nem. Visszatérek ismét.

ANNA. Itt maradsz?

Miattam itt te fogsz lakolni majd!

SZELIM. Én dolgozom az. Ne bánd te: csak gyűlölj.

Nincsen jogod azt tőlem kérdeni,

Mi lesz belőlem, hogyha távozol?

Rád nézve én már semmi sem vagyok;

Csak egy erőtlén szívű rossz bakó,

Ki áldozatja verit látni fel.

ANNA. Nem! áldozat miattam nem lehetsz.

SZELIM. Ki mondta azt, hogy áldozat leszek?

Ki tudja, mily furfangos gondolat

Támadt agyamban, a mért elbocsátlak?

Még tán jutalmat és kitüntetést

Nyerek vele; oh én ravasz vagyok.

Ne legyen gondod arra, kit gyűlölösz,

A hittelent védik rossz szellemeik.

Jer! Mint paranesszót teljesítsd szavam:

Öröd vagyok, s te rab vagy; jer kövess.

(Mindketten balra el.)

IV. JELENÉS.

Jobbról Szolejman és török urak, középről Ferhád jönnek.

SZOLEJMAN. Már visszajöttél? szóltál Zrinyivel?

Eléadád, a mit mondék, hiven?

Felelt-e, lágyult, reszketett szava,

Midőn megtudta, hogy itt huga van?

FERHÁD. Igen, nagy ur, lágyult és reszketett

Aján a szó, midőn velem beszélt;

Szemét törülte, könyezett bele.
 Tört hangokon ily szókat monda el:
 «Mondd nagy hatalmas szultánodnak ezt,
 Hugom, kit elfogott, kedves szívemnek,
 Oly kedves, mint tulajdon gyermekem.
 A seb, mi ezzel rajtam ütve van,
 Valóban fáj és jobban vérezik,
 Mint a mik értek eddig a csatán.
 De hogyha volna bár e nön kívül
 Mindkét fiam szultánodnál bilinesben,
 S látnám kétségbeesve hitvesem,
 S ott térdepelne mind egész családom
 A vérpadon, a pallos-él alatt:
 Egy haj kevés, annyit sem alkuszom
 Abból, a mit kimondtam egykoron.
 Ha tetszik a nagy úrnak, védtelen
 Leányokon kitölteni boszúját,
 Ám töltse; e vár szenny leend nevén.
 Itt megsiratjuk Anna jó hugunkat,
 S az égben megdícsőültek fogadják.
 Nem első leszen ott, ki vérrel
 Pecsétele meg szent, igaz hitét;
 A vértanúktól népes már az ég.»

SZOLEJMAN. Legyen tehát bolond szava szerint!
 Haljon meg a leány! Hol van Szelim?
 Kár lesz a szép fejért! De mondva van,
 És vissza nem veszem szavam.
 Hol van Szelim? Verjétek a dobot,
 Hallják meg a zajt e bástyákon ott,
 Tanuljon fájni, hogyha nem tanult
 A kökemény szív. Allah a tanum!
 Hol van Szelim?

V. JELENÉS.

Előbbiek. Szelim.

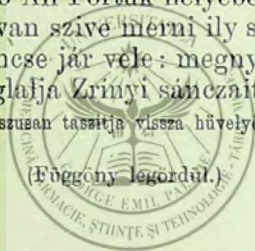
SZELIM. Itt vagyok, nagy úr.
 SZOLEJMAN. Hol a fő, a mit hoznod kell elém?
 SZELIM. A fő helyén van, és a lyány a várban!
 SZOLEJMAN. Hah! ámuló! ki szökteté el őt?
 MIND (Meglepetést, haragot mutatnak).
 NAGYVEZÉR (kardot rántva előlép).
 SZELIM. Én tettem azt nagy úr. Hallgasd szavam:

E lány kivallá itt előttem azt,
 Hogy a sereghez volt kiküldve ő,
 S most vissza a vezértől jó a várba.
 Felmenteni Zrinyit nem jó a had;
 Őt veszni hagyja úr és jóbarát.
 E hír gonoszabb tűz lesz ott a várban,
 Mint a minőt golyóink költenek.
 Ágyúink Zrinyit meg nem törheték;
 E hír lábadoz fogja hajtani:
 E hírt megvinni küldtem én a lányt.

SZOLEJMAN. Allahra mondom! — Ezt bölcsen tevéd.
 Te vakmerőn kockáztál önfejjedel,
 S nyertes levél. Ez drága gondolat volt.
 A gyávaságnak és a csüggedésnek
 Ragálya hullott ellenink közé.
 Szokol! Szelim leend a hadvezér
 Az áruló Ali Portuk helyében.
 Ennek van szíve mérni ily sokat;
 S szerencse jár vele: megnyerni azt.
 Ez elfoglalja Zrinyi sánczait.

NAGYVEZÉR (kardját bosszusan taszítja vissza hüvelyébe).

(Függöny lefordul.)

VÁLTOZÁS.

Az első felvonásbeli terem Szigeten, oldalt ablak, a terem közép
ajtaja négy lépcsőn.

VI. JELENÉS.

Zrínyi, Magyar főurak mind, Mária, Nők mind.

- ZRÍNYI. Takarjátok be azt az ablakot!
Szemünk ne lássa, hogy mi támad ott?
E drága vér is áldozatra kell,
A tiszta szivek eként múlnak el.
De a fohász meglátszik ott az égen,
S homályt lehell rá, mint fényes tükörré.
S e szív belül még győzi terhét, még nem
Fáradt bele, még nincsen összetörve.
- MÁRIA. Oh mért hagynak őt eltávozni innen?
Ha veszni kellett, úgy is veszve minden.
Nem kellene gyászra vennünk most miatta;
Egymást még nem segítve, csak siratva.
- JURANICS. Bátyám! hadd rontsak én ki elleninkre,
Mig szörnyű tettük vegrehajtva nincs.
Megmentem őt.
- ZRÍNYI. Sietteted halálát,
S temetkezésre még magad. Hiába!
A mit e vérivó szörny elhatároz,
Annak történni kell, mert ő erősebb.
Miénk csupán az a dicső erő:
Szemébe nézni, a midőn lecsap.
Még szól a kürt. Ő megtartá szavát.
A mit magára vállalt, megtevé.
Ez ismerős dal néki gyászzené,
És nekünk harszi riadó.
Most elveszünk: a csillagok közé
Ez van megírva rólunk, ámde lesz
Idő, mely hamvainknak éltet ad,
S véreseppjeinkből támaszt nemzetet.
Áldjátok a vért, a mi most kihull!
Alvó mag annak minden drága cseppje,

A hon szerelme, önfeláldozás,
 Megválthatatlan szent ragaszkodás,
 És több mesékben élő ő s erény
 Fog abból sarjadosni egykoron.
 S hiába irtják, vágják e vetést:
 Vér volt a magja, földben megfogamzott,
 S többé ki nem vész itéletnapig!
 Áldott a vér, mi e perczben kihull!
 Én vérem volt az is! Hadd hulljon el.

(Dobpörgés kívül.)

CSÁKY.

A dob pereg. Halálát hirdeti.
 Ne nézzen senki most a gyászhalomra.
 Fel, égre nézzünk; ottan él az Úr!
 Ki megpróbálja szíveink', miként
 Tűzben a drága érczet. Pörg a dob;
 Jól ismerem e gyászos hangot én.
 Kivégezések tompa hangja ez. —
 Legyen közel szép lélkének a menny!

ZRÍNYI.

Mély hallgatásunk mély imádkozás.

MIND (imádkoznak).

MÁRIA.

Én nem hiszem. Elhinni nem bírom,
 Hogy Anna arcját én többé ne lássam,
 Hogy ő előttem halni tudjon így.
 Az Isten jó, kegyelmes és erős;
 Nem hagyja el, kik benne bizni tudnak.
 Én Istenem! szívemnek alkotója,
 Ne engedd összetörni e szívet
 A fájdalom miatt, mit nem bir el.
 A kit te védsz, a sirban is megél,
 És visszajő a súlyos föld alól.
 Ki védted a prófétát, hívedet
 Oroszlánok halálos vermiben;
 Ki a tüzeknek katlanából épen
 Előhozád a szentelt ifjakat:
 Szabadítsd meg szegény testvéremet!
 Ne hagyd őt veszni ellenség között.
 Mindenható kezed ragadja őt ki,
 S hozd karjainkba vissza újra őt.
 Isten! mindenható nagy Istenem!
 A porból felhangzó szavam ne vedd meg;
 Hatalmad és kegyelmed végtelen.

VII. JELENÉS.

Előbbiek, Anna a vég három sor alatt belép.

ANNA (a terem középajtájában megállva).

Ki benne hisz, az nem csalatkozik.

MIND (örömmel felé fordulnak).

(Függöny legördül.)

NEGYEDIK FELVONÁS.

Az elébbi nyitott sátor; a háttérben Szigetvár látszik lángok között, magas tornya egészen tűzben, a veres fény a sátorba világít.

I. JELENÉS.

Szelim, Zuelma, Ánisz.

SZELIM. (Párduczbőrös táborágyon fekszik, asztalkán előtte serlegek.)

ZUELMA (lantot ver és dalol, Szelim lábánál ülve).

•Lyánból az újat, borból az ót:
Édeset és tüzeset mindkettőt!
Lyánka, ne csókold a borozót;
Csókod a tűzre olajt'ölt.

Két tűz eléget: hagyd a pöhárt,
Lyánka előtted hogyha így áll,
Kétszeres édesség hamar árt:
Vagy ne szeress, vagy ne igyál.

Gondot a lyánka csókja rabol,
A bor az éjt melegíti nekem;
A hideg éjnek napja a bor,
A hideg észnek a szerelem.»

ÁNISZ (dobot verve tánczol, aztán Szelim fejéhez ül, fejét ölébe véve).

ZUELMA (dalol).

Mért nem tudtok úgy szeretni,
Mint a kigyók, mint a kigyók?
A mik úgy fonódnak össze,
Hogy többé nem tudnak válni!....

SZELIM. Voltál már ittas, gyermek?

ZUELMA. Voltam egyszer.

SZELIM. Mondd meg nekem, mi az?

ZUELMA. Gyönyörben úszott

Körülem a világ; mindent feledtem.
Nem tudtam, élek-e; csupán csak azt,
Hogy mennyben élek, lelkem elrepült,
Én nem tudom hová és vissza hogy jött?
Lásd, ezt még én nem érzem soha;
Nekem nem ad mámort a bor tüze.

SZELIM.

Nekem csak bánatot növeszt a bor.
Voltál-e már szerelmes, szép Zuelma?

ZUELMA.

Én mindig az vagyok; szívem tele
Szerelmi kéjjel: és az boldogít.

SZELIM.

Lásd én csak egyszer voltam még szerelmes,
És attól most is fáj még a szívem. —
Miben mosdasz, hogy ily fehér kezed?

ZUELMA.

Harmatban, rózsavizben, mátkatejben.
Attól fehér és tiszta lesz a kéz.

SZELIM.

Az én kezemről, látod ezt a foltot:
Nem bírja ezt lemosni semmi szer.
Egyszer ráfecsesent ottan valami
A harcban; vércsepp volt talán. —
Mi dijad érte, hogy így énekelsz?

ZUELMA.

Szép köntös, ékszer, gyöngyök és arany,
A hol hívásnak engedek.

SZELIM.

Egy édes csók, — hová önkényt megyek.
Tehát vedd gyémánt-gyűrűmet, vigyed
Erszényem és becses bogláraim;
Dalod szép volt, már most eredj odább.

ZUELMA.

Hozzád nem kincsért févedtem én.

SZELIM.

És nekem, a mit adjak, nincs egyéb.
Most hagyj nyugodnom, a hajnal közelg.

ZUELMA (távozva Ániszhoz). Holnap ez ifju tán halott leend.

Kár érte. Oly szelíd szép két szeme.

II. JELENÉS.

Szelim egyedül, később Őr.

Az előbbi dal a szomszédszobában hangzik újra, Szelim lefekszik kerevetére és elalszik. Csendes, mélázó zene, álomlátás; Anna jelenik meg előtte tulvilági fénykörben, kezében egy vért, Magyarhon czimerével, a paizs világít; csendesen végig suhan a háttérben, a symphonia alatt három lövés hangzik.

SZELIM (az álomlátás alatt kínosan küzdve, a három lövésre felriad, körültekint, magához tér).

ŐR (csendesesen jár alá s fel a sátoron kívül).

SZELIM (őrhöz). Messze-e még a reggel?

ŐR. Ha társamat kérdeznéd, kinek az imént egy golyó elvitte a fejét, azt mondaná rá, nagyon messze van.

SZELIM. Milyen az éj?

ŐR. Vak, uram, mert egy szeme sincs nyitva.

SZELIM. Nem voltál mézeskalácsos valaha?

ŐR. De biz az voltam, uram; aztán rám fogták, hogy mivel olyan fegyveres állatokkal szoktam hadakozni, mint a méhek, jó leszek katonának.

SZELIM. Mingyárt gondoltam tréfás beszédeből; a sztambuli pogácsasütők ilyen enyelgők mind.

ŐR. Biz uram, inkább taposnám én otthon a sonkolyt s mellette siratnám öregapám halálát, mint hogy itt hallgatom az ágyuszót s enyelgek hozzá.

SZELIM. No majd a végső ostrom után kieszközlöm, hogy hazatérhess tiedhez.

ŐR. Nem eszközölnéd ki uram az ostrom előtt, hogy két ép lábam is maradjon, a min hazamehessek?

SZELIM. Nem volt a szultánnál ma semmi nesz?

ŐR. Igen, uram, az orvost hívaták. Maga ment érte a nagyvezér. Valamit be kell neki vennie nagy sietve: — nem a várat értettem, hanem labdaesot.

SZELIM. Jól van; ne fessegi. Költsd fel lovászomat, nyergeljen; hajnalra jár.

ŐR. Kinek hajnalra, kinek éjszakára. (El.)

SZELIM. Álom, álom, Minden álom. (Mélázva elmegy.)

Szolejman, Szokoli, Orvos. Később Lövész.

SZOLEJMAN (a vezérre és orvosra támaszkodva).

Még most is ég e katlan? (az égő toronyra mutat).

Most is ég?

Vereslik tőle már körül az ég.

Ez ember ott még engemet megöl;

Ketten megyünk, de én megyek elől.

Orvos, mi lesz belőlem, hogyha meghalok?

Por, mint a többi! már is az vagyok.

Olyan por, mint a többi; ő pedig

Az égbe fel — fel — felemelkedik,

S ragyogni fog, mint csillag: por vagyok;

Amaz meg drágakő, mely úgy ragyog!

Gyémánt, a mely megég, de meg nem olvad

A tűzben! Hős Szolejmán, hol vagy?

Egy hegyről gördülő kő, egy letört ág.

(Hirtelen felkiált.)

Adjátok kardomat, gyáva kutyák!

Adjátok kardomat! Előre mind!

Halál reá, ki hátra is tekint!

Rövid az élet, csak két pillanat,
Be kell e várat venni azalatt.

(Orvoshoz.)

Orvos, hány perczig tart még életem?

ORVOS. Uram, nagy ur, kérlek légy csendesen.

SZOLEJMAN. (Nagyvezérhez.)

Vezér, hány percz kell még e vár't bevenni?

NAGYVEZÉR. Uram, e düh nem használ néked semmit.

SZOLEJMAN. Alkudjatok meg ketten, okosan.

Te nagyvezérem, és te orvosom.

Te orvos, késlelted halálomat;

Vezér, siettesd a végostromot,

Nekem még látni kell azt, látni kell.

Nem éghet e kanócz még addig el;

Meg kell még érnem győzedelmemet.

Ah! e sötét rom engem eltemet.

Mindenhatónak csúfolál, te eb!

A féregnél vagyok tehetlenebb.

ORVOS. Uram, pihenj, megrontod így magad.

SZOLEJMAN. Ez a betegség, ne félj, nem ragad,

Mert hogyha volna ez ragály,

Az a vár ottan már féreg nem áll.

Ha tudna más is hálni szégyenében!

Nem, senki sem tud, csak Szolejman épen.

Te átkozott féreg orvashurokban,

Ki hogyha földi bábruhád lepattan,

Pillangó lesz belőled, szárnyra kelsz,

S halál után még szebb életre lelsz.

Távozz bitang! ne gyógyíts engemet.

Ne tarts! megállok: lábam nem remeg;

Fejem kábult, a mámor ül azon;

Vért ittam és vért szomjazom!

E bajt nem orvosolja senki írja,

Szolejmánt a szégyen taszítja sírba.

Vezér, segíts fel trónom ülhelyére.

(Felsegítik a trónra.)

Tedd a surgudzsált szultánod fejére.

(Forgóját turbánjához tűzik.)

Itt voltam ur, ország — világ felett.

Itt várom el — a néma férgeket.

(Fejét lehajtja.)

NAGYVEZÉR. Meghalt-e?

(Künn a harsona riadó hangzik.)

ORVOS. Még fölébred e zenére.

SZOLEJMAN. Ah, Zrínyi!

ORVOS (kezét tapintva). Már csak alig üt a vére.

SZOLEJMAN. Kardom! — Zászlóim! — Nagy nevem!
 Tegyétek azt — a porba — mind — velem.
 Sötétség! — Éjjel. — Földalatti féreg.
 Szivemben — a halál — ölü mérég. —
 Sötét van! gyujtsátok fel a világot.
 Előre! még előbbre azt a zászlót!
 Ah, Zrínyi! Ez a nyíl talált.
 Ez itt, ez itt, ez a halál. (Leroskad.)

(Künn másodszer hangzik a riadó.)

ORVOS. Ha erre föl nem ébred, halva van.

NAGYVEZÉR. Valóban halva volna már?

ORVOS. Igen.

Az érítés elállt, a kéz hideg;
 Olyan halott, mint egy szegény közember.

NAGYVEZÉR. Ne tudja ezt meg senki, míg a vár
 Bevéve nincs; szelbomlanék a rend;
 Szultán halála mindig zendülés:
 S még azt találná érni a magyar,
 Hogy itt falánál látna a miként
 Török fogyasztja önmagát a harcban.
 Legyen titok, nem tudja senki még ezt,
 Csupán mi ketten; vond a mennyezet
 Két függönyét még jobban össze. Így
 Nem látni, hogy halott, csak azt, hogy itt van!
 Adjuk kezébe a kormánybotot,
 Hadd tartsa így: támaszsa rá kezét,
 Fejét emelje följebb; — mint szoká.
 Ha a halál hideg keze megéri,
 Márvány szoborra dermed a tetem,
 S nem roskad össze. Ime úgy ül itt,
 Mintha övé volna még a világ,
 S várná, hogy jöjjenek hódolni néki,
 Midőn már a penész nagyobb ur,
 Mint ő maga. Most távozz sátorodba.
 Arról, a mit tudsz, senkinek se szólj.

ORVOS. Néma leszek, mint a sirok lakói. (El.)

NAGYVEZÉR. Valóban néma lesz, mint sírlakó.

Ilyen titkot kettőnek tudni — nem jó.

Lövés!

LÖVÉS (belép).

NAGYVEZÉR. Látod, ki most kilépe?

LÖVÉS. Látom.

NAGYVEZÉR. Ha innen nyíllal czélba vennéd,
Le tudnád löni úgy, hogy szóztalan
Lerogyjon és rögtön halott legyen?

LÖVÉS. Villám se ütne őt jobban halálra.

NAGYVEZÉR. Tedd hát. Eredj! Jutalmad száz arany.

LÖVÉS (el).

NAGYVEZÉR (utáná néz, szünet mulva).

Most már csak én tudom e titkot itt.

Jöhettek már agák, vezérbasák,

A szultán elfogad kegyelmesen.

A szultán nem fog senkit szidni ma:

Ma ő csupán kegyelmet osztogat.

Eltében is játszott ilyet sokat.

Mi a különbség az élő s halott

Szultán között? Egyéb tán semmi más,

Mint az, hogy a halott senkit se' bánt.

Szolejman (holtan), Nagyvezér, Nahnumanzáde, Mahmud, Nachim,
Ferhad, Jancsárok, Mutefellikák, Ulufedzsik, Dervisek,
Komparadzsik.

Török induló, tilinkókkal, csengőtyűkkel, réztányérokkal.

NAHNUMANZADE (fején a méhkas alakú turbánnal).

DERVISEK (Alkorán könyveit czepelve a trón elé járulnak).

NAHNUMANZADE. Dicső nagy ur! Híred az égbe' nőjjön!

Az esthajnaltól a regghajnalig

Kilencz dervised olvasá a «szúrá»

S a két hajnal közötti éjsötétet

Világosítá égi szent szavakkal.

A felleg is eloszla mind az égről

Imánk elöl; úgy oszlik el bizonynyal

Az ellen is orcád színe előtt.

Az ég nevelje nagyra híredet,

Nap légyen az, mely félvilágra süt.

(Meghajol a trón előtt.)

NAGYVEZÉR (félre). Csak a sírboltba nem, hová leszállsz!

(Imámhoz,)

Imádért megjutalmaz a nagy ur,

Kegyelmiről bizony biztos lehetsz;

Cak skérjed Alláht, hogy dicső urunknak

Megáldott napjait sokára nyujtsa.

Az ő hirének hő sugáriban

Mindnyájan együtt egyformán melegsünk.

NAHNUMANZADE. Sokáig éljen a dicső nagy úr!

DERVISEK. Sokáig éljen a dicső nagy úr!

(Magukat földig meghajtva, hátravonulnak.)

MAHMUD (előlép).

KOMPARADZSIK (égő kanóczokkal kezeikben, keresztülvonulnak a színen).

MAHMUD (meghajolva a trón előtt).

Dicső nagy úr! munkánk végére jár!

Az ellenségnek minden sánca rom.

Egy tornya van csak még, tűzben az is.

Kegyelmesen emlékezzél reám:

Hogy ágyuim tevék e pusztitást,

S adták kezedbe ezt a győzedelmet.

NAGYVEZÉR. Mahmud vezér, a szultán nagy kegyelme

Kiterjed homlokodra; — hős valál.

Ma nincsen kedvé hosszu nagy beszédre;

Gondjába mélyen elmerülve van.

De légy felőle biztos, hogy neved

Örökre fel van írva szívében.

MAHMUD. Dicsőség a szultán magas nevének!

KOMPARADZSIK. Dicsőség a szultán magas nevének!

(Elvonulnak.)

NACHIM (előre jön).

MUTEFELLIKÁK (dárdákkal, íjakkal és gömbölyű paizsokkal ellátva, átvonulnak)

NACHIM (meghajlja magát a trón előtt).

Uram, ne szidj! ma újra elmegyek,

És veszek el, ha ottan nem veszek.

Tudom nagyon, hogy örömed telik

Véres fejekben; az ma lesz elég.

A tűz is rakva már, ma jó ebéd lesz,

Étvágyat adjon hozzá Allah néked.

Ha «holló volnék», jobban nem kívánnám,

Hogy még sokáig élj, kegyelmes ur!

NAGYVEZÉR. A szultán most bohó beszédeden

Mosolygani nem tartja rendinek,

Nincs is számodra semmi válasza.

Menj, és hajtsd végre, a mit rád bizott.

NACHIM.

Pedig jobban szeretném, hogyha most

Még holmi mondanivalója van:

Azt életemben mondaná el itt;

Nehogy holtan hallgassam szép szavát:

Mint Ali Portuk, a jancsár-aga.
 No ha hiba talál a harezban esni,
 S én ott veszek, megengedem, vezér:
 Hogy azt egészen kend az én fejemre.

NAGYVEZÉR. Távozzál! Hallád már a szót.

NACHIM. Eddig csak karja voltál a nagy úrnak,
 Most nyelvinek kezdesz szegődni már.
 Megáldjon Allah téged is nagy úr! —
 Méltóztassál igen sokáig élni.

MUTEFELLIKÁK. Sokáig éljen a nagy úr! (Elvonulnak.)

SZELIM (jó a jancsárok élén).

JANCSÁROK (fehér turbán, fekete forgó, rövid dolmán, térdig erő salavár viseletük; fegyverük: széles kard, öveikben handzsár és pisztolyok).

SZELIM (fején gömbölyű aransisak, fehér kócsaggal, veres dolmán, aranynyal himezve, térdig erő salavári fehér selyemből, azon alul aransujtással kihányt veres harisnya, vállán aranynyal kivarrt gömbölyű palást fehér posztóból).

Kegyelmes úr! ki engem, porszemet,
 Rabszolgaságnak kinczai közül
 Hazátlant, elveszített fölvevél,
 Kiben másodszor leltem jó atyámat;
 Ki vélem úgy bántál, miként fiaddal,
 S annak nevet is engedél viselnem;
 Tudod nagy úr, atyám, hogy tőled én
 Ajándokot, kegyet nem esdekeltem
 Soha, mivel mindig többet tevé
 Velem, mint mennyi érdemem volt.
 Most e csatában egy kegyért esengek,
 S azt életemmel megszolgálom én:
 Nekem hagyád fel a kitüntetést,
 Hogy én rohanjak első a hidon át
 Az égő vártoronynak ajtajáig,
 Azt végrehajtom. Allah úgy segítsen!
 A vár enyim lesz. Akkor oh nagy ur
 A kincs legyen vitéz jancsárímé;
 A zászlók és a győzelem tiéd.
 Azoknak élte, a kik foglyul esnek,
 Legyen enyim. Add e kegyet nekem!

NAGYVEZÉR. Ma a nagy ur kegyelme végtelen.
 Foglald el Zrínyi várát és legyen
 Mi benne van, kincs, zászlók, fegyverek,
 S a foglyok élte bizton a tiéd.
 Tedd velük, a mit jónak lenni vélsz.

SZELIM. Én várom a nagy úrnak válaszát.
Csak egy «legyen meg!» ígét ajkíró!

NAGYVEZÉR (megrettenve félre).

Ez a makacs bolond még felfedi
A feltett titkot (a szultán kardját kivonja):

Im vitéz Szelim

Annak bizonyosságául, hogy szavad
Kegyelmetosztó szivbe szálla le,
A szultán im tulajdon kardvasát
Ajándékozta néked, zálogul,
Hogy visszatérve bármit kérni fogsz,
Az esküszóval kötve a tiéd.

E kardvasat nem hordá még soha
Szolejman öklén kívül semmi kéz.
Te vedd azt most és vivd ki élivel
Szolejman legnagyobb diadalát.

SZELIM (kegyelettel megcsókolja a kardot).

Szultán, e kard hírére esküszöm,
Nevédre ma két csillagot hozok.
Egyik leend a fényes győzelem
A legdicsőebb ellenség felett.
Másik lesz a még fényesebb kegyel'm,
Mit győztes oszt az elbukott vitéznek.
Dicsőség zengjen nagy neved után!

(A kardot megsubintva, el.)

JANCSÁROK. Dicsőség zengje Szolejman nevét! (Utána el.)

V. JELENÉS.

Szolejman (holtan), Nagyvezér.

NAGYVEZÉR (az eltávozók után néz).

A nagy alakjáték hát végbement:
Még tegnap mily hőn ohajtotta ezt,
S ma még felelni sem kíván szavukra.
Hogyan rohannak a csatába mind:
«Kísér bennünket a nagy úr szeme».
Azok pedig örökre csukva már.
Az éltető zaj gúnykaczaj vala,
S a hír, dicsőség — lámpafény a sírban.

(Távol hármas Allah kiáltás hangzik.)

(Függöny legördül.)

VÁLTOZÁS.

Terem az első felvonásból.

VI. JELENÉS.

Zrínyi, Anna.

- ZRÍNYI. Tehát magunkra hagytak a vezérek?
ANNA. Tanácsolák, hogy add fel váradat;
Alkudj' meg a szultánnal kény szerint.
Segíteni rajtad nem birnak ők:
Nem is akarnak ők; oh hidd el azt!
Láttam hideg, márványkö arcokat;
Hallék irigylő gyáva suttogást,
Beszéltem élő szót süket füleknek.
Nem háborít ott senkit honszerel'm!
De bántja őket az, hogy Zrínyi nagy!
És azt akarják, hogy kisebb legyen.
Ezt kelle néked hoznom válaszul.
Helyette én a küntnek hangjain
Ellenkezőt ízentem; Zrínyi állj
Erősen és fejezd be művedet!
- ZRÍNYI. Azt jól s hiven tevéd. Nincs hátra más,
Fejünk felett már a tető lobog.
Utolsó menhelyünknek lángjai
Az ablakon csapdosnak át felénk:
A végső óra már közelg. Bevárjuk
Nyílt szemmel és nem rendülő kebellet.
Annám, édes hugom, készen vagy-e?
Egy óra van csak hátra életünkből.
- ANNA. Elvégezém. Ne várj. Indulhatunk.
ZRÍNYI. A kápolnában csendes hely vagyon.
ANNA. Onnan jövék. Imádkozám; az Isten
Meghallgatott s erőt adott szívemnek.
Most más utam van. Látod ezt a fáklyát?
Félóra ennek élete. Kanócza
Nem tart tovább. A pinczebolt alatt
Hordókban áll a löpor; egybe ezt
Belétüzöm és akkor ott hagyom.

Midőn te jelt adsz ágyúördüléssel
 A végsatára, én is megnyitom
 Az égnek és pokolnak ajtaját,
 S repülni fog hívő és hittelen,
 Kit jó vagy rossz angyal hová vezet!
 Szolejman nem kap köt kövön Szigetből;
 S az ozman ajka átokkal beszélend
 A győzelemről, melyet itt vívott!
 Isten veled. Ott fenn találkozunk.

ZRÍNYI (megcsókolja Annát).

Menj! Nem siratlak. Szivem büszke rád.

ANNA.

Előbb ha érsz a csillagok közé,

Megvárj, sietve én jövök utánad. (El.)

ZRÍNYI (keserűen). Nem méltó ily szivekre a világ!

Nem méltó rájuk föld és emberek.

Magammal én mind őket elviszem,

S beszámolok lelkükkel Istenemnél.

Zrínyi, Serénk.

ZRÍNYI.

Mi hír jó szolgám ott az udvaron?

SERÉNK.

Olyan hír, a mit jónak fogsz nevezni,

Pedig nem hosszú életről beszél.

A rosztörök a sánczokon keresztül

Nyilakra füzött pergament lövöldöz,

A mikre horvát és magyar szavakkal

Felszólítás van írva öreinkhez,

Hogy ellenedre adják fel maguk,

S ne várjanak a végső vérboszúra.

A jó horvát vitézek a magyarral

Most egyetértve, meg nem indulának

E hitszegésre csábító merényen.

A tűzbe hányták azt az iratot:

S veled kívánnak halni, hogyha kell.

ZRÍNYI.

S az messze nincs már, a mit ők kívánnak.

Jó szolgám, hű Serénk, ha kész a násznép,

Ne várakozzék ránk soká. Siessünk.

Hol köntösöm, mit vőlegény koromban

Viseltem egyszer és azóta nem?

Jer, add reám. Most ismét az vagyok.

(Serénk feladja rá a violaszin selyem dolmányt.)

Te ismered e dolmányt, akkor is

Te adtad azt rám, hű szolgám, cselédem :
Most újra menyegzőre készülünk.

SERÉNK (szemeit törli).

ZRÍNYI. Hogyan sirattál akkor is.

SERÉNK. Uram,

Örömköny volt az akkor. (Övét felkötöi Zrínyinek.)

ZRÍNYI. Most nem az ?

Tégy mindegyik zsebembe száz aranyt,
Megválogasd ; szűzmáriás legyen mind.
Török pénz a közére ne tévelyedjék.
Arany kösöntyűt kapcsolj két karomra,
Bogláros kolcsagom tüzd kalpagomhoz.
Ne mondja a ki éltetemet kioltá,
Hogy Zrínyinél jutalmat nem kapott.
Most add kezembe a vár kulcsait.
Szivem fölött találják mindakettőt ;
Befestve vérem égő nedvivel.
És most válaszolj ki azt a kardomat,
Mit jó apám adott kezembe akkor,
Midőn legelső hárebba indulék.

SERÉNK (odanyújtja a kardot).

ZRÍNYI. Te drága fegyver ! kedves jó vasam.
Első barátom, vég kísérőtem,
Ki el nem hagytad e hüvelyt soha
Másként, mint Isten és hazád nevében ;
S nem tértél vissza másként e hüvelybe,
Mint győzelemmel szent csaták után :
Jöjj most velem e végső hosszú útra.
Te légy az érez, melynek minden csapása
Márványba vág el nem muló betűket.
Te légy a villám, mely a más világ
Sötétiben utat nyit szellememnek !
Hű társ, számomra e csók eljegyezz.
Együtt megyünk a mennynek ajtajáig !
E kéz szorítani fog még halva is !

(Serénkhez.)

Serénk, hívem, ma végnapom leend.
Téged mint aggot és fegyvertelent
Kimélni fog az ellen s élni hagy.
Midőn mindennek vége lesz,
A nagyvezértől véres testemet
Kérd el s vidd asszonyodnak, hitvesemnek,
S mondd meg neki, hogy férje a honért

Esett el; őt sirással meg ne bántsa,
 S hogy végső gondolatja ő vala.
 Mondd két fiamnak, a kik távol innen,
 Hogy Zrínyi rájuk nem hagy semmi mást,
 Csak egy nevet; — de az mocsoktalan.
 És most bocsásd be a vezéreket.

VIII. JELENÉS.

Zrínyi, Juranics, Csáky, Bajony, Patacsics.

- ZRÍNYI. Csak ennyien vagyunk már? Megfogyott
 A hősök száma! Kik előre mentek,
 Mi ránk nem várnak már soká.
 Barátaim: a végső óra ez.
 Tul rajta már kezdődik az öröklét.
 Az élet szép volt, megköszöntük azt;
 Halál is szép lesz: azt megérdemeljük.
 Végezze minden a mivel adós;
 Kit bűne nyom, sohajtson Istenéhez;
 Kinek szerette van, csókolja meg,
 Mért itt a földön vége napjainknak,
 S szeretni itten többé nem fogunk.
 Lőrincz öcsém, neked szép hitvesed van,
 Én óvtalak, ne hagyj őt itt e várban,
 Mert rossz hely ez azoknak, kik szeretnek;
 Győztes török kezére hogy hagyod?
- JURANICS. Jól elteszem, hol nem talál reá.
- ZRÍNYI. Hová tehetnéd őt?
- JURANICS. Hová? a sirba.
- ZRÍNYI (elfordulva). Minek mondad ki ezt nekem?
 Ha megteszed, titkoltad volna el.
 Nem nyomná lelke annyi nagy teher,
 Midőn a földi ködből távozik!
- JURANICS. Ki hosszú útra megy, hű kedvesét
 Magával az ne vinné el talán?
 Kivált a honnan vissza sem jövünk.
- ZRÍNYI. Fordult világ! Kit legjobban szeret,
 Azt halva látni vágyik kedvese.
 S az áldozat kezét keblére téve,
 Előre száll az égi úr elé,
 Bocsánatot esengni gyilkosának.
 Ne tudtam volna ezt soha.

KILENCZEDIK JELENÉS.

Előbbiek. Mária, Nők.

JURANICS. Imádkozál-e szépem, kedvesem?

MÁRIA. Te érted is imádkozám, szerelmem.

JURANICS. Beszélteél angyalokkal álmaidban?

MÁRIA. Rólad beszéltem akkor is.

JURANICS. Mondták-e, hogy milyen a más világ?

MÁRIA. Bánatnak ottan nincsen kezdete,
Örömnek vége nincsen ott soha.

JURANICS. Előre fogsz-e menni e hazába?

MÁRIA. Megvárlak a legelső csillagoknál.

JURANICS. Elhoztad-e magaddal törömet?

MÁRIA. Keblembe tettem, úgy melengetém,
Hogy oly hideg ne légyen majd szívemnek,
S szokják meg egymást, szívem és a tör.

JURANICS. Nem félsz a fájdalomtól, mely megöl?

MÁRIA. A míg szívembe martod gyilkodat,
Ajkam tiedhez fog tapadni addig,
S nem érzem a csok édessegítől,
Mi a halálban talán keserű.

JURANICS. Még arcodon rózsák virítanak . . .

MÁRIA. Ifjú halottról mondják: «ezt szerette
Isten, mivel ifjan vette magához».

JURANICS. E rózsá halvány liliom leend.

MÁRIA. Dicsőültek fehér virága az.

(Künn távolból hallik a török tábor első harozrivallása: «La illah,
il Allah!»)

Hallod, kiált már szomju ellenünk!

A szertartásra készen minden immá.

Oltár körül a gyertyák gyujtva vannak,

Miként menyegzőnk estéjén valának.

Jer! vőlegény most minden férfi újra;

És minden asszony újra mátka lesz.

Szép diszesen megyünk oltár elé,

Letérdelünk, kezünk egymásba teszszük,

Elmondjuk a szerelmi esküvést,

S aztán — hívek leszünk hozzá örökké!

Jó hely lesz az nekünk, fejünk lehajtva,

Oltárnak zsámolyához, a mosolygó

Szentek között, harangok árnyiban,

Ottan talál halálos ellenünk.

És minket ott nem bánthat semmi kéz.
Lőrincz, e szív hű volt szerelmiben,
Jutalma az legyen, — hogy jól találj!

MIND (a függöny megetti kápolnába férfiak, nejeiket ölelve, páronkint eltávoznak).

ZRÍNYI (egyedül).

Isten! Végtelen úr! Panaszomtól csillagaidnak
Fénye ne reszkessen. Befejeztük, a mire hívtál!
Nem sírnak szemeim, rokonimnak látva halálát.
Nem sóhajt ajkam vesztéért annyi dicsőnek;
Nem dobban szívem, kapumon hallgatva halálnak
Hívó zörgését. — Ime angyalodat bebocsátom,
S súlyos csontkezinek szorítását jobbom elállja.
Üdvöz légy sírom! üdvöz légy csillagos égbolt.
Zrinyinek e földön nincs többé semmi hazája;
Míg volt, megvédé, s elenyésztén meg tudá halni.

(Künn másodszer hangzik: «La illah, il Allah!»)

TIZEDIK JELENÉS.

Zrinyi, Juranics, Csáky, Bajony, Patacsics.

ZRÍNYI. Már vissza jöttetek? — En mitse' hallék.
Egy sóhaj, egy halalsíkj se jött.
Mi történt ott belül?

JURANICS (reszkette ejti ki kezéből a tört, elfogódott hangon).

Mi történt?

Angyalhalál! csillagesés!

Két nap süttött rám: mindkettőt kioltám.

Megcsókolt, meghalt és mosolygott.

BAJONY. Mind jó helyen vannak már hitvesink.

ZRÍNYI. Úgy rossz helyen van kardunk! — El hüvely!

(Elveti kardja hüvelyét.)

Hozzád e vas már nem tér vissza többé,

Ki a világból! Semmink sincsen itt!

MIND (kardot rántva elrohannak).

(Ünnepélyes szünet, künn harmadszer hangzik: «La illah, il Allah!»
harangzó és aztán lélekharang.)

TIZENEGYEDIK JELENÉS.

Anna.

ANNA (a háttérből előjön).

Temetkezés van, én harangozék;

Lélekharangnak csengetyűje szólt.

(A függönyhöz megy s azt félrevonja: a kápolna belseje látszik, az oltáron gyertyák égnek, az oltár számolya körül fekszenek Mária és a többi hölgyek halottan.)

Ezek már otthon vannak! elsiettek.
Még csak nem is adák hírül nekem,
Hogy útra készülődnek. Férje volt
Mindeniknek! az ölte meg. Nekem
Nincs senkim, a ki fölkeressen. (Keserűen.) Oh van!
Van, a ki eljön értem: kedvesem!
S elébb megöl, mint én tenném magammal.

(Künn a várudvaron trombitaszó.)

Kezdődik már a fényes ünnepély.

(Feláll az ablak előtti emelvényre.)

Tolognak a pogány hadak; elől
Jár az, kinek arája én valék.
Siet. Ohajt nagyon meglátni már;
Türelmetlen, mint régi vőlegény.
Lám, én is tűz között várok reá!
Mostan lehull a hid; Szelim kezében
Fehér kendő lobog! Kegyelmet ad!
Nem kérte senki, s nem fogadja el.
Tolong előre a tengernyi had;
Csak fők és villó kardok látszanak.

(Két ágyondördülés a várból.)

Áh! ez választ adott a felhívásra.
Százával hull sebében a török.
A vastekék az ujjongó tömegben
Egész utczákat vágta. Két felül
A hidról, mint a zápor csorg a vér! (Elfordulva.)
Csodák ura! Gyönyörrel nézem én
E rémeket! Mi hát az én nevem!
Nő? démon? vagy — halott?
Kinek már borzadozni nincs szive. (Újra visszanéz.)
Bőszült dühvel nyomulnak újra ök.
Szemközt reájuk most kilép Zrínyi
És társai; Lőrincz kezében ott
A büszke zászló, ország ezimerével.
Mi délcegek, mi szépek ök! Zrínyi
Hogy jár előttük, mint egy mennyei
Cherub, lángkarddal öldöklő kezében.
Most összecsapnak! Ég, ne légy sötét;
Átokkiáltás képed meg ne fogja!
Halál! halál! minden csapása!

Villám a fegyver, sír van, a hová üt!
 Tekintetébe nem mer nézni szem.
 Mostan lerogy. Csak gyáva nyíl találta.
 Oh föld, milyet rendült talapzatod,
 Midőn ez óriásnak térde ért!
 Sötétebb lett utána a világ,
 Midőn e fényes lélek messze szállt.
 Ő halva van már! Szép halála volt.
 Irigylük azt és osztják társai.
 Oh mily dicső a férfi élete!
 Oh mily dicső a férfi meghalása!
 Hogy küzdenek ott a zászló körül;
 El-elveszítik, s újra visszavívják.
 A haldokló kéz nem bocsátja el,
 És társa testén át más lép elé.
 Mostan Szelim közelg, előre tör;
 Nem kard, fehér kendő lobog kezében.

(Megragadja két kezével az ablak rostélyát.)

Ne engedjétek ország ezimerét!
 Ne tántorodj meg büszke férfi-szív!
 Légy mint a szikla oly kemény, a vas
 Szikrákat hanyjon, ahogy vág feléd.
 Ne engedjétek ország ezimerét!
 Ne nézzetek az áruló felé,
 Ki ott fehér kendővel int felétek.
 Ne jöjjön senki itt e várba vissza;
 Itt én vagyok, és vélem a halál! (Szünet mulva.)
 Nem tántorultak. Mind elhulltanak,
 A vitatott zászló aláhajolt,
 S végső védelmezője holt szemét
 Mint szemfödél takarta szépen el.
 Oh a dicsők betölték esküjök;
 Most én vagyok még hátra egyedül,
 Ki boszút állni értük itt maradtam.
 Tódulj, rohanj a várba vad csoport!
 Ujongva ordítsd Alláhd nagy nevét;
 Meglátod őt: elébb, mint gondolád.

TIZENKETTEDIK JELENÉS.

Anna, Szelim.

SZELIM (hevesen rohan előre, kezében fehér kendőt lobogtatva)

Kegyelmet annak, a ki védtelen!
 Kegyelmet a gyöngéeknek! asszonyoknak!
 Ne féljeteK, bocsánatot hozok.

ANNA (eléje lép, a kápolnában fokvó nőkre mutat).

Nekünk az ég kegyelme jobb vala.

SZELIM (meglátva a holt nőket, térdre roskad, arczát eltakarja).

Oh! oh! Nem így, nem így akartam én!

ANNA. De Isten így akarta s így leve.

SZELIM (odavonszolja magát Annához, kezét megragadva).

Oh Anna, megbocsáthatsz énnekem?

ANNA. Ne tőlem kérd azt; kérjed Istenedtől.

Én por vagyok csak, a kit elfúj a szél;
 S ki tégedet vádolni soha nem fog.
 De a ki él itt az örök magasban;
 Kit ajkad és szived és két kezed
 Megbánta annyiszor, kezébe tart;
 Egy pillanát csak egész életed;
 Csak annyi percz, a mennyi még elég,
 Hogy futva innen megmentesd magad,
 Vagy térdre hullva Istenedhez térj.

E boltozat itt lábaink alatt

Löporral töltve. A kanóczot én

Magam gyujtám meg és az most is ég.

Azok, kik e toronyba dülni jönnek,

Temetve lesznek itt velem,

És Allah Istened s minden hamis

Prófétád meg nem váltja éltüket.

Sietve válaszs: fuss, ha élni vágysz:

Vagy itt bevárd mellettem a halált,

És azt, mi a halál után jő?

SZELIM. Oh Istenem! Megváltó Jézusom!

Takarj be vérző sebeidbe engem . . .

ANNA (hozzá lép, megfogja kezét).

Amen

Most megbocsátok. Jer keblemre. Így.

Megengedem, hogy karjaimban halj meg.

Megvallom, hogy mindig szerettelek;

Megvallom, hogy még mostan is szeretlek.

Szoríts magadhoz, én is tégedet;

Így átölelve viszlek el magammal
A ködtelen világos ég ürébe,
S nem engedem, hogy tőlem elmaradj.
Együtt megyünk, nem válunk el soha.
Szoríts szivedhez, . . . még egy dobbanás . . .
Irgalmas Isten, nyisd föl mennyedet! . . .

(A vár összeomlik. — Kárpit legördül.)

(Vége.)

KÖNYVES KÁLMÁN

EREDETI TÖRTÉNETI SZOMORJÁTÉK ÖT FELVONÁSBAN

Személyek.

KÁLMÁN, Magyarország királya.

ÁLMOS, Ráma fejedelme.

NÁDOR,

BOTH.

TARNÓCZ, } magyar főurak.

GÁLOS,

PARAJD,

GOMOR, közlarczos.

Tiszai halász.

INGOLI (Ingorburga).

PERZILA (Prezlava), királyné.

Boszorkány.

Király orvosa.

Börtönőr.

KIS BÉLA, Almos fia.

Főurak, apródok, udvari nép, udvarhölgyek, harczosok, kürtösök,
pohárnokok.

Történeti idő: a XII. század; hely: Magyarország.

ELSŐ FELVONÁS.

Börtön, balra víg zene.

ELSŐ JELENÉS.

Álmos, Ingoli, őr, Ingoli kísérenői, Fegyveresek.

- ÁLMOS. Ne sírj, szerelmem, a köny hasztalan;
Itt még virág sincs, melynek szüksége volna
Harmatra drága könyjeidből, hadd el
A gyászolást, piros mezt öltö te is,
És köss hajadra drága gyöngyfüzért.
Királyt ültetnek trónba vissza ma,
Ez ünnepély zenéje néki szól;
És egy másiknak is, kinek viszont
Ma vágják le fejét: az én vagyok.
- INGOLI. Oh énnekem hogy tudsz beszélni így,
Minden szavadra százszor meghalok.
- ÁLMOS. Föl se vedd. Hisz ez rendes dolog.
Kockázni mentünk; én vakot veték.
— Az ő feje én, enyimre ő; —
Vesztettem én: most ő lakik velem jól.
Ha én nyerek, én is csak azt teszem, —
Föl se vedd. Ez a világi rend.
- INGOLI. Oh Istenem, kegyelmes Istenem!
Miért nem hallod én imádkozásom?
- ÁLMOS. Bohó leány te, nem oly nagy sor ez;
Két ajtaja van e csarnoknak itt:
Egyik vezet kápolna belsejébe,
Másik vezet sötét kriptába innen.
Ott jó hivek buzgó imája zeng,
Itt zord birák tanácsa ül együtt.
Amott áldást hínak Kálmán fejére,
Emitt halált felelnek énreám.
Piros terítő leng a trón felett,
A vérpadon fekete gyászlepel:
Így szépen jobbra, balra elmegyünk;
S te szép szerelmem, vedd ki ezt fejedből.
- INGOLI. Az ész, ha elhagy s az érzés a szívből,

Akkor tudnám feledni e szavad.
 Nem, nem szabad tenéked halnod így,
 Ilyen korán, mint a letört virágnak;
 Mint a levágott sudár ifjú fának,
 Melyet lemetszenek könyörtelen;
 Kiert nincs senki, a ki esdekeljen:
 «Ne törd le, oh! ő nékem mindenem!»
 Nem, tégedet nem ölhetnek le így!
 Király elé fogok borulni én,
 S ha szikla nincs keblében szív helyett,
 Meglágyuland forró könnyhullatástól.

ALMOS. Szép kedves, nem tudod, hogy mit beszélsz;
 A mit te kérsz, arra nincs értelem,
 Nincs magyarázó szó és gondolat.
 Azt kéred-e egy üldözött királytól,
 Ki végre megkapá a kést, mely üldözé,
 Mely réme volt s halálos ellene,
 Hogy a midőn kezében tartja azt,
 Ne törje el, hanem bocsássa útnak,
 Hogy újra legyen, a mitől remegjen!
 Ne kérjed ezt; hiszen kacagni fog rajt.
 Így tettem volna én, és így tesz ő;
 És jól teszi: magával jót cselekszik,
 Nyugodtan ő csak síromon szunnyadhat.
 (Lélekharang.)

ŐR (fegyveresekkel jó be.) Uram, imára nem kívánsz-e jönni?
 Teérted hangzik e lélekharang.

ÁLMOS. Fölösleges beszéd az, jó barátom,
 A mit viharban, harsogó zenében
 Ezer torok kiáltozási közt
 Cselekszünk: elvész annyi közt.
 Ki hallaná mostan meg az imát,
 Midőn egész világ Kálmánra énekel?
 Ennyi győzelmi zaj között, szegény bűnös
 Veszendő lelkének fohászzkodását?
 A mi megtörtént, úgy is elmúlt,
 S a mi jövő, az változhatatlan;
 Mondd, hogy menjünk aludni: jó'jszakát!

INGOLI. Oh e szavadnál szívem megszakad!
 Miért nem tud hát megszakadni?

ÁLMOS. Pedig csak azt mondám: «jó' éjszakát!»
 Gondold, hogy ez menyasszony-éjjeled,
 Midőn a vőlegény mond jó'jszakát!

És megcsókol, miként most tégedet,
 És megy előre a menyasszony-ágyba :
 Hogy az meleg legyen, midőn te jössz.
 Mert szép szerelmem, a menyasszony-ágy
 Nagyon hideg, a melybe én lefekszem,
 Azért azt mondom, hogy «jó éjszakát».
 Egy csókot most, a másikat
 Majd akkor add, ha te is oda jössz,
 Susogva halkán : «Kedves, alszol-e ?»
 Addig, szép kedvesem, jó éjszakát. (Őreihez fordulva.)
 Fiúk, most menjünk, merre legközelbb ;
 Ne nézzetek reám oly szomorún :
 Bolond az, a ki gondolkozni tud.
 Egy koronával már kisebb vagyok,
 Még egy fejjel leendek rövidebb ;
 Amaz még fájt, ezt már nem érzem.
 (Ingoli kisérőnőire borulva jobbra, Álmos fegyveresektől kísérvé
 balra el.)

Trónterem ; egyik oldalon a trón, háttérben szétválasztható szőnyeg,
 tulsó oldalon hátrább nagy szárnyajtó, melyből feljárás korláttal.

**KÁLMÁN, NÁDOR, PARAJD, TARNOZ, GÁLOS, BOTH, FŐURAK, ZÁSZLÓSOK,
 LEVENTÉK, APRÓDOK, KÜRTÖSÖK, FÁKLYAHORDÓK.**

KÁLMÁN. (Középtermetű férfi, rövid fennálló hajjal, erős szakállal, nagy szem-
 öldrakkal ; testének azon hiányait, mikről maga beszél, csak tag-
 lejtéssel kell a színésznek kifejezni, de nem alakján tett idomítással
 jelzeni. Öltözete egyszerű egész a palástig ; fején Géza ágas koronája.)

NÁDOR (ősz, tekintélyes alak, fonott hajjal, fonott szakállal).

BOTH (nyers, daczos férfi, durván, harcziasan öltözve).

PARAJD (szittyá versíró, hátrasímitott ősz hajjal, sima öltözettel, tollatlan prémes
 kalppaggal).

(Kürtök szólnak.)

MIND. Éljen a király !

KÁLMÁN. Hallgassatok.

A hizelgés szavát elengedem ;
 Engem nem illet a tömjénezés,
 Istent csupán, s én Isten nem vagyok ;
 Embernek is gyarló : jól érzem. (Parajdhoz.)
 Vedd vissza, jámbor agg, e verseket.

(Összetekert pergament ad neki.)

A kit te itt dicsérsz, én nem vagyok.

Apollónak nevezteél alkatomra,
 Kit a természet ferdének hagyott,
 Hogy görbe vállal, serteször hajakkal,
 Alig legyenek hasonló emberekhez;
 Szemem kancsal, és lábam biczezenik;
 Inkább nevet, mint tisztel, a ki lát:
 Magasztalásod nem nekem van írva.
 Születnek mások majd, késő fiakból,
 A kik megírják mult Kálmán királyról,
 Hogy ferde válla fentartá e hont;
 Hogy bandzsa szemmel századokba látott,
 S silány alakján itt belül a sziv
 Forrón tudott honáért érzeni! . . .
 Akkor te is, én is porok leszünk:
 Ki szép volt és ki rút, egyforma por. (Főurakhoz.)
 Tudom. Sok szép beszédre vagytok készen.
 Elengedem. Még semmit nem tevék,
 Miért magasztalást kérdelemeljek;
 S ingyen semmit nem adok, nem veszek.
 . . . En jól tudom, mert érzem azt magam,
 Hogy senki sincs, ki látva engem itt
 E trónon ülni, lelkeben belül
 Titkon fel ne sohajtson keserűn,
 Gondolva arra, a ki megelőzött:
 László, a hős, a szent, a nagy királyra,
 Ki egy fővel kitűnt a nép közül,
 Termetre büszke, lélekre nemes,
 Karjával ellenén istencsapás,
 S hírével egyik napja a világnak.
 . . . Árnyék vagyok utána én a trónon:
 Sem hős, sem szent, sem dali termetű.
 Sötét, szerettelen tekintetemtől
 Fejét lehajtja, a ki rám tekint,
 És balkezemnek óvakodva tér ki.
 S szivem se jobb, miként arcom mutatja;
 Sötét, haragtartó vagyok,
 Kegyetlen és erőszakos,
 Czivódást, harcot kereső,
 Hiú, gyanakvó és fellobbanó,
 Mértéktelen az indulatban,
 Érzéktelen szelidebb hajlamokra;
 Hitben kételkedő és önfejű. . . .
 . . . László királynak annyi ellene

Nem volt a földön, összevéve mind:
 Kúnt, bessenyőt, görögöt és magyart,
 Mint van nekem egyedül egymagamban,
 Azért hallgassatok felőlem el:
 Dicsérni engem egy ajak se nyiljon.
 Hanem ha Istent kériitek miattam,
 Kérjétek azt: ingyen kegyelmiből
 Ha már ily szörnyet ültetett a trónra,
 Javítson engemet meg: és ha nem
 Lehet, hogy termetem királyi légyen:
 Engedje, hogy lelkem lehessen az,
 És én utána mondom: Ámen, Ámen.

NÁDOR. Uram, fogadd a nép hódolatát,
 Mit lábaidhoz én teszek nevében,
 Országnagyok és zászlósok előtt.

KÁLMÁN. Korán adod, miért e zaj nekem?
 Miért ez ének, fáklyafény, zene?
 Olyan nap ez, mit ünnepelni kell?
 Ünnepnap ez, keresztlyon hit szerint,
 Hogy egy rokon a másikat legyőzte?
 Tiltjátok még mind e hitű ragyogványt.
 Ki volna vállmerő, harcos kezét,
 Melyről még a rokonvért sem mosá le,
 Oltár előtt Isten elé emelni?
 És mondani: Te Deum laudamus?
 Ha ünnepély lesz, az gyásznappal legyen,
 S az ének, a mi hangzik: miserere.
 Ily győzelemhez ily ünnep való.

PARAJD (Bothhoz). Milyen különöz, e girbe-gurba testben
 A szellem is keresztül és kasul nőtt.

KÁLMÁN. Engedjétek el e napot nekem,
 Hadd higyjem azt, hogy e véres vizsály
 Álom vala, melyből felébredék.
 S ki gondol arra, a mit álmódott?
 Adjátok rám az ország gondjait;
 Térjen minden a régi rendbe vissza:
 Törvényhozás, ítélet-osztás,
 Köz- és magán-ügy, rendes útba térjen.
 Jőjjön, kinek kéréme, gondja van,
 Adja elé, kihallgatom s tovább
 E véres álom nem jutand eszembe.

NÁDOR. Örömmel halljuk böles beszédeid;
 A nemzet az, ki most előtted áll,

És általam hozzád ily szót emel :
 A pártütő Álmos, Lampert fiára
 Országtanács ítéletet hozott ;
 Tekintsd meg azt, és adj erőt neki.

KÁLMÁN. Sorodra várj e szóval, jó nagy úr !
 A trón előtt elsőbbsége van annak,
 A ki jutalmat és kegyet kíván,
 Utolsó az, a ki kér büntetést :
 Nem kezdem azzal e napot.
 Mosolygó arcot hadd lássak elébb.

TARNÓCZ (Gáloshoz). Ispán ! mi ketten úgy hiszem, mosolygunk.

GÁLOS (Tarnóczhoz). Kéz mossa a kezét ; beszélj te most.

TARNÓCZ. Uram király, Ráma fejedelmi széke
 Nem volna díszesebb úrral betöltve,
 Mint e derék ispánnal itt előtted.

GÁLOS. Uram király, szép svéd királyleány,
 A bájos Ingoli jobb vőt soha
 Nem nyerne, mint e zászlóst itt előtted.

TARNÓCZ. Hivebb, okosabb és vitézebb nála nincs,
 Ki védni tudja országod határát.

GÁLOS. Nincs nála dölözögebb ifjú hazánkban,
 Ki boldogítani tudjon szép menyasszonyt.

KÁLMÁN. Hogy osztóznak a haldokló ruháján !
 Hisz Ráma hercege még halva sincs,
 És Ingoli még özvegy sem leve.
 Én úgy tudom, hogy Álmos herceg él még.

GÁLOS. Ha Ráma földé oly rövid leendne,
 Miként az élet Álmos sziviben,
 Azt mondanám : Király, nekem ne add,
 Mert az nekem sírnak sem lesz elég.

KÁLMÁN. Ki olvasott a csillagok között ?
 Ám várjatok még, ez nem sietős ;
 A nagy urak baja kicsiny baj, ám
 Ha egy szegény egy fillért elveszített,
 Azt sírva nézi úfon, útfelen. . . .
 A míg beszéltek, a csarnokban
 Én egy panaszos jajszót hallgaték. (Zaj.)

Talán annak sürgősebb a segély ;
 Ki az, ki sír, s minő fegyverzaj ez ?
 GÁLOS. Nem érdemes figyelmed rá, király ;
 Gonosz boszorka tettetett sirása,
 A kit jeles törvénybiráink im

A vízpróbára ítéltének el,
Azért sikoltoz; ne hallgass reá.
KÁLMÁN. Engedjétek, hadd jöjjön én elém.

HARMADIK JELENÉS.

Elébbiek, Boszorkány, Gomor, örök.

KÁLMÁN. Mi vétke van e jámbor nőnek itt?
Bocsássátok, hadd szóljon szabadon.

TARNÓCZ. Uram király, ne engedd szólani,
Ez egy gonosz varázsló régidőkből;
Megront szavával, meg tekintetével.

KÁLMÁN (sarcasmussal). Ronthat-e én rajtam már valamit?
Mit vétett ez a nő, mit tudsz reá?

GOMOR. Nincs annyi ujjam, melyen elszámoljam;
Gonosz, veszélyes állat ez,
Egész vidékek pusztulása.
Mégvásárolja a szelet számunkra,
S eladja harmatunkat a görögnek;
Az ég esőjét megkötöti,
És sáska-serget, undok földi pókot
Idéz reánk: véresöt, békahullást,
Hogy három éven át egész vidék
Olyan tar. puszta volt mint e tenyér,
És hullott éhen ember és barom:
És mindazt im ez asszony mivelé.
Szép gyermekem volt, olyan mint a rózsa,
Piros, erős, egyetlen gyermekem.
Ez asszonyt egyszer tréfás gyermek-ésszel
Holmi kavicsesal szépen hátba dobta,
S e gaz boszorka úgy megverte érte;
Egy szót sem szólt, csak két veres szemét
Ézt a keresztbeállót rászegezte,
S e percztől óta kedves gyermekem
Fogyott, vészett, miként a férges alma,
S negyvennapig kegyetlen kín után
Átadtam őt a földnek, mely adá.
De boszuval megesküvéim, király,
Hogy rálesek ez átkos nőre mindig.
És úgy tevék. Látám nagypénteken,
Hogyan repült ki ablakán, csupasz
Villára ülve, s ment a vesztődombig.
Ott ördögökkel kecske képiben

És rút, szakállas ördög-asszonyokkal
 Soká enyelgett; elmondták egymásnak:
 Ki mily gonoszt tett és fog tenni még?
 Ott olvasák a szentírást visszáru,
 És eldugák a felhők kulcsait
 Egymás fülébe, s egy hegyes kést
 A vesztő fába ütve, mindazon
 Keresztül megfejtek minden tehént,
 Hogy egytül egyig otthon vért adott mind.
 Ezt láttam én, és eszküszöm reá;
 Háromszor esküszöm minden szavamra.

TARNÓCZ. Uram király, ez máglyát érdemel.

GÁLOS. Ha víz nem árt neki, úgy tűzbe véle.

KÁLMÁN. Vén gyermekek vagytok ti mind előttem;
 Csodákat Isten mivel, senki más. (Gomorhoz.)
 A mit beszéltél, az vakhit csupán,
 Kábult eszednek képzelt tüneménye;
 Az inség rajtad önmagad hibája.
 Miveld a földet jobban, s jobb leend.
 Eső és napfény nem függ emberektől,
 Sem élet és halál, mit Isten ad.
 Bocsássátok e némbert szabadon,
 Ily balga vad többet ne erjen senkit.
 Boszorkák nincsenek, mert nem lehetnek;
 És a mi nincs, arról vad ne legyen.

PARAJD (Bothhoz). Még tébolyult is ennyi ferdeséghez.

BOTH (Parajdhoz). Azt mondom én, ki e törvényt hozá,
 Az maga is gonosszal czimborál.

BOSZORKÁNY (öreg nő, és nem utálatos jelzett alak).

Szegény király! szegény király! szegény király!

NÁDOR. Miért hívod szegénynek a királyt?

BOSZORKÁNY. Miattam az. Igen sok év előtt
 Megátkozott egy agg-nő engemet,
 Midőn a máglyán égeték s alá
 Szitottam a tüzet én,
 Azt mondta rám: légy olyan átkozott,
 Hogy életed bevégezni ne tudd,
 Hanem megaggj idők időjein túl;
 Gyülölve élted és félve halálad,
 S ha jobbra lépsz, ha balra, mindenütt
 Vad üldözöt találj minden nyomon,
 S ne halj meg addig, a míg egykoron
 Egyet találsz, ki jót teszen veled;

És az, ki véled jót teend:

Úr, vagy kicsiny, a míg csak él a földön,
Jó tettei nyomán jutal'm helyett
Halátlanság keserveit találja . . .
Szegény király, te tettél jót velem.

KÁLMÁN. Vigyétek őt el ápolás alá.

(Őrök kifelé vezetik a boszorkányt; Nádor utána megy.)
Gyöngül az ész a vénség nyomdokán;
E szót csak szánom és nem félem én.

NÁDOR (visszatér). Uram király, az agg nő halva van.

Miként mondá: orczád találkozása
Kin-életének véghatára volt.

KÁLMÁN. Tehát az átkot én örökleném?

Hogy jóért én arassak rosszat mindig?
Hiú beszéd! meghalt, mert kínszatott.
Meghalt: öreg volt. Vak történet ez,
És lelkemen árnyéket nem felejt.
Hozassátok fel Ráma hercegeét.

Elébbiek. Álmos, örök, két bakó
(a mélyből jövő lépesőkön jönnek fel).

NÁDOR. Miért nem hajtod meg dacos fejed?

ÁLMOS. Mert még enyém az.

NÁDOR. Bizony nem sokaig . . .

Emlékezel-e még bünöd nevére?

ÁLMOS. Emlékezem, s erénynek hívom azt.

NÁDOR. Rokonharczot hívál e honra fel;
Feltámadál királyod- és uradra,
Vérrel befestéd e hon sikjait,
S nagygyá tevéd a jajszót házainkban.

ÁLMOS. Mindazt tevém. És meg nem bántam azt.

Királyt akartam adni nemzetemnek,
Királyt, ki méltó, hogy megüljön ott,
És fényt, ne árnyat vessen trónusából.

MIND. Hallgass! Te lázadó! Te pártütő.

KÁLMÁN. Hagyjátok őt beszélni szabadon.

ÁLMOS. Igen. Beszélek, mint ki halni kész.

Egyet mégis köszönhetek neked:
Végórámat hogy édessé tevéd.
Ide hozattál, hogy zord lelkedet
Halálfélelmemen hizlald kevélyre.

Előtted állok, és oly jól esik
 Láthatnom téged, méltatlant helyedre,
 Királyi pálczával «könyves» kezekben :
 Mig én harczós karom bilinesben hordozom ;
 S mondhatni hangosan e balga népnek :
 «Nézzétek azt, ki ott ül trónotokban,
 S nézzétek ezt, ki most lép verpadára :
 Melyik volt a király : ő-e vagy én ?
 Melyik fejére illett korona ?
 Az föld felé görbül le mostan is,
 Ez büszkén áll a hóhér-bárd alatt.»
 Gyülöllek én ! miért ne mondanám ki ?
 Nem félem a halált, nem tégedet. —
 Anyád, ki szült, egy ördögöt csodált meg ;
 Apád kolostorba dugott, hogy meg ne lásson,
 S a nemzet gúnyra «könyves»-nek nevez,
 És mégis ott ülsz, a hová nem illesz,
 S imádtatod magad, idomtalan !
 Pedig még csak aranyból sem vagy öntve.
 Átok reád, és átok rossz fajodra,
 Mely mint hunyász eb, elszivel fejen !
 Legyen hozzád hasonló néped is.
 Kívül silány, belül kór, ingatag ;
 Gyermekek rem, nevétség férfiakkak,
 Végezze ott, a hol te végezed,
 S jobbat tenálad e trónon ne lásson ! . . .
 Most ints bakódnak, üsse el fejem :
 A mit még el nem mondtam, mondja el
 Minden meleg csepp vér, mely ereimből
 Az égre felszökell és visszahull rád.

NÁDOR.

Hulljon reád ez átok és halálod !

KÁLMÁN.

Hallgattam és ítéltem ; menj előre,

A büntetés már készen vár reád,

Szavad rosszabbá, jobbá nem tevé.

Vonjátok szét amott a kárpitot ;

Eredj és lásd meg sorsodat mögötte.

(Két bakó a hátulsó kárpithoz lép, karddal vállaikon, a kárpit lassan szétvonul, s alóla előtűnik Ingoli, pompás menyasszonyi öltözetben, kísérelő hölgyeivel, a mint a magas lépcsőzeten lejön.)

ÖTÖDIK JELENÉS.

Előbbiek. Ingoli, Hölgyek.

MIND (bámullattal tekintnek oda, lassan zúgva).

Mi ez? Mi ez? Ah! Iom ez?

INGOLI (mosolyogva lép Álmoshoz). Álmos! Tenéked a király
Kegyelmet ad, és összeköt veled;
Ha vétkezel, halálad én legyen,
S elvesztett életed enyim legyen!
Látod: a zaj, mi börtönödbe bangzék,
Menyegzői zene volt, nem haláldal.

ÁLMOS (megrendülve, a szín közepén, Ingoli ölelése közben lassankint Kálmán
előtt ingadoz, s egyszerre, midőn habozva felé akarna indulni,
térdre esik).

KÁLMÁN (lelép a trónról s odajárulva hozzá, kezét nyújtja neki).

ÁLMOS (ajkaihoz szorítja kezét, halkán rebegve).

Király! — testvér

INGOLI (szinte a király kezére borulva).

Oh jó király, e köny ha szólni tudna!

KÁLMÁN. Beszél. Megértém. Forró eszeppje többet
Mondott nekem, mint egy hosszú beszéd;
Boldog vagy, és az nekem jól esik.

Hallgassuk el és tartsuk azt magunkban,

A mit e perczben érezünk belül . . .

Légy boldog, Álmos, — boldog, a míg élsz;

Boldog csak az, a ki szeretni tud.

Tanítsd meg őt szeretni, szép menyasszony,

Hogy szíve, mely elég erős vala

Egy eszmében gyűlölni egy világot,

Tanulja meg benned szeretni azt:

Szeretni embert, nemzetet, hazát,

Szemérmes két szemed sugáritól.

NÁDOR. Király, emlékezzél vén nő szavára;

Nagy jót tevé, nagy rosszat várj magadra.

KÁLMÁN. Elég jutal'm a jótét önmagának;

Egy ily tekintet égi élelemény.

Kelj Álmos, Ráma hercege! szelid

Menyasszony, svéd királyleány;

S ti országom erős, bölcs nagyjai,

Mondjatok áldást e nap örömére.

MIND. Éljen a király!

TARNÓCZ. Örül szívem, hogy élve látlak, Álmos.

GÁLOS. Bár addig élnél, a míg én óhajtom.
 PARAJD. Vedd át e költeményt s olvasd magadra.
 BOTH. Üdvözlöm benned a mult jó időket.
 INGOLI. Oh Álmos, emlékezzél e napunkra;
 Ketten születünk egy napon: ez az . . .
 A hányszor Istent emlited imádban,
 Utána Kálmán emlékedbe jusson;
 Egy életet az ég adott nekünk,
 A másikat köszönjük ő neki:
 Előtte meghajolni nem gyalázat.

ÁLMOS (a trón lépcsőjére térdelve). Fogadd ez órában hódolatom;
 Hálám örök legyen, miként az ég,
 Mely szümbe lát s belőle olvas.
 Hived leszek halálom perezeig;
 S halálom pereze légyen az,
 A melyben e hűséget megtöröm . . .
 Ez eskümet Isten s hon hallja meg!

(A balján álló elégületlenekre tekintve.)

Elégületlen főurak,
 Sértett, mellözött büszkeség, —
 Rajoskodó kalandorok
 És egy elutasított vérsíró:
 Lehet még ebből valami . . .

(Ünnepélyes zene, zászlók indulása.)

(Függöny legördül.)

MÁSODIK FELVONÁS.

Zöldfás vidék, háttérben a Tisza, az érkezők mind csónakon jönnek és mennek.

ELSŐ JELENÉS.

Almos, Parajd, Both, Tarnócz, Gálos, Halász, Két apród, Ingoli.

ÁLMOS (Halászhoz). Te most, öreg, akár el is mehetsz.
Van e szigetnek itt neve ?

HALÁSZ. Uram,

Sirályok adták néki a nevet ;
Sirályteleknek szoktuk azt nevezni.

ÁLMOS. No hát tartsd meg s emlékezzél reá,
Hogy e puszta sziget rekettyéi között,
Miket zajló Tisza-úr tiltetett
Sirályok fészkeül, ezen napon
Királyok jöttek össze: két király
Jött látogatni a sirály-tanyát.

HALÁSZ. Két király ? Egy hazában ? Jó dolog.
Görög hazában járva egykoron,
Láttam tevét, melynek két háta van ;
Akkor mindjárt gondoltam rá magamban :
Be jó lehet ily állat oly vidéken,
A hol két úr kíván egy lóra ülni.

ÁLMOS. Elmés öreg vagy. Hogyha végezek,
Bolondnak megfogadlak udvaromba.

HALÁSZ. Tehát csak lépszsz király ? Álmos vagy tán ?

ÁLMOS. Ha rám tekintél, mindjárt tudhatád,
Hogy Kálmán nem vagyok.

HALÁSZ. Én sem vagyok szerelmes lányka, hogy
Szépségedért beléd szeressem ; ám ha majd
Lesz udvarod, lesz ott bolond elég,
És tarka is ; majd én szegény magam
Csak a magam bolondja maradok. (El.)

ÁLMOS. Dieső nap ez, hazám vitézei !
Nézzétek ott az égnek láthatárán,
Mint kél a nap, az ég fényes királya
Aranynyal és biborral festve mindent ;

Bizonynyal ő Kálmánhoz nem hasonlít.
 Inkább a hold, midőn fogytának indul
 S behorpadt félpofával jő az égre . . .
 A nap az én jelem ! Miként ragyog !
 Méltó, hogy kezdje azt a boldogabb kort,
 Mely hajnalától számitandja létét :
 Öröm virrad reátok e koránynyal,
 Egy el nem múló boldogság szaka.
 Első urak leendtek e hazában :
 A trónhoz legközelb Parajd te állsz ;
 Te Gálos Ráma hercege leendsz ;
 Tarnócz királyi hercegnőt veend,
 S te Both hadak vezére léssz magad. (Ingolihoz.)
 Hát te szelíd tündérek jobbika,
 Te hű kísérom búmban és örömben,
 Királyné fogsz te lenni trónomon ;
 Arany-gyűrűnek gyémánt ékköve,
 Derüljön szép szemed. Dicső nap ez !
 Oh gyásznapi ez ! Te bíort látsz az égen,
 Én vért.

INGOLI.

ÁLMOS.

Egy rossz szemed van, kedvesem.
 Mi állhat győzelmének ellene ?
 Hős táborom az egyik parton áll ;
 Túlparton a maroknyi hadsereg,
 Mely a királylyal nekem ellenáll.
 Velem vannak az ország hősei,
 Csatát verő vitézek, főurak.
 Ki nincs velem ?

INGOLI.

Az Isten ! Hűtelen vagy.

Te életeddel tartozol Kálmánnak,
 S azért te neki im halált fizetsz.
 Ő téged a vérpadtól óva meg,
 S te őt a trónról rántod ime le.

ÁLMOS.

Tehát hálával tartozom neki,
 Mert meg nem ölt, midőn kezében voltam.
 Ugy jótevőm lehet egy útonálló,
 Ki meg nem ölt, csak pénzemet vevé el,
 Midőn az úton egyedül talált.
 De nem védem magam okoskodással ;
 Közöttünk béke nem lehet soha.
 S ha tőle jönne minden jó fejemre,
 Ha léget, napsugárt s jó kedvemet,
 Mit Isten ád, mind Kálmán osztogatná,

Még akkor is örök halála volnék ;
 Mert ottan ül, hol nékem van helyem.
 Szálljon le onnan zárda rejtekébe,
 S élhet miattam oly soká, miként
 A csillag apja, a holdbéli vén.
 Én csak a koronát üldözni járok,
 S ha más nem adja, karddal sujtom azt le ;
 Alatta ha kardom fejet talál,
 Sajnálhatom, de nem kérdem : kié ?
 Álmos, ha hinném, hogy te győzni fogsz,
 E pillanatban elszakadnék tőled ;
 Megtiltanám szivemnek vérezését,
 Vérző sebem nyomán hogy rám ne lelj ;
 De mostan el nem hagylak tégedet.
 Igaztalan út vége megbukás ;
 Veled megyek a gyászos útra én,
 Hogy védjelek, midőn mindenki elhagy.

(Távol kürtszó, közel kürt felel.)

ÁLMOS. Szerencse fel! a kürtök hangzanak.
 A másik is jön. Adjatok helyet.

Elébbiek. Kálmán király, Nádor, hét apród
 (csonakkal beszállnak).

KÁLMÁN (Bothhoz). Hoztatok-e tolmácsot magatokkal ?

BOTH. Miért a tolmács ?

KÁLMÁN. Hogy megértsük egymást.

Két ellenség ha értekezni kíván,
 Egymás nyelvét minthogy nem értheti,
 Így szokta azt : tudom régibb időkből.

BOTH. Mire való e tréfa ? hisz mi is

Magyar népek vagyunk.

KÁLMÁN. Az nem igaz.

Ellenség vagytok. A magyarnak én
 Nem vétettem. Im itten a bíró ;
 Az én birám az ország nádora,
 Te ellenségemé. Ám üljetek tanácsot.
 Mondjátok el : mi bünt tudtok reám ?
 S mi büntetést kívántok érte ? Abban én
 Megnyugszom és alávetem fejem.

NÁDOR. Magyar felek, édes testvéreink !
 Mikor lesz vége már a vérfolyásnak,

Mit önkezünk önkebleinkből támaszt?
 Kibékül-e magával a magyar?
 Vagy arra van hivatva, hogy magát
 Pusztítsa el, kit ellensége nem birt?
 Meddig vivjük még ez átkos csatát,
 Hol a győztes siratja győzedelmét?
 Oh mért nekünk egymással szembeszállunk,
 Kik egymás mellett állva is
 Oly kis helyen megférünk a világban?
 Miért nekünk egymást fogyasztanunk,
 Kiknek barátunk nincs az ég alatt?
 Kiket rokonnép nem fogad sehol,
 Kik ujja nem születhetünk soha,
 Ha egyszer elfogyánk? . . . Két tábor áll
 E perczben egymás ellenében. Egyik
 Magyar, a másik is magyar. Talán
 A jobb parton az öcs, a másikon
 A bátya, a fiu apjával szemben: egy rokon
 A másik fegyverének élén. Miért van ez?
 Mi adáz lélek szálla szívetekbe,
 Hogy újra felzavarjátok a békét,
 S egymás kezébe kardot adjatok?
 Ez ősz hajakra kérdelem: mért van ez?
 Választ adok tenéked, jámbor agg, —
 Ismerlek régi harezok idejéből,
 Ismersz te is; sokszor együtt valánk
 S térdig gázoltuk a vért, hogyha kellett;
 Ám a csatának bár miként örüljek,
 Magyar vért kedvvel még sem ontok én.
 S ha ugy lehet, hüvelybe' hagyva kardom,
 Jó szóval, érkezéssel szívesen
 Látom megoldva a kemény vitát,
 Mely Kálmán és Álmos között eredt.
 Uram, beszélj magad, mi hallgatunk.

BOTH.

INGOLI (Álmoshoz). Ha értenéd őrangyalod szavát,
 Oda borulnál lábai elé
 S bocsánatát kérnéd. Oh tedd meg azt.

ÁLMOS (a főurakhoz). Én a magyart szerettem s szeretem,
 De Kálmánnak ellensége vagyok.
 Ha volna ujjaim közt nyomorék,
 Poklos, köszvényes, inszakadt,
 Elválnám azt és meg nem tartanám;
 Nem hogy úrrá tegyem magam felett.

S ha nőne rút bibiresó arczomon,
 Kiegetném azt tűzzel-vassal onnan.
 Én egyebet mostan sem akarok,
 Mint egy silány izt, mely ott disztelen,
 É nemzet arczáról lemetszeni! (Kálmánhoz.)
 Te nem királynak, könyvesnek születél.
 Menj könyveidhez, szállj le trónusodról;
 S e népet én, mely tőled nőni nem tud,
 Melynek fején ülsz, mint egy holt tetem,
 Olyan dicsővé alkotom, minő
 Még nemzet nem volt; nagy, hatalmas úrrá,
 Dicsőségével megtöltöm a világot,
 Határait a tengerig viszem,
 És vaskaromnak hősi erejével
 Alávetem vad ellenségeit.
 Te békén ülj kolostorod falában,
 S hallgasd a hirt, a hozzád szárnyalót,
 Meghúzva lelked csendes gyávaságban.

KÁLMÁN (kitörőleg előlép). Elég! El szónál többet ki ne mondj!

Ha még egy perezig hallgatnám szavad,
 Méltó volnék minden gyalázatodra.
 Elhallgatám, hogy törpének neveztl,
 Rútnak, silánynak, könyvet olvasónak.
 Elhallgatám, hogy dicsérted magad,
 És ellenemben hős voltál, dicső;
 De gyávanak a magyar nép fejét
 Ne mondja senki! Vége a beszédnek!
 Ketten vagyunk egymásnak ellenében,
 Kettőnk miatt lett két nép a magyarból.
 Álljon közöttünk Isten és ítéljen!
 Im én a törpe, nyomorék, silány,
 Előtted állok, a milyen vagyok,
 És neked: hősnek, dalinak, dicsőnek
 Lábaidhoz hajítom keztyümet;
 Legyen közöttünk párbaj egyedül;
 Távozzanak el híveink e helyről:
 Mi ketten és az Isten itt maradjunk.
 És a kire ő ítélend halált,
 Az el legyen temetve és feledve;
 De átok légyen a kezen, mely egy
 Csepp honfivért kiont, az én
 Vagy a te véreden kívül!

BOTH (Álmoshoz).

Uram!

Ez férfias, derék ajánlat.

MIND (helybenhagyó meglepetéssel).

Jól van így!

BOTH. Királyhoz illő szó volt. Vivjanak
Egymással ök; a két vezér maga.

KÁLMÁN. Adjátok kardomat.

ELSŐ APRÓD (mindkét oldalán kard, Kálmánhoz lép).

KÁLMÁN. E bal kezem még

Tud banni azzal, miként hajdanán.

Adjátok kardját.

MÁSODIK APRÓD (mindkét oldalán kard, Álmoshoz lép).

KÁLMÁN. Álljatok utunkból;

Most ketten állunk im a trón előtt:

Harczolj meg érte, és lépj fel reá.

ÁLMOS (az elvett kardra támaszkodik szótlanul).

BOTH. Uram, miről gondolkozol?

ÁLMOS (sötét aggodalommal).

Ez a — — —

Bal kéz gonosz kéz; mindig úgy tudám.

BOTH. Álmos! Te félsz? Te félsz Kálmán kezétől!

ÁLMOS. Nem, nem kezétől, de szemétől.

Van a szemében némi ördögi,

A mely igéz, mely kardom kötve tartja.

BOTH. Ne nézz szemébe, hogyha bánt! Vitézül

Vágj hozzá, és sokat ne válogass

A kézben, a mely ellenségedé:

Ha jobb, ha bal, hanem küzdj meg vele.

ÁLMOS. Mely kába gondolat! Egy kardra bizni

Egy nép jövőjét, a midőn mögöttem

Egy tábor áll a harcra készen értem.

BOTH (haraggal). A szégyen pírja gyújtja arczomat!

Mi átok ére tégedet, vezér,

Hogy félrefordulj egy ily harc elől?

ÁLMOS. Én nem tudom, de nem mozdul karom,

S szivem remeg, miként egy gyermeké...

Gonosz igézet vert meg engemet.

INGOLI. Isten verése rajtad e hideg,

E reszketés; ő rontja meg karod

És szivedet; oh vesd el azt a kardot,

S nyujtsd jobbodat a béke szent frigyére.

BOTH (haraggal). Késő találna lenni, asszonyom! (Kitörő dühvel.)

Minden pogány s keresztyén istenekre!

Ilyen eset még nem történt soha,

Mióta csak a kardot viselik.

(Leoldja kardját s Kálmán lábaihoz veti.)

Király, rabod vagyok minden hadammal;
S ha kell nyakam, tulajdon pallosommal
Vágjad le azt . . . Ilyen vezért követni!

(Eltakarja arcát.)

GÁLOS. (Leoldja kardját és a király elé térdel, mint Tarnócz is.)

Büntess inkább, mint jutalmazzon ő.

TARNÓCZ. Szemem csalt: szolgát néztem úrnak.

PARAJD. (Összehajtogatott pergament tesz a király lábaihoz.)

Költeményem mégis csak téged illet.

KÁLMÁN. (Álmoshoz lép, a kardot elveszi kezéből s elhajítja; azután szigorú tekintettel megfogja kezét, s int neki, hogy kövesse.)

ÁLMOS. (Mindent enged magával történni, ellenmondás nélkül.)

INGOLI. (Összekulcsolt kézzel, arcán a fájdalom vonásaival térdel a király elé.)

KÁLMÁN. (Rátéekintve, lassankint elveszti arcának szigorúságát, szeliden néz reá; egyszerre ismét szilárd tekintettel int Álmosnak, hogy menjen a háta mögé lépő örök közé.)

HARMADIK FELVONÁS.

Királyi terem. Vendégség, pompa.

ELSŐ JELENÉS.

Kálmán, Nádor, Both, Parajd, Gálos, Tarnócz, Perzila, Apródok, Pohárnokok, Kürtösök. — Az asztal végén ülnek zárandok ruhától ismeretlenné téve Álmos és Gomor.

KÁLMÁN. Nagy úr! Kédes meghitt barátaim,
Nem oktalan kinállak e pohárral:
Mert ez örömpohár kezembe' ma.
Körülem a világ más arcot öltött:
Derült vagyok, miként hajdan sötét,
Szivem megijult, lelkem gyermeké,
Mindennap édes álmom ringat el,
S a holnapnak előre örülök.
Kálmán, a zord, a vad, megorva férfi
Nincsen sehol; ki van cserélve most:
S helyében játszi, tréfás gyermek ül.
S ki hozta bennem ezt a változást?
E nő, ez édes angyal, hitvesem,
Kit nem merek dicsérni hangosan,
Mert félek, arca viruló rózsáit
Magasztalásom lángokkal borítja.
Bocsássatok meg énnekem, barátim:
Örömeim hogy el nem rejthetem;
Hisz ő szerencsémnek csillagzata.
Népem nyugodt, a hadszerencse kedvez,
S itthon öröm nyilik minden napomra.
Csodálható-e, hogyha elfelejtem
A mi vagyok? — gondokra hitt király;
Sőt gyakran azt is, a milyen vagyok,
S midőn szelíden látom rám mosolygni,
Azt képzelem, deli, hős ifju lettem,
A kin örömmel téved hölgy szeme;
Oh e szem engem ujjá alkotott.

PERZILA. Jó férj, szerelmed túlságokba visz,
S kegyedből többet halmozol reám,

Mint mennyi érdmem. Ám meglehet,
 Hogy boldogít szerelmem; oh de ez
 Jó sorsodnak talán kisebb fele.
 A jó, mit birunk, az egy jó csupán,
 Kettős javunk a rossz, mi távol áll.
 Boldog vagy, mert szeretlek; boldogabb,
 Mert távol az, ki gyűlöl: messze innen.
 Mióta Álmost pártütéseért

E honból száműzéd, azóta van
 Tartós öröm szivedben és hazádban.
 Ha boldog vagy, fél érdem száll reám;
 A másik Almosé, hogy messze van.

NÁDOR.

Valót mondál királyné asszonyunk;
 Vészangyala volt ő e népnek itt.
 Jót tett velünk királyi férjed akkor,
 Midőn megmenté tőle e hazát;
 Bár oly kegyes se lett volna iránta,
 Hogy vérhalál helyett, vezekleni
 A szent földre parancsolja el őt.
 Én jobb szeretném az ármánykodót
 Szentföld helyett a szentelt földbe' tudni.

KÁLMÁN.

Milyen kegyetlenek tudtok ti lenni!
 Hisz ő mégis rokonver volt velünk;
 S ha fáj neki, nekünk is fáj baja.
 Ki tudja most merre zarándokol?
 Vészben, viharban, éh, sanyar között.
 Kopár fővény-puszták vad útain
 Kegyetlen, harczos ellenség között,
 Hazátlan, ismeretlen, védtelen? (Poharat emel.)
 Hajh! bárhová vetett a sors keze,
 Szerencsétlen rokon, bár merre jársz,
 Átkom ne nyomja válladat sehol.
 Adjon az ég neked megenyhülést,
 S irgalmával takarjon vész elől. (Iszik.)
 Emeljetek ti is ő érte kelyhet.

BOTH.

Álmos, nyughatlan vészmadár,
 Adjon az ég jobb erkölcsöt neked,
 S lágyítsa meg kemény köszivedet;
 Utadra én ez áldomást iszom. (Iszik.)

NÁDOR.

Álmos, ki messze jársz! Kivánatom
 Nem rosszabb mint a többi, hogyha nem jobb.
 Adjon neked nyugalmas sírt a föld,

Hogy megnyugodjunk mink is, és te is,
S temesd magaddal földbe átkainkat. (Iszik.)

PERZILA.

Ez áldomás, ha egykor utolér,
Zengje füledbe, a mit én kívántam ;
Rút bünödért láss méltó büntetést,
Kezd a vezeklést még a földön el,
És el ne végezd túl a föld határán. (Iszik.)

KÁLMÁN.

Az én szelid szép nemtöm, angyalom,
Kegyetlenebb tud lenni férfiaknál ?

PERZILA.

Nekik csak egy okuk van öt gyűlölni :
Én üldöm öt, mint ellenségedet.

KÁLMÁN.

Galambharag, fulánktalan lepe !
S ti szent kereszt jámbor zarándoki,
Egy serleget ki nem üríttek-e
Egy bujdosó gyászos emlékre ?

ÁLMOS.

Szent fogadás tilt borhoz nyúlni minket.

BOTH.

Uram, királyi asztalodhoz ily
Jött-ment hadat mért ültetsz fel közénk,
Igaz, nemes vitézek egy sorába ?

KÁLMÁN.

Ők a Megváltó sírján harczolának,
Nemességük erősebb a mienknél
Beszéljétek, ti vandor útasok,
Nem hoztak-e bolygó lépteitek
Távol egy jámbor bujdosóval össze,
Kit e haza földéről száműzött ?

ÁLMOS.

Én nem találkozám vele soha ;
De van velünk egy nő, ki ismeri,
Egy koldusasszony, a ki véle járt.

KÁLMÁN (meglepetve). Ki véle járt ?! Tehát elhagyta öt ?

Miért hagyá el öt e társa ? És miért
Nem jön felém, ha itt van ?

ÁLMOS.

Mind a

Két kérdéssre egy válasz felel :
A bujdosónak volt egy kis fia,
A gyermek nőtt, és már beszélni kezde ;
Fogd e fiút, szólj Álmos asszonyához,
Vidd öt hónapra vissza nélkülém.
Tanuljon ott magyar szóval beszélni,
S ne vesszen el népek nagy tengerében.
Ezért hagyá el öt a nő, s ezért
Nem mert színedbe jönni ; tudva azt,
Hogy Álmos gyermekének életét
Egy intésdre vérhálál szakítja.

KÁLMÁN (megindulva). Hivjátok őt elem, én esküszöm,
Nem bántja senki Álmos gyermekét;
Gyermek fejére nincsen büntetés.

ÁLMOS. Ha engeded, ajtódban vár szavadra.

KÁLMÁN (int, apródok bevezetik Ingolit és Bélát).

MÁSODIK JELENÉS.

Előbbiek. Ingoli (zarándok-ruhája által ismeretlenné téve.) Béla.

INGOLI. Áldás legyen e házon s rajtatok,
Növelje Isten vidám kedvetek;
Bocsássatok meg fényes főurak,
S deli szép asszonyok merész szivemnek,
Hogy így közétek jönni mertem én;
Kis gyermekem, üdvözöld a királyt.
BÉLA. Melyik itt a király?

INGOLI. Keresd fel őt;

Ki legszelidebb szemmel néz reád,
Kinek arcában legtöbb nyájasat látsz,
A kit leginkább hívhatsz jó atyádnak,
Az a király; nézz szét s ismerj reá.

BÉLA (Kálmánhoz lép). Úgy tőged hívlak jó atyámnak én,
Mert rám te vetsz legnyájasabb szemet.

KÁLMÁN (felveszi a gyermeket a térdére ülteti).
Kedves fiu, szegény kis árva te,
Jó helyre jöttél, én Kálmán vagyok.
Milyen szép gyermek, arcvonásiban
Egészen atyjának képmása van.
De szép szelid kék szeme fényeit
Anyjától nyerte ő; mi szép szemek!
Atyád-, anyádat mikor hagytad el?
BÉLA. Jó király, jó atyám, ne kérdjed azt.
Mikor hozzád elhoztak, akkor ám
Jól megparancsolák nekem, hogy én
Atyám-, anyámról, bárki kérdez is,
Ne mondjak hírt, mert ők meghalnak akkor.

KÁLMÁN. Okos fiú! Minő értelme van.
Nem tőled hát, e nőtől kérdezem:
Hol, merre láttad Álmost? hogy van ő?
Mi földeken, mi sorson járt keresztül?
INGOLI. Rosz földeken, rossz sorson, oh király!
Kietlen földön, melyet nem nevez
Honának senki, még a vad madár sem;

Hol éhség, szomjuság és a halál
 Tikkasztó angyali laknak csupán,
 Hol fojt a szél, megöldököl a nap,
 S felhők közül homok hull víz helyett;
 Majd vad, sivár erdők rejték el őt,
 Telvék vadakkal és csuszó kigyóval;
 Mérges marásu férgek, vérszopók
 Ijeszték vándorútja nyomdokit,
 S hol a fenevad üldözése szünt,
 Ott harczait a legfenébb vadak,
 Az emberek hada váltotta fel,
 Vérszomju vágygyal törve a futóra

Ah! Égető nap, égető sebek
 Nem voltak oly fájdalmasok neki,
 Mint fáj a seb, melyet belül viselt,
 Mint fáj a honvágy, e fojtó keserv,
 Mely a szívet nem hagyja el soha;
 Melyet sem a bőlesek gyógyirjai,
 Sem a mindent meggyógyító idő
 Nem orvosol. Oh azt nem ismeri
 A boldog, a ki itthon nyugton él;
 Nem tudja, mint sehayt a bujdosó,
 Ha visszagondol elhagyott honára,
 Ha nézi mélan azt a csillagot,
 A mely távol hona felett ragyog;
 Ha mély álmából sirva felzokog,
 Midőn ama hegyekkel álmodott,
 Melyek oly messze, messze kéklenek;
 S keservvel telt szivéből felkiált:
 «Csak egy hantot, csak egy maroknyi port
 Ama földből nekem! Koldús legyenek
 Amott, vagy elitelt; inkább a börtönt,
 Inkább a sirt: csak ott hazám határán!»
 Oh e keservnek párja nincs sehol.

NÁDOR. Nő, hallgass! ha sokáig így beszélsz,
 Megingatod szivünket. Azt pedig
 Kőnél keményebbnek kell hagynod ott.
 Álmos számára e hon zárva van,
 És benne még pora sem nyughatik.
 Halála lesz, ha átlép e határon,
 S hulláját is kiküldjük eltemetni.

INGOLI. Hát gyermeke?

- KÁLMÁN. Látod: kezembe' van;
Kálmán kezében nincs-e jó helyen?
INGOLI. Oltár mögött sem volna biztosabb;
Maradjon nálad és légy atyja néki,
Az ég áldása légyen itt veled.
KÁLMÁN. Megállj! E gyermek már hozzád szokott;
Látom, hogy sirva néz, ha távozol.
Egyéb ha nem hív, légy itten vele,
S ápdold, viseld gondját itt udvaromban.
INGOLI (a királyhoz lép). Szavad parancs nekem, oh jó király.
KÁLMÁN (Ingolihoz). Sejtetted-e, hogy én megismerélek?
INGOLI. Király, ah el ne árulj.
KÁLMÁN. Mért remegnél?

Ki árthatna itten neked, midőn
Az én védelmem szárnya befedez? (Fenn.)
Országnagyok, ne ellenzzétek azt,
Hogy árva gyermekét a számüzöttnek
Magamhoz végyem és neveljem őt.
Ember nevelhet angyalt, ördögöt;
Ki tudja: még e gyermek itt
Mi sorsia van hívátva Istenétől?
Most ég oltalma járjon véletek,
Oszoljatok haza, s álom előtt
Gondoljatok a hallottakra vissza.

(Kálmán elől, utána Ingoli, Béla's a főurak eltávoznak.)

PERZILA, NÁDOR (elől maradnak).

ÁLMOS és GOMOR (hátsul maradnak).

NÁDOR (a királynéhez). Nagy asszonyom, én nem jót sejtek itt;
Mérges kigyókkal játszik a király.
Jó féltened. E két zarándokot
Tartsd szemmel asszonyom. Isten veled. (El.)

ÁLMOS (Gomorhoz). Czudar kilátás; minden elhagyott,
Még csak te vagy, ki vélem megmaradtál.
Menj a pitvarba ácsorogni addig;
Ha kellesz, hini foglak. (Gomor el.)

HARMADIK JELENÉS.

Álmos, Perzila.

- ÁLMOS. Szép királyné,
Engedj szerényen egy szót szólanom.
PERZILA. Asztal felett mindig néztél reám,
Miért bámultad egyre arcomat?

ÁLMOS. Kerestem rajta : annyi gyűlölet,
Mennyit te Álmos ellenébe mondál,
Hol lelt helyet ez angyal-arczon itt?
Kerestem, s nem találok azt.

PERZILA. Hogyan?

ÁLMOS. Az átok szádból jött és nem szivedből.

PERZILA. Csalatkozol.

ÁLMOS. Bizonyságot teszek,
Ha néked Álmos itt kezdedbe' volna,
Nem tudnád őt megölni.

PERZILA. Gondolod?

ÁLMOS. Ha látnád szenvedésit, kinjait,
Ha látnád őt előtted porba bukni,
Magad emelnéd őt fel szép kezdeddel.

PERZILA. Magam verném a gyilkot szivibe.

ÁLMOS (térdre rogy előtte).

Tedd meg tehát, mert Álmos én vagyok.
Miért haboz'sz? Im bírod titkomat;
Csak egy szavad, s fejem a porba hullt.

PERZILA (remegve). Miért jövel, boldogtalan ide?

ÁLMOS. Miért máskor szoktam ellátogatni.
A trónért jöttem, semmi sem hozott más;
Ezt is tudod már most.

PERZILA. Halkan beszélj!

ÁLMOS. Öless meg, hogyha kedved úgy akarja,
Én Kálmánt gyűlölöm halálosan.
Mindent, mi engem boldogítani tudna,
Ő bir. A trónon ő uralg helyettem;
Ő rablá el népemnek hajlamát,
Dicsőségemnek fényes éveit,
S még egyet, a mit nem mondek soha,

(Megragadja Perzila kezét.)

De a mit érzesz, hogyha e kezét
Szivemre tészed, hogyha szemeid
Szemembe mélyesztik tekintetük.
Oh örület: egy utált nyomorék
Örülhet ott, hol én csak sirhatok.

PERZILA. Álmos, te tébolyult vagy, mit beszélsz?

Neked szép nőd van, kedves gyermeked.

ÁLMOS. Szép nőm és kedves gyermekem, úgy-e?

Tudod ki volt e nő előtted itt,

Ki gyermekét Kálmánnak átadá?

Nőm volt az, Ingoli, szép asszony egykor;

Kálmán királynál sokszor jára ő.
 A jó világ azt mondá, én miattam.
 Láttad, midőn e gyermeket behozta,
 Midőn az egyszerre hozzá futott;
 Láttad, hogyan nézett rá a király
 És mondta lágy érzésnek hangjain:
 «Egészen atyja arczvonásai!»
 Szerette ő tán arczvonásimat?

PERZILA. Álmos, ne szólj így. Orosz nő vagyok,
 S bennem a méreg a szívhez közel van.

ÁLMOS. Nem mondok semmit, láthatod magad;
 Mit bánom én. Őt nem féltém soha.
 Hideg vérrel láttam mosolygani;
 De hogyha hozzád ért lehellete,
 Az örülésbe hozott engemet.
 Nem trónus, nem dicsőség, a miért
 Hatszor lázadtam én fel ellene:
 Hanem te voltál egyedül a kincs.
 Király akartam tenni, oh mivel
 Te voltál a királyné.

PERZILA. Csendesen.

ÁLMOS. Jobb lesz, öless meg. Mindent tudsz felőlem.
 Bolond sors hányt így össze-vissza minket;
 Ott kötve, a hol kellett oldani.
 Öless meg. Amde véretem ne engedd
 E földön elcsepegni, mert azokból
 Egy-egy virág kel, mely megszólítand,
 S szemedre hányja, hogy érted halék.

PERZILA. Bocsáss, — eszem kezd háborodni.
 Ugy van, a hogy beszélted, minden úgy van;
 Most látom át! Azért mosolyga ugy.
 Meggyilkolom én ama gyermeket!

ÁLMOS. Ez a boszúnak kezdete csupán.

PERZILA. És vége mi?

ÁLMOS. Egy csókod, ölelésed.

PERZILA. Az égre, Álmos!

ÁLMOS. Ah ne szólj az égről,
 Hideg van ott, nem él ott semmi sem.
 Meleg csupán a szív: szeret, gyülöl.
 Szeress, gyülölj, vagy ölj meg, hogyha nem.

BÉLA (belül). Kálmán, jó atyám, jó éjszakát.

PERZILA (dühvel felrezzon).

Átok!

ÁLMOS (hevesen kebléhez szorítja s megcsókolja).

PERZILA (Álmos keblén). Átok! átok! átok! (Kitépi magát.)

ÁLMOS. Többet mikor beszélhetünk?

PERZILA. Ne kérdj.

Lesz csöndes éj, a hold majdan leszáll,
Ég nem tanuskodik. Feljönnek akkor
A szellemek, kik kerülnek a fényt.

Várd el. Szerelem lesz-e vagy gyűlölet?
Mi néked megjelen, meglátod akkor.

ÁLMOS. Hol várjam?

PERZILA. Ott, a hol elég a csend,
Ha minden alszik.

ÁLMOS. A király

Alvószobája merre van?

PERZILA. Emitt.

ÁLMOS. Őr áll előtte?

PERZILA. Soha sem.

ÁLMOS. Jó éjt!

PERZILA. Kinek kívántad azt?

Pokolbeli jó éjszakát! Ki tudja

Mi lesz a virradat? Ki tudja: lesz-e?

ÁLMOS. Elvárlak ott, hol csend lesz.

PERZILA (el).

ÁLMOS (egyedül). Csak szíve van a nőnek! Nála ez

Pótolja a hü, józan ész helyét.

Bolond nő! Egy szó, és más szíve van.

Gomor! nem alszol-e?

NEGYEDIK JELENÉS.

Álmos, Gomor jó.

GOMOR. Tán alhatom

Két ölnyire Kálmáznak fekhelyétől?

ÁLMOS. Még sem feledted régi duzzogásod?

GOMOR. Nem gyűlölök én földi ok miatt;

Ha gyermekem megölte volna is,

Tán megbocsátanám; de gyűlölöm,

Mert ördögökkel czimborál, s gonosz

Boszorkányoknak ő nagy mestere;

Ő hozta azt a törvényt, mely miatt

Büntetlenül rontnak, igéznek ők.

Ő verte szét a szent keresztadat,

Mely jött pogányt s zsidókat itani.

Ő mer daczolni ég helyettesével,

És pört emel az egyház tiszti ellen ;
E szörnyeteg, kivel megvert az Isten,
Soká ha él, mind nemzetestül együtt
Pokolra visz.

ÁLMOS.

Mernéd talán

Sürgetni a halált, mely késve jő ?

GOMOR.

Azért jutalmam lenne más világon.

ÁLMOS.

Mit más világ? Ezen a földön itt még.

Oly drága kés még nem volt, mint leendne
Az, mely e tettet végbevinné.

GOMOR.

Ha én előtte állok, akkoron

Mögötte már megásva áll a sir.

ÁLMOS.

Nem messze vagy. Ez ajtó balra itt

Hozzá vezet. Ezóta alszik ő ;

Megkérdeheted tőle : mit álmodott ?

GOMOR (letérdel). Rosz álma lesz.

ÁLMOS.

Hát mért imádkozol ?

GOMOR.

Az ő gonosz lelkéért, jó uram.

Isten legyen kegyelmes ő neki. (Indul.)

ÁLMOS.

Szivem rémeg. Ezé nem ugy. Tehát

Egy pillanat csak, és készen leszünk.

Mily nagy törődés ily egy életért ;

Pedig csak egy döfés végét veti,

Mit tiz csatában meg nem nyerheték.

GOMOR.

Hallga, uram ! ez gyermeksuttogás ;

Ott alszik lába mellett gyermeked.

ÁLMOS.

Mit szólsz ? Ne láss most két szemekkel,

Csak késed járjon ott, a hol dobog.

GOMOR.

Megyek. Ha gyermeked felébredend :

Szólítsd nevén, hogy zajt ne üssön.

(A mint az ajtót felnyitja, fáklyafény világítja át a termet s az ajtón belép a nádor.)

ÖTÖDIK JELENÉS.

Elébbiek, Nádor. Fegyveresek.

NÁDOR (Gomort feltartóztatva, Álmoshoz).

Láttam, hallottam és ítéltem !

(Függöny legördül.)

NEGYEDIK FELVONÁS.

Magánterem.

ELSŐ JELENÉS.

Kálmán, Nádor.

- NÁDOR. Király, a köny nem illet tégedet;
Szomorkodásra bár elég okod van,
Erős szivednek uj erőt ad ez;
Te most biró vagy; hideg, szigorú.
KÁLMÁN. Beszélj, beszélj, oh én már eddig is
Beteggé gondolkoztam lelkemet.
Erős leszek; nem érzek semmit is.
Hideg leszek, meg nem lágyítható;
Azt mondom: engem ez nem érdekel.
Szóljunk nyugodtan, fontoljuk meg azt;
Szépen, nyugodtan, csendes indulattal.

(Egyszerre.)

Oh csak e nő ne árult volna el!

(Könyez, ismét szigorú hangot vált.)

- Mit mondanak törvényeink azon
Hitvesre, a ki férjét megcsalá?
NÁDOR. Megölheti a férj büntetlen őt,
S tettéről számot csak Istennek ad!
E törvényt hozta László, nagy királyunk.
KÁLMÁN. Barbár törvény! Törüljétek ki azt;
Törüljétek ki a cikkek közül,
Mert hogyha ott marad: nagy Istenemre,
E törvény engemet megháborít.
NÁDOR. Nem ok nélkül hozá e szörnyü törvényt
Boldog királyunk, mert hallatlan ez,
Hallatlan a magyar nép életében,
Hallatlan a magyar trón leple közt!
Mi büntetés érje tehát e nőt?
KÁLMÁN. Legyen jutalma, hogy ne lásson engem;
Menjen, hová leginkább menni óhajt,
Csak én ne lássam őt többé soha.
NÁDOR. Az ég szakítsa végét e szavaddal

Bocsánat-osztó kedvednek, király;
Ez irgalom legyen utolsó ajkadon.
Most vedd elő Álmos ítéletét.

KÁLMÁN. Fogd meg kezem. Nem érzesz rajta semmit?

NÁDOR. Forró az, mint a tűz, és mégis reszket.

KÁLMÁN. Ez azt jelenti, hogy olvastam azt,
Ama szörnyű ítéletet, s szívem
Reszket minden szavánál. Nem lehet,
Nem mondhatok én ily ítéletet!

NÁDOR. Ugy az országtanács fog mondani.
És a mit az kimondott hatszor immár,
Hetedszer is halált fog mondani.
És azt ne véd, kegyelmes jó király,
Hogy most hetedszer is kegyelmet adj,
És azt mi nézzük csendesen, tunyán.
Négyszer forralt már összeesküvést
E pártütő; kétszer hozott reánk
Külellent. Hah, sok jó ezer magyar
Meglátta a halált kegyed miatt.
Hogy eltörött a kard kezébe' végre,
A megmaradt részt orgyilokra fente.
Mi irgalmat többé nem ismerünk;
Nekünk a hon nyugalma kedvesebb,
Mint néked a tied, s ha élted
Koczkáztatod, hasonlót nem teszünk
Mi a honéval. Álmos halni fog,
Ha büntetését ránk hagyod. Avagy
Minket számüztél innen e hazából?

KÁLMÁN. Ítéletet! Kemény ítéletet,
Minőtől a lélek megborzadoz:

Én hozzam azt reá kegyetlenül?

NÁDOR. Kegyetlenebb vagy, hogyha nem hozod,
Mert akkor halva vannak ők.

KÁLMÁN. Ők! ők! Tehát miért mindig csak ők?
A gyermek még nem vétett senkinek;
A gyermek ártatlan, szelíd:
Apjáért rajta ki állana boszút?

NÁDOR. Fog véteni: lesz ártó, vérszopó,
S apjáért majd ő áll rajtunk boszút.
Mi is apák vagyunk, és gyermekinkre
Nincs szándokunk örökbe hagyni vést;
A gyermek is megosztja apja büntetését,
Vagy így, vagy úgy: vagy általad,

Vagy általunk; — király vagy: állasz
 Felettünk. ám feletted áll a törvény.
 Ártalmatlanná kell mind lenniök.
 Kezedben egy eszköz, fájdalmas az;
 De a mi nálam van, még súlyosabb.
 Te élni hagyhatod, de én csupán
 Halálát adhatom. Válaszsz tehát!

KÁLMÁN. Oh hogyba látnád, mint nézett reám
 E szép, szelid szemekkel, mint az ég!
 Egy-egy világ van mindakét szemében.

NÁDOR. Álmos ép oly szeliden néze rám,
 Midőn kicsiny volt.

KÁLMÁN. Oh kegyetlenek,
 Kik válogatni hagytok engemet
 Két iszonyú eszköz között, miket
 Irtózva lát szivem.

NÁDOR. Uram király,
 Szivednek itten semmi helye nincs.
 Mit ellened vétett, — bocsásd meg azt,
 Hogy éltedet örömmel békeverte,
 Engedd neki: hogy meggyilkolni tört,
 Nagylelkűen felejtse el: ámde hogy
 Felforgatá országodat:
 Nem a te sérelmed, hanem miénk,
 Egész hazadé, mit meg nem bocsáthatsz.
 Itéletet a bántott hon nevében,
 Itéletet az ország sérveért,
 Itéletet, minőt törvény szabott!

Király, ne hagyd e szót elhangzani:
 Ma még te ítélsz, holnap tán a nép.
 KÁLMÁN. Mentsegtelen ítéljem én el őt?
 Ne halljam a szót, mely őt védni kész?
 Az útonállónak szabad bírása
 Előtt védni magát, és neki nem!
 Ki tudja, hátha jó mentsege van?

NÁDOR. Mentsege a kigyónak a fulánk,
 Farkasnak az éles köröm. Legyen,
 Hadd jöjjön ő szemed elébe még;
 S ha egy igét, ha egy parányi szót
 Tud mondani, a mely csak akkorát,
 Minő egy napsugarban tánczó por,
 Levon bünéből: én oldom fel őt,
 S elismerem, hogy én magam vagyok

A vétkes, és ártatlan ő a büntől.

(Őrökhöz.)

A bűnöst a király kívánja látni.

MÁSODIK JELENÉS.

Előbbiek. Álmos. Béla.

- KÁLMÁN. Álmos, a vak hír néha oly bolond,
Hogy álmait beszéli másnak el,
S kigondol olyan borzadályokat,
Minők az élő létben nem teremnek.
Énnékem azt beszélték e napon,
— Még álomnak is oly iszontató, —
Hogy engemet te meggyilkolni törtél,
S elcsábítád egy nő gyarló szívét,
Hogy férjének ohajtsa a halált.
Oly rémeket beszél a kába hír;
Mondjad, hogy ez csak örült képzelet.
- ÁLMOS. Nem képzelet: való, mit kérdezel.
Halálotat kerestem szüntelen,
Karddal kezemben és az olvasóval,
Midőn imádkozám. Az ég nem hallgatott meg;
Felhívtam a pokolt. Az sem segít.
Itt az idő meghalni, látva azt,
Hogy tégedet megölni nem lehet.
- KÁLMÁN. Terajfad átkos ígézet fogott;
Agyad zavart, elméd felháborult.
Nem bűn, a mit tész, ámde örület,
Gonosz betegség lázas vérbaja.
Te tébolyult vagy. . . .
- ÁLMOS. A mit tevék, szándékosan tevék,
S bánom csak azt, miért sikertelen?
«Álmos»-nak azért engem ne nevezz:
«Halálos» a nevem tenéked.
- KÁLMÁN. Vakmerő!
- Birád előtt állsz.
- ÁLMOS. Csak bakóm előtt.
Bíró a vak sors, a ki elítél,
Te csak halált adsz, nem ítéletet.
Ha pártütő vagyok, te meg bitor;
Ha gyilkos én, te trónom tolvaja.
Kést osztok én, te osztasz lánczokat;
Bűnünk egyenlő, bírád nem leendsz.

Fejem játék lehet kezedben ; nem szívem.
Megölni tudsz ; de megalázni nem.

KÁLMÁN (megragadja Álmos kezét, s az asztalon levő szent könyvre mutat).

Ember ! Emlékezel-e még a pillanatra,
Midőn előttem térden állva, itt
E könyvre esküvél, hogy hű leszel ?
És csókolád e szent könyv sarkait,
És hullottak kezemre könyjeid ;

ÁLMOS.

Emlékezel-e e esküd szent szavára ?
Nem dörg füledbe önön átkod hangja ?
Esküdtem, mert gyáva valék ; utálatos
És megvetésre méltó gyáva czenk !
Egy nő siralma lágyítá szívem :
De vége annak, szívem most nem érez,
Megedzé azt a szenvedés, csalódás,
S kérget növelt érzelmeim körül.
Előtted a ki térdelt, az nem én,
Egy gyáva kéjencz volt, ki élni vágyott ;
Álmosnak lelke nem volt ott jelen.
Az esküvést a nyelv beszélte csak,
A lélek mássa gondolt. A midőn
E két ujjam az égbe volt emelve,
A másik három tört szoríta akkor,
A mely szíved véret szomjúhozá !
S mely most is ott van, s ott lesz, a mig élek.

KÁLMÁN (kitörve). Ádáz bolond ! Gondolsz-e gyermekedre ?

ÁLMOS. Fiamra ? Gondolok. Kezedben ő.

KÁLMÁN. És gondolod, hogy biztató szavam
Megvédi gyermeked ; midőn az eskü
Szerinted puszta hang, kongó beszéd,
Melyet üres légbe iránk ?

ÁLMOS.

Te nem
Merészled őt megölni ! Félni tudsz
Égtől, pokoltól és önnön szivedtől ;
Ez biztosít felőle engemet.
Ám én sem itten, sem a túlvilágon
Nincs mit remegjek — előtt, vagy nem előtt.
Engedd, utolszor hadd láthassam őt,
S bucsút vegyek előtted tőle itt.

KÁLMÁN.

Ezt gondolám : minden jobb érzelem
Kihal, de az apáé megmarad.
Vezessétek elő kis gyermekét.

HARMADIK JELENÉS.

Előbbiek. Béla. Két apród.

ÁLMOS (magához vonja gyermekét).

Fiam, nézz most reám; szemembe nézz,
Mert most utolszor látod arczomat,
Ezen urak, kik itt körültem állnak,
Nagy messze útra küldnek engemet,
A honnan vissza mind hiába vársz.
Nézz széljel itt: ez oszlop- csarnokot,
Középen ott a széket mennyezettel,
S e czimeres zászlókat itt körül,
Megnézd, s szivedbe mélyen oltsd belé;
Az ország háza ez, a szék amott
Királyi trón, e czimer nemzeté;
S ha majd erős lesz szived és karod,
Gondolj reá: hogy ez mind a tiéd.
Tiéd e ház, e trón, e czimerek;
S ha mást találsz ott ülve, azt taszítsd le,
S vérét ne utald a trón lépesején,
Csak az enyimet mossa az le onnan.

KÁLMÁN (dühvel). Ah átkozott! Elvesztéd őt magaddal.
Nádor! az irgalomnak kelyhe széttört;
Ninesen szivemben többé semmi hang,
Mely érettük könyörg! Villám vagyok,
A mely lesujt s föl nem emel soha!
Vigyétek őket. Nines több irgalom.
(Testőrök előrohannak s Álmost fiával együtt elhurcolják.)

KÁLMÁN. Azon sötét, halál sötét kaput,
A mely bezáródik mögöttetek,
Azt semmi kéz többé nem nyitja fel.
E trón, e czimerek rémképei,
Utolsó kép volt, a mit láttatok.
(Asztalhoz lép s az ítélet szétnyitott pergamenjébe tekint.)
Sötét pokollap, mindenik betüd
Legyen százszor megátkozott,
És átkozott a név, mely szentesít,
És átkozott a kéz, mely azt leírja. (Aláírja nevét.)
Megtörtént. Fogd. Többel nem tartozom.

NÁDOR. Köszönjük azt; te szívnyugalmat
Od'adtad a haza nyugalmáért. (El.)

KÁLMÁN (egyedül, félreborul az asztalra, melyen írt, gondolatokban elmerülve).

INGOLI (belép s félénken közelít a királyhoz).

KÁLMÁN (magában). Az érverés számítja a futó
Perczet. Egy, kettő, három. Eddig útba' van.
Egy, kettő, három. Mostan oda ért.
Egy, kettő, három. Az ítéletet
Felolvassák előttök. — — Borzadály!
Tüzes vasát készíti a bakó.
A gyermek hogy karolja térdeit!
Hogy sir! mi hasztalan; egy, kettő, három.
Ne halljad Kálmán ezt a rémsikoltást!
Egy, kettő, három. Most már vége van.

NEGYEDIK JELENÉS.

Elébbiek. Ingoli csendesen letérdel széke mellé s Kálmán kezét megfogva ráborul.

KÁLMÁN (felijed). Ki ez? Hah! Ingoli! El innen, el!

Távozz előlem; most ne lássalak.
Inkább jelenjen meg szemem előtt
A rémhalálnak sápadt angyala,
Inkább az örüles sértett alakja,
Inkább pokolnak minden szörnyü képe,
Mint a te arcod! Hagyj el engemet.

INGOLI (szótlanul tartja a király kezét fogva).

KÁLMÁN. Miért nézész ily szótlanul reám?

Sirj vagy beszélj, de fordítsd el szemed.

INGOLI (tört hangon). Nem jöttem én kegyelmet kérni hozzád;

Csak Isten ád azt ennyi bűn után.

Nem jöttem én szived lágyítani,

Nem sirok, nem könyörgök. Büntetést

Elesdekelni nem kísértek én;

Csak arra kérlek téged, oh király,

Ha már a gyermek is halálra megy

Apjával, apja bűnéért: legyen

A nő is részes e halálban ott;

Hisz én inkább vagyok bűnében ok,

Mint gyermeke; inkább érdemlem azt,

Hogy véle haljak, mert védelmezém.

Ugy is minek élnék tovább, midőn

Meghalva Álmos, halva gyermekem.

Oh én egy szóval sem mondom neked:

Hogy őket meg ne öld! Szörnyü a bűn!

De engeddd, hogy én is haljak velük.

KÁLMÁN (nyugtalanul). Nem hálnak ők meg.

INGOLI (zavarral.)

Oh uram király!

Mért mondod ezt, hisz az reménytelen?

Ne üzz játékot egy anya szívével.

Ne kényszerítsd öröme szíveket;

Játékból, helytelen vigasztalásból

Ne mondd, hogy őket élni hagyhatod:

Az több, mint mennyit hinni tud szíve.

KÁLMÁN.

Mondom, hogy meg nem hálnak ők.

De távozz; — kérlek, az ég nevére! távozz;

Megtévelyít, ha látom örömed.

INGOLI (kitörő örömmel).

Nem hálnak ők meg! Oh ez emberen túl

Való nagy irgalom. Oh Istenem,

Vedd át szíveimből azt a néma áldást,

Melynek elég szót adni nem tudok,

Légy áldva, Kálmán, áldva mind örökké;

A legnagyobb jót, mely magában foglal

Mindent, a mi égből legkedvesebb,

Melyet halandó elme megnevezni

Nem képes; adja neked a nagy Isten!

Előbbiek. Álmos, Béla, Nádor.

KÁLMÁN.

Ne áldj, ne engemet; vond vissza tőlem.

Tekints oda, tekints hátad mögé.

INGOLI. (Hátratekint s meglátván Álmost és Bélát, kik háta mögött bekötött szemekkel állnak; felsikolt.)

Ah Béla! Álmos!

(Hozzájuk rohan, előbb Álmost, azután Bélát öleli magához, a gyermek előtt összerogy, fejét annak arczára fektetve.)

Oh kegyelmes Isten!

BÉLA.

Anyám, hegyes vassal bántottak engem.

Anyám, mondd meg: hová lett tőlem a nap?

KÁLMÁN (két kezébe rejti arczát).

INGOLI. (Néma fájdalomából felemelkedik, csendesén odalép a királyhoz, halk, szenvedő hangon szól.)

Kálmán, egy áldást kezdtem mondani,

Minek nevét nem tudta még szíve;

Ez áldás légyen rajtad az:

Hogy tudd feledni, a mi feledhetetlen.

Ne álljon e két véres arcz előtted;

Meg ne jelenjenek alvó ágyad előtt;
 Ne halljad csöndes álmaid között
 Ez ártatlan gyermek kérdő szavát:
 «Anyám, hová lett tőlem a nap?»
 A legnagyobb áldás az égből
 Szálljon reád; — a jóltevő feledség:
 Hogy tudd örökre elfeledni ezt.

(Fiát és Álmost kézen fogva.)

Menjünk tova. Vezetlek. Koldusok.

(Függöny legördül.)

ÖTÖDIK FELVONÁS.

A király előtornácza.

ELSŐ JELENÉS.

Both, Parajd, Tarnócz, Gálos, Főurak.

- TARNÓCZ. Hogy van a király? ki tud felöle?
BOTH. Ugy gondolom, hogy nem soká viszi.
GÁLOS. Miből gyanítod?
BOTH. Épen az előbb
Láttam az orvost hozzá menni. Már pedig hol
Az megjelen, ott egynek halni kell.
TARNÓCZ. Te nem voltál beteg soha?
BOTH. Nem én, ha csak csomór nem állt belém.
Az ellen is van csallhatlan szerem.
Hajh, a ki Kálmánon segíteni tudna,
Az volna ám a híres orvos egyszer.
BOTH. Mi fáj neki? (Eszembe vagy vérben a baj?)
TARNÓCZ. Még beljebb. Ott, hova nem hat az ér;
A szíven is túl, és a fön feljül.
A lelke fáj neki. Mióta Álmos
És gyermeke szemeit elvéve:
Azoknak adta csendes álmait.
S mintha helyettük is ő nézne mindig,
Oly éber. Az álmom kerüli őt,
S ez régen így van, s nemsoká lesz így már.
GÁLOS. Bizony kár is volt a jó Álmosért.
TARNÓCZ. Hát a szegény kis Béla gyermekért?
PARAJD. Ezóta tán ő volna itt az úr.
GÁLOS. Rút tett marad ez Kálmán életében.
TARNÓCZ. Illik a többihez.
PARAJD. Hasonló önmagához.
BOTH. Jámbor barátim, várjunk legalább,
A míg kiadja lelkét a király,
Akkor kezdjük el majd megszóláni.
PARAJD. Igazmondás nem emberszólás.
GÁLOS. Azt kapja csak, a mit megérdemel.
TARNÓCZ. Csitt! mintha jönni hallanám.

BOTH.

Azért

Beszélhettek miatta össze-vissza,
Nem lát és hall ő külső dolgokat.

MÁSODIK JELENÉS.

Elébbiek. Kálmán király. Orvos.

KÁLMÁN. (Haja és szakála megszürkült, termete összeesett, kezével az orvosra támaszkodva jő.)

Gyerünk e helyről, nincs nyugtom sehol ;
Ez az egész föld jártomnak kevés.
Szomjam nem oltja semmi tenger el.
Az ég meg oly nehéz : nem bírom el.
Oh mily silány az ember, mily silány !
Ha volna itten lény, kihez beszéljek,
Megmondanám neki : nem én vagyok
Király ; — férgek királya tán ;
Hanem király a nagyhatú halál :
Imádják őt a kinzott népek úgy !

ORVOS.

Uram, nyugodnod mégis jobb leend,
Igy nem segíthet rajtad gyógyszerem.

KÁLMÁN.

Orvos, te böles, tudós ember ki vagy,
Mondd meg nekem, minő fűben terem
Azon erő, melytől a múlt idő
Jövő legyen ? Mely a fekvő halottat
Életre költse, mely az éles átkot
Ki nem mondott szavá tegye ? Mitől
Vak visszakapja két szemét, s viszont
A látó elveszítse álmait ?

ORVOS.

Mely elvegye az emlékezetet ?
Keress nekem oly fűvet böles fiu.
Lehetlent én uram nem mivelek,
Csak a természet útait segítem.

KÁLMÁN.

Harczolsz az Isten ellen ? Hogyha ő
Kimondta : ennek itt szenvedni kell !
Utjába mért állsz ? Hadd történni ugy.

ORVOS.

Király, pihenni jer. Szenedsz nagyon,
Jól látom halvány arczodról e kint.

KÁLMÁN.

Mit látsz te ott ? Lelkembe hogyha látnál,
Az volna még a kép ! Minden erem
Égő lángokkal van tele, fejem —
Mint egy harang — zúg ; legkisebb izem
Fáj, ha emberhez ér ; de mit tesz az ?

Egy szó nekem ennél fájdalmasabb.
 Egy szó, a mit feledni nem tudok,
 Melynek derétől lett hajam fehér,
 Melynek sulyától görnyedt termetem;
 Melynek mérgétől szívem szétszakadt:
 «Anyám hová lett tőlem a nap?»
 És ő azt mondta még: «ne halljad ezt!
 Ne álljon e két véres arcz előtted,
 Ne látogassanak meg álmaidban.»
 Oh én rajtam ez áldás nem fogott.
 Pedig hiszen nem átkot monda rám.
 Uram, jer innen, sok nagy férfiak
 Vannak jelen és hallgatják szavad.

ORVOS.

KÁLMÁN (bámulva körülnéz).

Nem látok senkit itt, csak mink vagyunk,
 Kik együtt szoktunk lenni úntalan.
 Te és én, és e nő, meg két alak,
 Kiknek nincsen szemük. Ők vannak itt.
 Mit hallgatnék el én előttük?
 Orvos, mit adtál innom, oh mi éget?
 Velőmet szétszakítja gyógyszered.
 Ah, ah, emelkedik a föld velem!
 Csitt, csendesen: a fájdalom múlik;
 Meggyógyulok én nemsokára majd.
 Nézd, ember, hogyha látni bírsz, amott
 Mi fény támad a csillagok felett?
 És egyre fényesebb, dicsőbb leszen.
 Egy névtelen kép, a ki jár feljül,
 S lábával a világokon halad,
 Koronák és napok felett. Kinek
 Láttára a földi tetem remeg,
 És porrá lenni vágy. Közelb! Közelb!
 Ah, megvakít uram tekinteted!
 Ne vesd szememre porrá léteimet. . . .
 Előtted állok, védtlen, szóttalan,
 Mindent, mi bennem rossz volt, lát szemed,
 Oh légy te énhozzám kegyelmesebb,
 Mint ahoz én, ki vétett ellenem. (Térdre rogy.)

ORVOS (mellé térdelve felfojsza).

KÁLMÁN.

Orvos: halandó ember, add kezed;
 Meggyógyulok, már nem fáj semmi ér.
 Ah Béla, Álmos, Ingoli!

Itt, itt a nap, mit tőled elvenék ;
 Örök nap ez, mely nem húny el soha.

(Az orvos ölőbe hátrahanyatlik, meghal.)

ORVOS. Urak, le a főveggel! térdre le-
 Boruljatok; halál van e teremben.

MIND. (Letérdepelnek, imádkoznak, egyenkint felkelnek.)
 (Künn ezalatt zárdai ének és lélekharang.)

FŐURAK (egyenkint odalépnek a királyhoz).

TARNÓCZ. Silány valál.

GÁLOS. Bolond valál.

PARAJD. Szörnyeteg valál.

BOTH. Halott oroszlány, tőrjed a rugást.

(Függöny legördül.)

DÓZSA GYÖRGY

EREDETI TÖRTÉNETI SZOMORJÁTEK NÉGY FELVONÁSBAN

Személyek.

II. ULÁSZLÓ, magyar király.

SZAPOLYAI, erdélyi vajda.

PERÉNYI,

BORNEMISZA,

BÁRODY,

RÁNKI,

KORDA,

VIDAY,

HEGEDŐS, költő.

DÓZSA GYÖRGY.

BARNABÁS,

LŐRINCZ, diák.

SZALERES AMBRUS, szabó.

DUDÓK, csizmadia.

BAGÓS, mészáros.

KECSKÉS, tímár.

CSÁKY LÓRA.

RÓZSA, György arája.

JÓSNŐ.

} magyar főurak.

Főurak, parasztok, harczosok.

ELSŐ FELVONÁS.

ELSŐ JELENÉS.

Ulászló király, Szapolyai, Perényi, Bornemisza, Bárody, Korda, Ránki, Dózsa György, Csáky Lóra, Sárkány-lovagok, Keresztesek, Éneklők, Apródok, Alabárdosok, Udvarhölgyek.

Szabad tér Budán. Mátyás temploma a fenékszínen. A háttérben korlátos emelvény lépcsőzettel; rajta fenn mennyezet a király és nádor számára; az erkélyzetről két oldalt zászlók függenek le a magyar, erdélyi, horvát és dalmát czimerekkel; a király a mennyezet alatti trónon ül, mellette Perényi és Báthory, éltes férfiak. Az erkélyzet lépcsőin a királyné, Lóra és udvarhölgyek. Szapolyai, Bornemisza, Bárody, Korda, Tomory, Ránki az előtérben csoportosulnak, úgy, hogy közöttük és az emelvény között vonul el az ünnepélyes díszmenet; legelőbb egy csoport cséplős pórhad, azután királyi alabárdosok; tárogatót fuvó zenészek; csatlósok zászlós kopjakkal; fekete sereg pánczélosai; két apród egy kócsagos forgókkal s himzett terítővel és esőtárokkal ékesített lovat vezetve, utánuk egy másik, czímeres páncszal, egy harmadik vánkosra tett kard, sisak és sarkantyúkkal, negyedik zászlóval, melyen a boldogságos szűz képe van festve. Azután négy apródtól emelt mennyezet alatt jön Dózsa György, fedetlen fővel, hosszú csigás haja csimbókokba kötve; arczán büszkeség és annak tudata látszik, hogy őt most mindenki bámulja. Öltözete fényes pánczél, felülöltött dohnánynyal, vállairól hosszú palást úszik utána. Dózsát az elébbeni csapatrend követi fordított sorozatban.

KORDA (főurakhoz). Mondjátok csak barátaim, mi ez ?

Én most jövök a nap háta mögül,
A Bárezaságról, merre hír se jár,
S bámulok e nem ismert ünnepen.
Papok, poroszlók, ágyu és harang,
Zajos parasztok, himes urleányok.
Mi ünnep ez ? a jó Laczkó talán
Király választat most maga helyett,
Megúnva a sok «jól van»-t mondani ?

SZAPOLYAI (tréfás gúnyolódással).

Farsangolunk, a böjtöt eleseréltük :
Ulrik a csil'agász rendelte így,
Mert kétszer írt egy évre húshagyót;
S az ott a carnevál bolondja, látod-e ?
Palástja, vértje és himzett öve

Mutatja, hogy nincs termetére szabva ;
Ki szük, ki bő ; — farsang bolondja ez.

FŐURAK (mind nevetnek).

DÓZSA. (Előlépve a mennyezet alól, az emelvény első lépcsőzetére térdel.)

KIRÁLY. (Szelíd, jámbor férfi, kettős tompa szakállal, szenvedélytelen, lemondás-
teljes arcczal, az emelvény második lépcsőjére lép.)

Mi hívünk Székely Dózsa György vitéz,
Nagy harezi érdemid hirül vevők.
Jutalmul néked úri nagy vagyont
Nem adhatunk, mert a király szegény.
De a helyett fogadd a tisztelet
Jelvényeit, a mikkel még birunk.
E czimer itt, mely vérteden ragyog,
Országunk hős nemesei közé
Emeljen im ; viseld azt diszesen,
S ha egykor majd sorsod nagy polezra visz,
Emlékezzél a jó öreg királyra,
Ki néked e czimert egykor adá ;
És légy hozzája hű. (Kardjával Dózsa vállára üt.)

DÓZSA (megcsókolja a király karóját).

RÁNKI. Barátim, ez még sem tréfa itt.
Miért ütök lovagga e fiút ?

SZAPOLYAI. Mert a mezőn török atyankfiának
Holmi bitang basáját elveré.

Csunya világot élünk, jó barátim.
Hajdan ha tizezer török vitéz,
És öt-hat lófülű basa rakásra hullt :
Akkor beszéltek róla «egy kicsinyt».
Most hogyha vaktában «egyet» leölnek,
Országos ünnepet rendeznek érte.
Bánom nagyon, hogy nem vagyok paraszt.

RÁNKI. Nézzük tovább a tréfát, hallga csak.

KIRÁLY. Vedd hős kezédbe im e kardot itt,
Erős félelme legyen ellenednek.
Erős oltalma legyen ez hazádnak.

(Dózsának átadja a kardot.)

KÉT APRÓD (felköti Dózsa sarkantyúit).

KIRÁLY. E láncz, mit én válladra fűzök itt,
Ne láncz legyen, mi szolgaság jele :
Hanem legyen szentelt rózsafüzér,
Melynek minden szeme imára int,
És tette Istened s hazád iránt.

SZAPOLYAI (gúnyosan). Hogy osztogat a jó öreg buvában
Tanácsokat s csecseket kis fiának.

(Többiekhez.) Nem únjátok még e bohózatot ?

BORNEMISZA (sértetten). Minő bohózatot említesz itt ?

SZAPOLYAI (tréfásan). Bocsánat, én nem azt értettem ez
Alatt, a mit te néz'sz, hanem e másikat.
Te Lóra szép szemén és bájalakján
Vagy elkárhozva, hogy csak arra fordulj, —
S ez nem bohózat, ez tragœdia.

BORNEMISZA. Oh mint irigylem könnyű véreDET.

RÁNKI. Hallgassatok ! Az áldozat beszél.

MIND (kiváncsian odafordulnak).

SZAPOLYAI. Halljuk, ez érdekes lesz. Rajta no.
Dehogy beszél ez, tátog, mint a hal,
Mely akkor fuldokol, ha vízbe' nincs.

KIRÁLY. És most vitézlő hívünk, Dózsa György,
Dicső próbád után a harcmezőn,
Vedd át e zászlót, melynek czimere
Jobb kézre, mint tied, nem bízható.
A szent kereszt-esetakra összegyűlt
Tömérdék nép melletted vezérre vár,
Ki őt hitünk vad ellenére harcza
Vezesse és tanítsa győzni ott.
Az egyház bűnbocsánatát adá
Bajnokinak ; az ég áldást reájok ;
Szegény király ad forró könnyeket,
Ha hull kezedre egy, vedd gyöngy gyanánt,
S gondolj reá : királyod adta azt.

DÓZSA (a zászlóval kezében előlép, magasztos arczczal).

Isten ! s ki Isten képét hordozod,
Király ; magyarok dicső nemzete :
Hallgassátok szavamban szívemet.
Én, a szegény pór elhagyott fia,
Bizonynyal esküszöm elöttetek,
Hogy a kik ott a földet mivelik,
S naponkint attul várnak minden áldást :
E földet ők hően szeretni tudják.
Anyánk, hazánk, egész világ nekünk ez.
Azért a hon szerelme szívemen
Nem új, nem akkor gyulladott,
Midőn e czímer képe elfödé,
Nem a midőn nemes nevet nyerék :
A hant közül, a porból hoztam azt ;

S megtartom azt, míg földbe visszatérek.
 Az ég kívánta, hogy nagy czélokért
 Csendes munkára edzett férfiak
 Ekét, mezőket abban hagyjanak,
 S a béke és a munka eszközi:
 Ásók, kaszák vérontás fegyverévé
 Változzanak gazdáik vas kezében,
 S egy gondolat villáma keljen át
 Minden sziven, hogy még egyszer felállva,
 Mutassa meg e nemzet a világnak,
 Milyen magas tud lenni, hogyha kell.
 Az ég rendelte így, az adjon is
 Áldást reá! ha bátor akarat,
 Kifáradatlan kéz, és végtelen
 Szerelem még tehetnek valamit,
 Úgy esküszöm, e nép csodát mivel,
 S méltó leend, hogy «nemzetnek» nevezzék.

TÖBBEN.
 SZAPOLYAI.

Éljen. Helyes. Ha így tudok beszélni,
 Püspök leszek ma még és semmi más.

PERÉNYI (Dózsához).

Vitéz lovag,

A férfi térde háromszor hajol:
 Isten, király s a hölgy előtt; a két
 Elsőnek hódolál; a harmadik
 Méltó e tiszteletre. Lépj oda,
 S fogadd kebledre a kereszt jelét,
 Mit pápa szent palástja szegletéből
 Hasíta le, s szép hölgy hímezte rá
 Az Isten és a hon nevét.

DÓZSA. (Lóra elé lép, feltekint reá, megzavarodik, szemei tétováznak, keble liheg, elfogul, lassan, remegve oda térdepel elé s meghajtja előtte zászlóját).

LÓRA. (Hidegen, büszkén, rá sem figyelve köti fel zászlójára a szalagot, s keblére a keresztet.)

DÓZSA. (Gyöngéden, alig észrevehetőleg odahajol Lóra kezéhez s ajkával érinti azt.)

LÓRA (kevélyen lenéz reá, s azzal elfordul onnan).

SZAPOLYAI. Láttátok e szemeket, úrfiak!

Hogyan pirul a kedves kis fiu,

Minő tekintetet vet arra fel.

Oh Jupiter, mi szükség volt neked

Ökör formába bujnod udvarolni!

Ha láttad volna ezt, bivaly levél.

El van szédülve, nézd: se lát, se hall!

Komának nézi a jó nádorispánt,
És elbukik új sarkantyúiban.

PERÉNYI (Dózsát kézen fogva). Most im foglalj nemes lovagjaink
Között helyet; vitéz barátaink
Fogadjátok e bajnokot szívesen.
Ne nézzétek alacsony származását;
Sok jó nemes család így sarjazott.
Kinizsi Pál molnár vala, Szalkán
Szegény kocsis fia, Kendi halász

SZAPOLYAI (belevág). S Noé apánk vinezellér; tudjuk ezt.

(A himnusz végeztével a király kíséretével leszáll az emelvényről s végig vonul a
színen, mindenki meghajol előtte, csak Szapolyai nem.)

RÁNKI (Szapolyaihoz). Miért fordítasz hátat a királynak?
Ez még sem illik a pór nép előtt.

SZAPOLYAI (könnyedén).

Nem vettem észre, hogy itt ment a jó úr.
Nem bánja ő azt, nem sok gondja van rá.

UDVARHÖLGYEK ÉS LÓRA (visszafordulnak a lovagok előtt).

LOVAGOK (mind udvariasan köszöntik őket).

LÓRA (észre sem látszik venni Szapolyait, ki őt mélyen köszönti).

RÁNKI (az udvarló bók alatti Szapolyaihoz).

Vajda, a büntetés előtt talált:
Most te köszönsz és nem fogadtatik.

LÓRA (a mint Bornemisza előtt elhalad, annak üdvözlését nemes szíveséggel
viszonozza).

RÁNKI (Szapolyaihoz). Látod, midőn Bornemiszához ért,
Ottan tudott mosolygani.

SZAPOLYAI (lovagias büszkeséggel). Barátom,
Ha még egyszer a Bárczaságra mégy,
És újra visszajössz, tanul meg azt:
Egy hölgy, ha két imádója közül
Az egyiket nyilván mellőzi el,
S a másikat nyilván kitünteti:
Irigylenedőnek ne emezt találd.

DÓZSA (az egész jelenet alatt magán kívül ragadtatva látszik; magában).
Nemes vagyok, (büszkén) nemes vagyok;
(durva göggel). Nemes!

Olyan jó, mint a többi: jobb talán.
Mert érdmem tett azzá. Oh e szónak
Mégis varázsa van. Dózsát «a pórt»
Lenézi Székely «a nemes»; ilyen vagyok.
Minő tekintet volt ez, Istenem!
Az égből így néznek le angyalok.

Ily hódító szépen, ily hidegen;
 Ne kívánnék az égbe törni hát?
 Azon magasba, a hol ő lakik;
 Olyan magasnak látom őt fölöttem:
 De én erős vagyok felnőni hozzá,
 S hirt, nagy nevet, hatalmat vetni díjul,
 Mi büszkeségét meghódítsa nékem.
 Sokat fog ő még rólam hallani,
 S nevemre kell dobogni e hideg
 Kebelnek, mint ha parti szirtet
 A tenger ostromol.

SZAPOLYAI (társaihoz, Dózsára mutatva). Nézzétek a bohót,
 Úgy látszik ez magában is beszél.
 Légy üdvöz Székely Dózsa György lovag.
 Derék, izmos kezed van, jó fogású,
 Erős, markos legény; ily szál fiut
 Bizonynyal mondom, hét megyében' sem
 Lehet keresve is találni; szép legény.
 Ha mondok egyet, gondold meg magadban:
 Az «ingyen» hivatalt ha megunod,
 Én felfogadlak híven «hadnagyomnak».

DÓZSA (sértett büszkeséggel rátekint, aztán gögösen felél).
 Lehetsz te még majd az én hadnagyom.

MIND (kaczagnak).

RÁNKI (megrántja Dózsát, hozzá).

Barátom, ily bolondokat ne mondj.
 Ez az erdélyi vajda ő kegyelme.

DÓZSA (göggel). S én a kereszthadnak vagyok vezére!

SZAPOLYAI (ironiával). Kegyelmes és nagyságos nagyvezér,
 Bocsátánál meg, ha bántottalak.
 Hadd csókolom palástodnak szegélyét:
 Lehetett röfe ennek hét forint,
 S a prém maga négy márka jó ezüst.
 Kérlek, ne vess el engemet magadtól;
 S fogadj be udvarodhoz, hogyha kellek.
 Leszek helytartód, nádorod, s a míg
 Te hadba jársz, helyetted őrizem
 Juhaidat.

RÁNKI (folytatva a csufondároskodást). Engem se hagyj ki onnan.
 Lovászmester leszek nálad, ha lesz
 Lovad.

KORDA. És én pohárnokod,
 Ha lesz borod.

BÁRODY.

S én fegyverhordozód,

A ki utánad hordja a kaszát.

DÓZSA (jellemző kifejezéssel tekint rájuk, míg beszélnek: Szapolyait égő gyűlölettel nézi, Ránkira hideg megvetéssel tekint, Kordát vállán keresztül, fejét földre fordítva vizsgálja, Bárody szavát szánó mosolygással fogadja).

SZAPOLYAI. Neveinket nem irod fel magadnak?
Tudsz irni tán? enyim Szapolyai;
Ez Ránki, Bárody amaz; nem irod-e?

DÓZSA (sötéten). Szívembe irva vannak e nevek,
Nem törli azt ki onnan semmi kéz!

SZAPOLYAI. No addig is szépen köszöntetünk.
Gyerünk barátim, e kis tréfa itt
Kezd már unalmas lenni; majd egyébkor
Folytassuk azt. Ez a bohó fiú
Sok vig órát fog még nekünk szerezni.
(Mind, Bornemisza'n kívül, tréfás zajongás, nevetés közt el-
távoznak.)

BORNEMISZA (részvétellel lép Dózsa'hoz).
Vitéz, egy jó szót engedj mondani
Magadnak. Rossz föld ez itt neked;
Nem a legfényesebb, legboldogabb.
Én mondom azt neked: inkább lennék
Szalmás kunyhóban ennemmagam ura,
Mint vendég fényes ur tornáczipan.
Ha értesz: úgy cselekszel.

DÓZSA. Én? Hogyan.

BORNEMISZA. Nem jössz a várkastélyi ünnepélyre;
Hanem helyedre, a tábor közé.
Légy hős, vitéz, és érd be a jutal'mmal.
Mit önszived hő dobbanása nyujt.
Lehetsz daróczban is hazádnak hőse ott:
Itt csak bohócz, kit biborral ruháznak:
Hogy légy multság s tréfabáb nekik.
Válassz magadnak két szerep közül,
A melyik jobban tetszik. Ég veled. (El.)

MÁSODIK JELENÉS.

Dózsa egyedül.

DÓZSA (utána néz). Ez jót akart, ennek jó szíve van.
(Kitörően.) Nem ismeri ő Dózsa György szívét!
Rosz föld ez itt nekem? S ha lenne oly

Idő, melyben e rosz föld lépteim
 Alatt megrendülend s e czifra had
 Inogva, tántorogva szédeleg
 A rengő földön, melyen állok én!
 Bohócز vagyok tinéktek, a kinek
 Ma csörgő sapkát, holnap koronát
 Nyomnak fejébe? ah őrizkedjete!
 Gonosz játék az: nem nektek való.
 A kard csak addig őrzi önurat,
 A mig idegen kézbe nem jutott.
 Lehet még Dózsa képe fényes is,
 Hogy hozzá, mint az lő nap felé,
 Forduljatok egy kis meleg miatt.

HARMADIK JELENÉS.

Dózsa, Barnabás, Rózsa.

BARNABÁS (fekete daróczkötösben, mely derekán szíjjal van átkötve, kezében
 hosszúnyelű harci fokos).

RÓZSA (pórleány-viseletben, szalagos hajjal, vállfűzővel, kurta rokolyában, mely-
 nek széles piros szegélye fel van hajtva, mint az aranyosszéki
 székely leányoknál).
 (Egyideig a háttérben állanak, Barnabás biztatni látszik Rózsát,
 hogy jöjjön előre, mig az kételkedve néz Dózsára, mintha nem
 ismerne rá).

BARNABÁS (durva, cynicus modórral Dózsa palástját megrántja).

Nagyságos Dózsa György, nézz hátra is.

DÓZSA (láthatólag kellemetlenül zavartatik meg e megszólítás által).

Mi ez? Te Rózsa itt?

BARNABÁS.

No itt bizony,

Mégis hogy ránk ismersz, ez szép nagyon;

Mi csak alig hittük el, hogy te vagy.

DÓZSA.

Miért jövétek most e helyre ti?

BARNABÁS (vállait rángatva). Fura biz az. Ez itt óhajta látni,

Mátkád szegény. Én meg feljöttem, hogyha
 kellenék.

Lovászlegénynek; hallom, hogy nemes vagy

RÓZSA (szomorúan Dózsához megy).

Oh György, mióta minket elhagyál,

Veled távoztak el jó napjaink;

S velünk csak a bú és a gyász maradt.

DÓZSA (ingerülve). Ki volt az, a ki bánta tégedet?

RÓZSA (engesztelő sietséggel).

A szív, a rossz szív. Oh ne nézz olyan
Harag-szemmel reám: önszívem az,
Mely kínozott, mióta távozálsz.

DÓZSA. Bohó ábrándozó.

BARNABÁS (félre). Hej, haj, ábrándozó!

Az őszi dér se más, mint képzelet;
De a virág mégis utána hull.

RÓZSA. Emlékezel-e még a jávorfára, György,
A mely alatt oly sokszor ülve, a
Futó csillagra néztünk esti órán?
A mely alatt tőlem bucsút vevél:
Azt mondtad akkor, ottan várjalak,
Te ültetéd, ápoltad azt a fát.

DÓZSA. S nem várhatál többé e lomb alatt?

RÓZSA (szomorúan). A jávorfácska többé nincsen ott.

DÓZSA. Szél törte ki, vagy tán kiszáradott?

RÓZSA. Emlékezel-e még jó hű kutyádra,
Mely oly nagyon ismerte lépteid?
Azt mondtad: e hű eb majd jelt adand,
Midőn te jössz csendes lakunk felé.

DÓZSA. No és meguntad várni azt a jelt?

RÓZSA. Nem szól a jó eb többé senkinek.

DÓZSA. Szegény, öreg volt már.

RÓZSA. Emlékezel-

E még a csendes hajlék otthonos
Szobáira, mi szépen futta be
Kis ablakát a vad virágszalag?
Egész nap rajta volt a nap szeme,
S oly csendes volt, ha szél zúgott körül.

DÓZSA. Meguntad ezt a csendet ott talán?

RÓZSA. A csendes kunyhó nincsen többet ott.

DÓZSA. Tűz vette el?

RÓZSA. Emlékezel-e még

Az édes kedves jó anyára, György,
Ki oly forrón csókolta arcodat,
Midőn te tőlünk útra távozálsz?
S könnyes szemét az égnek megmutatva
Fogadta, hogy híven megőrzi néked
Menyasszonyod szívét, míg visszajössz.

DÓZSA. Roszul viselte ő tán gondodat?

RÓZSA (sírva). György, jó anyád az égbe távozott.

DÓZSA (leveszi süvegét). Az ég adjon neki megnyugovást.

RÓZSA (György keblére borul).

Oh György, sokat, sokat szenvedtem én.

BARNABÁS. György, most hadd sirjon ez, majd szólok én.

A mit e lányka könnyel monda el,

Elmondom én azt néked szárazon.

Nem éh, nem szomj tevé e pusztítást,

Mit látsz ez arczon, oh az mind kevés.

A test sanyarján nem panaszkodunk.

De van gonoszabb testi fájdalomnál;

S ha azt kimondom néked, a ki állsz

Itt most előttünk, mint egy jégdarab,

Úgy fogsz borulni lángba, mint a nagy

Fenyőfa, mit a villám gyujta meg.

Nem Isten mérte ránk, mit szenvedénk,

Azt tűrni szoktuk, s veszszük ostorul.

Rosz, átkozott zsarnok szerezte azt:

Ki kertedet vadonra pusztítá,

Mivel Rózsádat nem szakíthatá le.

Nem kért sokat: egy esőket; hisz mi az

Dózsa menyasszonyától. Érted-e?

DÓZSA (felkiáltva). Ki volt az?

BARNABÁS.

Hasztalan esengett.

Szelid szó nem győzött a lány szivén,

Ő tégedet várt híven fad alatt;

Megtudta ezt a nagy hatalmas úr,

S egy reggelen fádat kivágatá.

Ez a jávorfa kis története.

DÓZSA (haraggal). Ki merte tenni azt?

BARNABÁS.

Igen soká

Nem érhetett czélt a derék lovag.

Egy éjszaka kunyhód felgyujtatott;

Gonosz kezek cselekvék e merényt,

Kis házad a porig leége akkor.

Ez volt a kis kunyhó története.

DÓZSA (elfojtott ingerültséggel). Tovább, tovább.

BARNABÁS.

Anyád minden java

Elpusztula; jobbágyi tartozásit

Fizetni nem tudá, ezért magát

Fogatá el hatalmas kényura;

S azt mondta: hogy más áron nem leend

Szabad, mint hogyha érte Dózsa György

Menyasszonya siet könyörgeni.

(Vad, kérkedő dacczal.)

Ez, tudhatod, hogy nem történe meg!
 Anyád ily áron élni nem kívánt;
 És meg tudott ott halni tömlöczében.
 Én láttam őt meghalva, György vitéz;
 Ott voltam akkor is, midőn temették,
 Rosz bőrre téve hurezolák ki őt,
 Dúlt ősz haja a földön úsza ott,
 És tisztos arca porral lett tele.
 Beforditák az árokfélbe ott,
 Rút szolgálcsöcselék kacajja közt.
 Hantot föléje én húztam kezemmel . . .
 Ez volt anyád rövid története.

DÓZSA (kitörő dühvel kardját kirántva).

Ki volt ez ember? hányd ki rút nevét!
 S addig legyek földön megátkozott,
 Míg vérevel e föld jól nem lakik.

BARNABÁS (hidegen).

S most Dózsa György, dugd vissza kardodat.
 A név, mit tudni kívánsz: «Zápolya»
 Erdélyország vajdája ő kegyelme.

DÓZSA.

S én esküszöm, hogy nincs oly név a földön,
 A mely előtt kardom hüvelybe rejtsem.
 Nem «Zápolya!» és hogyha volna bár
 Nem Erdélyben, de a pokolban vajda!

BARNABÁS (ingerlő hidegséggel).

Légy csendesen György, kis történet ez.
 Megtörténik ez százszor száz helyen:
 Ne is törödjél ezzel oly igen;
 Te már nemes vagy: sarkantyút viselsz;
 Negyven jobbágy-telket kapál; — te is
 Tégy úgy, miként más a paraszttal:
 Vedd el borát, buzáját, szép leányit,
 És adj neki szitkot és ütleget.

DÓZSA.

Ne szólj többet, ne szólj. Oh átkozott
 A gondolat, mely most szivembe' kel,

RÓZSA.

Oh ily haraggal hát reánk ne nézz;
 Nincs semmi baj, hogy téged láthatunk.

DÓZSA.

Jól mondtad ezt. A meddig Dózsa ér,
 És Dózsa karja hosszú és veszélyes!
 Odáig bizton jársz az ég alatt.
 Légy nyugton jó leányka, csendesen.
 Vezesd el őt jó Barna táboromba,
 Szelid öcsém ott sátort ad tinéktek;

Most sátort, majdan Dózsa-palotát;
 Midőn büszkén fogtok tekinteni
 Le arra, a ki most magasan áll
 Fölöttetek. Szépen távozzatok.
 György senkinek adósa nem marad:
 Gyöngygyel, arannyal fog fizetni ott,
 Hol őt szerették; vassal és üszökkel,
 A hol gyülni oktatók. Eredj
 Te jó leányka, Barna elvezet.

RÓZSA (sóhajtva Barnabáshoz).

Gyöngyről, aranyról szól ő énnekem;
 Szivéről semmi szót. Kastélyt ígért,
 S keblén pihenni nem hagyott soká.

BARNABÁS (Rózsához). Kő a szive. Ölelve oly hideg,
 Csak ütve ad tüzet. (Sóhajtva.) Hajh, hogyha én
 Volnék az, a ki Dózsa. (Lemondással.) Vad beszéd!
 Bolond beszéd. Minek gondoltam ezt.

RÓZSA (Györgyhez). Jőjj nemsokára és ne hagyj magam.
 Isten veled, Dózsa! Isten veled.

DÓZSA (egyedül). Isten, Isten! Te százszor említett,
 Ezerszer elfeledt hatalmas Isten!
 Hazánk védasszonya, mennybéli szüz!
 S ti égnék minden boldogult lakói:
 Szentek, dicsőült hullak itt a földben,
 Kiknek poruk is fáj a sír alatt,
 Ha e hazára nagy vész közelít,
 Törüljétek ki lelkem mélyiből
 Az átkos eszmét, a mi benne támadt,
 Vérrel, sötét átokkal viselőst:
 Hogy légyen az halottabb, mint a sír
 Halottai, soha nem ébredő.
 Ne hagyjátok bennem megérni azt,
 E szörnyesodát, mely ha szivemben' megnő,
 És egy gonosz perczen megszületik,
 Oly rémület fog szállni a világra,
 Miként ha a halál indulna meg
 Helyet csinálni az élők között
 Egy újabb nemzedéknek. Mentsen ég.
 Mentsen meg Isten e rossz gondolattól.

(Letérdepel, kezét a földre teszi, mintha gyöngéden simogatná,
 engesztelné azt.)

Jó föld, örökkön élő jó anyám,
 Szived dobog, a hol csak járok én.

Őrizzen Isten téged rosز kezemtől.
Szép zöld vetéssel hímezélek egykor:
Ne jőjjön el az átkos óra, melyben
Véres tagokkal véres kéz behint;
Ez óra el ne jőjjön rád soha.
Őrizzetek meg engem, égiek. (El.)

(Függöny legördül.)

MÁSODIK FELVONÁS.

Terem a budai várban.

ELSŐ JELENÉS.

Perényi, Bornemisza, Szapolyai, Bárody, Korda, Viday, Ránki.

VIDAY. Te vajda, mit keres most Ránki itt?
SZAPOLYAI. Hát mit keresne mást, mint hivatalt?
Nem hallottad, mily áldomást ivott
A jó Laczkó fejére az elébb?
Ispán, viczispán, kályhaőríző,
Akármilyen lenne az, csak lenne már.

TÖBBIEK (nevetnek).

VIDAY (nevetve hátramegy, egy apródtól poharat véve el).

RÁNKI (visszajön). Te vajda, mit csinál itt most Viday?

SZAPOLYAI. Azt látod, hogyha van szemed: iszik.
Iszik, ha itt van, és ha otthon ül;
Napszámba járna inni, hogyha kéne.
De bár mindig iszik, azt mondhatom,
Hogy józanon még nem láttam soha.

MIND (nevetnek).

KORDA. Valjon Bárody itt van-e?

RÁNKI. Tehát
Nem ment el a törökre? Készüle.

SZAPOLYAI. Igen, ha a török helyébe jönne,
S kardját segítené kihúzni néki,
S nyakát odahelyezné zsámolyára,
S azt mondaná: itt van, vágd le, tiéd.
Akkor talán . . . talán azt mondaná:
Barátom, holnap jöjj, ma rest vagyok.

BÁRODY (érkezik).

SZAPOLYAI. Ah, farkas a mesében: emlegettünk.

BÁRODY. Mi ördögöt beszélsz farkasról itt?

SZAPOLYAI. Vagy úgy? diák mese; nem ismered.

BÁRODY. Ugyan te vajda, mondd meg énnekem:
Miket beszélt veled oly hosszasan
László király? mind rám mutogatott.

SZAPOLYAI. Hát azt beszélte, hogy csizmája szűk,

Hogy búza, liszt oly méregdrága most;
 Hogy a cselédet nem bírja fizetni;
 Hogy ő nem tudja, néked mint telik
 Velencei bársonyra, a mikor
 Ő még daróczból sem vehet javát.

BÁRODY (csalatkozva). Úgy; én azt gondolám, hogy más beszélt.

SZAPOLYAI (bemegy a tánczterembe).

RÁNKI. Hiszed, hogy a királylyal azt beszélte?

BÁRODY. Dehogyan hiszem. A jó öreg feszengett,
 Mint a ki azt az áldott szót kutatja,
 A mely egyszerre «igen» is, «nem» is.

KORDA. Csodálkozom, hogy Csáky Lóra most
 Elég magas a vajda vágyinak.

RÁNKI. A hogy lehet, barátim. A király
 Leányát a midőn négy év előtt
 Megkérte, akkor azt mondák neki:
 Hogy gyöngé még; most meg nagyon erős már.
 Így Csáky Lóra is megjárja hát.

BORNEMISZA. Bajtárs nrak, tudjátok jól van az,
 Hogy egymást szőljük és szapuljuk itt.
 De ha lehet, leány, vagy hölgy nevét
 Ne hozzuk e szép mulatság közé.

RÁNKI. Te Bornemisza, mert nem megy te is
 A tánczterembe?

BORNEMISZA. Mert van jó eszem.

Látom, hogy a ki innen távozik,
 Arra mind sorba jár a rúd.

SZAPOLYAI. Helyet barátim! Ez sok ünnepély.
 Egy napra kettő: két komédia!
 Csináljatok helyet; héj, hó fiúk, (Apródokhoz).
 Rakjátok a hölgyek számára e
 Karszékeket félkörbe.

BÁRODY. Oh megállj.

Udvarnok itten én volnék talán.

SZAPOLYAI. Ugy holnapig sem mozdulnánk meg innen.

RÁNKI. Mi lesz? mi lesz itt? fáklyatáncz talán?

KORDA. Vagy esókolódsi?

VIDAY. Törpék párbaja?

SZAPOLYAI. Több annál és bolondabb. A király
 Valahogy egy póétába esett.

Az fogja itt magát mutatni most.

RÁNKI. Mi ördög az? Csepüt fog enni itt?
 S orra hegyén kardot tánczoltat-e?

- SZAPOLYAI. Az tréfa volna : verseket szaval.
 RÁNKI. Lóháton?
 SZAPOLYAI. Nem ; csak úgy gyalog.
 RÁNKI. S miféle nyelven ?
 SZAPOLYAI. Hát csak magyarul.
 RÁNKI. Nem ér az semmit ; úgy mindenki tud.
 Mondjon kozákot, belgát, kit nem értünk.
 VIDAY. Lesz-e mellé zene ?
 SZAPOLYAI. Patvarba ne ?
 A csattogány dalához trombita,
 Meg egy pohár bor is lesz ; hogyha kell.
 RÁNKI (szabadkozva). De én a verseket nagyon imádom :
 Egyszer olvastam egyet, a mi szép volt ;
 De nem tudom, hogy hol volt és mi volt ?
 SZAPOLYAI. Álmodtad azt.
 VIDAY. Bizonynyal mondhatom,
 Az én apámnak volt egy oly diákja,
 A ki reggeltől estig versekben beszélt.
 A kútba halt szegény.
 SZAPOLYAI. Félj hát a vitzől.
 Jön a király ; őrök tapsoljatok.

MÁSODIK JELENÉS.

Voltak. Király, Költő, Lóra, Udvarhölgyek.

- KIRÁLY (költőhez). Fiú, te is viselsz-e koronát ?
 LÓRA. Saját országában ő is király.
 KIRÁLY. Király ? no úgy sajnálom hát szegényt.
 Remélem, hogy hívek vazalljaid,
 S nem alkalmatlanok, nem duzzogók ?
 LÓRA. Az ő vazalljai a szellemek.
 KIRÁLY. A szellemek ? no ez nincsen minálunk.
 Hát jó fiu, miről tudsz énekelni ?
 Szelid pásztor-dalokról vagy csatákról ?
 Virgil, Ovid vagy Flaccus mestered ?
 Látod, nekem mind jobban tetszik a
 «Beatus ille» mint az «Aeneis»,
 A «Tristium liber»-t nem állhatom ki ;
 Bolond Ovid ugyan mit sirt azon,
 Hogy elhagyá az udvar nagy zaját ?
 Helyében én örültem volna még.
 LÓRA. Engedd király a költőt önszivének,
 Hadd zengje ő, mit ihletése mond.

KIRÁLY. Jól van! jól van!

SZAPOLYAI.

Urak hallgassatok!

Uraknak szoltam, hölgyek is megértsek.

KÖLTŐ (kezében koboz, fején ropkénykoszorú; fiatal arc).

Négy vége van a világnak,
Négy ellene e hazának:
Egyik kívül, másik belül:
Ha egy pihen, másik kerül;
Haj! rontanak mindenfelül.
Az egyik a török harczos,
A másik az olasz parton.
Harmadik a lengyel szomszéd,
Negyedik itt benn szanaszét;
Hajh! ez a legrosszabb veszély!
Az egyiket majd levernök,
A másikat elterelnök,
A harmadik futva menne,
Ha a negyedik nem lenne;
Hajh! ha ez kibékülhetne!
Rosz ellenség török, tatár,
Lengyel, olasz erős csatán:
Mind nem győznek te tégedet;
Magyar nemzet, ten fegyvered —
Hajh! csak ez, mi elveszteget!

PERÉNYI.

Nem jó dal ez barátom, mást regél,
Magyar nemzet dicső napjairó.

KÖLTŐ.

Régi dal, régi dal, régi dicsőségről!
Fényes napnak ragyogása rózsafelhős égből.
Világverő Mátyás sírján még a virág zöldül...
A dicsőség hova tűnt el a szép magyar földről?
Fényben úszott az úri nép, bőségben a szolga,
Az utolsó parasztnak is öröm volt a dolga.
Igazságot a szegénynek, diadalt a hősnek,
A gyöngének oltalmazást, harcot az erősnek.
Örömmel jött a jó barát örömei házába,
Reszkette jött az ellenség siralom házába;
Fejedelmek kezeiket nyujták szövetségre,
Ki meg dugta mindakettőt háta mögé félve.
Tudós urak tudományát arannyal fizették,
Magyar nemzet virulását világnak hirdették;
Merre nap jár, merre hír jár, három tengerpartnál,
Boldogabb nép, délcegebb nép nem volt a
magyarnál.

Világverő Mátyás sirján még a virág zöldül;
 A dicsőség hova tűnt el a szép magyar földrül?
 Leáldozó nap sütése, alkonyodó égről:
 Régi dal, régi dal, régi dicsőségről!

URAK (zugolódnak).

RÁNKI. Bolond ez?

VIDAY. Ez gubó.

KORDA. Badar beszédek.

SZAPOLYAI. Kedves barátom, ifjú hegedős,
 Egy jó tanácsot mondok én neked:
 Ne üss dobot, hol tánczolni akarnak;
 Hol két szerelmest látsz enyelgeni,
 Kiséretül ne fújd a kürtöt ott.
 Táborhelyen zengj harcokat, de nem
 Vig dáridóban, és viszont
 A harcmezőn ne emlegesd
 A holdsugárt és tele poharat; —
 Mindenhez válogass időt s helyet.

KORDA. Szép kis öcsém, en lássam most, mit érsz?

Ha énekelni méltó tárgyra vágysz,
 Dalolj nekem szép kedvesem szeméről;
 Annyit mondok, hogy kék az és szelid.

RÁNKI. S nekem ha kedvemet keresni készülsz,

Ráró lovamról mondj egy éneket;
 Fehér az, és sorenye rózsaszín;
 Nincs olyan men több; — lába mint a szél.

VIDAY. Bort énekelj nekem, bordalt fiu:

Piros a bor, és benne tűz lobog.

PERÉNYI. En meg azt mondom, hogy ne légy paraszt;

Vedd észre, hogy most László napja van.

En az vagyok, meg a király is az:

Köszöntőt régen kelle mondanod.

KÖLTŐ. Szolgállok nektek izléstek szerint. (Kordához.)

Neked dalt kedvesedről. (Ránkihoz.) Itt lovadról.

(Vidayhoz.) Borról neked. — Köszöntőt a királynak.

Legyetek én irántam elnézéssel!

Kékszemű leányka, szép fehér kezeddal

Micsoda himet varrsz?

«Kiütött a szent harc;

Ottan küzdenek a jó magyar vitézek.

Kedvesemnek himzek,

Kötöt oldalára,

Karsu derekára.
Mikor megérkezik győzelmes sereggel.»

Kékszemű leányka, kedvesed nem ott jár;
Nincsen a csatában,
Hősök táborában;
Vad török vezérnek nincs ki ellenálljon.
Ez a himzett bársony
Jut az ő fejére;
Czifra háremébe,
Oda fogsz te jutni hozzá rableánynak,
Ott fognak tartani — elkárhozott rabot; —
Adjon Isten nektek sok boldog névnapot!

Délczeg hófehér mén mit tombolsz magadban,
Sörényed mért habzik?
«Trombitaszó hangzik,
Oda indulunk a győzelmes csatába.»

Későn és hiába;
Golyók száguldának,
Lefordul a lovag.
A mén gazdátlanul száguld az avarban,
S lábával levágott holttesteket tapod, . . .
Adjon Isten nektek sok boldog névnapot!

Mi csillog, mi villog abban a kehelyben,
Vitéz lovag, bator?
«Tiszta, piros ó bor.»
Ne emeld ajkadhoz azt a piros kelyhet,
Nedvét ne izleljed!
Magyar nemzet vére
Van annak öblébe',
Foly az minden utcán, minden lakóhelyben,
Minden folyam hordja a vérrel tölt habot . . .
Adjon Isten nektek sok boldog névnapot!

KORDA. Be durva ficzkó: korbácsot neki!
VIDAY. Egy szót sem értettem belőle én. —
Azt mondta, hogy vízzel nem jó a bor?

SZAPOLYAI. Adassatok száz aranyat neki,
Saját pénzemből. (Kordához.) Az ilyen bohóc
Közénk azért jön, hogy fizessük őt. —
Ne mondja, hogy ingyen siránkozott.

- LÓRA. Danáidért fogadd e kis füzért;
Virág virágért!
- BORNEMISZA. És e kézszorítást —
Szívet szivért!
- KÖLTŐ. Aranyaid tartsd meg, kegyelmes úr;
Kutyát, lovat vehetni oly díjért;
Egy férfiszó s virágszál lelkesült
Delnő kezéből a költő jutalma,
Szellőt, mezőt ingyen adott az ég.
Király, sokáig élj és boldogul. (El.)
- KIRÁLY. Sokáig és hozzá még boldogul!
Ilyen bohót csak költő tud kívánni.
Tánczolatok vitéz lovagjaim,
Én majd pihenni megyek. Engemet
Nem háborít jó kedvetek zaja;
Az én álmom se bántsa kedvetek! (El.)
- SZAPOLYAI (Lórához). E tréfa tőled jött szép úri hölgy?
- LÓRA. Tetszésedet talán nem is nyéré meg?
Nem jól dalolt a költő rólatok?
Ti főurak, országunk nagyjai,
Ti rólatok ha költő szólni készül:
Más nem lehet, mint hő magasztalás!
(Kitérve.) Hazánkban minden ajtaján dühödt
Ellenség zörget, és kiáltva hív:
«Hol a magyar nemesség sarjadéki?
Hol a nagyok, a hősök, a kiket
Csaták hevében szoktak emlegetni?»
(Fagyos gúnnyal.)
«Itten vagyunk; a táncz között keress!
Gyöngyös ruhánk, és telve serlegünk;
Kardunk kívül rubin, és rozsdá benn.»
(Szomorú szemrehányással.)
És addig ott a dicstermő mezőn
Egy pórfiú, egy jobbágy áll merészen;
S kezébe véve ország czimerét,
És rongyhadát állítva harczi rendbe,
Azt mondja büszkén harczos elleninknek:
«A régi hős magyar nép legjava
Előtted áll! vezére én vagyok!
Parasztok fővezére, Dózsa György
E perczben legjobb férfi a hazában.»
(Fájdalommal.) Oh jaj reánk, hogy ezt mondhatja ő!
Szégyen a czimer, melyet hordozunk!

A kardos kéz rajt' többé nem miénk.
 A költő minket csak siratni tud;
 Dicsőséget ha kíván zengeni,
 Megy Dózsa Györgyhöz, pórhadak közé
 Tánzoljatok hazám nemesei!
 De tánczra véletek nemes leány
 Indulni nem fog. Jól vigadjatok!

LÓRA, HÖLGYEK (mind elsietnek).

RÁNKI. Ez összeesküvés volt ellenünk!

BÁRODY. Nézd, nézd, hogy csipnek a galambok is!

BORNEMISZA. Keserű orvosság; használna bár.

SZAPOLYAI. Bajtárs urak! Bohóság az egész.

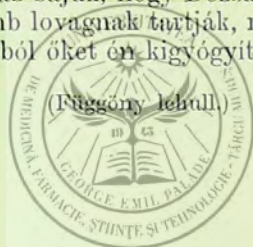
Rajongó gyermekek megbámulák
 A festett sárkányt s arról álmodoznak.

Szép hölgyeinket megtéritek én;

S ha az bajuk, hogy Dózsa György vitézt

Különb lovagnak tartják, mint magunkat,

E bajból őket én kigyógyítom.

VÁLTOZÁS.

Rákosi tábor, oldalt sátorok.

HARMADIK JELENÉS.

Ambrus, Dudók, Kecskés, Bagos, Barnabás, Rózsa.

Elegy nép, szedett-vedett fegyverrel.

- AMBRUS. Ide, ide; ez itt a mi helyünk.
Balról feküsznek a mészárosok,
Hátuk megett a cserzők, és azontúl
Következnek a vargák: értitek?
- DUDÓK (csizmadia.) Mit, hát a vargák hátul lesznek-e?
- KECSKÉS (timár). S miért legelől a mészárosok?
- AMBRUS. Mert ennek ez a legszebb rendje így:
Mészáros fogja legelőbb a bőrt,
Aztán kerül az a timár kezébe;
Utoljára jut hozzá varga. Így
Természet rende szabta rangjainkat. —
Hogy a szabók középen álljanak,
Ez ismét legigazságosabb így;
Mert mink ruházzuk fel a nemzetet.
Nálunk nélkül nem volna az egyéb,
Mint vad, daróczban járó csöcselék.
A külföld is miről ismer reánk:
Nem szép ruhánkról-e? és azt szabók
Készítik el: övék az első rang hát.
- BARNABÁS. Hát a parasztok hol maradjanak?
- AMBRUS (lenézéssel). Imitt-amott, ki hol helyet talál.
Itt nem parancsol senki, értitek?
Olyan világ lesz eztán, a mikor
Az ember még magának sem parancsol.
Nincs többet úr, azaz hogy, értitek,
Most mindnyájan urak vagyunk.
Én olyan úr, mint Drágfy, Zápolya,
Es bármelyik nagy czimeres nemes.
Egyenlőség, ez a mi jelszavunk.
- BAGOS. Es osztozás, egyenlő osztozás.

- KECSKÉS. Én már ki is szemeltem jó magamnak
A házat, melylyel majd szépen beérem.
- DUDÓK. Nekem csak egy kis jószág kellene.
- AMBRUS. Meglesz barátim: úr lesz mindenik.
Szabók, vargák, tímárok ezután
Nem lesznek a világon; minden ember
Lesz földesúr; a ki esizmába' járni
Ohajt: varrjon maga sarut. Urak leszünk.
Én a Drugeth jószágát foglalom.
- BAGOS. Nem, nem barátom, arra sorsozunk.
Majd a kinek jut.
- DUDÓK. Hátha akkor aztán
Kend a magáét majd nagy hirtelen
Elvesztegette, akkor meg mi lesz?
- AMBRUS (kis gondolkozással). Hát akkor újra osztozunk.
- BARNABÁS. Lassan barátim; hát velünk mi lesz?
- AMBRUS (furcsa büszkeséggel).
Barátim? még barátim! S hát ki vagy?
Hogy engemet barátodnak nevez'sz.
- BARNABÁS. Látod: ember, miként te vagy.
Van két szemem, két lábam, két kezem;
És egyiket sem adtam a tiedért.
- AMBRUS. Paraszt vagy! vad paraszt, mit kötsz belém?
Kirántom oldalamból ezt a rőföt,
S olyan dolmányt szabok a hátadon,
Hogy mind belül lesz rajt' a paszománt.
- BARNABÁS. Hiszen csak az imént beszélted azt,
Hogy most mindnyájan egyenlők vagyunk.
Te olyan úr, mint Drágfy, Zápolya?
Miért ne volnék én olyan, miként te?
- AMBRUS. Miért? Miért? Minő badar beszéd!
Én lehetek olyan, mint Zápolya:
Ez áll, ez jól van, ez természetes;
De egy paraszt, egy sült paraszt, miként te,
Hogy állhatna egy rangban énvelem?
- BARNABÁS. Már én pedig úgy értelmeztem ezt,
S minthogy ti az urakkal osztozandtok,
Én rajtatok kezdem az osztozást.
Te foglald el Viday kastélyait:
En majd beülök a te sátorodba.
- AMBRUS. De ezt ugyan ne tedd, schonnai,
Vagy úgy nyomok képedhez egy tüzes
Vasallót, hogy legabba halsz bele!

- Te nem tudod még, mit képes művelni
Egy hős szabó, ha egyszer dühbe hozták?
- BARNABÁS. No, no, foltot ne mess belőlem, jó vitéz;
Nem nekem kell e sátor, nem biz az.
Hanem tekintsd e lánykát, s tudjad azt:
Ez itten Dózsa György menyasszonya.
Számára engedd által sátorod.
- AMBRUS. Ah ez egészen más; így nincs szavam.
Dózsával nem csak sátorom megosztom:
Jószágom, kastélyim övé lehetnek,
A mik még majdan lesznek ezután.
Barátim! hozzatok friss ágakat;
(Büszkén.) «Erdőnkől» bármennyi kitelhetik.
Diszitsétek fel e sátort velök.
Kegyelmes szép kisasszony, tisztelet!
Keztyűm nincs, hát kezem nem nyujthatom.
Vedd át e sátort, és kegyelmesen
Méltóztassál parancsolni velem.
S menyasszonyi ruhát ha varratandsz,
Ne másra bíz; én hadál végezzem azt.
Művészetem nem üzöm keresetből,
Csak szenvedély ez nálam és kegyosztás.
Nagy tiszteletből két ór álljon itt,
S a ki ezen megy, és szépségesen
Süveget nem emel, pofozza fel.
Menj sátorodba, nagyságos menyasszony.
(Részsa el.)
- (Barnabáshoz.) Hanem azért barátok nem vagyunk.
Hátrább paraszt! (Megtaszítja.)
- BARNABÁS. Ne tréfálg, jó vitéz!
Kezem durva, nem igen szokhatott
Czirógatáshoz; hogyba rád teszem,
Bizony follos lesz a ruhád alatt.
- AMBRUS. Hallottad ezt, Bagos? Ez sérteget!
Ez tégedet sért: öklével dicsekszik. (Barnabáshoz.)
Hogy mersz te kérkedőleg így beszélni,
Midőn egy mézárós van itt jelen?
- BARNABÁS. Már hadd legyen, én tőle sem hunyorgok.
Szilaj bikával szoktam küzdeni:
Ő csak szelid ökörrrel; azzal is
Csak úgy, ha kötve van.
- AMBRUS (Bagoshoz). Hallottad ezt?
Tűz és vihar, ezt el ne tűrjük ám.

- BAGOS. Megállj, paraszt. Ezt el sem is viszed.
Csak addig állj, míg mentém levetem,
Csak el ne fuss. Adjátok azt a taglót.
- BARNABÁS. Hanyad magaddal készülsz ellenem ?
Mert így egyesben akár el se kezd.
- BAGOS. Sok lészek én neked félkézzel is ;
S majd megtanítlak, hogy kell szántani
Orrod hegyével ?

NEGYEDIK JELENÉS.

Előbbiek, Lőrincz.

- LŐRINCZ. Minő lárma ez ?
Ej, ejnye, szedte vette rossz fiak,
Hát egymást jöttetek leverni ti ?
Az a ti dolgotok ? Ez-e a rend ?
Istentől elrugaszkodott nép.
Látjátok ezt e nagy botot kezemben ?
Úgy elpáhollak egybe, mindakettőt,
Hogy egymásért fogtok könyörögni.
Mindjárt egymásnak kezét adjátok :
Úgy, szépen ; kend is jó vitéz, Bagos,
Te is fiam, gulyás, hogy nőjj nagyot.
No már most aztán mulckánás se légyen ;
Már látom, hogy beszélni kell megint
E renyhe népnek, és erkölceit
Jól rendbeszednem. Hol van a kathedra ?

BAGOS (egy hordót hengerít elé). Itt van, Lőrincz, itt van ; állj fel reá

- LŐRINCZ. Emeljete fel. Nem szakad be ez ?
Tudjátok, hogy toporzékolni szoktam,
Mikor elővesz a nagy indulat.
Adjátok fel a botomat. No hát
Hallgassatok. Beszélni nem szabad.
Ki állni nem szeret, leülhet.
Te ficzkó ott a dombon, majd adok
Röhögni ; ha még egyszer rajta kaplak,
Vágom fejedhez ezt a bibliát,
Hogy megdicsőülsz tőle izibe.
Hát te pimasz : föltett kalappal állsz ?
Majd leveszed azt a rossz tökfedélt !
Csitt ! hogyha mondom. Így szól az irás :
Éjjel-nappal harezolni kell nekünk
Mi legnagyobb ellenségünk ellen.

Tehát világos, hogy harcolni kell.
 Itt meg van írva: hát a háború
 Szükséges egy dolog. A háború,
 Mi légyen hát a háború? Te birka:
 Látom szemedből, hogy azt kérdezed.
 A háború egy szép lakodalom,
 A hol nem az mulat, ki tánczol; ám-
 De a ki húzza; és nem az búsul,
 Ki tölt; hanem az, a ki azt megiszsza.
 A konyhán akkor egy-egy város ég;
 Fazék az ágyú, gombóc a golyó.
 Csóváld fejed, csak csóváld, vén bolond.
 Talán azért, hogy ágyúnk nincs nekünk?
 Minek nekünk: jobb annál még a bot.
 Ágyút ha egyszer elsüték, üres:
 A bot mindétig töltve van; ha nem
 Hiszed, majd mingyárt megtanítalak.
 Nincs olyan fegyver, mint a bot, sehol;
 Ez nem törik, nem tompul és nem ad
 Csütörtököt. Ennek nem baj az is,
 Ha lapjával, ha élével talált.
 Ezzel nem kell tanulni a yivást.
 Ha elveszted, az erdőn másikat lelsz;
 Azért a bot mindenfölött való.
 Más kérdés az, és ez már fontosabb:
 Ki hát az a mi legfőbb ellenünk,
 A ki miatt legyen bot s háború?
 Első nagy ellenünk nekünk: találd ki,
 Te félszemű, te! Hogy bámul a számba!
 Első nagy ellenünk nekünk az ördög.
 Nos, mit kell mondani? «Órizzen Isten!»
 Az ördög nekünk fő-fő ellenünk;
 De messze van: pokolban ő lakik;
 Tehát ezt bottal még sem érzük el.
 Jobb is ha ezzel nem sokat vitázunk.
 A második nagy ellenünk nekünk,
 Mondd rá timár: «a rossz pogány török».
 Biz a török. Ez is de messze van.
 Nincs oly tarisznya a kerek világon,
 A melyből el ne fogyna só, kenyér,
 A míg innen odáig elezpelnök:
 Ennek is jobb hát békét hagyni ott.
 A harmadik fő ellenünk nekünk:

De már ezt senkitől se kérdem ám :
 «Az úrrend!» Úgy van ; csak ők azok ;
 Ez a mi fő-fő ellenünk a földön.
 Török, tatár csak egyszer pusztít el ;
 Ez minden évben újra kezdi azt.
 Ki hát a mi legroszabb ellenünk ?

BAGOS. A főurak! Lőrincz jól mondja! Úgy van.

ÖTÖDIK JELENÉS.

Elébbiek, Szapolyai, Ránki, Korda, Bárody, Viday.

SZAPOLYAI. Halljátok ezt, urak? nem viszket-e
 Egy kissé itt a nyakatok körül?
 Ez jól beszél; derék, nyiltszívű ember.

LŐRINCZ. Bornyúk! Ti szarvas állatok! Igavonó
 Marhák! Hát mért beszélék én?
 Új dolgokat beszélék én tinéktek,
 A mit most hallottok először itt?
 Tanítani kell arra titeket:
 Hol fáj, mi fáj? Jól van: pihenjeteK;
 Nem is azért csodültetek ide,
 Hogy rajtatok segítsen valaki,
 Hanem hogy ez a sok mihaszna nép
 Hadd fogyjon egyszer. Jól van, gyermekim;
 Amott egy boglya szem, essetek
 Neki, in nomine Domini és
 Egyétek azt meg lelki üdvötökre.
 Én hogyha volnék ló, miként ti vagytok,
 Mikor nekem fújják a trombitát,
 Elsőben is azt törném össze, a
 Ki hátamon ül.

SZAPOLYAI (első lép). Ez dicső tanítás.
 Halljuk tovább csak, prédikálj odább.
 Hát mi vagyunk mi? Ellenség, ugy-e?
 NyúzóK, sarezoltatóK, pogányok?
 Kiket megölni istenes dolog?
 Pusztulj le onnan, szájas vén bolond,
 Ki lármát ütsz, hogy tőled féljenek.
 Egy óra mulva meg ne lássalak
 Itt Pest határán; mert olyan igaz,
 Hogy hátadon viszed a tizparancsot,
 Mint az, hogy a korbács nem hizeleg.

LŐRINCZ (leszáll). Jaj, csak ez a bot volna rövidebb.

De félek, hogy egyet ütök reá,
És szörnyet hal legott.

SZAPOLYAI. S ti léha, rusnya csőcselék hadak,
Szedett-vedett csavargó naplopók!
Kiknek nagy becsület leendne a bitófa;
Ország szemetje, embersöpredék:
Majd mondok én tanitást most tinéktek.

AMBRUS (Bagoshoz). Jujh! Hogyha nékem mondta volna ezt.

BAGOS. Pedig aligha nem értett közé.

AMBRUS. Oh nem; csak a parasztoknak beszélt.
Ki értett volna csőcselék alatt?

SZAPOLYAI. Régóta hallom drága híretek,
Ti esztelen csoport, kik megszökétek
Ekétek mellől, unva a szokott
Munkát viselni, s mint egy csorda farkas
Holmi bitang diákok, mesterek,
Kontár szabók, bukott mészárosok
Vezérletében szertekóboroltok;
Koldulva és rabolva, hol nem adnak,
S megméríték az országot, hány lépés?
Úgy osztogattátok fel azt, s megteszitek
Egymást királynak, nádornak, főispánnak;
S azon ürügy alatt, hogy háború lesz,
Viseltek háborút békében élő
Gazdák és telkes birtokosok ellen. . . .
Nem voltak-e vitézlő rendei
Mindig e honnak, a kik harczolának,
A míg ti otthon nyugton ültetek?
S nemes vérükkel öntözék a földet,
Hogy számotokra jó kövér legyen?
Nem tudnak-e a karddal bánni többé
Itt e hazában, hogy ti csőcselék
Ásókkal és gereblyenyéllal
Terítsétek be a csatamezőt?
S míg eddig büszke fénynyel és erővel
Lépett e hon az ellenség szemébe:
Mostan pizsokkal s szennye büzivel
Akarja-e azt megriasztani?
Ha oly nagyon nem útalnék magam
Hozzátok érni bármi szín alatt,
Szétkergetnélek innen még ma én.
De fegyverem nem szennyezem be azzal.

Vadkanra kopját, botot a kutyának!

A ki nem érti, szóljon fel reá.

BARNABÁS.

Én szólok, jó uram.

SZAPOLYAI.

Mi vagy te itt?

BARNABÁS.

Paraszt, miként a többi. Csöcselék.

Nem hadnagy és irástudó; csak egy

Szegény paraszt, ki számot szaporít.

Minket nem éhség, rablásvágy üzött.

E rongy, mi rajtunk van, magunk szövése.

Minket szent szózat híva küzdeni

A jó hazáért; s bár a hol neked

Várad van, ott mi csak kunyhót birunk:

Azért engedd, hogy mink is hadd szeressük

E jó hazát, mely most olyan beteg.

Mi szenvedése van? te jól tudod;

Tudjuk mi is, nem szükség mondani.

A véres kardot, a véres keresztet

Láttuk meghordani mezőinken,

Es hallók a segély nagy szózatát:

«Fegyverre minden, a ki még magyar!

Mert itt az óra, melyben elveszünk.»

Mi elhagyók szülőtte lakhelyünket;

Gyom, dadya nőhet tarlóink felett,

Nekünk csak a csatamező helyünk.

Nem lesz belőlünk pompás, szép sereg,

Mert a mi fényes, nem kerül közénk;

De ellenségnek jó akármilyen seb.

Dicső Hunyad s a hős János barát

Ily csöcselékkal vitta győzedelmét

Nándor falánál; ásó és gereblye

Hagyott legvéresebb nyomot az ellenen;

A míg vitézlő rendek, úrfiak

Nyugton és nyugtalan honn ültenek.

Azért ha, fényes drága főurak,

Szégyenletek velünk a harciba jönni,

Maradjatok honn és vigadjatok:

De a szegényt ne csúfoljátok érte,

Ha jó honáért halni harciba megy.

SZAPOLYAI.

Szolgáimmal vitázni nem szokásom.

Ha jól tudom, te jobbágyom valál,

Gulyáim őrizéd, és megszökél.

Emlékezem két öklelő szemedre;

Vad, hajthatatlan ficzkó voltál mindig.

Olyan pofa, a mit csak látni kell,
 Hogy a pofoncsapás eszünkbe jusson.
 Felelni néked nem sokat fogok;
 Otthon a bot, majd megfelel, ha tetszik.
 Szöktél magad, s egy lányt elszöktetél;
 Kóbor, csalárd vagy. Visszaküldelek.

BARNABÁS. Engem, nagy úr?

SZAPOLYAI. Téged s e jó leányt!

E drága szüzet, a ki egymagában
 Egy férfival két országot bekószál,
 A szép nebántsvirág.

BARNABÁS.

Kegyelmes úr!

E lányról rossz ígét többet ne mondj.
 Beszélhetsz hozzám, a mi tetszik; ámde
 Mit rája mondasz, minden ige tör.

SZAPOLYAI. Mit? még a szó is fáj-e?

Hát még a korbács! Lóhoz kötve fogtok
 Erdélyig verve vándorolni. S mindazok,
 Kik elhagyak hűtlen gazdáikat,
 Levágott orral és fülekkel

Üzetnek vissza pusztá falvaikba.
 Ezt mondom én! És ezt én megteszem.
 Hol van a lány? Felelj: hol van a lány?

BARNABÁS. A hol holtestemet elesni látod,

Ottan keresd.

SZAPOLYAI.

Te ellenállni mersz?

BARNABÁS.

Ha mersz te egy csoport kalandos úrral
 Dózsának összes serge közepében
 Egy védtelen leányzót elrabolni:
 Úgy én merek, egyedül egymagamban
 Mindnyájatoknak ellenállni itt.

BAGOS.

Halljátok-e: ez helyre egy kölyök!

LŐRINCZ.

Ne hagyjuk ám magunkat meggyalázní.

TÖBBEN.

Nem, nem bizony. Hátrább az úrfiakkal.

SZAPOLYAI.

Tágulj előlem, hitvány rongycsapat!
 Vagy megtanítlak, ha még nem tudod,
 Hogy harcban is száz pórt ér egy nemes.
 Helyt adjatok.

HATODIK JELENÉS.

Elébbiek, Dózsa.

- DÓZSA. Megálljatok urak.
- SZAPOLYAI. Ki vagy? Nem látlak. Félre térj előlem.
- DÓZSA. Urad vagyok, e téren, melyen állsz,
- SZAPOLYAI. Megörültél! Te énnekem uram?
- DÓZSA. E tábor az enyim: ki benne van,
Az én alattvalóm, és engemet
Urának ismer.
- MIND. Éljen Dózsa György!
- LŐRINCZ. Itt Dózsa György az úr, és senki más.
- DÓZSA. És most kegyelmes úr, ha szándokod
Nincs szót fogadni e helyen,
Eredj e tábor korláti közül:
Mig benne jársz, fölötted áll kezem.
- SZAPOLYAI. A düh epével önti el szívem!
Ugattak-e kutyák a holdra így,
Mint ez reám? Peczérek! Ott ama
Sátorban egy parasztnő rejtve ül.
Füzzétek szíjra, és kössétek őt
A legvadabb szilaj men kengyeléhez.
Ki védi őt, az társa is legyen!
En mondtam azt, erdélyi vajda én!
- DÓZSA (hidegen, határozottan). Ki e helyen más szóra mocczanik,
Mint az enyimre, az sírjába lép.
- RÁNKI. Vajda, ne hozd törésre az ügyet.
- SZAPOLYAI. Hallgass, ha gyáva vagy, és menj tova.
Még Zápolya remegni nem tanult.
(Dózsához.) Állj hát elém, te durva sárdarab,
Te felpalástozott otromba tuskó;
Te pántlikás pünkösdi vad tulok,
A ki mogorva vad pofáddal
Ijeszgeted a gyávák seregét:
Ki tett e földön téged ily nagy úrrá?
Az, a kié a föld, az Isten!
- DÓZSA. Az, a kié a föld, az Isten!
- SZAPOLYAI. Vakmerő!
Nevét ki engedé becsmérlned?
- DÓZSA. Király kezéből vettem rendjeim.
Isten nevével adták át kezembe
A szentelt zászlót.
- SZAPOLYAI. Lóvá tett bolond!

A mit veled játék és tréfaság
Kedvéért elkövettek nagy bohóul,
Te azt mind egyig komolyan vevéd.
Nevettetésül voltál ott csupán;
Komédiát játszottál, s vége van.

DÓZSA (magában). Békének áldott angyali, hideg
Lehelletekkel hűtsétek szívem.

A tördöfést, kigyómarást
Ne érezzem belül. (Szapolyaihoz.) Kegyelmes úr,
Hadd légyen az egész komédia.
Nevem ne légyen hát nemes. Fejem
Ne légyen áldva felkenő kezeiktől.
De a mi szent, te is szentnek találod azt;
Ezen kereszt itt keblemen a jel,
Mely azt mondja, hogy ezt tisztelni kell.

SZAPOLYAI. Meg van csúfolva kebleden e jel,
S tisztább helyen lesz, hogyha porha hull.

(Dühösen leszakítja Dózsa kebléről a keresztet s leveti a földre.)

DÓZSA. Most hagyjatok el hát jó angyalok!

(Dühvel Szapolyaira rohan.)

FŐURAK. (Szapolyai elő vetik magukat.)

SZAPOLYAI (kardot ránt). Kardot barátim, kardot a veszettnek.
Nem fegyver a kasza. A merre tetszik,
Keresztül vagom egy szal karddal én
E csőcseleken itt magam, miként
A gyermek a parajbozót. Törjetek
Utat jó méneinkhez. Héj, Ránki! ne félj;
Egy kard száz ásó ellen! Én utánam.

PARASZTOK (nagy zajgással kiűzik őket, utánuk rohannak).

RÓZSA (a sátorból kifut). Én Istenem, minő zaj támadt itt?

BARNABÁS. Ne félj; én állok itt és örködöm.

RÓZSA. Oh Barna, szólj, mi ez?

BARNABÁS. Húnyd be szemed, hogy meg ne lásd, mi ez?

RÓZSA. Dózsa szavát hallom.

BARNABÁS. Nem Dózsa az.

A böszült mennydörgésnek hangja az.

RÓZSA. Ő most veszélyben van.

BARNABÁS. Ő benne a veszély!

Jaj, százszoros jaj minden lábnyoma.

DÓZSA (visszajön, lihegve, nem lát, nem hall, arcza dült).

RÓZSA. György!

BARNABÁS. Dózsa!

DÓZSA (magában). Mégis megtaláltam őt.

BARNABÁS. György, hát te így harczolsz: fegyvertelen?

DÓZSA (főleszmél, összeszorított öklét mutatja).

Adtam neki arczára egy ütést.

BARNABÁS. Kardodról elfelejtkezél egészen.

DÓZSA. Nem karddal; pusztá kézzel.

RÓZSA (odamegy, átöleli). György, szívem.

Mi félelem arczodra nézni most.

DÓZSA. Csak pusztá kézzel; oh mi jól esett.

RÓZSA. Hallgass reám; oh lágyuljon szived.

DÓZSA. Azt! üszköt és halált nekik. Ássatok
Minden folyóhoz egy nagy sirt nekik,
Mélyet, hosszút és széleset . . .

RÓZSA. Óh Dózsa! én

Féltemben meghalok.

DÓZSA. És Dózsa azt

Szinültig fogja hullákkal temetni!

Omoljon össze minden, a mi volt,

Mert vétkes még a kő is egytül egyig,

A mely társa fejére tetetett!

És átkézott minden fű és fa itt,

A mely nagyobb a többinél!

Kardot, tüzet ragadj, bőszült sereg,

Segíts nekem csinálni pusztaságot,

Oly pusztaságot, melynek képe nincs:

S aztán feküdjünk le s haljunk meg ott!

(Kardot rántva a künn hangzó csatazajba rohan.)

(Függöny legördül)

HARMADIK FELVONÁS.

Más tábor.

ELSŐ JELENÉS.

Barnabás, Rózsa, Dudók, Jósno. Később Dózsa.

DUDÓK. Nézz a tenyerembe, vágj a kenyereembe, borzas boszorka beszélj. Mit látsz tenyeremből?

JÓSNŐ. Azt látom, hogy eszmadia vagy.

DUDÓK. Hazudsz; átpártolt nemes ember vagyok.

JÓSNŐ. Tudom, láttam a czimeredet Miskolczon: a kapu fölött lengette a szél két oroszlán tart egy piros sarut.

DUDÓK. Jövendőt mondj!

JÓSNŐ. Oly emberekre, mint te, nincs gondja a sorsnak. Elélsz holtig.

BARNABÁS. Mondj nekem jó néne egy jó szót, meg e lánykának itten, a ki testvérem.

JÓSNŐ. Szívesen fiam, jó szót jó szót. (Tenyereiket kezébe veszi.) Ez a leánya nem testvéred.

BARNABÁS. Hogy tudod?

JÓSNŐ. Testvér nem áll előtted szemlesütve. (Barnához.)

Te egy leányt szeretsz, s az tégedet nem (Rózsához.)

Te egy férfit szeretsz, s az tégedet nem.

Vőlegény fogsz lenni nemsokára.

Menyasszony fogsz lenni nemsokára.

Már vetve a menyegzői ág;

Tiboldogemberek vagytok mindaketten rövid idő alatt.

BARNABÁS. Nem értem én ezt.

RÓZSA. Oh én sem.

BARNABÁS. Dózsa jön.

JÓSNŐ. Köszöntelek jó Dózsa György király.

DÓZSA. Mi czimmel gúnyolsz engemet, anyóka?

JÓSNŐ. Ezt homlokodról olvasám le én.

DÓZSA. Hazudni szoktál? Abbul élsz?

JÓSNŐ. Keresgetek s találगतok.

DÓZSA. De mit?

JÓSNŐ. Jövendők titkait. Nyujtsad kezed.

DÓZSA. Találd ki azt, mi benne van?

JÓSNŐ. Egy vékony szál szalag.

DÓZSA. Helyes.

Minő színű?

JÓSNŐ. Piros, ezüst csikos.

DÓZSA. Te ördögökkel czimborálsz: ez az.

BARNABÁS. Nem ördögöt, de embert ismer ez.

RÓZSA. Oh Barna, mit jelenthet e szalag?

BARNABÁS. Ama fogolynő sátorából ott
Midőn kijött, hajékességiből
Egy szál szalag kihullt. Ez a banya
Látta csupán és én, és Dózsa azt.

RÓZSA. Oh Barna, e szalag úgy fáj nekem.

BARNABÁS. Hogy függne rajta!

RÓZSA. Ki?

BARNABÁS. Nem szóltam én.

JÓSNŐ (sejtelmes hangon, Dózsa tenyerét nézve).

Jó Dózsa György, nemsoká
Jutsz a trónra, melyre vágysz.
Homlokodon fogsz viselni
Fénysugaros koronát!
Egy dőlentől félj csupán:
A ki a bort meg nem issza.

DÓZSA. Sokat kívánsz e szép mondásokért?

JÓSNŐ. Csak e szalagesát.

DÓZSA. Kérj egy kád ezüstöt,

Azt ennél könnyebben megkaphatod.

RÓZSA. Oh Barna, mint fáj nekem e szalag.

JÓSNŐ. A mit adtam, az semmi. Te adj érte semmit.
Semmit a semmiért. Jól jártunk vele mindaketten. Én
meg nem élek tőle, te meg nem halsz tőle. Én nem gondolok rá, te se gondolj reá. Kerülök, fordulok, ott legyek
a hol akarok. (El.)

DÓZSA. Bolond nő; ám bolondabb, a ki kérd
Tőle okos szót; és a legbolondabb
Kitartogatja azt. Leánykám, Rózsa lánykám,
Miért oly halvány arcodon a rózsa?

RÓZSA. Megörte féreg, nap ledúlta azt.

DÓZSA. Harmat vidítsa fel. Jó szolgálóm, Barnabás,
Gondját viseld e gyönge szép virágnak.
Tudod, reád bizám és számba kérem.
Te nem tudod virág orvoslatát?

BARNABÁS. Oh György, mit én tudok, az rossz neked.

DÓZSA. Magadhoz hajtád lánykám jó szívét.
 Nos gyermekem, te Györgyhöz hűtelen vagy,
 Jobb szíve van Barnának, úgy-e bár?
 Tudom, tudom, ő jobb, mint én vagyok,
 S méltóbb reá, hogy nő szeresse őt.
 Én nem vádollok téged semmivel.

RÓZSA (sirva el).

BARNABÁS. György! úgy szeretnék egyet; oly nagyon
 Szeretném ezt a kést szivedbe ütni.

DÓZSA. Miért is nem teszed? Jó eszme az.

BARNABÁS. Engem nevez'sz kegyetlen gyilkolónak?
 Pedig kegyetlenebb vagy százszor is.
 Én öltem száz halál nemével ellenséget,
 Gyönyörködém a kinzott jajgatásán:
 De ellenem volt; harcban fogtam el.
 Te tépsz szívet, mely oly híven szeret;
 Gázolsz virágot, mely neked virult,
 S rálépsz a köyre, mely érted kibullt.
 Kegyetlenebb vagy nálam Dózsa György.

LŐRINCZ. Uram, vezér, a népseg szomjazik;
 Bort már ivott, most vért szomjuhozik.
 Meleg esatánk volt, annyi diadalra
 Kell inni egyet. Töltsd a serleget.

DÓZSA. Ki vért kíván, ott a Maros neki:
 Áradt a vértől az. Igyék belőle.

LŐRINCZ. Uram, vezér. Eb bánt halottakat
 S roszt réti farkas; ám nemes vadak:
 A medve, arszlán élő húst szeret.
 Száz hetven úr esett foglyul kezünkbe.
 Zászlós urak, kalandos bajnokok,
 Delnök, nagyságos úri asszonyok.
 Az asszonyok hadd éljenek miattunk;
 A férfiak sorsát csak bízd reám.
 Ördög legyen és sánta, hogyha egy
 Szememre fogja vetni, hogy olyan
 Halállal múlt ki, a minőt
 Már láta egyszer.

DÓZSA. Lőrincz diák! Bohó Lőrincz diák;
 Ma bőjtölünk, ma ninesen húsevő nap.
 Eredj, hirdesd ki ezt. Távozzatok.

LŐRINCZ. Lágyulni kezd a kő, öcsém.

BARNABÁS. Megesik az.

Mézes beszéd, meleg köny, szemsugár
 Sok márványt tettek már olvadt viasszá.
 LŐRINCZ. Mit tudsz? beszélj.
 BARNABÁS. Lesz még idő reá.

MÁSODIK JELENÉS.

Dózsa. Később Csáky Lóra.

DÓZSA. Ez a nő engem megbüvölve tart;
 Csak egy szalag, és mily erős kötél.
 De én is fogva tartom őt. Gyönyör
 Lesz nékem őt remegve látni itt,
 Halványan, köny szemében, térdepelve —
 A porban — és onnan emelni fel. (Lóra jő.)
 Hivattalak.

LÓRA. Nem. — Jönni kényszerítél.

DÓZSA. Tudod nevem?

LÓRA. Vész, pusztulás neved.

DÓZSA. Egykor hallád nevem és láthatál.

LÓRA. Feledni szoktam, a mit gyűlölök.

DÓZSA. S engem gyűlölsz?

LÓRA. Téged feledtelek.

DÓZSA (vad daczczal). Nem írtam volna még nevem elég

Mélyen a réttegő szívek hártáira?

Gúnyolt fejem emeltem a magasba;

Nyílt ütközetben nyertem diadalt,

Zászlós vitézek táborát letörve,

És eltiporva tornyos váraikat:

Nem Dózsa György tevé-e azt?

LÓRA. Isten csapása voltál büneinkért,

Mint jég, vagy árvíz, kártékony vihar.

DÓZSA. Ki tudja, nincs-e szíve a viharnak,

Midőn végig tarolja a mezőt,

S lefekteti hímes virágait?

Nem érez és nem fáj-e az neki?

Ki tudja azt?

LÓRA. S ki kérdi tőle meg?

DÓZSA. Ha volna hang, olyan mint a tiéd,

Felelne rá; ha volna oly tekintet,

Mint arczóde, megszünne tőle zúgni.

LÓRA. S felelne arra, mért szór mennykövet

A legmagasb tetőkre? És midőn

Áldó esőt vár tőle a vidék,

Miért borítja átkos jégesővel?
 Miért örül a jajgatás zajának,
 És vérbetűket mért ír lapjainkra?
 DÓZSA. Felelni fog. Én ember nem vagyok.
 Egy eszme csak; ki élt és élni fog,
 Míg nem születtem, és ha meghalok.
 Egy százados kesergő bántalom
 Az én nevem, mely milliókban él.
 Oly milliókban, kikre még soha
 Nem gondolatok: élnek, halnak ők.
 Nyomorban élnek, elfeledve halnak,
 És mégis azt mondják, hogy nemzet az.
 Nem nemzet az; egy nagy fájó tetem,
 Melynek minden íze megszenvedett
 Fejének rozsaságaért.
 Mit tettem én? Kionték rosz, hideg vért;
 Adék helyette jobbat, meleget.
 Lefektetek tan ezreket? Helyettük
 Feltámaszték új milliókat én.
 Hibám-e, hogy ez a rosz épület
 Az első rázkódásra összehull?
 De e romot én építem fel újra.
 LÓRA. A hóhér egyszer azt almodta, hogy
 Ő volt a bíró.

DÓZSA.

Rám felelted ezt?

LÓRA.

Te csak rombolni tudsz, alkotni nem.
 Te nem szeretsz senkit, te csak gyülsz.
 Te nem királynak, csak bakónak jöttél.
 Végezd, mire a rosz sors küldel el;
 Előtted a ki áll, nem gyáva nő,
 Nemes családnak büszke vére az:
 Ki nem fél tőled, a mikor dühöngsz,
 S midőn mosolygasz, akkor meg se lát.

DÓZSA.

A mit kimondál, emlékezz reá;
 Láttál előttem, mint szelid rabot:
 Most látni fogsz, mint rabjaim urát.

(Int Dudóknak.)

Hozzátok a főurakat elélem.

HARMADIK JELENÉS.

Elébbiek. Bornemisza, Ránki, Korda, Bárody.

(Nemes urak fegyvertelenül: kisérve Barnabás, Dudók, Bagos és Lőrincz s fegyveres pórok által.)

- DÓZSA. Oh hölgy, nem érzed-e: mi óra ez?
 LÓRA. Halál-órának hiják, jól tudom.
 DÓZSA. Van-e kívánatod ily pillanatban?
 Kívánat, a mit ily órára szoktunk
 Fentartani? Most mondd azt, itt a percz.
 LÓRA. Kívánom, engedj köztük állani,
 Kiket halálra küldesz e napon.
 Oly ellened, miként én, nincs sehol:
 Tanuld meg, mint tud halni a nemes.
- DÓZSA (sokáig végig néz a foglyokon).
 Rongyokra tépett bibor és selyem!
 Ti félelem halvány lidérczei:
 Milyen fehérek arczitok?
- LÓRA. Nagy ég,
 Adj arczáiknak bátorsági pirt!
 DÓZSA. Hová lett arczotoknak büszkesége?
 Hol Ránki, Korda, Bárody, Viday?
 Nincs szem, a mely szemembe nézni merne!
- BORNEMISZA. Tekints reám és megtaláltad azt!
 DÓZSA. Végző te légy hát, a ki társaid
 Sorsát merészen végig nézheted. (Ránkihoz)
 Ah ifjú Ránki, így találkozunk?
 Te azt ígérted, hogyha bőromet
 Megkaphatod, kitömve szállítasz
 Majd fel Budára. Jóra oktatal.
- LÓRA. Isten! te adj neki erős szívet.
 DÓZSA (Kordához). Korda Fülöp, emlékezel reá:
 Három farsangon azzal vigadál,
 Hogy a midőn az ifjú párokat
 Esketni vitték templom ajtajához,
 A szép arákat onnan fogtad el?
 A vőlegények most is élnek ám,
 S neked menyasszonyod van Váradon,
 Ki érted váltságot hozott ide.
- LÓRA. Kegyelmes Isten, oltalmazd a gyöngét!
 DÓZSA. (Bárodyhoz). Bárody Pál! Bár arczod nem veres,
 S hajad megőszüle egy éjszakán,

Van a ki arra jól emlékezik :

Rabló valál benn, és künn áruló.

Rováson állnak nálam büneid.

LÓRA.

Isten, te légy kegyes bírāja néki.

DÓZSA.

S ti mind vitézlett hajdan főurak,

Kik engem egykor földig gázolátok,

Engem s a népet, melyből származám.

Találtok-e egy hangot védelemre?

Midőn a koczka úgy fordult velünk,

Hogy a vadakból támadt a vadász!

LÓRA.

Nagy Istenem!

Adj ő nekik erős, bátor szívet,

Hogy haljanak igaz hősök gyanánt;

S ne hagyj a pornak azt, mit égből adtál.

DÓZSA (Bornemisához). S te ifju bajnok, a ki arra intél,

Hogy rossz e föld nekem: ne lépjek arra,

Im lásd, te rosszabb földet is kerestél;

Mert leggonoszabb föld: a sirhalom.

BORNEMISZA. Alatta is jobb por vagyok, miként

Te léssz fölötte.

LÓRA.

Hála néked ég!

DÓZSA (a pórokra mutat). Nézzétek itt a véres képeket!

Ezen szemekben, a mik rátok néznek,

Nincs annyi irgalom, mint egy fűszál.

A kinhalálnak minden ördöge

El van bocsátva pokla mélyiből,

S eltorzult ember-arczczal áll körülünk;

Csak egy rövid hang, a mi köztetek

S a sir között áll. (Hátraszól). Rajta kürtösök,

Verjétek a dobot, a sip recsegjen!

György mond ítéletet a főurakra. (Kürt és dobhang.)

Vétettetek én ellenem sokat.

A nép ellen még többet; és való,

Hogy annyit senkinek, mint e hazának...

... Mit vétkezétek e hon ellen, azt

Majd számon kérik késő századok.

Mit vétkezétek embertársitok

Ellen, azért végezzen Isten ott!

Azért, mit ellenem tevétek: Dózsa György

Kegyelmet ad és útnak elbocsát.

LÓRA (ki lelkenedve hallgatá szavait, meglepetve).

Ah, György!

DÓZSA (Lórához).

Imádkozál-e éltükért?

Ha azt tevéd, az ég meghallgatott.

BARNABÁS (elégületlenül).

Örjöngsz-e György? A kést útnak bocsátod.

DÓZSA.

Egy föltétel alatt adok kegyelmet,

Ha ti, kiket nekem adott a sors,

Esküsztek arra, hogy mig tart e harez,

Mi ellenünk fegyvert nem fogtok újra.

FŐURAK.

Fogadjuk! Esküszünk.

BORNEMISZA (merészen előlép).

Nem esküszöm!

Engem válaszs a többiektől el,

És küldj halálra: én nem esküszöm.

Nem esküszöm, mert jó vitéz valék

Mind e napig, és undok gyávasággal

Ez éltermet be nem mocskolhatom

Nem esküszöm: mert ilyen esküért

Megérdemelném, hogy ős czimerem

Bakó szakítsa ketté; és nem esküszöm:

Mert nem lehet, hogy a mikor hazám

Szívében ellenség dül, a minő te vagy,

Én vesztég üljek; — harezolok veled,

Ha elbocsátasz, újra; — harezolok

A mig le nem vagy gyözve, s a vihar,

Mit felkavartál, el nem csillapult.

Ezt mondom én. Hallad. Vitéss halálra!

LÓRA (csókot vet felé magasztosultan).

DÓZSA (magában), Küzdesz velem: de meg nem szégyenítesz.

Ti főurak, kik esküt adtatok,

Vegyétek tőlem ime éltetek.

Te, a ki tőlem megtagadtad azt, —

Vedd tőlem élted — és becsületed.

BARNABÁS (dühösen). Dózsa, megállj!

DÓZSA (tekintélylyel).

Ki mondta, hogy beszélj?

Mit nézed oly merőn e férfit itt?

Mit vettél rajta észre? Lábain

A sarkantyú megtágula? Eredj,

Hajolj le hozzá és szorítsd meg azt.

BARNABÁS (elfojtott dühvel, odamegy Bornemiszához s sarkantyúját megköti).

Ezt csak velem tehetted, Dózsa György.

DÓZSA (Bornemiszához). A nép szive nehéz kő, oh nagy ur!

Ki azt emelni bírja, én vagyok.

Én abból oszlopot faraghatok:

Te porrá törheted; — ez jelszavunk.

(Néphez.)

Adjátok vissza paripáikat.

(Urakhoz.)

Nem félek töletek. (Bornemiszához.)

Tőled sem én.

Itél az ég, a hogy tetszik neki;

Ember nem buktat engem el soha.

(Magában.)

«Egy ellentől félj csupán:

A ki a bort meg nem iszsza.»

Bolond, ki jóslatoknak hinni tud.

Lőrincz diák, hozz bort elénk!

Urak, e nap emlékre velem,

Igyunk együtt im egy bucsúpohárt.

MIND (isznak).

DÓZSA (Bornemiszához). Te is, derék lovag.

BORNEMISZA (iszik).

DÓZSA (félre).

Ő is iszik.

«Bolond, ki jóslatoknak hinni tud.»

És most nyujtsad kezéd barátilag;

Ha majd találkozunk a harezmezőn,

Másként fogjuk azt összenyujtani.

BORNEMISZA (kezet fog vele). Keresni foglak.

DÓZSA.

Én is tégedet.

Mondjad neved, hogy majd a harez hevében

Hivhassalak fennhangon téged én.

BORNEMISZA. Nevem nemes Bornemisza Ferencz.

DÓZSA (megdőbbenve). Ah, «Bornemisza»! Tőle féljek én.

Egyetlen ellen, a kit félni kell,

S kinek feje kezemben; élete

Csak egy veszendő mécsnek lángja, mit

Egyetlen egy lehelletem kiolt.

Dózsa, te félsz; a jóslatot hiszed.

Hiába mondod: balga a ki hisz;

Lelkedbe vágta mérges körmit az,

És fekszik rajtad, mint egy bűvös álom.

Legyen. De engem ez nem tántorít.

(Bornemiszához.)

Kezet szoritok véled jó vitéz.

Ha egykor sorsunk újra összehoz,

Kettőnk közül az egyik nem megy el.

Ki legyen élő és ki a halott?

Azért bennem egy gondolat se szól.

Csak azt kívánom: hogy kettőnk közül

A kit életben tart meg a hatalmas ég,
Azáltal tégye boldoggá e hont.

BORNEMISZA. Egy szót még Dózsa : nemesül tevé.

DÓZSA. Mondjad : parasztul.

BORNEMISZA. Mondom : nemesül,

Hogy ellenségid elbocsátod utnak.

Tetézd meg azzal ezt a szép vonást :

Tedd azt szabaddá, a ki tégedet

Fegyverrel meg nem támadt soha ;

Szép Csáky Lórá.

DÓZSA (felingerült szenvedélyvel). Mi e hölgy neked ?

Miért tekintesz ily szemmel reá ?

Miért könyörgesz érte ? Oh nagy ég !

Másodszor bánta Dózsa meg nagyon,

Hogy elbocsátá ellenét kezéből.

Utamban hát te minden lépten állsz !

És Dózsa rabja kimondott szavának.

Most még nagyobb okom van azt kívánni,

Hogy fel találjuk egymást harezmezőn ;

Ezen szalagról ismeresz ott reám :

Hölgyed szalagja ez, és hölgyemé,

Kiért halálra együtt harczolunk.

A harcz után : oroszlán a ki él,

Eb a ki meghal. Győztése a hölgy.

Addig kezemben ő lesz a kezes.

Megőrzöm őt oly tisztán, mint az ég,

Melyből e bünös földre származott.

És most vitéz urak, távozzatok ;

A tábor végső őrszeméig én

Kísérlek el magam, ne mondja más,

Hogy Dózsa csak török kegyelmet oszt,

Utnak bocsát, s oroszva gyilkol el.

Szép úrnő, sátoromban végy helyet.

Te Barna, őrt állsz ajtajában itt,

S felelsz nekem minden sohajaért.

(Dózsa és főurak, fegyveresek eltávoznak ; Lóra sátorába vonul, Bornemiszát titkon üdvözölve.)

IV. JELENÉS.

Barnabás, Lőrincz, Bagos, Dudók, Rózsa.

LŐRINCZ. Mi volt már ez, öcsém ?

DUDÓK. Szépen vagyunk.

- LŐRINCZ. Bolond-e Dózsa, vagy csak áruló?
Eszét veszté akkor, a midőn
Czimert kapott, s fején kezd járni most?
Szégyenli ez megölni ellenét!
Fél, hogy talán bizony ilyen nagy ur
A más világon rosztat mond felőle.
- DUDÓK. Elárult minket ő a főuraknak.
- BAGOS. Kést a szívének, hogyha áruló!
- BARNABÁS. Csendet, barátim, szóljunk csendesen,
Mert a mit mondok, nem légnék való.
Kik vagytok itten? mind jó férfiak;
Harczban megedzett, próbált jó vitézek,
Suttogva kell most nekünk szólanunk.
Dózsa minékünk éltető fejünk;
Mi nála nélkül széthullt kéve csak.
De őt gonosz bűbáj rontotta meg;
E bűbajt széjjeltörni kell nekünk.
- LŐRINCZ. Én minden ördögöt személyesen
Jól ismerék; szólj: melyik az?
- RÓZSA (a fenékszínen megjelenik s titokban hallgatózik).
- BARNABÁS. E bűbáj a szerel'm.
Azon magas hölgy két szemében ég
A vesztő láng, mely Dózsat elvakítja,
Hogy vele együtt féreg lesz belőlünk
Idő előtt.
- DUDÓK. Mit kéne tenni itt?
- LŐRINCZ. Czudarság tőle, hogy feledni tudja
Oly szép menyasszonyát.
- BARNABÁS (kedvetlenül). Hagyjátok azt.
E nőnek halni kell.
- BAGOS. Hogyan?
- BARNABÁS. Hogyan?
- Hát egy jó éles kés hegye talán
Az ő szívét meg nem találja-e?
- BAGOS. Ki volna oly merész?
- BARNABÁS. Talán te nem?
- BAGOS. A holdvilágért sem teszem meg azt.
- BARNABÁS. Te sem?
- DUDÓK. Inkább a medve kölykeit
Ölöm meg, a mig anyjuk rajtuk ül.
- BARNABÁS. Elvégzem én.
- LŐRINCZ. Tedd, ám nekem ne mondd.
- BARNABÁS. Még róla tudni is remegsz, te vén fiu?

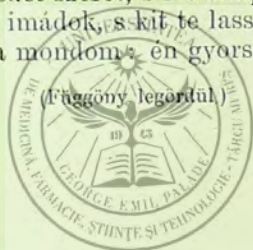
LŐRINCZ. Martyrnak még elég ifju vagyok.
 És ucsse mondom, a ki ebbe' tud,
 Annak fölösleges lesz a pokolba jutni.

BARNABÁS. Halljátok. Már a nap leáldozott.
 Mig Dózsa visszatér: a munka kész,
 És holnap reggel halvány hölgye lesz.
 Ti fussatok, a merre láttok, innen.

RÓZSA (irtózva eltávozik észrevétlenül).

LŐRINCZ. Azt megteszem, ha nem tanácslod is.
 Fiúk, távozzunk messze innen el;
 Nem láttunk és nem hallánk semmit ebből.

BARNABÁS (kivonja kését, kardja tokján végig feni).
 Egyszer azért, hogy ébredj Dózsa György;
 Másodszor a gonosz gyalázatért;
 Harmadszor és ezerszer! a kinért,
 Melylyel gyötörsz egy síró gyermeket,
 Ki tégedet szeret, s kit eltapodsz;
 Kit én imádek, s kit te lassan ölsz.
 A sírra mondom: én gyorsabb leszek!

VÁLTOZÁS.

V. JELENÉS.

Lóra, Rózsa.

- LÓRA. Ki jő?
RÓZSA. Egy árva lány, szép úri hölgy.
LÓRA. Mi kell?
RÓZSA. Egy jó szó és egy jó tett.
LÓRA. Tehetek én és szólhatok?
RÓZSA. Igen.
Én egy szegény árva leány vagyok,
Kinek nincs semmije az ég alatt.
Egy kincse volt csupán: nagy, drága kincs;
Úgy őrizém azt, mégis elveszett.
Te letted azt meg, ékes úri hölgy;
S a nélkül én most oly szegény vagyok.
Add vissza nekem vesztett kincsemet.
LÓRA. Mi az? nem értelek.
RÓZSA. Dózsa szívét
Add vissza nekem, mely egykor enyim volt.
Oh egykor én olyan gazdag valék.
LÓRA. Menyasszonya valál te Dózsa Györgynek?
RÓZSA. Az égre, most is az vagyok.
Gyűrűje itt van most is ujjamon,
S esküje itt szívemben mindörökké.
Mondhatja ő: «halj meg, s ne légy enyim.»
De azt nem, hogy «ne légy az s élj tovább.»
Oh drága hölgy, ne vedd el tőlem őt;
Ő véle boldog nem lehetsz soha.
György büszke és daczos, heves szívü;
Ha lángra lobban, mindent összetép.
Ő véle senki boldog nem lehet,
Csupán csak én, ki benne elveszek,
Ki tűrni és remegni megtanultam,
S imádni őt, midőn reám tapod.
LÓRA. Mi tiszta szenvedély és szenvedés!
Mit tégyek érted, édes gyermekem?
Szóljak szívéhez?

- RÓZSA. Oh csak azt ne tedd.
Utálna engem. Távozz innen el.
- LÓRA. Távozzak innen? Merre és hogyan?
- RÓZSA. E sátoron át, mely melletted áll,
Mely az enyim, ki a szabadba jutsz.
Vedd fel ruháim ott, fejed kendőmbé rejtse.
Ha kérdenek, mondd Rózsa vagy,
És senki meg nem állít utadon.
A jelszó: «Lóra férfi, Lóra a jutalom.»
Így minden őrszemen végig mehetsz;
Helyetted én leszek majd sátorodban.
S ha jönni fog majd Dózsa György s talán
A kedvező homályban ül ide,
S suttogni fog: «én üdvöm, kedvesem»;
Gondolva, hogy te vagy: én halljam azt.
- LÓRA. Szegény leány, a gondolatnak örvend,
A melytől engem irtózat fog el.
- RÓZSA. Oh tiszta hölgy, ne ítélj engemet meg,
Hogy oly igen szeretni mért tudok?
Hisz ő enyim volt, s ha elgondolom,
Hogy most nem az: eszem megháborul.
- LÓRA. Legyen tenéked boldogságod az,
Mi nékem félelem. Az ég jutalmul
Nyerd vissza a szívet, mit elveszítél.
Én áldalak, hogy innen megmenekszem.
- RÓZSA. Még egyre kérlek, nemes úri hölgy:
— Te oly nemes vagy, arcod oly igaz; —
Igérd meg nékem, hogyha egykoron
Majd Dózsa György nehéz veszélybe jut,
Te róla akkor nem feledkezel,
S miként én tégedet megmentelek,
Azt rajta visszapótolod.
- LÓRA. Szegény
Leányka. Mennyi édes érzelem!
Légy bizton arról: hogyha kedvesed
Veszélybe jut, ott Csáky Lóra lesz,
Ki mindent elkövet, hogy életét
Tenéked visszaadja. Ég veled.
A mit ohajtasz, teljesüljön az.
- (Lóra el. Künn: „Mi a jelszó?” Lóra: „Lóra férfi, Lóra a jutalom.” Ugyanaz távolabb
és még távolabb.)
- RÓZSA. Eltávozott. Megmentve távozott.
Oh mint remeg szívem. Legyünk erősek.

A kés már fenne van nagy élesen.
 Tán fájni fog? De nem soká talán?
 Mint reszketek olyan magányosan,
 Ilyen közel a rút, hideg halálhoz,
 És olyan elhagyottan egyedül.
 Jó lesz az így. Mint fájna néki az,
 Ha e szép delnőt lelné itt halottan?
 Így majd talán még ő is megsirat;
 Meg fog csókolni halvány arczomon.
 Oh én megérezem azt halottan is,
 S szivemből újra felbuzog a vér.
 Majd szépen eltemetnek engemet!
 Fehér virágból lesz sirom füzére,
 S pásztorleánykák fognak ott dalolni.
 Oh csak olyan hideg ne volna a vas.
 Ah, férfi-léptek! Már ilyen hamar.
 De hátha Dózsa jön? Ne jöjjön ő;
 Előbb hadd haljak én meg csendesen.
 Már itt dobog. Nem az ő lépte ez;
 Csak egy imát, csak egy rövid imát még.
 Én Istenem, irgalmas Istenem!
 Végy fel magadhoz, árva gyermeked.
 Készen vagyok. Szemem behunyva már;
 Jól fekszem, a fegyver megtalálhat.

VI. JELENÉS.

Barnabás, Rózsa.

BARNABÁS (lappangva jön). Csend van, nincs semmi nesz;
 Kóbor bagoly hűg az ormokon,
 Künn sír a szél, nehéz sziv úgy dobog.
 Ott alszik ő. Keblére téve két keze;
 Imádkozott és úgy aludt el.
 Nem éri készületlen a halál.
 Csitt, csendesen, te szél ott künn ne sírj!
 Te sziv itt benn ne döngj! Már itt vagyunk.
 Mint reszketek.

RÓZSA.

BARNABÁS.

Most álmában susog;
 Az álom és halál testvérek úgy is.
 Egy ajtó választ el csak két hazát:
 Ez ajtó nyitva van. (Megszúrja Rózsát.)

RÓZSA (susogva). Oh mily hideg e vas.

BARNABÁS.

Nem is sikolt.

Átlépett a halálba szótlanul.
Milyen meleg ömlött kezemre itt.
Isten — segíts!

RÓZSA.

BARNABÁS.

Ez végső sohaja.

HETEDIK JELENÉS.

Elébbiek. Dózsa, két férfi fáklyával.

DÓZSA. Ki az? Ki van e helyt?!

BARNABÁS (folriad).

Itt én vagyok.

DÓZSA. Mit tettél itt?

BARNABÁS (daczosan).

Látod, megöltem őt.

(A kést lábaihoz veti.)

DÓZSA. Oh átkozott!

(Megragadja és lesujtja a földre; azután Rózsához rohan, megismeri őt, megrettenve letérdel előtte.)

Ah Rózsa, gyermekem!

RÓZSA (haldokolva). Oh György, Barnát ne bánts; Nem fáj nekem, nem rossz ez a halál. Eddig hallgatva türtem, a mi fáj; Eztán még csendesebb leszek.

DÓZSA.

Oh gyermekem,

Letört virágom, miért tevéd te ezt?

RÓZSA.

Bocsáss meg érte, hogyha fáj neked.

BARNABÁS

(azon szónál, midőn György Rózsát megismeri, zavarultan felrohan, kését keresi a földön, és nem találja; kezeit borzadva tartja maga elé; végre odabukik Dózsa lábaihoz).

Oh átkozott a kéz, mely ezt tevéd!

Oh átkozott az éj, mely kölcsön adta

Pokolsötétségét ily irtózathoz.

Megöltem őt, ki földi angyalom volt;

E kéz tevéd azt, és nem száradott el.

Taposs el engem, Dózsa György: tüzes

Vasakkal tépesd szerte testemet.

Találj ki nékem oly halál nemét,

Mely eltörölje ezt a kint belül.

RÓZSA.

Oh György! menyasszonyod

Arczát utolszor meg nem csókolod?

Halvány lesz az, és vissza nem mosolyg

Többé reád

DÓZSA (megcsókolja).

RÓZSA.

. . . . Oh én boldog vagyok. (Meghal.)

BARNABÁS (megfogja Rózsa kezét).

Oh szólj egy szót nekem. Egy szót nekem.
Akármilyen szót, legyen bár átok az!
Nincs. Semmi sincs többé ez ajkakon;
Minden hideg, a lélek elrepült.
Küldj engem is utána Dózsa György.

DÓZSA (hidegen félretaszítja, Rózsát lefekteti és még egyszer megcsókolja : azután Barnához fordul).

Élj, a míg élni tudsz.

BARNABÁS (összeroskad).

(Függöny legördül.)

NEGYEDIK FELVONÁS.

Csatatér.

ELSŐ JELENÉS.

Parasztok. Bagos, Dudók, Lőrincz előrohannak kaszákkal és cséplőkkel.

LŐRINCZ. Előre fiaim! most van az az idő,
Mikor egyszerre nyitva menny, pokol.
Előre a ki tör, az mennybe ér;
Ki hátrafut, pokol honába jut.
(Künn dobpörgés, trombitaharsogás.)

UGYANAZOK (szaladnak visszafelé).

NEMESEK, RÁNKI, KORDA, BÁRODY (a parasztok után verekedve).

RÁNKI, BAGOS (együtt vívnak).

RÁNKI (átszurja Bagost). Nesze paraszt, te ezzel elmehetsz
Zörgetni a pokol kis ajtaján.

BAGOS (megkapja egy kézzel Ránki kardját).

Megállj, kegyelmes ur! te menj elől;
Nem illenék, hogy én előzzelek meg.

(Levágja Ránkit. Mindkötten lerogynak és meghalnak.)

DÓZSA.

Ah, itt talállak újra jó urak!
Gyalázat volt nekem fogadnotok;
Nagyobb gyalázat, meg nem tartani.
Lássuk tehát, ki lett azóta jobb?

(Harczolva elüzi őket a szinről.)

SZAPOLYAI, BARNABÁS (találkoznak csapatokkal).

SZAPOLYAI. Ki vagy te ádáz fenevad,
Ki vágysz, harapsz, mint meglőtt medvekan?

BARNABÁS. Halál vagyok s keresem a halált;
Vagy add nekem, vagy vedd magadnak azt.

(Vívnek.)

PARASZTOK (körülfogják Szapolyait, elüzik Barnabástól).

BARNABÁS. Ne álljatok utamba, nem tekintem
Ki ellenség, ki jóbarát? Ölöm
A ki előmbe áll. (Szapolyai után rohan.)

DÓZSA (lihegve jön vissza). Más kardot adjatok; ez csorba már!
Korda lánczüngiben kivertem élet.

DUDÓK. Te vérzesz is.

DÓZSA. Az azt mutatja csak,

Hogy én is vért hordok belül. E főurak
Ne mondják, hogy vérüknek színe más,
Mint a mienk. Előre férfiak!

BARNABÁS (roskadozva jön).

Oh György! Velem megkönnyebbült a föld.
Jól ért a kardhoz, a ki megdöfött;
Derék döfés volt: Dózsa azt kerüld.
Sárkányt visel — sisak — taréjzatán. (Leroskad.)

DÓZSA (emeli). Kelj, még korán fekünni; ninesen éj!

BARNABÁS. Enyim már itt van. — Száll az árny alá.
Az éjnek árnya. — Jó ágy lesz — a föld.
Oh Rózsa, — hát te alszol-e alant?
György, — túlvilágra szép arád után
Izenni nem kívánsz-e általam?
Hiven — én ott is — átadom neki; —
S nem mondom el — hogy én szerettem őt.

(Meghal.)

DÓZSA. Ez már hónapba tért. Már boldog ő;
Hogyan mosolygja árca a halált.
Ki megdöfé, azt mondá: férfi volt;
Keressük őt fel, hátha van neki
Számomra is még egy jó tette készen. (Elrohan.)

PARASZTOK (egy elfogott ágyut vontatnak a színen keresztül, ketten rajta
ülnek, nagy ujjongatva).

LŐRINCZ. E tűzokádó nagy anyanyi sárkányt
Az ellenségtől most foglaltuk el.
Gyözünk fiúk, a bot hatalmas úr!

(Jobbról trombitaszó és zaj.)

PARASZTOK (futnak).

DUDÓK. Lőrincz, mentsd magad!
Az ördög ránk hozott egy új hadat;
Innen rohant ránk az erdő felől:
Ugy jön, miként a fergeteg reánk.

LŐRINCZ (a futók után szaladva).

Megálljatok ti gyávák, álljatok meg!
Le kell őket botozni, hogyha jönnek. (Elfut.)

BORNEMISZA (jó harcoszaival).

Előre! Hol vagy Dózsa György?
Im én eljöttem a találkozóra.

DÓZSA (szemkört találkozik másfelől).

Jelen vagyok! A végső óra ez.
Kardunkra téve e hon sorsa most,
Vagy élet, vagy halál: vitassuk azt! (Vívnak.)

(Függöny legördül.)

VÁLTOZÁS.

Börtön.

MÁSODIK JELENÉS.

Dózsa egyedül lánczokban.

DÓZSA. Még vége nincs. Egy tett még hátra van :
Meghalni tudni úgy, mint éltem itt ;
Hogy a ki nézte Dózsát haldokolva,
Elmondja : ő tagadni nem tanult.
A mit tevék, az már megírva van,
Csak a pecsét hiányzik róla még.
Az a halál lesz. Halva sem leszek
Más, mint valék ; szörjatók hamvaim
Szét a szelekbe, minden porszemem
Külön fog élni végteleltig.
Ajtóm nyílik. Pihent bakó legények
Munkára jönnek. Jöjjenek tehát.

HARMADIK JELENÉS.

Dózsa. Lóra.

DÓZSA (meglepetve látja meg Lórát).

Mi ez ? Te jösz ? ! Ah égből jösz-e te ?

LÓRA. Jól mondád ; a ki küld, őrangyalod.

Szabad vagy ; itt ez úton elmehetsz.

DÓZSA. Mit szólsz ? Ismét szabad ? Az nem lehet.

LÓRA. Megvesztegettem őreid' aránynyal.

Ha szent hitedre azt fogadni kész vagy,

Hogy e hazára többé törni nem fogsz,

Megmentelek. Lenn várnak méneim ;

A szerb határig meg se állj. Amott

Aztán te lásd, hogy merre mentsd magad ?

DÓZSA (gyönyörrel). Oh hölgy, te vélem új csodát követsz el ;

Nem voltam én boldog soha, soha !

S most kényszerítesz azzá lenni engem :

E percz az üdv sugára a pokolban !

LÓRA. Tartoztam ezzel. Egy szegény leányka

Megmente egykor a te táborodból,
S könyörgve kért, ha egykor téged ér baj,
Fizessem azt te rajtad vissza néki.
E lányka mátkád, téged hön szeret;
Epedve vár reád, én jól tudom,
Adná az ég, hogy boldog légy vele.

DÓZSA (érzékenyen). Bizonynyal, én meglátom nemsokára
A hü leányt, ki most is vár reám;
S csak én tudom s a sirok férgel,
Hol vár reám? Ott én meglátom őt.

LÓRA. Meghalt?

DÓZSA. Igen. Ő meggyilkoltatott.
Szivednek volt a kés kifenve akkor;
Ő fogta azt fel, hogy neked ne fájjon:
És a dőfés fajt így és úgy nekem.

LÓRA (elgondolkozva). Utolsó gondolatja is te voltál;
Most tedd, mit ő kívánt, hogy légy szabad.
Szép szelleme őrizzen útadon,
S legyen veled, míg ég és föld között jársz.

DÓZSA. Ég s föld között csak egy út vár reám még,
A börtönajtótól a vérpadig.
Nem tévedek le arról: messze nincs;
Ez úton engem tántorogni nem látsz.

LÓRA (meglepetve). Te itt akarsz maradni?

DÓZSA (keményen). Azt teszem.
Az a csapás, melyet fejemre hívtam,
Megtörhet, ámde futni nem tanít.

LÓRA (iszonyattal). Örült! te nem tudod, mi vár reád?
Irtózatossal halállal ölnek el.

DÓZSA. Nagy szörnyeteg valék, nem úgy van-e?
A rémmeséknek szörnye, a minőt
Megátkozott tenger szokott kihányani.
S most bujjak el tán, mint maró kigyó,
A mely telelni föld alá siet?

LÓRA (borzalommal). Izzó vastrónba fognak lánczra kötni,
Fejedre tesznek égő koronát,
S pokol-kinok között veszítnek el!

DÓZSA (magában visszaemlékezve s összeborzadva).

«Jó Dózsa György, nem soká
Jutsz a trónra, melyre vágysz.
Homlokodon fogsz viselni
Fénysugáros koronát.»

(Hirtelen felbátorul, fejét újra merészen fölemeli.)

Ah e hír engem uj örömrre kelt;
 A nép előtt, az izzó trón felett
 Ott ülök én, fejemnek koronája
 Világítand a kétkedők szemébe,
 S arczom minden vonása ércz marad.
 Ha szennye volt nevemnek, rólam azt
 A tűz lemossa; és ha vétkezém,
 Megtisztít engem. Oh e hír nekem
 A legnagyobb gyönyör. (Lórához nyugodtabb hangon.)

Igérd meg azt,
 Hogy engemet meg fogsz tekintni ott.
 Nekem nem osztád semmi kegyjeled,
 És én imádtalak, mint senki más.
 Nagyságért küzdtem, hogy elérjelek;
 Tedd e kegyelmet vélem, tedd meg azt,
 Midőn halálos trónomon megállok,
 Tekints reám, csak egy pillanatig;
 Talán szemedben egy köny cseppje fog
 Ragyogni akkor; oh e lanyha csepp
 Eloltja tűzhalálom kinjait.
 Igéred-e?

LÓRA (elfordítja arczát).

DÓZSA.

A köny már megjelent.
 Ugy én készen vagyok. Munkára fel!
 Hol a bakók? (Kinyitják az ajtót, négy bakó áll elő.)
 Csak ennyin vagytok-e?

Menjünk, ki mit tanult? mutassa meg. (Lórához.)
 Ha mondom azt: «én Dózsa György vagyok!»
 Akkor tekints egy pillanatra rám. (El.)

LÓRA (egyedül). Nagy szellem volt, csak árnya volt nagyobb;

Emléke oly nehéz itt szivemen.
 Bukásától még most is reng e föld,
 Melyen utolsó lépte hangzik el.
 Oh ég; előtte nyisd meg ajtaid,
 S ne engedd a pokolnak szellemét,
 Hogy egykor onnan újra visszatörjön,
 Lángbaborítani e haza terét:
 Hanem ragadd fel boldogid közé,
 S tisztítsd meg azt szentséges ihletteddel.
 S ha egykor érdemes lesz árva néped,
 Akkor bocsásd ez óriási szivből,
 Mi nagy volt és nemes, e földre vissza!

(Figyel, a hátszínben levő ajtó ezalatt feltáru: meglátszik az izzó trón, bakóktól körülvéve, melyhez Dózsa közelít, fején izzó

veres koronával s fellép abba bátran, szilárdul. — Lóra az ajtó-
nak háttal fordulva, csupán képzelete által a hangok szerint sejtve
a képeket.)

A dob pörög. Közelg a trón felé.

Mostan reá lép. Ráteszik fejére

Az érzekohóból kivett koronát.

Most összecsap a láng két oldalán!

Mostan . . . mostan . . . (Künn hangzik Dózsa szava.)

«Én Dózsa György vagyok!»

LÓRA (odatekint). Oh ég! e kép! (Szünet mulva).

Ő most volt legnagyobb.

NEGYEDIK JELENÉS.

Lóra, Szapolyai, Bornemisza.

(A mint a főurak belépnek, az ajtó bezárul.)

LÓRA. Meghalt-e már?

SZAPOLYAI. Megátalkodva halt.

BORNEMISZA. Erős és hator szívvél halt meg. Ő reá
Szállott a láng, te rád a füst a tűzből.

SZAPOLYAI. Kellett a példa e rossz csöcseléknek,
Hogy remülettel szóljanak felőle,
S száz év után is ememulva bujjon
A pórno kölyke, hogyha Dózsa György
Nevét kimondják néki altatóul.

BORNEMISZA. Feledve lenne bár e név örökre,
S ne volna az, miként egy fájó bélyeg
A nép szívébe sütvé általad.

SZAPOLYAI (göggel). A mit tevék, azt mindig jól tevék;
S megbánni nem szokásom tettemet.
Az ország hálát adhat jó kezemnek,
Hogy végveszélyét róla elfordítám.
Én nélkülem most a királyi várban,
Budán egy pór fia leendne úr.
Igy én vagyok! S ha mondom: mondhatom
A hölgynek, a ki jobbjomat fogadja,

(Lórára czélozva.)

Hogy e kéz őt királynévá teszi.

BORNEMISZA. Én ily örömben lenni nem tudok;
E győzelem előttem nem dicsőség,
Mit egy magyar vivott a másikon.
Nekem csak a fájdalmas rész jutott:

LÓRA.

Váram leégve, földeim parlagok;
 Testvéreimnek vére kardomon!
 Sem büszkeségem nincs, sem birtokom.
 Elmondhatom a hölgynek én is azt,
 Ki jobbomat el tudja még fogadni:
 Hogy e kéz őt csak koldussá teszi.
 Nem, Zápolya, én véled nem megyek;
 Azon az úton, melyen járni vágysz,
 Az én szivem neked terhedre volna. —
 Te fénytelen, vagyontalan lovag,
 Lelkemnek a te lelked tud felelni:
 Keressük fel leégett váradat.
 Nem mondom azt: leszünk-e boldogok?
 Mélyebb a seb, mi rajtunk ütve van,
 Mint hogy beforrjon e mi életünkben.
 De él hitem, hogy lesz egy jobb idő,
 És lesz egy Isten-áldott nemzedék,
 Ki sírjainkról eltisztítja majd
 Azt a nehéz emléket, a mi ott
 A föld porában sem hagyandó pihenni,
 S meggyógyítja a fájó sebet.
 Nem érjük azt meg: késő sarjadék
 Látandja azt a boldogabb napot,
 Midőn a legnagyobb és legkisebb
 Egy lelkesült eszmében egyesül;
 Midőn nemes szív jelzi a nemest,
 Midőn a honfitárs nem gyülöli
 A vériből való igaz rokont,
 S úr és paraszt csak abban versenyez,
 Melyik szeresse jobban nemzetét?
 Melyik legyen ő érte áldozóbb?
 S forró szerelme által egy leend
 Minden magyar, ki egy hazát imád:
 Akár selyem, akár daróc fedj. . . .
 . . . 'Te boldog Isten, ott az égbe' fenn!
 Sötét felleg borította éj után,
 Engedd virradni ezt a jobb napot!

(Függöny legördül.)

(Vége.)

MANLIUS SINISTER

EREDETI TÖRTÉNETI SZOMORGJÁTÉK ÖT FELVONÁSBAN

Személyek.

Diocletian, római császár.
Carinus, bitorló.
Mesembrius Vir, tekintélyes főnemes.
Glyceria, } leányai.
Sophronia, }
Eubias, patriarcha.
Manlius Sinister, római lovag.
Pompejanus, } patricius ifjak.
Flavius, }
Aevius, költőncz } Carinus udvaránál.
Galga, borbély }
Quaterquartus, fejős.
Matróna.

Keresztyén hölgyek és férfiak, rabszolgák, lictorok, tánczosnők, hárfások, Cybele papnői, hystriok, praetorianus katonák, augorok, flamének.

Történik az első felvonás a keresztyének titkos gyűlhelyén és Mesembrius villáján; a második Carinus palotájában és a circus börtönében; a harmadik Glyceria palotájában; a negyedik Carinus teremében; az ötödik Cybele temploma előtt és a csatatéren.

Történet ideje: Krisztus után 293-ik év.

ELSŐ FELVONÁS.

A keresztyének titkos gyűlhelye, sötét barlang, különféle oldal-bejárásokkal, középett szikla-asztal egyszerű kehelylyel, — két oldalt kőpadok.

ELSŐ JELENÉS.

Manlius Sinister (egyedül).

MANLIUS. Divus, segíts! ti földfelettlevők
Őriztetek a földalattvalóktól,
A kik közé harezolni im leszálltam;
Hol a bűnös varázslók rosz hirű
Vermében az átkok fogamzanak,
Miktől vajdya megrendül a föld,
És megreped, midőn megszüli őket.
Itt készül a sötétben a varázs,
Mely a nyugalmás, allo égi képek
Rendes sorába ártó esillagot hív,
Hogy a jövő csodáktól féltiben
Mebomlik a természet ősi rende,
S nyárt és telet egymással összetéveszt. —
A tenger elfut régi partja mellől,
Nyugvó hegyek, a miknek oldalából
Eddig csupán a bor kölcsönze lángot:
Most tüzesővel ostorozzák
A dúlt vidéket; s csendes ősi erdők,
Miket csak a futó szarvas lakott,
Dühöngő barbarok százezreit
Öntik alá, hogy Róma térein
Az ércszobrok féltükben vért izzadnak! —
És minden innen jő a föld alól;
Itt gyűlnek össze a romlást hozók,
Kik átkot mondanak Róma isteneire!
S gunyolják Zeus égő villámain,
Luna fényét, Apolló sugarát,
S halandó kézzel ég ellen csatáznak. —
Bevárom őket. Hogyha megpuhítja
A bűvölő varázs a bérczet; — szívemet nem:

S ha képes elfordítani önfejétől
 A sujtó mennykövet: nem kardomat;
 Én megtöröm ez alvilági népet.
 Ki föld alatt szeret, — maradjon ott! (Elvonul.)

MÁSODIK JELENÉS.

Eubias, Sophronia, Keresztyén hölgyek lefátyolozva és Férfiak.

(Buzgó hymnusz.)

- EUBIAS.** Ki a sötétségnek világa vagy,
 Szállj hiveid közé, imádat égi fénye
 Add: lásson az, ki eddig éji vak volt,
 A néma szóljon ékesen, a gyöngé
 Legyen erős, s ki téged fél, ne féljen
 Az senki mástól! Isten, légy velünk!
- SOPHRONIA.** Velünk van ő, és szívünk nem remeg;
 Keblünkben él, ki nem hágy félni attól,
 Hogy meghalunk. Egy szebb világ van ott!
 S mentül sötétebb itt az árny,
 Annál fényesebb ottan a való.
 Ne mondja Róma többé, a mit egykor:
 «Ha Róma üldöz, merre futsz, hová?
 Bár merre indulj, Róma birtokán vagy.»
 Egy más, egy szebb világ van ott,
 Hová Rómanak karja nem hat el,
 Sem átkai, sem oltár-lángjai.
- EUBIAS.** Sokan meghaltak e napon közülünk;
 Kifáradtak a véres lictorok,
 S a circusok vérengző vadai
 Megundorodtak már az áldozattól.
 A lángok közt Istent dicsérve haltak.
- SOPHRONIA.** Miért nem voltam én közöttük?
 Ah! ily halállal halni mily magasztos!
 A mennyet látni megnyilt képzetével,
 A melyből ez örökké fényes arcok
 Kegyes mosolylyal tekintnek alá,
 S hős szárnyaik csapása, égi szózat,
 Es túlvilági csók szivása mellett
 Omlik le a lélekről a mi por,
 A lángban hagyva földi szennyeit!
 Ah, ily halál közelgjen énreám.
- EUBIAS.** Im Isten népe! a miért e helyt
 Meglátogattuk ismét: itten a pohár,

Mely minket egy szent frigybe összeköt,
 Járuljatok e szent kehelyhez im,
 S tisztuljanak meg hő sziveitek
 A legtisztábbnak vére által.

MANLIUS (főlrö). Hah vér! Undok bűbajosok,
 Vérrel kábitják el elméiket. (Előlép, kardját kivonva.)
 Megálljatok, ádáz varázsolók!
 Mit tesztek itt?

EUBIAS. Istent imádunk.

MANLIUS. Légy átkozott, midőn e szót kimondod,
 Borzalmakat követtek el, miket
 Hogy eltakarjon, nem elég az éj,
 A föld alá kell bujdokolnotok.
 Bűbajos szóval jöttök háborítani
 A föld alatt lakó rémek nyugalmát;
 Embervért ontatok, s egymásnak iszonyú
 Italt adtok belőle, hogy midőn
 A vértől ádáz mánör száll reátok,
 A néma föld alatt fertőzetes
 Ölekezésben undok bűnöket
 Tamaszszatok, miket a nyelv ki nem mond!

SOPHRONIA. Megbánod e szót, Manlius Sinister!
 (Arczát leleplezi.)

MANLIUS. Olympnak istenei! álom ez?
 Sophroniának arczát látom itt:
 Álmodom? vagy rémek játéka ez?

SOPHRONIA. Ébren vagy, és a mit láatsz, az való,
 Sophroniát látod magad előtt,
 Ki gyermektársul együtt nőtt veled.

MANLIUS. E serleg itt kezedben, melyben vér van? . . .

SOPHRONIA. Hivőknek vér. Azoknak, a kik emlékezni jönnek,
 Vérnek emléke az. Érintsed ajkaiddal.

MANLIUS (visszaborzadva.) Ez bor. De ott ama kereszt,
 Rajta haldokló ember képe, — mely
 Szörnyű jelkép az ott?

SOPHRONIA. Megváltó az.

MANLIUS. Holt ember az, a kit imádtok.

SOPHRONIA. Isten az,

Ki hogy levégye rólunk a halált,
 Eljött a földre és meghalt helyettünk.

MANLIUS. Hogy volna Isten, a ki ember is?

SOPHRONIA. Olympnak isteni nem jártak-e
 Halandó testtel itt a földön?

Muló gyönyört ismerni, földi kéjt,
 Mely csak halandó érzéssel közös.
 Ez Isten itt leszállt a földre, hogy
 Halandó testtel fájdalmat, halált,
 És emberekre mért keserveket
 Érezzen és tanítson elviselni.
 Olympnak büszke istenei.
 Fényes királyi alakok,
 Kik áldozatot kérnek népeiktől,
 Kincset, bibort, fényes templomokat,
 Vérző hecatombét, diadalok
 Zsákmányait, és ígérnek viszont
 Kéjelmet, hosszú éltet, kincseket,
 És palotákat, és új diadalt.
 Ez Isten itt holt, és szegény alak,
 Ki nem kér mást, mint tiszta szívet, és
 Nem ígér semmit, a halálon innen ;
 Mert minden élet a halálon túl van.
 Szívembe nyugtalan eszméket oltasz.
 Mint a madár, mely sötétben tanult
 Látni, szemem a fénytől elvakul ;
 Harczos eszmékkel jöttem én ide,
 S kezem irtózik kardja markolatától.
 Nem első rem ez szívemen ;
 Hogy egy napon az új hit üldözésén
 Sietve, átkelénk a Tigrisen,
 Nagy estve harczos fellegek vonultak
 Az égre fel, villámokkal csatázók,
 Miként ha társa támadt volna' Zeüsznek,
 Ki véle harcol az ég birtokán,
 S a sűrű villám-lobbanásba nézve,
 Az égnek mélyiből im számtalan
 Fényes alak látszott reánk lenézni.
 Ugy tetszék a sötétben, mintha mind
 Egész sergünk dühös csatában' volna,
 Hol a gomolygó tömkelegben ember
 Küzd ember ellen ; a lovas csoportok
 Gázolva omlanak egymásba ! harsonák
 Recsegnek, kardok pengenek ; pedig
 Nem mozdult senki. Ime egyszer
 Ropogva sujt alá az égközépből
 Egy tüztömeg közénk a táborhelyre,
 Megrázva az álló földet alattunk,

MANLIUS.

S meggyujtva a vezérnek sátorát,
 Melyben a főparancsnok és a tábor
 Védistenei voltak. Mind megégett.
 Ki hát az isten, ha nem ők? Való
 Volna-e az, hogy ott felettünk
 Egy ismeretlen, láthatlan szellem
 Uralkodik? Oh adj világot itt!
 Ne állj boszút rajtam, hogy üldözélek.
 Két mennyet kell-e elveszítmem? egyet
 Ott lenn, a másikat szivedben?

SOPHRONIA. A menny nyílt ország mindenki előtt;
 Maradj velünk, és ismerj és szeress.
 Tanulj lemondást, és tanulj türelmet;
 Tanulj erősnek lenni gyöngeségben;
 Tanulj szeretni gyűlöletben.
 Tanulj meghalni idvezülve.

MANLIUS. Tőled tanítva, mindent megtanulok,
 Csak azt ne mondád, hogy ne szeresselek.
 Azt nem tanulnám meg soha!

SOPHRONIA. Isten szeretni nem tilt; még az ellenért is
 Érezni kell, s te nem lész ellenünk.
 Ma égi intés küldte tégedet!
 Mi hozzánk fűz: legyen szerelmed az.
 Szeretve engem, még fogod szeretni
 Hitsorszosim, és áldva lesz ez érzés.

EUBIAS. És legyen áldott, és legyen örök!

MANLIUS. Férfi szívvel jövék, harag hozott:
 Mint gyermek távozom. Te ismeretlen
 Szellem, ki szívem elvéd, őrizd meg azt.
 Szeretni úgy e földön senki nem tud,
 Miként e szív: de épen anyi fér
 Belé a gyűlöletből is. Sophroniám,
 Holnap atyád házánál felkereslek;
 Te nyertél engem el, nem téged én.
 Szerelmedért ha kell szelíd leszek,
 Mint a galamb, melyet kézből etetsz. El.)

(Függöny legördül).

VÁLTOZÁS.

Mesembrius nyári palotájának kertfelőli része, — leveles szin, mely előtt az út visz el; a háttérben pompás kert látszik, a leveles szin alatt egy triclinium.

HARMADIK JELENÉS.

Flavius, Pompejanus összejönnek.

FLAVIUS. Ah derék Pompejanus, te vagy itt?

POMPEJANUS. Mily öröm téged látnom, Flavius.

FLAVIUS. Mi jó sors hozott ide? — Melyik isten vezérlé lépteid?

POMPEJANUS. Az istenek leg hatalmasbika, Ámor.

FLAVIUS. Hyment akartad talán mondani? az istenek legunalmasabbikát?

POMPEJANUS. Helyesen szóltál; én Mesembrius leányának kezét jöttem kérni.

FLAVIUS. Akkor még Plútót is megemlithettem volna, a gazdagságok és kinszek istenét.

POMPEJANUS. S valóban oly gazdag volna Mesembrius?

FLAVIUS. Mint Sardanapal. Maga sem tudja, mennyi jövedelme van.

POMPEJANUS. Majd meg tudnám én azt számlálni. — Ugyan kérlek, jó Flavius, én ha józan vagyok, semmit sem tudok beszélni, ha pedig ittas vagyok, csak bolondokat. Te nagy szónok vagy, nem tennéd meg értem azt a szivességet, hogy lennél szószólóm Mesembriusnál?

FLAVIUS. Örvendek rajta, ha neked szolgálhatok. Bejelentéd már magadat?

POMPEJANUS. Ramont beküldtem, s ő azt üzené vissza, hogy ki fog jönni a levélszin alá a szabad levegőre, mert másutt nem lát.

FLAVIUS. Még mindig oly nyavalyás?

POMPEJANUS. Úgy mondják, hogy inkább halott már, mint élő, lábában köszvény, szemeim hályog, hátán hatvan esztendő terhe.

FLAVIUS. Kerekesszékét hallom zörögni. — Csinálj ábrándos képet, melletted fogok beszélni.

NEGYEDIK JELENÉS.

Előbbiek. Mesembrius, Két szolga.

MESEMBRIUS (két szolga által tolt kezében, nagy fehér mankóval kezében, szemei előtt nagy ernyővel. Leszáll, mankójára támaszkodva, s ellenkező neveiken szólítva az ifjakat, üdvözlí őket). Ah légy üdvöz derék Flavius, és te délczeg Pompejanus!

FLAVIUS. Én vagyok Flavius, s amaz ott Pompejanus.

MESEMBRIUS. Bizony rosszul látnak szemeim; hát mi hír Rómában? az örök városban! a világok koronájában?

FLAVIUS. Miért nem jársz magad belé?

MESEMBRIUS. Nem én rendelkezem lábaimmal, hanem azok velem. — Mi hír Rómában?

FLAVIUS. Ah! derék esemény történt legközelebb. — Appius Claudiusnak volt egy szép fiatal leánya. Ismerhetéd. Egy ifju patriciussal volt eljegyezve; már jelen volt a menyegző napja, midőn a vőlegény megtudá, hogy jegyese a keresztyének sectájához tartozik. Rögtön megjelenté ezt apjának, a vén Claudius dühre gerjedve, kintpadra feszíté elátkozott leányát, hogy hitét tagadja meg.

MESEMBRIUS. Ezt az apa tevé?

FLAVIUS. Bizonyára ő. — Els azt bölcsen tevé, s hogy a leány megátalkodott maradt, a vőlegény saját kezével verte keresztül annak szívet.

MESEMBRIUS. S ezt a vőlegény tevé?

FLAVIUS. Hősi tett volt ez, ugy-e bár? — Én is úgy cselekedném.

MESEMBRIUS. S te is, Pompejanus?

POMPEJANUS. Igazán úgy. Megérdemlik a keresztyének, hogy így bánjanak velük, kik tagadják az isteneket. Kik magukat mindenünnen kihúzzák a népünnepekből, s szegénységet, lemondást hirdetnek.

FLAVIUS. Kik sötét barlangokban összegyűlve, lisztbe pólált csecsemő szívet verik át késeikkel, s annak véréből isznak.

POMPEJANUS. Ezek miatt látogat bennünket az istenek haragja döghalállal, árvizekkel, földrengésekkel és barbarokkal.

FLAVIUS. Oh ezeket nem lehet eléggé olajban főzni, vadállatokkal széttépetni, elevenen elásni, hogy elforduljanak rólunk az ég csapásai.

MESEMBRIUS (félre). Ezek leányom kezét kérni jöttek. Tisz-

telem a martyrokat, de nem szeretném Sophronia nevét közöttük olvasni. (Fenn.) S minő szerencse hoz titeket házamhoz, derék ifjak?

FLAVIUS (int Pompejanusnak, hogy beszélni fog, s titokban szól Mesembriushoz). Ez a Pompejanus leányod kezét kérni jött; — hozzá ne add. Ez egy korhely, haszontalan fecsérő, ki elköczkázna apja kardját is, ha apja történetesen nem csizmadia lett volna. — Aztán beteges, minden holdtöltén a fúriák szokták gyötörni; add inkább nekem leányodat, lásd, én jobban fogok illeni a szép Sophroniához.

MESEMBRIUS. Honnan tudod, hogy szép? — Nem láthattad soha!

FLAVIUS. Úgy gondolám, hogy ha másik leányodhoz hasonlít, szépnek kell lennie.

MESEMBRIUS (felháborodva). Nekem nincs másik leányom! nem is volt soha. Aztán Sophronia nem is hasonlít ahhoz.

FLAVIUS (félre). Bolondot mondtam; hiszen az öreg gyüölöli Glyceriát.

MESEMBRIUS. Mondjad inkább, hogy úgy gondolád, miként nagyon szépnek kell lenni leányomnak, ha arca olyan ragyogó, mint palotám, s ha menyasszonyi hozományja százezer sestercia-ra megy, lehetlen, hogy rút legyen. — Nagyon megdöbbenél azokkal, a miket Pompejanusról mondtál, jó Flavius. — Sajnálom, hogy korábban nem jöttél, már én korábban elígertem leányomat Pompejanusnak, s kénytelen vagyok szavamam tartani.

FLAVIUS (félre). Úgy Pompejanus engem bolonddá tartott. — Béke veled, öreg!

POMPEJANUS (Flaviushoz). Mit beszéltél? az öreg fel van indulva.

FLAVIUS (dühösen végig nézi). Könnyen beszélsz, te csalfa ember! — Számolok veled! (El.)

MESEMBRIUS. Jer ide hozzám, Pompejanus. — Mit szólsz választásomhoz? — Barátod, Flavius, leányom kezét kérte magának.

POMPEJANUS. Magának kérte?

MESEMBRIUS. És én oda is ígertem neki.

POMPEJANUS. S nem rólam beszélt?

MESEMBRIUS. De beszélt rólad is; elmondá, hogy korhely, fecsérő vagy, hogy koczkán eltékozoltad vagyonodat, hogy apád csizmadia volt, s hogy a nehézség szokott törni holdtöltekor.

POMPEJANUS (dühösen). Megölöm azt az embert. (Elrohan.)

ÖTÖDIK JELENÉS.

Mesembrius, mindjárt Manlius.

MESEMBRIUS. Hah! azt hiszitek, hogy azért, mert Mesembriusnak szemei már gyöngék, hát esze is az? — megismerik azok a jó barátot száz lépésnyiről is. S lábai sem gyöngék, hogy elébe menjen. — Im, itt jön Manlius. (Fölkel s az érkező felé megy, annak fejét, természetét összetapogatja.) Hozott az ég, Manlius Sinister, hozott az ég! — Hogy megférfiassodtál, mióta nem láttalak, a mióta Probussal elmentél, egész ember lett belőled. — Hát te is leányom kezét kérni jöttél, ugy-e?

MANLIUS. Engem régi barátságunk hozott.

MESEMBRIUS. Tudom, tudom. Oh ismerjük a barátságnak azt a nemét, a mi egy fiatal ember és egy vén ember között szokott lenni, a kinek szép leánya van. Mert leányom nagyon szép, Manlius! igen szép. Oh ne mondd, hogy láttad őt ezelőtt négy esztendővel, mi volt az? Te is gyermek voltál, ő is: mit értettél akkor hozzá? — De most! — Oh Manlius! — az nagy hiba volna tőled, ha bele nem szeretnél!

MANLIUS. Szerelmem mit használna, jó öreg?

Te annyi kerőt engedél szomorgó

Képpel megválni, hogy mit is reméljek én?

Azok gazdagok voltak és hatalmasok.

MESEMBRIUS. Hát nem lehetsz te is gazdag és hatalmas? — Carinus nem játszó pajtásod volt-e? hát nagybátyád, a derék Quaterquartus, nem leghíresebb augur-e Rómában, kinek minden jóslata beteljesül?

MANLIUS (ráhagyva). Ez mind igaz.

MESEMBRIUS. Ugy-e bár? Látod, te még nagy ember lehetsz. Hisz mibe kerül Carinusnak kedvéért egy gazdag sena ort vizbefojtatni, s palotáit, kincseit neked adni, s akkor neked is lesz palotád és rabszolgáid. Rózsavízben fürödhetel, s pávanyelveket ebédelhetsz. — Mi áll utadban? — Erre a dicsőségre hasonmászva is eljuthatsz! — De jer, ülj mellém a nyugágyra. (Kiált.) Ramon, hozz bort és serlegeket! (Fölre.) A bor megnyitja a szívet, meglátandom, mi van Manlius szívébe írva, mióta eltávozott?

SZOLGA (amphorát s kétfülű ivó calixokat hoz, mikből füleikbe akasztott ujjal szokás inni).

MESEMBRIUS. E bor legjobb falernumi borom, melylyel

legkedvesebb vendégeimet szoktam kínálni. Igyál, Manlius. Hát mit szólsz hozzá? — nines-e igazam, midőn azt mondom, hogy Olaszország a föld keble, mert itt vannak a föld emlői, azon hegyek, melyek e bort termék?

MANLIUS. Oh ittam én egykor még ennél is lelkesítőbb italt.

MESEMBRIUS. Lelkesítőbb italt, Manlius? — Kinek az asztalánál ittad azt, Manlius?

MANLIUS. Az Euphrát vizéből.

MESEMBRIUS. Mit beszélsz?

MANLIUS. Ez a ktesiphoni csata után

Volt, a midőn a perzsát tönkre vertük,

S a vérszürettől a folyam megáradt.

Ah e folyam hulláma részegite!

MESEMBRIUS. A dicsőség részegite le Manlius.

Jer, Ramon, töltsd vendégem serlegét.

MANLIUS. Hagyd el, meg tudom én azt tölteni magam.

Én nem vagyok Carinus, a kinek

Szájához más víz etelt és italt.

MESEMBRIUS. Ej, ej, Manlius Sinister, te Carinust rágalmazod!

MANLIUS. Aecastor! ez nem rágalom: igaz!

Egyik szobából a másikba is

Gyalog-hintóban hordatja magát.

Minap a nemesi gyűrűt huzatta le

Ujjáról, mert hogy nyomja őt nagyon;

Mostan pedig egy országos csalót,

Ki jól utánozza mások nevét,

Kerestetett a börtönből elő,

S nevét helyette az írja alá.

MESEMBRIUS. Jaj, Manlius! Te úgy beszélsz, mint egy Seneca, így te soha sem fogsz Carinus kegye által magasra jutni.

MANLIUS. Én soha sem hajhásztam kegyelmét senkinek.

Van kardom és bátor szivem; s ha van

Dicsőség: e kettő megszerzi azt.

Az oly dicsőség, melyért csúszni kell,

Nem rómainak, nem hősnek való!

MESEMBRIUS (félre). Az ifju tűzbe jön. A bor visszaadja lelkének valódi vonásait. — (Pann.) Öröm Rómában lenni, Manlius?

MANLIUS. Nekem nem az. Mehetnék legiómhoz.

MESEMBRIUS. Oh úgy te bizonyosan nem láttad még

Carinus circusát, a pompás harezjátékokat: nem élvezéd Antonin rózsaillesztos melegfürdőit; még tán szeretőd sines Rómában, Manlius?

MANLIUS. Láttam mindent, és nem mulattatott.

Sebhelyeim elszégyenlik maguk
A circusok bohóczkodásinál;
A nép örömmel hányta a babért
Egy győzedelmes bérvivóra.
Ugy látszik itten olesó a babér,
Zöldjével főznek, ágával sepernek;
Rómában harez a játék és jutalmazó:
Nálunk játék a harez, hálátlan és dicső!
A lány fürdők vizét nem kedvelem;
Jó szennynek az. Csöcseléknek való,
Nem harez népnék; ám a vért lemossa
Hideg víz is.

MESEMBRIUS. De nem feleltél a harmadikra: nem találál szép asszonyt Rómában? De mit kérdek így? — megtalálnak öök, ha egyszer mutatod magad a forumon; a milyen daliás ifju vagy, azt kellene kérdenem: nem ragadtak-e még el Róma hölgyei?

MANLIUS. Ah Mesembrius vir, nem fogják a sast
Lépvesszővel.

MESEMBRIUS. Eredj, eredj! mért volnál te sas? Hiszen elpirultál, szemeid lesütöttek! Miért akarsz ily vén embert, mint én, rászedni? — Vagy megváltoztak volna Carinus árnyékában a római erkölesök, s mig eddigelé, ha a hat vesta-szüzből egy meghalt, helyét alig akadt valaki betölteni, most mind az ő papnéi lettek, kik azelőtt Aphroditeé voltak?

MANLIUS. Nem, ezt

Nem állítám, Mesembrius.

MESEMBRIUS. Tehát az ellenkezöt, — no ne tagadd. — Jeles kalandjaid voltak. Igen derék; öt-hat szerelmes hölgy vett egyszerre körül, szívét, életét rakva lábaidhoz; te kiválasztád közülök a legszebbet! Vagy nem tudtál választani, s megtartottad valamennyit? — Egyiknek esküdtél a holdra, másiknak a napra, s hiven megtartád esküdet mindegyiknek? — Igen derék, igen jeles. Ez az ifjuság öröme, Manlius. Én is ilyen voltam, mig ifju valék.

MANLIUS. Nem úgy, Mesembrius. A mit beszélsz,

Illik Rómára, nem reám. —

Én Manlius-családból eredekek

A melyben ismert ős szokás vala,
 Hogy férfi nem szerethetett soha
 Egy nőnél többet életében;
 De azt szerette ám hiven.
 Ha meghalt, gyászolá örökké;
 Ha megcsalá — megölte azt.
 S ha meggyalázták, boszút állá érte!

MESEMBRIUS. Szépen beszélsz, Manlius; de egy gyűrűt látok ujjadon ragyogni, a minő metszett követ nem szokott férfi viselni, ha csak nő ujjáról nem származott reá.

MANLIUS. Jól gondolád. E gyűrűt énnekem
 Hölgy küldte, és miattad viselem.

MESEMBRIUS. Miattam, Manlius? Nem értelek.

MANLIUS. Tegnapelőtt épen az alkony-örség
 Kezdetekor egy tisztos matróna
 A capitólium előtt várt reám;
 Vékony irat-tekereset nyujta át,
 Im e gyűrűvel atszoritva. Én
 Felbontám a tekereset, s olvasám:
 «Te egy leányt szeretsz, s az tégedet;
 A lánynak atyja legjobb barátod,
 Reájuk nagy veszély közelg.
 Ha tudni kívánsz többet, úgy siess,
 A pons Sacernél egy rabnőt találsz,
 Mutasd e gyűrűt, az hozzám vezet.»
 Alája írva: Egy nő, a ki téged
 Imád, és a kit te gyűlölsz! Ki az?

MESEMBRIUS. Szokatlan dolgokat beszélsz.

MANLIUS. Ki bir szivembe látni?

MESEMBRIUS. Mutasd e gyűrűt közelebből.

(Arcza mindinkább elsötétül a gyűrűt nézve Manlius kezén,
 végre eltaszítja azt magától.)

MANLIUS. Miért borul el arczod? Ismered tán?

MESEMBRIUS. Nem ismerném bár!

MANLIUS. Szólj, ki ő?

MESEMBRIUS. Kicsoda? — Egy utálatos kéjhölgy, kinek lehelletéből támad a döghalál Róma népeire, kinek létele folt a teremtés munkáján, kire annyi átkot szórt önnön édes apja, hogy ha az megfogamzanék rajta, nem teremne fű azon a földön, melyen az ő lábai járnak, és utálattal fordulna el tőle maga a könyörület is. (Utolsó szavai a leghevesebb zokogásban vesznek el.)

MANLIUS. Ki ő?

MESEMBRIUS. Glyceria!

MANLIUS. Leányod?!

MESEMBRIUS. Leánya-e a basilisk azon madárnak, mely őt fészkében kikölté?

MANLIUS. Ó téged ismeretlen véstől óv.

MESEMBRIUS. Nincs rám nézve több vész a világon, egyedül ő! — A mi a világnak a dögvész, a vihar, a verpad: az énnekem az ő neve.

MANLIUS. Ó téged védni kész.

MESEMBRIUS. Ne higj neki! Hazudik minden szava. Megcsalta atyját, megcsalja az isteneket. Képe oly ártatlan, mint az alvó kisdédé; ha szól, meg vagy büvölve; megront, elvarázsol. Kiforgat tenmagadból, átkozott varázslatokkal megtöri szived kérgét, hogy gyáva légy, mint egy korbácsolt rabszolga. — Most azzal izen, hogy engem és leányom, kit szeretsz, te általad megmentse. Hogyha ott leendsz előtte: rábeszél, hogy minket öl meg.

MANLIUS. Oh Mesembrius!

Mit vétett ő neked, hogy így beszélsz?

MESEMBRIUS. Mit vétett? Eltemetett, mielőtt meghaltam volna! Sárral keverte be ősz hajszálaimat! — Véremet lopta meg, hogy unók képeket fessen vele lenociniumok falaira.

MANLIUS. Téged az utálat ragad.

MESEMBRIUS. Miért ne ragadna? Nincs-e oka egy rómainak átkozódni, ha azt mondják neki a piacon: «Szállj le lovadról, mert leányod becsstelen?» Mehetek-e én Rómában valahova, a nélkül, hogy gyalázatomat ne lássam? Nincs-e az ő neve valamennyi Aevius és Mavius silány verszetében megénekelve? Nem látták-e őt az amphitheatrumban mint pantomimát egy tapsoló, ujjongó esőcselek előtt föllépni? — Nem jár-e ő fényes nappal ferelmes kíséretével együtt «üvegköntösbe», «ködruhába» öltözve? Nem engedé-e magát lefestetni, mint vulgivaga Vénus? S van-e egy orgia, egy bacchanál, melynek ne ő volna utálatos bálványa? — Oh Manlius, az rettenetes dolog, mikor az ember ősz hajakat visel, nem nézhetni emberek arczába, mindenütt azt hallani suttogva, azt olvasni le mások tekintetéből: «ime ez azon Mesembrius, kinek leánya Róma megrontója! — ime ez adott életet ama szörnyetegnek, ki mindennap ezer éhező kenyerét eszi meg, s ugyanannyi meggyilkolt vérért iszsza meg

rá! Oh Manlius, mondom neked, kerüld őt, mert hogyha egyszer összejössz vele, félek: hogy őt meggyilkolod.

MANLIUS. Asszonyt nem öltem én soha.

MESEMBRIUS. Emlékezzél szavaimra. — Ez a Megaera tégedet szeret: azt is jól tudja, hogy te mást szeretsz, hogy e más az ő testvére; mitsem tesz, ezek az elromlott inyü Messalinák még a vérben is válogatósak, közönséges vér nem ingerli már őket, testvérüké a legédesebb nekik.

MANLIUS. Őrizzed ajkadat baljóslatoktól!

MESEMBRIUS. Én érzem a mit mondok, Manlius!

MANLIUS. Te atya vagy, Mesembrius;
Fájdalmid értem, de nem osztom.

MESEMBRIUS. Leendsz férj, s akkor osztani fogod.

MANLIUS. Nálam ne keresd a gyűlöletet,
Haragodat egy alvónak beszéled,
Ki álmodik örömről, mig te itt
Harag-szóval háborítod az éjt.
Minden szavadból lelkemig csak egy
Bir hatni el, az: hogy ő enyim lesz.
Őt látom én most. Láttam éveken,
A perzsa harczmezők hosszú hevében,
A nyúfelhők között, a vértől áradó
Folyam tükrén: őt látom most is itt. —
S ádáz szavadból lelkemig csak egy hat,
Az: hogy enyim lesz ő.

MESEMBRIUS. Való tehát, hogy vak minden, szerelmes.

MANLIUS. S tedd hozzá, hogy rémlátó, a ki gyűlöl.

MESEMBRIUS. Adják az istenek, hogy úgy legyen; hogy egykor *azt* mondhassa a világ: ime Mesembrius, ez eltaszított leányod tiszta, mint Diána. Én meghajtanám előtte ősz fejem, és látna térden állni, mint bocsánatkérő fiút, ősz hatvanéves aggot. — Menjünk nyugodni. — — Az ég sötétje már leszállt, álmodjál reggelis sok szépeket: álmodjál szerelmedről, de ma ne szólj; ma vérszinű előttem a világ; holnap majd talán én is rózsaszinben látom. — — Jó éjt, jó éjt; a fáklákat fiúk. (Mind el, Manliust kivéve.)

HATODIK JELENÉS.

Manlius. Később Keresztyének, Glyceria, Sophronia, Eubias,
Lictorok.

MANLIUS (egyedül). Az én szemeimre még nem jön álom.
Oh én szerelmem! holnap enyim leendsz, s azontul nem

válunk el egymástól soha! Minő zaj közelg az úton? Egy csoport kóbor gyülevesz látszik közeledni, kiket fegyveres lictorok kísérnek. (Ezalatt elsötétül. Sophronia, Eubias, Keresztények Lictorok által kísérve keresztülvonulnak a színen, leghátul Glyceria.) Bizonyosan kóbor naplopók, kiket az ország határáról kísérnek ki. — De ki lehet e nő, ki a lictorok után megy? arcát nem vehetem ki a sötétség miatt. Most megáll. — Erre néz, mintha szólni akarna valamit. — Ne szólítsam-e meg? — Eh, mit tartozik reám. (Ezalatt a menet elvonul.)

HETEDIK JELENÉS.

Manlius, Aevius. Két szolga.

AEVIUS (Függönyös gyalog-palankinban húzva a két szolga által). Hej! hó! Jó ember, nem tudnád megmondani, melyik út vezet Rómába?

MANLIUS. A merre azon ménetet láttad eltűnni. . . .

De mintha Aevius hangját hallanám?

AEVIUS. Én vagyok; és te Manlius itt?

MANLIUS. Hát tégedet mióta hordat Carinus lecticában, mint egy úri hölgyet?

AEVIUS. Légy könyörülő, Manlius, és ne nevesd ki. Én a legszerencsétlenebb poeta vagyok a világon! Képzeld, tegnap délután meghallom, hogy Carinus parancsára egy csoport keresztyént fognak meglepni Tiber-torkolati gyűlhelyökön. Azonnal lovat béreltem ki, egy épen nekem való áldott paripát! Ily rendkívüli dicső eseményt nem lehet elszalasztanom, hogy azt Carinus mulatságára lyrámmal megénekeljem! — Ott ölésnek, szurokba mártásnak, keresztre feszítésnek, s más egyéb, költők számára megbecsülhetlen dolognak kelle történni. S ime lásd, mi esik rajtam? Ez úton összehoznak Egyiptom istenei egy átkozott szeretetreméltó Cacodæmonnal, ki ebben a kézi mennyországban vitette magát. A hölgy előbb kicsalta titkomat, azután lecsalt lovamról, junói csalfasággal meg-invitált engem, fellefogó Ixiont, hogy üljek mellé a gyalogszekérbe, s míg én egyik felől felkapaszkodtam, addig ő másfelől leszállott róla; felugrott az én paripámra, s miután az orrom alá nevetett, s azon tanácsot adta, hogy ha poeta vagyok, rendelkezem a pegazussal, elnyargalt az általam kijelölt úton, engem pedig itt hagyott: s míg ő szerencsésen eljutott a látvány helyére, én ezzel a

két öszvérrel úgy eltévedtem, hogy kénytelen vagyok visszafordulni Rómába.

MANLIUS (növekedő nyugtalansággal hallgatta a poéta beszédét). Ki volt ez a nő?

AEVIUS. Hát nem ismered gyaloghintáját, Manlius? — Ah! te bizonyára nagyon ujoncz lehetsz Rómában, ha még ezt sem ismered! — Ez a képzelhetetlen és leirhatatlan Glyceria gyaloghintája. Osiris veled! Ha Rómába jössz, meglátogass! (El a szolgálkkal.)

MANLIUS. Glyceria! — A fúriák korbácsa érte lelkemet. Iszonyú, a mit sejtek! (Zörget Mesembrius ajtaján.) Mesembrius, egy szóra jöjj elő!

MESEMBRIUS (kijön). Ej! mi türelmetlenek a szerelmesek! Imént távozám előled, s még messze a reggel.

MANLIUS. Szólj, hol leányod? hol Sophronia?
Szólj oh sietve!

MESEMBRIUS. Miért e sürgetés?
Még nem bírod, s már félted őt talán?
Egy titkot kell megtudnod s elfeledned,
Nem mint a vízhang, mely mindent kimond,
A mit hozzá beszélnek csacska szájjal;
De mint a mély kút, melybe kő esett,
Úgy vedd e titkot, mert halálos az:
Sophronia a láthatlan Istent imádók
Gyűlésit látogatja ily órában.

MANLIUS. Jól tudom!
Tegnap együtt valék vele.

MESEMBRIUS. Te is? —
Úgy most is ott találod őt, mert elment.

MANLIUS. Elment oda! úgy átok im az égre,
Mely látta ezt és nem szakadt le rá.

MESEMBRIUS. Arcod, szavad ijeszt.

MANLIUS. Leányod elrabolták!

MESEMBRIUS. Glyceria?

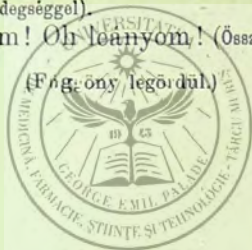
MANLIUS. Ő volt az — ő!

És én itt áltam s néztem mint vizik;
És e silány szív meg nem érezé,
Hogy őt vizik előttem e homályban.
Ti istenek! ne légyen rám több gondotok!
Ha a férjnek szeme láttára im
Halálra vitte a testvér a testvért.
Miért laktok ti akkor ott az égben:
Te Zeüsz! Ormuzd, Osiris, Zebaoth!

Vagy a mi néven a buták neveznek;
 Kik élő lénynek nevezik az ürt!
 Rosz szellemek a földnek urai,
 S a sors egy láthatatlan átok, semmi más!
 De én se legyek jobb. —
 Te vén ember, ki szótlan állsz előttem,
 Majd, hogyha megjövend szavad, keresd elő
 Legsujtóbb átkaid; én addig önmagam
 Leendek átok. — És mostan kerüljön,
 Kire az élet s boldogság mosolyg;
 Ne jöjjön szembe rám ártatlan gyermek,
 Sem tisztos agg, fehér, megöszült hajjal,
 Szelid matróna, viruló leány,
 Mert jobb leendne találkozniok
 Hyrcániának böszült tigrisével,
 Melynek nőstényét nyíllal ellövék:
 Mint én velem. Oh szánj, Mesembrius! (Elrohan.)

MESEMBRIUS (merov hidegséggel)

Leányom! Oh leányom! (Összerogy.)

MÁSODIK FELVONÁS.

Börtön.

ELSŐ JELENÉS.

Sophronia. Később Glyceria.

SOPHRONIA (térden állva imádkozik).

GLYCERIA (bő palástban, melynek szegletei hosszasan lenyulnak arany makkokkal, hajfűrteit kettős szalag szorítja össze, arcát lefüggő arany fátyol fedi.)

SOPHRONIA (meglátva őt, felrezen).

Mit kívánsz tőlem, római nő?

GLYCERIA (felveti fátyolát).

SOPHRONIA (előbb visszarezen, aztán mosolyogva lép elő, nyújtan).

Testvérem, Glyceria!

GLYCERIA. Ne nyujtsd kezéd, ne tárd elém karod;
Az első perc, melyben rám ismerél,
Mutatta, hogy tőlem irtózni kell.
Négy éve annak, hogy nem láttuk egymást,
S négy évig annyi átkot hallhatál
Fejemre szállni, és oly tiszteltreméltó
Ajkakról, hogy nem ok nélkül remegsz,
Midőn arczomba látsz.

SOPHRONIA. Én tégedet

Nem szüntelek meg szeretni soha.

GLYCERIA. Az új hit téged szeretni tanít
Még ellenséged' is. Óh engemet
A sors tanított feledni azt is,
A kit szerettem. Ámde jól van így;
Most nincs idő hosszas panaszs-zavakra.
Titokban megtudám,
Hogy holnap a circus látványai
Keresztyén vértanúk kinszenvedéseivel
Lesznek felékesítve.

SOPHRONIA (áhitattal). Légyen úgy!

Ha Isten úgy akarja, légyen úgy!

GLYCERIA. Az égre nem! Kétszer kívántalak
Megmenteni, mindig későn jövök;

Most jól siettem. Oltsd fel fátyolom.

(Övét és fátyolát ráadja.)

Künn megbizott rabszolga vár reád
Nyergelt lovakkal, utad ismeri,
Ez éjjel még atyád és kedvesed
Karjában lész. (Félre.) Óh mért nem mondhatom:
Az én atyám és az én kedvesem?

SOPHRONIA. S magad?

GLYCERIA. Helyetted itt leszek, s ha kell
Látványt a népnek holnap én adok.

SOPHRONIA. Soha! Soha!

GLYCERIA. Miért ne úgy?

Téged szeretnek, kik gyűlölnék engem.
Kettőnk közül, ha egynek veszni kell,
Miért vesznél te el, miért ne én?
Halálod őket kétségbe ejtené,
Halálomat megáldanák.

SOPHRONIA (nyugalommal). Te voltál
Azon nő, ki elfogatásom éjjelén
Menekvésül ajánlottad lovad?

GLYCERIA. Mért kérted ezt?

SOPHRONIA. Emlékezel: mit válaszoltam akkor?

GLYCERIA. Hogy egy keresztyénnek közelgető
Veszély előtt eljutni nem szabad.

SOPHRONIA. Azóta sok alakban láttam a halált,
S ezt mondom újra: a halál
Nem kín azoknak, a kik ismerik,
Minő öröm vár a halál után.

GLYCERIA. S azok, kik itt maradnak?

SOPHRONIA (magasztosan). Egykor ők
A túlvilágon meglátandnak engem.

GLYCERIA. Hová őket a bánat fogja üzni.
Óh hallgass rám testvér, szelid leány!
Teérted most két lény imádkozik,
Ki engem átkoz. Engedj engemet
Halni helyetted; engedj elfeledve
Elmúlni, senkitől meg nem siratva
És meg nem áldva, vissza nem ohajtva.
Hadd érje ősz apádat két örömhír egy nap:
Egy a te élted, más az én halálom.

SOPHRONIA. Nem ily keserű szívnek való a halál.

GLYCERIA. Hiszed, hogy nem vagyok elég erős,
Szemébe nézni annak?

SOPHRONIA (ihlettel).

A halál

Új élet annak, a ki lát, — örök
Sötétség annak, a ki nem hisz.

GLYCERIA.

Boruljon én reám ezen sötétség,
Nem óhajtok én újra élni. — Akarok
Elmúlva lenni, csendes sír alatt,
A melyet senki meg nem látogat,
Elmúlva, elfeledve.

SOPHRONIA

(szelíden Glyceria kezét megfogva). Óh Glyceria!
Miért kelle szép nyájas arczaidnak
Ilyen sötétté lenni?

GLYCERIA.

Úgy-e bár?

Egykor nem volt kettőnk között különbség:
Lelkem oly fényes, arczom oly derült
Vala, miként tiéd. Oly egyezőök
Valának indulataink, hogy még
Szerelmünk tárgya is egy férfi volt,
S egymás előtt nem titkolók el azt;
S megegyezénk, hogy a kihez hajol ő,
A másik boldogan lemond.

SOPHRONIA.

Bár tégedet választott volna ő.

GLYCERIA.

Fatum van én velem! Titkos kezek
Vaditják el az ember életét.
Ki hát az, a ki lelkeikről számol?
A férj, kihez nőül menék,
S kiért Mesembrius megátkozott,
Egy nyomorult rabszolga volt;
Ki akkor jött, midőn még szivemen
Új volt a seb, mit Manlius ütött;
Es akkor egy rejtélyes iratot
Mutatott: elhitetve velem,
Mikép Mesembrius is részese
A pártnak, mely Carinus ellen suttog,
S mely, hogy ne suttogjon, eltemetik; —
És én nőül menék e férfihoz.

SOPHRONIA.

Te elvetéd magad, hogy általa
Atyámat mentsd meg. Ő nem tudta ezt,
S téged megátkozott.

GLYCERIA.

Éreztem azt!

E gyáva, szolgálalkü férj rövid
Időn elveszté önfejét, mivel
Carinusnak meg kelle látni engem:
E pillanat a férj halála volt.

E perctől kezdve életem örök harc,
 Csáb és hizelgés fegyverem, mivel
 Mesembriusnak ősz hajszálait
 Védelmezém. A hányan vannak itt,
 Mind ellenségei néki. Gyűlölik
 Az udvaroncok, mert félnek szavától;
 Carinus, mert nem hizeleg neki;
 A nép: mivel gazdag, — s minden bűnös
 Őt gyűlöli, miért ő is nem az?
 Óh mert oda jutánk, hogy Rómában az erény
 Összeesküvés a vétek ellen.
 Egész Rómát hódítám ő miatta,
 A consuloktól a plebejusig;
 Voltam Carinus orgiáiban,
 S türtem a népsöpredék tapsait.

SOPHRONIA. S ő tégedet azért megátkozott.

GLYCERIA. És ő neki akkor igaza volt.

Ne tudja ő ezt meg soha;

Mert ha megtudná, hogy mi áron él?

Képes volna megölni önmagát.

De ám siess. Az óra közelít.

Őrt váltanak. Addig te messze menj.

Ne szólj. — Magadat meg kell mentened.

Jó lesz az így. Lám a te Istened

A szeretetnek Istene. Szerelmedért

Mentsd meg magad. Mert hogy ha tenmagad

Megáldozandod Istenednek, esküszöm,

Hogy én megáldozandom az enyimnek

Rómát, s megátkozom őt úgy,

Hogy a jövő századok

Csak rongyait fogják találni meg

Királyi biborának.

SOPHRONIA (átkarolja s csókolni akarja testvérét).

GLYCERIA. Nem. Ne csókolj engem.

Baljóslat engem érintni ajkaiddal.

SOPHRONIA (megcsókolja őt).

Ha van menekvés, együtt érvük azt;

S ha veszni kell, együtt elveszhetünk.

A boldog éltet megosztom veled,

Avagy megosztom a boldog halált.

Előbbiek, Aevius, Prætorianók.

GLYCERIA (észrevéve Aeviust). Ah! el vagyunk árulva! Miért hagyál oly soká beszélni? (Testével testvérét akarja eltakarni, s dühösen néz Aeviusra.) Miért jövel e helyre, nyomorult tányérnyaló? Eltévedtél: ez börtön, nem borünnep.

AEVIUS. Ez arany-kalitka, melyben egy galamb helyett kettőt találok.

GLYCERIA. Rakd verseidbe izetlen tréfádat, de ne közöld velem. Eredj tova!

AEVIUS. Ha együtt akarsz jönni, szívesen; de most Carinus intéséből jövök ide.

GLYCERIA (testvérehez sűgva). El ne áruld, hogy ki vagy, mert akkor Mesembrius is veszve van. (A Prætorianokhoz fordul, büszke, fenyegető arczsal). Vakmerők! — Ismertek engem? Én vagyok a rettenetes Glyceria, ki tüzesőt hozok reátok, midőn táboroztok, ki megárasztom elöttetek a folyamokat, s telet bocsájtok nyár derekán hűd soraitokra, hogy elhulltok miatta, mint az őszi légy! — Nem emlékeztek már Triviusra, kit haragomban vadkanna változtaték, s csak akkor adtam vissza emberi alakját, midőn az ebek által már széttépetett? Láttátok palotám előtt azokat a testszín kőszobrokat, melyek kapuin homlokzatát tartják, s mikről úgy tetszik minden azon menőnek, mintha szemekkel folyvást utána néznének? azok ellenem lázadt rabnők voltak, kiket egy lehelletemmel kövé változtaték. — Akarjátok-e, hogy e falakhoz, mint kőszobrokat állítsalak? Vagy vadállatokká tegyelek, kik holnap a circusban össze fogják egymást marni? Melyitek meri felemelni kezét? melyitek bátor utamba állani?

PRÆTORIÁNOK (ijedten földre húzódnak).

GLYCERIA (megfogja Sophronia kezét s vezeti kifelé).

AEVIUS (újtát állja). Mennyei szépségű asszony! Fölösleges dolog lenne e fiukat barmokká változtatnod, de bár változtathatnád kövé az én szívemet, hogy ne érezne irántad! — Most pedig engedd meg, hogy e keresztyén hölgyet Carinus színe elé vezessem. Fejem és szívem szolgálatodra áll: de kezemmel és lábaimmal Carinus parancsol.

GLYCERIA (Sophroniához) Carinus elé! Most már nagyobb irtózat vár reád, mint a halál. De légy erős! azon tüsző alá, melylyel körül öveztelek, egy éles tör van elrejtve. Római nő vagy. Nem kell többet mondanom. (Elsiet. — Mind eltávoznak.)

(Függöny legördül.)

VÁLTOZÁS.

Carinus terme, oszloppozatos római épület.

HARMADIK JELENÉS.

Carinus, Aevius, Galga, Flavius, Pompejanus, Rabszolgák,
Hetarák, Hárfások, Hystriók.

CARINUS (triclíniumán fekszik, hanyagul eldülve, arczár nagy, vörös szeplők ;
egy hatera pávafarkkal legyezgeti.)

Mióta oltárt építtetetek

Számomra, én is oly útott vagyok,

Miként az Ápis isten.

Irtóztató sors az isteneké!

Unalmas élet így örökké élni.

Tehetetlen mindenhatóságban!

Mi az, mit el ne érjek, hogyha kell?

Erdő támad ma a kopár síkon,

Ha nékem arny kell; másnap tó lesz ott,

Melyen hajóhadak esataja foly,

S harmadnap borral, mézzel vagy vérrel telik

Mit használ az nekem, [meg.

Ha egy borra vált tengertől se jó láng

Erembe, s Hybla minden méze sem

Adhatja meg, hogy érezzem, mi édes?

A csók, mit a szüz ajkáról rabolva,

Letépni kell, ép úgy nem édes,

Miként az, melyre önként,

Bérelt mosolylyal nyújtja ajkát a hetæra.

A vér sem ingerel már engemet;

Mi boldogok voltak elődeim:

Dicső Néro, Tiber, Caligula.

Voltak testvéreik, szülők,

Kiket megölhetének!

(Kivül Mesembrius hangja hallik.)

«Bocsássatok be, szólnom kell vele.»

GALGA (kűnn). Carinus alszik.

MESEMBRIUS (kűnn).

Negyedszer jöttem már ide.

Egyszer azt mondd alszik, másszor fürdik.
Harmadszor vacsorál. Nekem beszélni kell.

GALGA (kőnn). Most nem lehet. (Bejő.) Elűztem őt.

CARINUS. Hős tett volt tőled ez, Galga. Érdemedért,
Ki oly jól őrzöd ajtóm, im ezennel
Megteszlek Róma cancelláriusává.

AEVIUS. Dicső Carinus! Galga csak egy embert üzött el
ajtódtól, én egész legiókat üzök el tőled verseimmel: az
unalom legióit, s számomra jutalom nem terem?

CARINUS. Tenéked, Aevius, templomot emeltetek,
Hol minden költő legelső zsengeit
A te oltárodon rakandja le.

AEVIUS. Köszönöm óh Carinus a templomot, és a zsen-
géket, miket kezdő poéták irnak, de hát a tusculanum?

CARIUS. Teljesíted-e a feltételeket? Tudod minő feltét
alatt ígértem azt?

AEVIUS. Tudom, Carinus, hogy ha szivedet megtanítom
e szóra: «szerelem». Nem rajtad múlik, hogy nem tudsz
szeretni, de nem volt, kit szeress, ki méltó legyen e szóra.
Ám egy kincset leltem számodra én. — Egy keresztyén
szűz, ki nemrég elfogatva parancsodra többi társaival
együtt az oroszánok vermőbe záratott, és ime lássad, a
kiéhezett fenevadak megszelídültek e hajadon tekintetétől,
s hódolattal simultak lábaihoz, kezeit nyalogatva. A spo-
liárium öre akkor kihozata a leányt az oroszánok közül,
s átadá őt a legvadabb illyr legioniáriusok élvezetének. És
ime, lássad, mit tett? Egy óra mulva mindazon katonák
térden állva láttatának körülötte, a mint bűbajos beszédét
halgatva, ihlett buzgalommal lesték ajkai mozdulását,
kezeit könyeikkel nedvesíték, s midőn a tribunok el akar-
ták ragadni a leányt, ellenök szegültek, s az utolsó em-
berig lehagyták magukat aprítani érte.

CARINUS (érdekelten). Hozasd elem e lyánt.

AEVIUS. Már elhoztam őt. (Kimegy).

NEGYEDIK JELENÉS.

Előbbiek. Sophronia.

AEVIUS (oldalt kimegy, s visszatér Sophroniával).

SOPHRONIA (elborzadva áll meg, az orgia közepett magában).

Minő látvány! minő átkos hely ez?

A börtönök véres kímühelye,

A bős oroszánok kalitjai

- Nem adnak ily szörnyű tekintetet!
Szivem elborzadoz. Isten segits!
- CARINUS. Aevius! életedben legelőször
Történt veied, hogy nem hazudtál.
E hölgy a nap! (Sophroniához.) Dicső királyné!
- SOPHRONIA. Rabnő vagyok uram, alázatos;
Királyné az, ki égben idvezült.
- CARINUS. Istennő vagy, ha mondom! Cypruson,
Vagy Paphos ligetein oltárod áll.
- SOPHRONIA. Az oltár Istené, uram; én nő vagyok.
- CARINUS. Neved nem Aphrodite vagy Cythére?
- SOPHRONIA. Nevem türelem és alázat.
- CARINUS. Én mondom azt, királynő, istennő vagy;
E földön én uralkodom,
S rajtam uralkodik szemed.
Tudsz-e szeretni?
- SOPHRONIA (malasztal) Istent csupán.
- CARINUS. Ugy engemet szeress, én az vagyok.
- SOPHRONIA. (nyugalommal) Por vagy, miként az, melyre hágsz;
Por vagy és nem különb azon földnél,
A melybe elfognak temetni.
- CARINUS. Ki tanítja így szólni tégedet?
- SOPHRONIA. Az, a ki a vihart tanítja szólni.
- CARINUS. Rosz szellem szállt beled, hogy mást beszélj,
Mint a mit érzesz. Hallgass énreám:
Enyim a föld, és a mi rajta van.
A mit csak ember szive megkíván,
Megadhatom, mert az mind az enyim;
Légy istennőm, és én számodra le-
Hozom magát a mennyet csillagostul,
S uralkodol széles világokon.
- SOPHRONIA. Féreg-dicsőség, a miben ragyogsz;
Álom csupán, mit éltednek nevez'sz.
Ma élsz, és holnap eltünöl,
És senki sem szól rólad, hogy ki voltál?
- CARINUS. Ne mondd! Megemlegetnek engem!
Gondoskodám eléggé arról én,
Hogy sirjon az, ki rám emlékezik.
- SOPHRONIA. Tébolyodott dicsvágy! a máglya és a vérpad
Téged emészt meg, és áldozatid
Teszi halhatlanokká.
- CARINUS. Látni fogjuk,
Ki fárad el? Én ölni, vagy

Meghalni ök?

Ha a zsidók népének Istene

Együtt óhajtja látni híveit,

Én összegyűjtöm, és felküldöm hozzá.

SOPHRONIA. Ugy szólsz, miként Carinus, magadhoz
Méltón.

CARINUS. Ne hidd, szelid vagyok, miként

A nyári éj. Azzá tehetsz, a mi

A nyári hajnal, mely éltetve kél.

Ha vérontó valék: azért tevém,

Mert csak gyűlölni tanítanak eddig;

Taníts szeretni, és áldó leszek.

SOPHRONIA. Szerelmet én hozzád nem érezek;

Én el vagyok jegyezve.

CARINUS (dühkitöréssel).

Ez halál volt!

Halálítélet, a melyet kimondál.

Ki eljegyzett magának tégedet,

Ha volna élte annyi, mint a fűszál,

Mint a kaszált fű, úgy leomlanék mind.

SOPHRONIA. Kit én jegyeztem el magamnak, azt te

Kezeddel el nem éred. Mennyben van,

És Isten az, ki néked megbocsát.

CARINUS. Gúnyt üzesz-e velem? Mely isten az,

Ki téged innen megment, hogyha én

Azt mondom, vészni fogsz?

SOPHRONIA.

Magad.

Midőn megölsz, akkor szabadítasz meg.

És kínpadod, és máglyáid tüze

Nem rémit engem. Égbe visznek ök.

CARINUS. Nem kínpadon, nem máglyatűzben vész'sz,

Hanem szerelmi édes ölelésben.

És a mi égtől lelked elrabolja,

Nem börtön, nem halál: hanem szerel'm;

És a mi lelked összeégeti,

Nem máglyaláng, hanem Carinus esókja.

SOPHRONIA. Irtózat! ah inkább százszor halált!

Küldj rám halált én Istenem! Halalt,

Mely elragadjon innen.

(Övébe nyúl s a tört észreveszi.) Ah e tör!

Nem küldve jött-e ez kezembe?

A túlvilágnak kulcsa ez. — De hát

Nem bűn-e az önkéz-adta halál?

Szabad-e annak üdvezülni, a ki

Kezét öngyilkosul emelte fel?
Nem bolyg-e annak szelleme időtlen
Örökvalóságig ég s föld között?

CARINUS. Leány, határozz! két út áll előtted:
Szerel'm rózsáit termi egy, a más
Szerel'm töviseit: válaszs közülök!

SOPHRONIA. Azt mondta ő: római nő vagy! Az vagyok.
Hitem megtiltja azt, mit büszkeségem
Megtenni kész. Keresztyén nő vagyok;
De római nő is vagyok.
Kinek drágább a becs, miként az üdv.

(A törrel hirtelen átszúrja keblét.)

Választottam! Bocsáss meg Istenem!

(Összeomlik, meghal.)

CARINUS (fájdalommal). Mit tevé? inkább a napba látnám
Döfve e tört, mint szép szivedbe. Vége!

(Mellé borul.)

Ki tudja, merre szállt! Nem láttok-e
Körül az égen hófelhő felhőt? (Átkarolva.)
Jöszte vissza.

AEVIUS. Uram! e nő halott.

CARINUS. Tudom. — de még se mondd.

AEVIUS. E nőnek atyja, bátyja, rokona
Lehet, s keresni fogják nálad őt.

CARINUS. Keressék égben.

AEVIUS. S rajtad boszút állnak.

CARINUS. Való! ha meghalt ő, minék
Maradjon egy, ki tán e tör hegyét
Saját szívem felé fordítsa majd.
Ki kell fürkészni, hogy ki volt e nő,
S ha élnek, merre élnek rokoni?
Takarjátok be arcját a halottnak.
E vér hogy éget! Égető szerelmet
Kerestem, és hulló véréát adá.

(Függöny legördül.)

HARMADIK FELVONÁS.

Forum.

I. JELENÉS.

Mesembrius, Flavius, Pompejanus. Később Patricius ifju. Később Quaterquartus.

FLAVIUS. Az öreg Mesembrius itt? vajjon mi hozhatta őt Rómába?

POMPEJANUS. Nem képzelem; de nagy dolognak kellett vele történni, mert mindenkire ráismer.

MESEMBRIUS (mankóján biczegve). Köszöntlek benneteket, derek barátim. (Félre.) Vajjon nem tudnak-e valamit leányom felől?

FLAVIUS. Ah! derek szenátor, miért hogy oly ritkán látatod magadat Rómában?

MESEMBRIUS. Öreg vagyok már és beteges, jó Flavius. Lábaim alig mozognak. Rád nem ismerek, ha nem szólsz.

POMPEJANUS. Miért is nem lakol közöttünk Rómában?

MESEMBRIUS. Látnád csak azokat a szép káposztafejeket, miket kertemben termeszték, nem hívnál Rómába. Nem érdekel már engem egyéb, mint baraczk-oltványaim.

EGY PATRICIUS IFJU (jó oldalt, Flaviusnak sűgva). Carinus e perczben leköszönt a tanács előtt Diocletían javára. A hadsereg Diocletiónt Rómába akarja hozni.

MESEMBRIUS (meghallva a suttogást). Mint mondál? Carinus leköszönt? — Diocletían jő Rómába? Éljen! éljen!

POMPEJANUS. Te ismered Diocletiónt? Minő ember? szólj, beszélj!

MESEMBRIUS. Minő ember? egy hős, egy római! ki alatt újra fognak kezdődni Róma arany évei! A dicső korszak, midőn Róma a félvilággal küzdött, Diocles folytatni fogja azokat. Mi mindnyájan ottleszünk. Magam is lóra ülök; nem vagyok még oly vén, hogy a csatatéren meg ne halhassak.

FLAVIUS (Pompejanushoz). Nézd, nézd az öreget, mint forgatja mankóját, s hogy tombol, előre-hátra, mintha elfelejtették volna lábai a köszvényt. Hangja sem reszket.

QUATERQUARTUS (jő a capitoliium felől).

MESEMBRIUS. Ah! a derék Quaterquartus jó; a capitoliumból jössz, ugy-e bár? nos? mi hír?

QUATERQUARTUS. Megjövendöltem. A tanács nem fogadja el Carinus lemondását, s kényszeríté őt polczát újra elfoglalni.

(Keresztül megy.)

MESEMBRIUS (sziszegve rogyik egyszerre mankójára). Jaj, lábaim! oh a köszvény mindkét térdemben! — Mit is beszéltem én bolondos öreg? — Én lóra ülni? báresak a zselyeszékben tudjak megülni! Ilyen bolond az öreg ember! — Hogy mennék én a harcza, mikor oly rosszul látok, hogy az ellenséget meg nem tudom különböztetni a jóbaráttól? (Quaterquartusra czélozva.) Nevessetek ki, jó barátim, nevessetek ki az ilyen hóbortos öreg embert! Oh lábaim!

MIND (nevetve eltávoznak).

VÁLTOZÁS.

Glyceria hálóterme.

II. JELENÉS.

Manlius. Matróna. Később Glyceria.

MATRÓNA (vezeti Manliust, kinek szeme be van kötve, levoszi szeméről a köte-
léket).

Helyen vagyunk, uram.

MANLIUS (széttéekintve). Ez Glyceria terme?

MATRÓNA. Egyedül hagylak, uram. (El.)

GLYCERIA (háttal megjelenik fehér ruhában, melynek redői nyakig s kezefejéig
érnek).

Manlius Sinister.

MANLIUS (magában tusakodva). Mi ez? Ez öltözet
Nem a szerelmi kalandok pongyolája,
Ez arcz vonásain nagy bánat ül,
Mely a szépség rozsdája. Oh hisz ez
Mind ártás. Kiszámított fogás;
E nő nem arczvonásait szoká
Kendőzni, ámde lelkét és szivét. —
Kezemben kardom markolatja van,
De így nem ölhetem meg őt, nem ily
Busongó arczczal, mélán, szomorún;
Bevárom a pillantatot, midőn
Szerelmi édes kéjről fog beszélni,
Hogy a legelső epedő mosolynál
Vágjam ketté utálatos szivét.

GLYCERIA. Későn jövel, oh Manlius. — Mért kelle késned?

MANLIUS (hízélgés alá rejtett bosszúval).

Hát a szerel'm olyan gyümölcs, a mely
Elérik, ha sokáig áll?

GLYCERIA (megütöközve). Sinister?

Mi lelt, hogy most szerelmet emlegetsz?

MANLIUS. És nem azért hivatnál volna tán,
Hogy boldogságról, édes méla kéjről
Suttogva szóljunk egymáshoz?

GLYCERIA. Valaha

Orültém volna ily szavadnak, ámde most
Irtózat fogja el reá valómat. Nődre gondolj.

MANLIUS. Nem mondta azt neked még senki sem,
Hogy a ki itten büvkörödbe ért,
Az elfelejt minden nőt, a kiért
Valaha szive dobbant?

GLYCERIA. Azt is el,
Ki most meghalva fekszik?

MANLIUS (ijedve). Sophronia!

(Elnémul, hátratántorog.)

GLYCERIA. Halld, Manlius Sinister: énnekem
Álomlátásaim megjósolák,
Hogy engemet te meggyilkolni jösz.
Nem fog nekem az fájni, Manlius;
De fájni fog, hogy engemet hiszesz
Testvérem gyilkosának, a ki nőd volt.

MANLIUS (elfogult keservvel).

Szólj, mint ölték meg őt? Vadállatok
Szaggatták széllel gyenge természetét?
Lángok között égettek össze őt?
Beszélj, hetera! Én majd hallgatom.
Beszélj el hosszan, mint kínzák halálra?

GLYCERIA. Nem vitték őt a kámpadra, hanem
Carinus orgiaiba.

MANLIUS (felordít kétségbeesetten). Ah, e szó megöl!

(Eltakarja arcát kezével, s aztán nyugodtan).

Folytasd, ne hagyj ki semmit is;
Rajzold előttem a gyalázatot:
Mint gázolák az undok sárba azt, mi
Nekem imádat és öröm volt?

GLYCERIA. Ezt nem tehettek. Egy római hölgy,
Ki ruhát cserélve megszabadítani
Kivánta, a midőn e terven érték,
Egy tört adott nődek, s e törrel ő
Meggyilkolá magát.

MANLIUS (tördre hull). Legyen megáldva e nő, bár ki volt;
És légyen áldott a tör, mely megölte őt.

GLYCERIA. De a veszélynek még itt vége nincs.
Carinus lelkét egy eszme háborítja;
Ha e nő im meg tudott halni így:
Azon nő férje mint fog tudni ölni?
Névét nem tudja senki nődek, ámde
Holnap ki fogják tenni holt tetemeit,

S ha jó, ki megsiratja őt, az veszve van.
Mesembrius nincs-e Rómába' most?

MANLIUS. Távol van ő. Hirül adom neki.
E hír megássa sirját, jól tudom.

GLYCERIA. És azután magad,
Midőn meglátod e hült tetemet,
Legyen szived kemény, oh Manlius!
Szemedbe köny, ajkadra szó ne jöjjön.
Ha kérdik, mondd: hogy őt nem ismeréd;
Mert szived árulója lesz fejednek.

MANLIUS. Én mondjam azt, hogy őt nem ismerem?
Ne tudjak sirni, a midőn halottan
Elöttem fekszik? Nem láttam soha?

GLYCERIA. Vagy azt hiszed, hogy élve hagyhat egy férjt
Carinus, a kinek nejét halálra
Üldözte?

MANLIUS. Igazat beszélsz; hát Manlius
Tettetni fog. Behúzza körmeit,
És eltagadja lelket; lesz kutya,
Mely csúszva mász, és meghunyászkodik.
Köszönöm e jó tanácsot neked.

GLYCERIA. És most végezd szándékoadat, s hogy én is
Köszönjek neked valamit: ölj meg engem.

MANLIUS. Miért ölnék én meg tégedet?

GLYCERIA. Mivel gyűlölsz.

MANLIUS. Hetera vagy.

GLYCERIA. Higyj annak, és töröld a foltot el,
Melyet Mesembrius nevére ejték.

MANLIUS (keserű gunyorral.) Te nem látod többé hős Manliust,
A ki Mesembrius nevére büszke;
Hizelgve csúszó féreg lett belőlem;
Fogd pártomat Carinusnál te szép hetera.
Engedj bibor-palástodba fogódnom,
Hogy könnyebben csúszhassak térdemen.
Fogadj el férjül, hogy mint nőmet én
A főuraknak eladhassalak,
S bündij fejébe várjam a jutalmat
S viseljem a gyalázatot, miként
Babért e homlokon.

GLYCERIA. Oh Manlius!
Ez arcot tartsd a nép számára fel.
Inkább dühöngve, véres iszonyún,
Böszült haraggal lássalak előttem,

Nem félek tőled úgy, mint e gyalázat
 Színével arczodon. Oh légy nekem
 Még egyszer Manlius, oly büszke, oly dicső!
 Méltó haraggal telve ellenem
 Lássam szikrázni e szép szemeket,
 S aztán ne lássak többet semmit én.

MANLIUS (odalép, megfogja kezét).

Nézz hát reám: még most Manlius ez.
 Tudom, hogy engemet nagyon szeretted;
 Tudom, hogy minden bűnöd a szerelm.
 Szivedben nem volt bűnös indulat;
 Gonoszabb látszat, mint minő való,
 Melyet a hír nagyítva horda szét.
 Te menteni magadat nem fogod,
 Mivel Mesembrius leánya vagy;
 De egyre mégis kell, hogy itt felelj:
 Ki volt az, a ki nőmet szabadítani
 Börtönbe szállt? Ki adta át a tört,
 Mely tisztaságát megmenté a szennytől?
 Ne halljad e nevet soha.

GLYCERIA.

MANLIUS.

Már mondva van;
 S ha tenger volna, a mit vétkezett
 Ez asszony, megbocsátva lenne az;
 E csókot adta át neki, Manlius küldi azt,
 Menyasszonyának szánt első csókja ez:
 Oly tiszta, oly szent, mint az égi harmat.

GLYCERIA (tördre roskad előtte).

MANLIUS (megcsókolja homlokát).

És most utolszor láttad Manliust;
 Rejtsd el magad, hogy többé meg ne láss.
 Mert a ki ezután lesz Manlius,
 Annak neve utálat, megvetés, (El.)

GLYCERIA (felemelkedik).

E csók bezárta a világot,
 A mely mögöttem elmarad. Elöttem
 Egy új világ derül, hideg, de tiszta.
 Cybele oltárához bujdosom,
 S bevárom ott, míg eljövend a nap,
 Midőn megérik minden átok, a mely
 A fertő Róma ellen összegyűlt,
 És fergetegként fog leomlani.

(Függöny legördül.)

NEGYEDIK FELVONÁS.

Carinus tereme.

ELSŐ JELENÉS.

Személyek mint a második felvonásban, és Manlius.

MANLIUS (hosszú, selyem virágos öltözetben, fűtös hajjal, bokáin lábköszön-tyük, arcán épen olyan szeplők, mint Carinusén. Carinus elé járul, meghajtja magát).

CARINUS. Már tíz napja, hogy megérkezel Rómába, s csak most jössz elém?

MANLIUS (édes hangon). Oh dicső Carinus! Tízszor valék előcsarnokodban, hogy izeneteimet átadjam; mindannyiszor megtudám, hogy istenektől irigylet gyönyöreidet élvezed, és én nem tartozom azon durva hadiak közé, kik clypeusostul rohannak be fontosnak hitt izeneteikkel, s elrabolják soha vissza nem adható örömeid perzeit.

CARINUS. Jó. Te derék ember vagy. Tehát mi hirt hozál Persiából?

MANLIUS. Nincs élet másutt, oh Carinus, csak ott, a hol te vagy; a föld minden országa csak ellentétnek való Rómához. Nem untatlak a harcok unalmas elbeszélésével. A harc csak arra jó, hogy fogyjon a zúgolódó nép! — Miért zavarjam azzal kedélyedet?

CARINUS. Helyesen! beszélj egyébről.

MANLIUS. Szolgálatodra álljanak tapasztalásaim. India tengereiben egy esigát fedeztek fel, mely magát vékony pókfonálnyi szálakon köti a sziklákhoz. E fonalokból ott kelmét készítenek, mik fényesebbek a chinai selyemnél, s minőket ott csak a fejedelmek viselnek; im, egy fátyolt hoztam számodra ebből. — (Félre.) Ez Sophronia menyasszony-fátyolának volt szánva.

MIND (csodálkozva nézik az átnyújtott fátyolt).

CARINUS. Gyönyörű fátyol! Én téged senátorrá nevezlek ki.

AEVIUS (csufondárosan). Manlius, hol tettél szert e szeplőkre arczodon?

MANLIUS. Barbár vagy, Aevius. E szeplők festve vannak

arczomon. Ez magas divat, melyet persa udvaroknál tanultam el.

CARINUS (mohón). S szokás volna ott szeplőket viselni?

MANLIUS. Csak az előkelőknél. Ez nemes megkülönböztetés a köznéptől. Hanem persze, hogy ezt felfogni neme-sebb izlés kell, mint a tied, Aevius. Az üres, unalmas sima kép, mint a tiéd, melyre ha az ember ránéz, elfárad: az a plebejusok szépsége. Apolló szeplős arcot viselt.

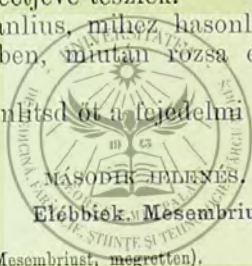
MIND. Ah!

MANLIUS. Én újra azt mondom, hogy Apolló arca szeplős! Mert Apolló képe a nap; és a nap nincsen-e foltokkal tele? Hát a csillagok nem az ég szeplői-e? valamint a szeplők nem csillagzatok-e az arczon?

CARINUS (dühösen). És ti haszontalan hizelgők, el akartátok hitetni velem, hogy arczom nem szeplős. Ezentúl egész Rómában mindenki szeplőt viseljen arczán! Manlius! én téged Róma praefectjévé teszek.

AEVIUS. Oh Manlius, mihez hasonlitsam már ezentúl Carinust verseimben, miután rózsza és lilium megszűnt szépség lenni?

MANLIUS. Hasonlítsd őt a fejedelmi párduczhoz.

Előbbiek. Mesembrius.

MANLIUS (meglátja Mesembriust, megretten).

Mi ez? Mesembrius e palotában itt?

Hát hirnökömmel nem találkozott?

Ez árulója lesz magának és nekem.

MESEMBRIUS (meglátja Manliust, büszkén végig bámulja).

Hát Manlius e histrio!

MANLIUS (súgva).

Mesembrius!

Egy szóra kérlek.

MESEMBRIUS (büszkén elfordul). Nem tudom, ki vagy?

(Carinus elé megy.)

Carinus, im hozzád panaszra jöttem,
Vagy hogyha jobban hangzik füleidnek,
Kegyelmet kérni. Egy leányom volt,
Szemem fénye, vénségem gyámola;
Idegen hitre térve el, e lányt
A tiltott gyűlhelyen tarsaival
Együtt lépék, és fogva elhozák.
Nem szándokom veled vitázni itt:

Vétett-e ő, midőn Istent imádott?
De rád bizom, hogy egy agg férfinak,
Ki Rómát szolgálva megöszüle,
Könyörgését meghalld kegyelmesen,
S egyetlen egy gyermekét vissza add.

CARINUS. Senator, mi nem tudtuk, hogy leányod
Ezen fogoly sectarius népek közt
Fogva legyen. Ha csak gyaníthatók,
Kiadtuk volna szép leányodat
Kéretlenül.

MESEMBRIUS. Én nem mondtam, hogy szép volt.

CARINUS. Úgy gondolám. Aggódva mondom el,
Hogy e foglyok között csupán egy
Ifjú leány vala, a többi agg nő
És férfi mind. S ez egy az éjjelen,
Rossz szellem suttogásait követve,
Magát megölte.

MESEMBRIUS (hirtelen). Az nem ő. Az én
Sophroniám ösz atyját nem feledheté el.

CARINUS. Tekintsd meg a hullát előbb, senator
S ha az nem ő, s óhajtom, ne legyen:
Úgy majd keresd fel őt a börtönökben.

(Szolgák előhozzák Sophronia holttestét s leleplezik.)

MESEMBRIUS (ordítva, fájdalommal odarohan).

Oh jaj nekem, leányom, én édes leányom!

CARINUS (föltre). Tehát ő az, kitől tartani kell.

MESEMBRIUS (faldokló zokogással öleli leányát).

Oh édes, szép, oh jó leányom!

Miért kelle itt hagynod engemet?

Ha úgy szeretted a halált, miért nem

Jelentél álmaimban, s nem hívál

El engem is magaddal? Mit szeressek én

Az életen többé, midőn te nem vagy?

Hová éljek tovább, kiszáradott reves törzs,

Melynek virágos ága letörött?

Ez égi arcznak, édes ajkaidnak

Nincs egy szava, nincs egy mosolya többé?

MANLIUS (ezalatt fájdalommal küzd szólanul).

MESEMBRIUS (föleszmélve). De hát én csak egyedül sírok itt?

Nincs senki más, ki itt Sophronia

Ravatalának könnyel tartozik? (Meglátva Manliust).

Mi ez? Manlius? E holt, hideg tekintet?

Hát Manliusnak könyje nincs, midőn
Menyasszonya előtte halva fekszik?

MIND. Menyasszonya?

MANLIUS (csudálkozást tettet). Az én menyasszonyom!
Csalatkozol, öreg Mesembrius.

MESEMBRIUS. A fúriák vevék-e el eszed,
Hogy elfeledd, miket nekem beszéltél
Szerelmedről, a mely leányomért ég?
Kezét neked ígertem én, s te kérted azt!

MANLIUS (mosolyogva). Leányodét, igen. De nem ezét;
Hanem Glyceriáét.

MESEMBRIUS (kitörő dühvel). Oh átok reád! (Elrohan.)

CARINUS. Ez ember az tehát,
Kinek dühétől félni kell.

MANLIUS. Oh Carinus!

Tehetlen indulattól nincs miért remegni.
A szűk palaczkban megszorult légy
Ijesztő hangot ad, s nem féled azt.
Hadd futni őt. Magától elbukik.
És most vitesd el hullat innen el;
Hozass bort és vidám tánczos leányt.
Törölje el vidám dal és zene
Az átkozódás üres hangjait,
S az legyen aruló, ki nem vigad.

(Függöny legörögül.)

ÖTÖDIK FELVONÁS.

Diocletian táborá ; középett hantból rakott trón.

ELSŐ JELENÉS.

Diocletian, Mesembrius, Tribunok, Vexillariusok, Legionáriusok.

MESEMBRIUS. Éljen Diocles ! Éljen Diocletian császár !
MIND. Éljen Diocletian !
DIOCLETIÁN (elfoglalja a pázsit-trónt).

MÁSODIK JELENÉS.

Elébbiek, Galga. Később Aevius.

GALGA. Én Carinus küldöttje vagyok, s ez irat itt engem nevez ki e hadak császárnak.

DIOCLETIÁN (Mesembriushoz). Micsoda ember ez ?

MESEMBRIUS. Carinus borbélyja.

DIOCLETIÁN (katonákhoz). Barátim ! Carinus gondoskodott szakállaitokról, egy borbélyt küldött ide imperatori ezim-mel. Kérlek benneteket, üljetek elé és borotváltassátok meg magatokat. Te pedig barátom, vigyázz, hogy katonáim képét meg ne mesd, mert a hogy aztán ezek szoktak borotválni azokkal a nagy borotvával, ezek fejestől vágják le a szakállt.

KATONÁK (kaczagva elhurcolják a borbélyt).

AEVIUS (jő). Én Carinus küldöttje vagyok, s parancsát hozom, mely a hadsereget felére leszállítja.

DIOCLETIÁN. Hah ! Ez nyílt kihívás ! a hadsereget elosztatni ! Halál fejedre ! máglyára az izenettel és az izenethozóval ! (Kardot ránt.)

AEVIUS. Oh istenek ! tehát élve kell megélnem apotheosisomat !

MESEMBRIUS. Bocsásd el őt, Diocles. Poéta. Ártalmatlan ember.

DIOCLETIÁN. Jó ! Él ! Véred méltatlan e kardra ;
Keresni fogunk fényesebb vért reá. —
Előre ! Carinus ellen ! (A kürtök megfuvatnak.)
(Függöny legördül.)

VÁLTOZÁS.

Római tér. Hátul Cybele temploma, magas lépcsőzettel, melyen több személy helyet foglalhat, elől háromlábú oltár, égő tűzzel.

HARMADIK JELENÉS.

Carinus, Manlius, Flavius, Pompejanus, Quaterquartus, Patriciusok, Prætorianusok, Augurok, Flamenek, Cybele papnéi.
Később Glyceria.

QUATERQUARTUS (az oltár előtt áll).

AUGUROK (háta megett).

FLAMENEK (oltár körül).

CARINUS (jobbról imperátori hadöltönyben).

MANLIUS (mellette).

FLAVIUS, POMPEJANUS (métráby állnak).

LICTOROK, PRÆTORIÁNOK (két oldalt).

CYBELE PARNÉI (fenn a lépcsőzeten állva).

CARINUS (Manliushoz). Mit tudsz e lázadó Dioclesről, kihez Mesembrius átszökött, s most hozza őt hadastól ellenem?

MANLIUS. Hát ki ismerheti e parasztot? ki hallotta hírét Róma patriciusai között? Ki ismerte apját? — No az anyját, azt már többen ismerték. Rabnő volt Anulius senator házában. Anulius megtehetné, hogy visszakövetelje őt, mint birtoka gyümölcsét.

TÖBBEN (nevetnek).

CARINUS. Hát hadserege milyen?

MANLIUS. Jó, engedelmes hadsereg. Csak három imperátorát ölte meg két év alatt. A mi azonban vitézségét illeti, az páratlan, mert a Tigris partjától úgy szaladt el, hogy ellenséget sem látott még. Ha azt mondom, hogy magam voltam köztök a legnagyobb hős, képzelhetitek, milyen lehet a többi?

CARINUS. Hát diadal-jelentéseitek?

MANLIUS. Költők szerzeményei.

CARINUS. S valóban azt véled, hogy én magam vezéreljem ellene a hadakat?

MANLIUS. Kardodat ne bíz másra, míg magadnak is van kezed. A győztes hadvezér új ellenség.

CARINUS. Halljuk tehát a böcs Quaterquartus jóslatát?

QUATERQUARTUS (lításával a levegőben kört csinálva, látnoki arcozzal, ünnepélyes hangon). E harc fogja letörni Róma ellenségét.

GLYCERIA (a léposózet tetején megjelenik, roskatag, sápadt arcozzal). De melyik ellenségét? Dioclest-e vagy Carinust?

CARINUS. Ez Glyceria!

MANLIUS. Valóban ő. Vad átkok lángja lobog szemében.

QUATERQUARTUS. Mi jóslatot mondasz Rómának, Cybele papnéja?

GLYCERIA (látnoki arcozzal). Ne hallja azt meg senki, a kinek Öröm a lét. Te fényes Róma reszkess!

Irtózat és halál közelg reád;

Gázolni fog rajtad vad ellened,

És ismeretlen barbarok

Fogják mutogatni zászlóidat.

Megrészegül a föld a vértül, és tüzet

Okádik rád. Megbűzhödik a lég

A mondott átoktól, és döghalált

Lehell reád veszendő ivadék!

Hogy a kit a véres harc megkimélt,

Az éhség ölje meg; és a kit

A tenger kivet, a föld nyelje el.

Oh Róma! népek anyja te!

Népek anyja lesz sz, híred lemegy!

Miként a csillag, mely tengerbe hull.

És nem marad utánad más, miként

Rút bűneid emléke, és a fű,

A mely piacaidat felveri.

CARINUS. Szörnyü jövőd! Örült szellem az,
Mely ajkaidról szól. Minő leend e harc,
A melyre vonva kardunk?

GLYCERIA (Manliushoz). Áldott a vas kezében, Manlius;
Ellenséged sziveig érjen az,
S győzelmedet hirdesse, a hová ér.

QUATERQUARTUS. Rómának mondj jövőt, ne Manliusnak
Carinus győzelmét hirdesd, ne szolgálóit.

GLYCERIA (dühvel). Ne féljete ti Róma hősei,
Állítsátok a testvért testvérével szembe:
Akármelyik győz, Róma vesztett.
Ha győz Carinus, az kiirtja Rómának felét;
Ha győz Diocles, a másik felét.
És mind a két fele megérdemelte azt.
Menj a csatába örjögő csoport,
Ontsad folyóvá tennen véredet;

Halj meg kínlódva, s ne légy eltemetve,
 S midőn az őszi ködbe pusztá lelkedet ki-
 Lehellted, jusson eszedbe akkor,
 Hogy el leendsz feledve!
 Uj férj karán lásd nődet, gyermekid
 Rablánczra hurezolva, és házadat
 Leégve; és tudd, hogy nincs más világ,
 A mely jutalmat adjon. Menj,
 Halj meg elátkozva s kétségbeesve.

MIND (elszörnyedve felzúgnak).

QUATERQUARTUS (odarohan). Vond vissza átkodat, örült néMBER!

GLYCERIA (két papnétól segítve, felemelkedik, két kezét feje fölé emeli, szeméit vadul körüljáratja, azután mindkét kezét egyszerre a gyülekezet felé terjeszti ki).

Lelkem maradjon itt közöttetek!

(Összerogy, meghal.)

(Megszólalnak a kürtök, csatazaj hallik a lejött függönyön belül, mely a következő változás előkészületei alatt folyvást tart.)

Tábori hely, csatatér. Künn harczi lármá. Carinus harczosai a színen átrohannak.

NEGYEDIK JELENÉS.

Manlius, Carinus. Később Mesembrius.

MANLIUS. Fel, fel! hadd szóljanak a harsonák!
 Előre a sasokkal, legiök;
 Dicső triáriusok, harcra fel!
 Ne menjen úgy le a nap, hogy felőlünk
 Sápadvá ne beszéljen ott alant
 A tengerekben Thetis lányinak.

CARINUS (jó kard- és pajzsossal). Vért! vért! vért nekem!
 Ide Diocles és Mesembrius!
 Az alvó tigris im a síkra szállt,
 És szertehurezolt véres tetemekkel
 Beszórja a tért. Hol vagy, Manlius?
 Emeljétek fel a vezéri sast,
 Az imperatori arany-kezet,

Hadd lássa meg az ellen, hol vagyunk!
 S ha van még benne annyi sziv, miként
 Egy gyáva özben: jöjjön és tanuljon
 Meghalni általunk! Ki az?
 Ama fehérhajú ősz férfi ott,
 Ki oly rohanva jő felénk?

MANLIUS.

Mesembrius,

Diocles fővezére az. Minket keres.

MESEMBRIUS (jó fegyverzetben, karddal).

Megálljatok. Te vagy, Carinus, és
 Te Manlius, kiket kereslek én.
 Te szörnyeteg Carinus, gyáva férfi!
 S te másik szörny, farka e szörnyetegnek!
 Ketten ha jöttök ellenem: magam
 Megállok nektek hatvan éves agg.

MANLIUS (kardját hüvelyébe dugja). Békével menj utadra, jó öreg;

Ne lóra, zsellyeszékre ülj te már,
 S számlálgasd napjaid, ne vesztegesd.

MESEMBRIUS. Gúnyolj, silány; gyáva dicséreted

Rossz pénzivel fizess uradnak, a ki
 Méltó azokra. Felre téj előlem,
 Veled nem méröm össze e vasat.

CARINUS.

Úgy hát kerülj felem, szegény öreg;
 Előre szadba vedd az obulust,
 Melyet Charónnak adsz, révész-díjul,
 Ki más világ partjára szállítand.

MESEMBRIUS. Beszéljenek a kardok nyelvei.

(Vivnak, Mesembrius kardja eltörik.)

Ah, vége van!

(E perczen Manlius kardot von, s észrevétlenül Carinus mögé lép.)

CARINUS.

Enyim a diadal!

Legyőzve vagy, Mesembrius; s csupán
 Csak annyi élet van számodra hátra,
 Hogy lássad és halljad győzelmemet.
 Diocles serge fut. Enyim legyőzte.
 Hallod az ordítást?

(Künn.) «Éljen Carinus!»

MESEMBRIUS (olveti paizsát, s arcát palástjába takarja).

Most már meghalni jó!

MANLIUS (előlép karddal).

Egy szóra még!

Te im győzelmet ülsz, Carinus, én is azt;
 Ketten vagyunk: kard nálad, nálam is.
 Kiséreted futó elleneid

Kergetni széledt. Csak ketten vagyunk,
Kiken világok sorsa forduland most ;
S te ősz senátor csak néző vagy itt.

CARINUS. Mit szólsz ilyen sötéten, Manlius ?

MANLIUS. Emlékezel-e még Carinus egy
Keresztyén hölgyre, a ki egykoron
Fertőzetes ölelésed elől
Az önkézadta sirba menekült ?
Sophroniának hívták e leányt,
És e leány nekem menyasszonyom volt !

CARINUS (vad ijedelemmel). Hah ! áruló vagy !

MANLIUS (sötét nyugalommal). Csak magunk vagyunk.

Tudod-e, hogy ama jósnő Rómában,
Kinek neve Glyceria,
Miért mondá ez áldást fegyveremre :
Hogy áldott légyen az, midőn kivontam,
És ellenségem szíveréig hasson ? !
Mert ő testvére volt Sophroniának ;
És áldozat, ki örült lett miattad !
Mindkettő ez ősz, férfi lánya volt,
Mindkettőnek te voltál démona,
És mindkettőn szerettek engemet ;
Akarsz-e most velem vívni, Carinus ?
CARINUS. Örült és alkozott vagy ! menj előlem ;
Gondolj reá, hogy eb valál, a ki
Csókoltad lábamat.

MANLIUS.

Mehercule,
Oroszlány lettem, a ki összetép !

(Kardjával paizzára üt.)

Megölhetélek százszor, a midőn
Mámorban tehetetlen ott feküdtél,
De Manlius gyáván gyávát nem öl.
Vártam, midőn hős és boldog leendsz ;
Vártam, midőn győzelmet ünnepelsz.
Százezreid kiáltják : élj soká !
Csak én magam kiáltom : halj meg itt !

(Vívna.)

MESEMBRIUS (a viadal alatt).

Leányaim ! Ah ! mindakét leányom
Dúlt szelleme szálljon le e csatába !
Glyceriának örült szelleme
Legyen karod csapásiban, Sinister !
Sophroniának véres árnya álljon

Szemed előtt, Carinus! és homályt
Vonjon reá, s szivedbe gyávaságot.

MANLIUS (megsebesíti Carinust).

Ezen dőfést Mesembrius nevében!

MESEMBRIUS. Áldott legyen tőled e szó, Sinister!

MANLIUS (ismét megsebesíti Carinust). Sophroniám emléke e csapás!

MESEMBRIUS. Mély volt az, mint a sir; mely őt befedte!

MANLIUS (lesújtó csapást ad Carinusnak).

Glyceriának átka sujta így

MESEMBRIUS. E névnek súlya téged sirba dönt!

CARINUS (féltérdre rogyik a csapás után, miközben baljából kiejti a paizst s rátámaszkodik, jobbában a kardot feszíti előre).

Segítsetek!

MANLIUS (megragadja baljával Carinus jobb karját).

Nem hallja senki azt.

Az éljen-ordítás, mely tégedet

Győzelmi riadással üdvözöl,

Elnyomja a hörgő halálsohajt. (Megöli.)

És ez utolsó halálos csapást

Az eltiport Rómaért vidd magaddal!

(Mesembriushoz, kardját felemelve.)

Öreg! leányaid már nyugszanak.

(Künn győzelmi zaj, trombiták és kiáltás.)

«Éljen Carinus!»

MANLIUS (kielégített bosszúval). A túlvilágon él már!

(Függöny legördül.)

EREDETI SZOMORJATÉK NÉGY FELVONÁSBAN

Személyek :

OLDAMUR, avar chagán.

DALMA, tiónörökös.

ELEMÉR, első vezér.

Második }
Harmadik }
Negyedik } vezér.
Ötödik }

Hatodik }
Hetedik }
Első } gyula.
Második }

RHABONBÁN.

FELLENGUR, táltos.

Hírnök.

Vádlott férfi.

Vádlott nő.

Egy főrangú nő.

DISABUL, török király.

HALILA, leánya.

KUBLAJ, első vezér.

Első }
Második } mágusz.

JAGÁR, fehér húnok követé.

PADMALANHA, hindu követ.

Csuvasz követ.

Első }
Második } hírnök.
Harmadik }

Vének, harczosok, hölgyek, szüzek, gyermekek, avar nép, török nép.

ELSŐ FELVONÁS.

Keleties sátorterem fegyverekkel, hátul kerevet.

I. JELENÉS.

Oldamur, Rhabonbán, Hat vezér.

OLDAMUR (fekszik betegen). Mellem súlyosodik. A levegő nehéz. Testem roskadozik, csak lelkem él még. Adjatok kardomat, hadd támaszkodom rá; sokszor emeltem őt a csatákon, most emeljen engem ő utolsó csatámban. Milyen szép lett volna meghalnom ott! ott a kardok csattogása között, a harezi kürt rivallása mellett, a paripák dobogásainál! — Hijába! megtagadta az élő Isten. Koszorútlan fővel fogok ülni őseim között legutolsó.

RHABONBÁN. Ne zúgolódjál, Oldamur. Még nem zöldült ki a tubafa ajtód előtt, mely a halottas házakat diszíti. S ha másnak dicső volt meghalni honáért: neked dicsőbb volt érte élned. Nem is leendősz őseid sorában utolsó. Fiad, dicső fajodnak nem rosszabb utóda, folytatni fogja nemzetünk történetét; adja az ég, hogy soha vége ne legyen annak.

OLDAMUR. Igaz! . . . Fiam! . . . Dalma fiam. (Felsőhajt.)

II. JELENÉS.

Elébbiek. Fellengur.

OLDAMUR. Mi hírt hozál, jó Fellengur, a jóslatokból?

FELLENGUR. Légy készen halálodra, Oldamur. Rövid órád van még csak élni. Ezt izeni Isten neked.

OLDAMUR. Meghajtom fejemet, és szívemet megnyugtatom. Mint fogadá az ég áldozatod füstjét?

FELLENGUR. Magasan szálla az fel, mint egy reszketeg szobor, s a fellegekkel egyesült.

OLDAMUR. Megkérdezéd-e a jósló szüzet a túlvilág felől?

FELLENGUR. Épen most beszélte el álmát. Hét nap, hét éjjel feküdt aludva, mereven mint egy halott. Senkinek sem volt szabad őt érinteni. Heted napon fölébredte, s a

mit hét napon át a túlvilágban járó lelke látott, megdicsőült arezezal beszélte el.

OLDAMUR. Mi hirt hozott a szebb hazákból?

FELLENGUR. Ott járt, hova őseid felszálltanak, az istenekhez közel, az örökké virágzó mezőkön, hol a csatában elhullt hőseink hófehér ménen nyargalva üzik a futó csillagot, s uralkodnak mindazon ellenségeken, kiket a csatákban megöltek. Ott ültek őseid a szivárványok felett arany királyi székeken, fejeik körül ivedző dicsfény, s csillagokból font koszorú. És ime nemsokára egy napsugáros felhő közeledék, melyből egy hófehér alak támadt elő, legtöbb csillaggal ősz feje körül, ki előtt mind felkeltek a királyi székekben ülő alakok, s kezeiket felemelve üdvözlék. E csillagok a nagy és nemes tettek, oh király, és ez új alak te vagy!

OLDAMUR (dicsőülten). Oh öröm! Oh gyönyör! (Rhabonbánhoz.) Mit mondjak ősz apádnak odafenn?

RHABONBÁN. Mondd meg nekik, hogy halálát száz ellen vérével boszultam meg, kiket hozza felküldék raboknak.

OLDAMUR (Fellengurhoz). És fiadnak kik előtted elhaltak, mit mondjak, mit üzensz?

FELLENGUR. Azt, hogy boldog azon apa, kinek fiai a csatában estek el, s nem hullanak könyei gyermekei sírján.

OLDAMUR. Most menjétek, küldjétek hozzám fiamat, Dalmát, s hagyjatok vele magamra, míg ismét hívni foglak — e földön utoljára.

MIND (eltávoznak).

III. JELENÉS.

Oldamur, Dalma.

DALMA (fiatal férfinak öltözve, kettős keléties dolmány rajta, egyik hosszú, térdig érő, világos színű, zárt, másik sötétebb színű, csipőn alul érő, rövid újjú, nyitott. Haja négy gyöngyös tekercsbe fonva, s azok felaggatva).

OLDAMUR. Jer közelebb. Jer közelebb, fiam!

DALMA. Meddig fogsz még fiadnak nevezni engem? Én leányod vagyok.

OLDAMUR. Terhedre van, hogy férfinak neveltelek?

DALMA. Nincs terhemre, atyám. Karom megszokta forgatni a kardot és kelevézt, s ha kell küzdeni hozzám illő lovaggal a harcjátékon, vagy az oroszlánál a vadászaton, vagy ellenséggel a csata-mezőn, szívem sem gyen-

gébb, mint karom. De nem szokás ez. Nem látom sehoh, hogy nő férfi alakját hordaná. Én nem irigylem a többi hajadonoktól sem mulatságaikat, sem öltözetüket, sem guzalyaikat, de szeretném tudni mégis, miért vagyok én tőlük különböző?

OLDAMUR. E rejtély okának titokban kellett maradnia halálom órájáig. Im vedd át tőlem e titkot és őrizd tovább, mert halálom órája jelen van.

DALMA (megijedve). Atyám! megrémítesz!

OLDAMUR. Dalma, ne sirj! az leányhoz illik. Hozzád nem. Te nem lehetsz leány. Ül j keremetem szélére s figyelj.

DALMA. Arcod ily nyugodt, s te halálra készülsz.

OLDAMUR. Dalma, ne sirj. A halál napja örömnapi, s férfit siratni: disztelen. A titok, melyet rád bizok, két nemzet életének titka. Az avar és török nép, a mióta Bertezéna meghalt, kétfelé szakadva, átkos meghasonlásban, örök harezokkal rongálta egymást. Ma győzött egyik, holnap a másik, s a hasztalan győzelmek, nevelték bár fejedelmeik hírét, de fogyaszták népeit. Egyszer úgy kifáradt mindkét nép a harezban, hogy nem volt, a ki eltemesse halottait, s a diadalútról hazatérő fejedelmek egyike sem talált saját országában egy ép házat, melyben éjszakára megszálljon. Itt lelkébe szállt mindkettő, megszánya önfaját, s kemény szerződést kötött, mely megtiltá a további harezolást, s felszabadítá minden szomszédot, hogy a melyik e kötés ellenére hadat gyűjt, arra közerővel rárontsának. A kötés vége az, hogy ha e két nemzet közül egyik fejedelmi családjának férfi ága előbb kihal, annak országa szálljon a másik uralma alá, s így a vārchoniták ismét egy Bertezéna ivadék alatt egyesüljenek. E kötés óta harmadik ivadék ül a fejedelmi széken; a törökén Disabul, az avarén magam. Mindketten utolsó férfiai vagyunk családnknak. Sokáig nem született gyermekünk, sem neki, sem nekem, s az volt a kérdés, melyik éli túl a másikat? Ha én élem túl őt, népem szabad marad; ha ő él túl engem, népem rabszolga lesz. Oh azok, kik e szerződést kötötték, nem gondoltak arra, hogy a rokonokból támadt ellenségek rosszabb ellenségek az idegennél, s hogy három ember-élet alatt oly messze távoztunk egymástól, hogy örömelebb látnók a tatárt, perzsát urunknak, mint a törököt vad erkölseivel, ördög-imádó vallásával s zsarnoki szokásaival. Ime azonban a férfikor delén túl valánk már,

midőn egyszerre mindkettőnknek gyermekünk született, — mindkettőnknek leány. Disabul e fölötti dühében minden leányt, ki azon évben született, a vízbe hányatott; én nyugodt lélekkel fogadtam, a mit Isten adott, s ime, a midőn még senki sem tudott létedről, egyedül nöm: álomlátásban egy tündér szállott le hozzá, ki e szavakat mondá neki: «a mit a vaksors eltévesztett, az emberakarát helyre-pótolhatja: gyermeked nem született férfinak, legyen férfivá lelke által. Hireszteld el, hogy fiad született, s neveld őt annak. Ha majdan erős lesz a csatákon, eszes a tanácskozásban, ki fogja mondhatni, hogy ő nem férfi? — Az ég adand neki hírt, hatalmat, hős tetteket, s megengedi, hogy túlélje ellensége családját, és nemzete megszabadítójának neveztessek.»

DALMA. Az ég mondá, és én eszküszöm, hogy úgy lesz.

OLDAMUR. Ne esküdjél korán.

DALMA. Mindenki férfinak hisz. Kiálltam a próbákat csatákban és tanácskozásban. Ütközet hevében kerestem babért homlokomra, törvénytételben pálmaágat kezembe.

OLDAMUR. A legnehezebb próba még hátra van. Karodnak erejét megpróbálta a hárez, eszed hatalmát a tanácskozás: még szived van hátra, — azt meg fogja próbálni a szerelem.

DALMA. Nem tudom, mi az?

OLDAMUR. Még nem. De eljön az hivatlanul. — Egynek észt, másnak kart adott a sors, szivet mindenkinek. Hiába mondja a virág: én nem akarok virágzani. A tavasz eljő, és a szív virágai kinyílnak.

DALMA. Én ki fogom tépni e virágokat még bimbókorukban.

OLDAMUR. Nem ismered fogadásod nagyságát, Dalma. Feláldozni vagyont, nyugalmat; feláldozni az életet — mind csekelység ahoz képest, a mi a szerelem feláldozása. Egy fillér a túlvilági üdvhöz képest.

DALMA. Vannak oltárok, melyeken semmi áldozat sem nagy, ha a hon élte van mérlegben vele.

OLDAMUR. Nemesen szóltál. Irasd fel e mondatot palotád minden ajta fölé, hogy olvashasd, akár merre tekintesz, mert egykor szükséged leend rá, hogy eszedbe juttasd magadnak. Még most e fogadás csak egy elvetett mag, de majdan óriási törzsszé fog felnőni, melynek viharokkal kell küzdeni, s mely az égbe emeli fejét.

DALMA. Legyen bárminő nagy, a mit fogadék, megtar-

tom azt. Én a mióta életemet tudom, csak egy szabályt tanultam ismerni: «első a haza». Ő érte mindent megteszek, mindenről lemondok. Semmi sem elég nagy, hogy e névvel mérközhessék. Nincs gondolat, mely mellette el ne veszzen. S ha megmentésére kell, hogy meg ne tudja senki női létemet, esküszöm, hogy a mennyi tért kardom hegyével magam körül keríthetek, annyira közel hozzám nem jövend senki soha; s ha meghalok, átok alatt hagyom meg, hogy alakomat úgy a hogy meghült, porrá égessék. Hivasd a gyulákat, én esküdni akarok.

OLDAMUR. A ki a jövendőkre fogad, az Istent hívja fel küzdeni. Én óhajtom, hogy esküdjél, és mégis félek tőle. Biztatnálak, ha nem akarnád; s ellenkezem veled, midőn kész vagy reá. Homlokomon izzadság gyöngyözik. Oh az nem a halál veritéke, hanem azon félelemé, hogy te gyenge leendsz ott, hol a harez bizonyos, és a győzelem bizonytalan. Oly helyzetben hagylak itt, melyre gondolni magam is szédülök; oly helyzetben, minőt nem teremté Isten, minőre nem gondoltak az emberek soha. Isten gyöngének alkotá a nőt, Isten szeretni alkotá a szívet; a természet legszentebb törvénye az, mely ellen fogadást tevé, s az alul nincs kivétel.

DALMA. Én király vagyok. Az emberek közül kivétel. Miért volna a fejedelm legmagasabb az emberek között, ha nem azért, hogy egyedül nemzetét szeresse? Miért állana legfelül, ha nem azért, hogy tudjon egyedül állni? Embereknek törvényt irt a természet; királyoknak törvény a hon java. Én e törvényen kívül mást nem ismerék. Hivasd a gyulákat, én esküdni akarok.

OLDAMUR. Erős lelked megdöbbsent. Jobb szeretném, ha szomorúan, ha csüggedt lemondással tennéd e fogadást. Az erős lelkeknek ellenségük a sors. A villám mindig a legmagasabb béreket sújtja!

DALMA. Kivéve azokat, melyek még a villámon is túl emelék fejüket. Engedd, hogy hívassam vezéreidet.

OLDAMUR. Isten segítsen! Óhajtom e harezodat; pedig tudom, hogy a sorssal nincs fegyver küzdeni.

DALMA. Van: az erős akarat. Isten megírta útját a csilagoknak; embernek megengedé, hogy írja azt maga. Viharnak, tengernek, angyalnak és ördögnek van ura; az ember ura önmagának. Érezve a terhet, melyet vállamra tettél, kétszerte erősebbnek érzem magamat. (Kiszól). Jöhettek.

IV. JELENÉS.

Elébbiek. Táltos. Két Rhabonbán, Hat vezér, Elemér, Két Gyula.
(Elemér leghátul marad. — Mind Oldamur körül állnak.)

OLDAMUR. Az óra végihez közelg. Ez élet be lesz végezve, hogy újra kezdődjék a másik. A haldokló ne gondolkozzék sirhalmáról, hanem azokról, kik élve maradnak itt. Élttem nagyrésze országomé volt. Utolsó része egészen övé. A hon ege soha se maradjon naptalan. Midőn leszállok én, fiam helyembe kél. Midőn én ravatalra fekszem, ő a trónra lép; a leáldozó hold hadd lássa meg, mint kél utána a hajnalodó nap. Kiáltásatok, hogy: «éljen a chagán», midőn tudom, hogy az nem nekem szól többé.

MIND. Éljen a chagán!

KÉT RHABONBÁN (térdeikre fektetett paizson felemelik Dalmát).

OLDAMUR. Harmincz év előtt hallám e kiáltást, akkor nekem szólt az, most neked. A te lépesőid a trónhoz vezetnek fel, az enyimék a sírboltba lé.

RHABONBÁN. Most, ifjú fejedelem, ősi szokásaink szerint, mondd jelszavad, melyet palotád homlokára irassunk fel arany betűkkel. Atyád jelszava ez volt: «Többet észszel, mint erővel.» Egy óra múlva a tied álland helyén. Mi legyen az?

DALMA. «A hazáért semmi áldozat sem nagy.»

RHABONBÁN. E jelszó esküvés, melyhez uralkodásod napjai vannak mérve.

DALMA. Hívjátok Istent. Hallja meg eskümet.

KÉT GYULA (két kardot fejeik felett keresztbe tartva). Isten, hadúr! Jóél! kinek jelképe kard, tűz és napvilág, légy jelen és halld meg e nevedre tett esküt.

DALMA (a két kard alá áll). Esküszöm reád, Isten, hadúr! Jóél! hogy népemért mindent feláldozok, a mi enyim: éltet és halált, gyűlöletet és szerelmet. Utáljam bár miként az életet, s óhajtsam a halált, ha népem kívánja, hogy éljek: élni fogok. Irtózzam a haláltól, s szeressem élni, ha népem java kívánja holtomat: meghalok. Gyűlöljek szívem mélyiből, ha népem java kívánja, hogy megbocsássak: megbocsátok. És szeressem bár lelke minden erejével, ha népem java kívánja, hogy feledjek: feledni fogok. Halld eskümet. S légy tanum örökké! Isten! (Kezét fölemeli.)

OLDAMUR. Én is hallottam azt, s a túlvilágon is emlékezni fogok reá.

DALMA. Vigyázz reám onnan felül; — segíts, ha ingadozom; sújts le, ha elbukom.

RHABONBÁN. Szóljanak a kürtök! (Trombitahang.) Most járjatok a vérszövetséghez vezérek. Itt a szent kehely, (felmutatja), melybe fejedelem-választáskor egyesülni szokott a hét vezér vére, annak jelképeül, hogy ők is így egyesülendnek egy vérré, egy gondolattá a nemzetért.

MÁSODIK, HARMADIK, NEGYEDIK, ÖTÖDIK, HATODIK VEZÉR (egyenki a serleghez járul s karját megszurva, a serleg fölé tartja e szavakkal). «A mint e vér kicsordult, akként omoljon vére annak, ki honához és fejedelméhez hűtlen lesz.»

ELEMÉR (a serleghez lép, karját megszurva, fölé tartja). A mint e vér kicsordult, akként omoljon vére annak, ki honához és fejedelméhez hűtlen lesz.

DALMA (a mint Elemért meglátja, elveszti arca szigorát, rábámul, keble hevülni kezd, tétovázva szól). Ki vagy te, hetedik vezér?

ELEMÉR. Nem emlékszel reám? Én Elemér vagyok. Arczom változott-e vagy szived, hogy elfelejtéd, ki gyermekkorodtól fogva leghűbű barátod volt?

DALMA (nyugtalan lázongással tekint rá). Emlékezem, — — emlékezem.

ELEMÉR. Nem jut eszedbe, midőn gyermek valál, kicsiny kis szöke fürtű anygal? én már nagyobb, vad, szilaj fiú: együtt eljártunk jó anyád sírjához; én letéptem a virágot a szirt fokáról, te koszorúnak fűtéd azt a sírhalomra, s ott sirtunk együtt mindaketten, és az jól esett. Emlékezel-e még?

DALMA (suttogva). Emlékezem, — — emlékezem.

ELEMÉR. S midőn legelőször vadászatra bocsátának bennünket, egymás mellett lovaglánk a futó däm vadat üzve. Egyszerre egy forrás mellett oroszlányomokra bukantunk. Mint hagyunk fel egyszerre a däm vadat-üzéssel, hogy oroszlánra vadászhasunk. Igen, e fenevaddal jött kedvünk küzdeni, mely szembe áll, és élet-halálra küzd; méltó tusát, emberkirály állatkirály ellen. Félreloptuk magunkat a kísérektől, s felkerestük a királyi állat berkeit. Ez nem futott el, miként a däm vad; — az első hívásra kijött barlangjából, megrázta aranyos sörényét, s dörgő ordítással felelt meg szavunknak. — Te hevesen vágattál felé lovaddal, én meg akartalak előzni; az oroszlán fejét a földre fektetve, farkával a földet korbácsolta,

s azon pillanatban, midőn te kopjádát hajítád reá, felszökött, s lovadat megragadva a földre vágta. Te lovad alól nem bírtad magad kiszabadítani, én leszöktem az enyimről, s megragadva két kezemmel az oroszlán száját, hátrarántottam azt; s míg te késedet szívébe dőféd, én fejéd torkig hasítottam. Emlékezel-e még?

DALMA. Igen. Emlékezem.

ELEMÉR. És mikor legelső csatánkba vittek mindkettőnket, ott álltunk egymás mellett, alig várhatva a csatakürt rivallását; keblünkben zajgott a vér, szemeinkben nem ismert öröm tüze égett. Végre hangzott a riadó. A te arczod kigyuladt egyszerre, mint az éjszakai égés; nem néztél hátra, hanem csak előre. Keresztül törtél az ellenség legelső sorain. Keresztül a másodikon, s egy pillanat múlva ellenségtől voltál körülfogva. Ifjúi heved elragadt, hogy észre ne vedd, miként az utánad jövők nem bírnak nyomodba érni. Az ellenség vad ordítással özönle körül, a kardok villogtak fejed körül, a nyilak pattogtak pánczéledon, s ősz atyád haját tépte keservében, hasztalan törve útát feléd harcfejszéjével. — Ki küzdött akkor oldalad mellett, ki volt, ki paizsával betakart, ki felfogta rólad a halálesapásokat, ki biztatott, hogy ne félj, s a hova gyöngye volt a te csapásod, oda egy erősebbet sujtott, míg atyád mentésedre megérkezett? Emlékezel-e még?

DALMA. Te voltál az! Oh jól emlékezem.

ELEMÉR. S midőn hosszú tábor-útunkon elesteledve, sátorod árnyában pihentél, fejed ölembe hajtva s karod körülem füzve; egyik csillag a másik után letűnt, egyik csillag a másik után kialudt, csak én viraszték álmaidnál ébren, hűségesen: emlékezel-e még?

DALMA (küzdelemmel). Emlékezem. Oh hallgass! oh hallgass!

OLDAMUR. Dalma! Te reszketsz.

DALMA (Oldamurhoz). Oh atyám, érzem fogadásom terhét!
(Atyja kezére borul.)

OLDAMUR. Ily korán! — Te küzdelemre hittad fel a sorsot, im, az első szavadra megjelent. Nem gondolád, hogy az ifjú, ki két év előtt mint jóbarát, mint ikertestvér vált el tőled, két év múlva sok lesz játszótársnak. Vigyázz ez érzeleimre. Ma hálának nevezed azt, holnap szerelem lesz. Befogadod mint barátságot, mint testvérérzelmet szivedbe, s szenvedélylyé nő fel.

DALMA. Már azzá nőtt!

OLDAMUR. Ugy jaj neked, vagy jaj a hazának.

DALMA. Jaj! — nekem egyedül! — Esküm megtartandom. (Félre.) Elemér! azok után, miket atyám felőled mondott, legmagasabb becsülésemre vagy érdemes. Ismerve lelked becsét, olyllyá tekintlek, mintha jobbfelem volnál. Ezért megosztom veled fejedelmi hatalmammat; légy oly tisztelve, miként én magam, itéleted annyit érjen, megnyit enyim: hogy a hol én nem vagyok, te ott lehess. Ha én az ország egyik részében vagyok, te a másokban légy, ha én keleten, te nyugaton: így országunk mindenütt boldog leend. (Félre.) És én magam nyugodt.

OLDAMUR. Értelek, jól értelek.

ELEMÉR. Oh chagán, rosszul jutalmazod hűségemet, midőn magadhoz hasonlónak tész'sz, s azt kívánod, hogy ott legyek mindig, a hol te nem vagy: mint az éj és nap, a kik szüntelen egymást kerülgetik. Én tőled elválhatlanul hívem magam. Örömet lennék árnyad, hogy soha el ne maradhassak tőled, vagy testőreid között legutolsó, ki ajtód küszöbénél viraszt. Én nem ismerék soha sem anyját, sem testvért, sem szerető leányt; minden érzelmem csak körülted forog. De tőled távol fáj bennem a lélek; s midőn látlak, öröm fog el, minőt soha nem érzék.

DALMA. Hagyd a gyermekkori rajongásokat, vezér. Hűségeddel nem személyemnek, hanem koronámnak tartozol ezentúl. Még ma eltávozol. Első utad leend Disabul, a török fejedelemhez, kinck mint képmásommal fölruházott követ — tudtul adandod, hogy e napon a trónt elfoglalom. Figyelmeztetni fogod őt a régóta fennálló titkos szövetségre, mely e két nemzet fejedelmei között él; elmondod, hogy nyílt szív, baráti kar tárul a hű szövetséges felé: kemény szív, aczél kar vár az ellenségre.

ELEMÉR. Bizd reám, hogy lefessek előtte képedet; szeretni és félni fog téged egy pillanatban.

DALMA. Most menj; az idő becses, készülj utadra. Napnyugat előtt megindulj. Mire vársz még?

ELEMÉR. Egy baráti kézzszorításra; méltatlan vagyok-e e kegyre?

DALMA (habozva nyújtja felé kezét). Isten veled. (Félre.) Lelkem légy erős, kezem ne reszkess, szívem ne dobogj.

ELEMÉR (ezalatt Dalma kezét szívéhez szorítja). Emléked fog kísérni mindenütt.

DALMA (félre). Szívemben láng gyulad e kézzszorítástól, lelkem összeroskad. (Visszafordul, szigorúan.) Mig nem hivatlak, addig vissza ne jöjj. — Isten veled!

ELEMÉR (Oldamurhoz-hajol térden). Haldokló király, leáldozó nap! rokonimat, kiket nem ismerék, ott fenn üdvözd.

OLDAMUR. Ifjú vezér, támadó csillag! országomat, melyet elhagyok, megoltalmazd.

ELEMÉR. Vezérek, Isten hozzátok! (El.)

DALMA (Oldamurhoz). Elégült vagy-e velem? (Elé térdel.)

OLDAMUR (Dalmához). Nyugodtan halok meg. (Kezét Dalma fejére teszi.) Áldásom reád. Adjon az ég neked vaskemény szívet, sűrű harczt, örök győzedelmet, csatatéri halált. Legyen néped boldogsága oly nagy, hogy elfeledd miatta saját boldogtalanságod. Tegyen az ég urává ellenidnek, tegyen urává önmagadnak. Légy elég erős koronád terhét elviselni, mely egy fön sem volt oly nehéz, mint a tieden lesz. Légy áldva még a túlvilágon is; mert a miről itt lemondasz, azon üdvöt még a mennyországban sem leled föl többé.

DALMA (Oldamurhoz). Meg ne csókolj, vagy könyvet ne mutass, vagy leányodnak ne szólíts, mert eröm rögtön összeroskad.

OLDAMUR (vezérekhez). Vezérek, egy pillanat még, s én más eget, más napot fogok meglátni. Gondoljatok reá, hogy egykor találkozni fogtok velem, s én számon kérendem tőletek, a mit rátok bízam itt alatt. Amott túl mindent föltalálunk. A napsugaros mezőt, a kedves rokonokat, az elválhatlan kardot, s a kedvencz paripát: csak a hazát nem sehol. Ez az élőknek marad. Az ég a megdicsőült lelkeké; de a hamvaknak is megvan joguk azon földhöz, melyben nyugszanak. El ne feledjétek, hogy apáitok sírhalmait rejti e föld, kik ott pihennek velük eltemetett kardjaik mellett. Legyetek egyesültek; az avarnak csak egy félelmes ellensége van: saját maga. Ki ne húzzátok a kardot hüvelyéből ok nélkül, s vissza ne dugjátok dicsőség nélkül. Vénekre bizzátok a hadizenést, ifjakra a békekötést. Ha győztök, tudjatok félni; ha vesztetek, tudjatok remélni. Ne legyetek zsarnokok, hogy ne legyetek rabszolgák. Szeressetek mindent, mi szép, nagy és dicső, és azt, mi legszebb, legnagyobb, legdicsőbb, — a hazát legjobban. (Szemeit csendesen lehunyja.)

TÁLTOS. Oldamur! az óra lefolyt, az Isten szólit magához. Készülj az égi útra.

DALMA (ezalatt folyton kezében tartva Oldamur kezét). Isten! e kéz elhidegült! (Oldamur szívéhez kap.) Ő halva van!

MIND. Ő halva van!

RHABONBÁN. Észrevétlenül jött rá a halál. Csak arra várt, hogy utolsó szavait kimondja.

TÁLTOS. Úgy szenderült el, mint egy alvó gyermek anyja keblén. (Könyeit törli.)

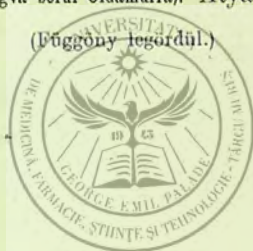
DALMA (fölkáll). Vezérek és országnagyok! Takarjátok el e könyveket. Férfinak sírni és férfit siratni, dísztelen. A halál napja örömnapp; s meghalni úgy, miként ő itt előttünk: boldogság. Távozzatok, s küldjétek sírni az asszonyokat.

RHABONBÁN (Táltoshoz). Ez valóban keményszivű férfi leend. Miként szerette atyját, s a gyáva könyvet mégis visszafojtja.

TÁLTOS. Valóban erősszivű férfi.

MIND (eltávoznak. — Ezalatt künn a Táltosok halotti dalt énekelnek a távolban).

DALMA (az ajtóig kísérve a legutolsó férfit, midőn látja, hogy már egyedül maradt, sirva fakad s zokogva borul Oldamurra). Atyám! atyám! — —

MÁSODIK FELVONÁS.

Sik puszta; éj van, közepett a háttérben egy négyszarvú vastag emberalakú bálvány, mely a benne égő tüztől vörösen izzó, a nép-ség körülötte áll.

I. JELENÉS.

Két mágusz, Pór, Tisztviselő, Molnár.

ELSŐ MÁGUSZ (a bálvány előtt áll).

MÁSODIK MÁGUSZ (az előszínen áll).

ELSŐ MÁGUSZ (vontatott hangon). Az éjfel csillaga feljött!

MÁSODIK MÁGUSZ (hasonló hangon felelgetve). A föld világai ki-aludtak.

ELSŐ MÁGUSZ. Imádjátok Astaroth nevét.

NÉP (meghajolva). Oh Astaroth!

ELSŐ MÁGUSZ. Kié az éjfel? a sötétség órája?

MÁSODIK MÁGUSZ. Az ördögök királya, Astarothé.

ELSŐ MÁGUSZ. Kicsoda Astaroth?

MÁSODIK MÁGUSZ. Elűzött szellem, ki most le van győzve, s lánczok között szenved, s bujdosik a fény elől; de egy-kor széttöri lánczait, ismét feljül kerül, eloltja a napot, s boszút áll mindazokon, kik őt szidalmazák.

ELSŐ MÁGUSZ. Imádjátok Astaroth nevét.

NÉP (meghajolva). Oh Astaroth!

ELSŐ MÁGUSZ. Mit kíván Astaroth?

MÁSODIK MÁGUSZ. Ünnepet és áldozatot.

ELSŐ MÁGUSZ. Micsoda ünnepet, és minő áldozatot?

MÁSODIK MÁGUSZ. Keserű áldozatot örömmünnepen, mert neki a méreg édes; a gyászünnepen édes áldozatot, mert neki a méz keserű.

ELSŐ MÁGUSZ. Miből áll a keserű áldozat?

MÁSODIK MÁGUSZ. Hét országból a természetnek az ártó állatok, miket ő égő gyomrába lenyel; férges közöl a nádaly; bogaraktól a skorpió; csúszók közöl a csörgő kigyó; halaktól a czápa; madaraktól a keselyű; emlősökből a hyéna; a hetedik egy erős férfi.

ELSŐ MÁGUSZ. Mi az édes áldozat?

MÁSODIK MÁGUSZ. Hét országból a természetnek azok,

a mik szelidek: férgemből a biboresiga; bogaraktól a pilangó; csúszók közül a salamander; halak közül az arany-süllő; madaraktól a gerlicze; emlősökből a fehér bárány; a hetedik egy tizenhétéves szűz.

ELSŐ MÁGUSZ. Imádjátok Astaroth nevét.

NÉP (leborulva). Oh Astaroth! (Kívül kürtszó.)

ELSŐ MÁGUSZ. A nagy király jő, készüljétek az áldozathoz.

II. JELENÉS.

Előbbiek. Disabul. Kublaj. Jagár. Padmalanha. Csuvasz követ.

DISABUL (nagy kerek trónon ülve, két rabszolga húzza elől, kettő tolja hátul).

KUBLAJ (kezét a trónra téve, Disabult kíséri).

ELSŐ MÁGUSZ (Disabulhoz). Üdvözlő Astaroth! s meghív maga elé.

DISABUL (lenézőleg). Köszönök, Csak ne tartson soká. Mikor csináltatok, kár volt, hogy lábakat is nem alkottatok neki, hogy ő jöhetne hozzám. (Leszül.) De ám eljövök; ma köszönettel tartozom neked, Astaroth. Ellenségem halálhírének napja van ma? Adjon a pokol neked több ilyen jó napot. (Kublajhoz.) Tehát Öldanur meghalt? s a chagán, ki utána trónra ült, még gyermek?

KUBLAJ. Még fiatal, és sokáig élhet.

DISABUL. Astarothra esküszöm: rövid élete lesz.

JAGÁR (fejcsóválva). Te azt nem tudhatod, nagy király.

DISABUL. De megtehetem.

JAGÁR. Vétenél a szövetség ellen.

DISABUL. Ki kötötte azt? Én nem. Ősapám tevé; s azért, ha ősapám bivaly volt, én nem születtem-e arszlánnak? — Ha a kérődző állatok szövetséget kötöttek maguk közt, hogy ezután csak füvet egyenek, én elütöttem közülök: én vérszopó vagyok.

JAGÁR. Azt megmutattad, nagy Disabul. — Ebéd végén mindig abban gyönyörködöl, hogy azon rabszolgáid fejeit rakatod tálaidra, a kik felszolgáltak; most tizenhét esztendeje minden ujonszületett leánygyermeket a vízbe fojtatál. Ez a te dolgod, Disabul. Saját népeddel magad parancsolsz, s ez ellen senkinek sincs kifogása.

DISABUL. De már meguntam ezt. Nekem munka kell. Ez a sok apró nép, a ki köröskörül lakott, mind elpusztult már, vagy elszaladt a világ végére. Minden ellenségemet

megettem; csak szövetségeseim vannak hátra, s most arra várjak ugy-e, hogy azok egyenek meg engem?

JAGÁR. Emlékezzél reá, hogy az igazság legelső úr a földön.

DISABUL. Tehát az lesz igazság, nemde, hogy egy sima állú ifjoncz, kinek nincs egyéb érdeme felettem, mint hogy szakállatlan: kibőjtöljön engem a világból, s én nagy kegyesen nézzem, mint egy indu boncz, mint hízik ő bele saját trónusomba, mikor kedvem van őt letaszítani a magáéről?

JAGÁR. S erre megesküvél bálványod hitére máguszaid előtt.

DISABUL. Mit nekem papjaim és bálványaim? — Parancsoljanak a más világon, e világ az enyim; itt azt kell akarniok, a mit én akarok!

JAGÁR. Ne feledd, hogy e szövetségre minden körüléd lakó nép fejedelmei éber szemekkel néznek.

DISABUL. Vakulj meg velök együtt, hogy ne nézhessetek rá! Le fogjátok-e ugatni a sasokat az égből?! . . . Fenygették-e valaha az egerek a párduczokat?

JAGÁR. Oh nagy Disabul! — nem jó az ellenségről megvetőleg szólni. Jusson eszedbe, hogy Omár khán két év előtt tevépásztor volt, s most fél Ázsia réme, s másik felének profétája.

DISABUL. Réme a gyávaéknak, s profétája a bolondoknak. De fogadom, hogy én meg növelem profétai hírét, és martyrrá teszem; s ha nem mutogattak még profétát kitömve, majd mutogatok én egyet.

JAGÁR. Akkor aligha fogsz reá érni, hogy erődöt Dalma ellen fordítsd.

DISABUL. Te azt hiszed tán, hogy egyenkint hívogatom ki párbajra a nagy proféta dárdahordozóit? — Én nem szoktam vesszővel hadakozni; a hova én ütök, az beomlik, ha mindjárt kőszikla is. Egyszerre három hadsereget küldék a lázadó rabszolga ellen, ki Tatárországot hatalmába keríté; mindegyik százezer emberből áll. Egyik Chorazan felől keríti el, a másik a tengeren kerül háta mögé, a harmadik egyenesen a sivatagon vág ellene keresztül. Ha a föld el nem nyeli, meg nem menekül tőlem. Azt pedig ne gondold, hogy ott megálljak, a hol őt levertem, a mig világ van jobb- és balfelől!

JAGÁR. Mit teendesz?

DISABUL. Mit teszek? — lekaszálok a földet, s ha ki-

fogyok a földből, berontok az égbe. Nem akarok urat ismerni kivülem. Ti szüntelen vigyáztatok, hogy hadsereget ne gyűjtsék, melylyel álmos békéteket megháboríthassam. Ez az Omár, ez az elüzlött pásztor-királyfiu, ki egy homokpusztát kapott örökségbe, a ti vesztetekre növelte hírét. Midőn határaitokat kezdte fenyegetni, akkor hittatok fel engem, hogy gyűjtsék ellene hadat. Tudtátok, hogy én arra legkészebb leszek, mert én nem őrzöm városaim árkát, vetett füveimet, s szövöszékeimet, a mik nálam mind nincsenek. Háromszázezer kardot adtatok kezembe. Azt hiszitek, hogy ebből rátok nem jut egy sem?

JAGÁR. Szavaid fenyegetéskép hangzanak.

DISABUL. Én is úgy hiszem. A tatárnépet eltörlöm ma, az ogurt holnap, a hindut holnapután, s még a fehér hun és chinai számára is lesz nap az esztendőben. Elég egy úr a földön; lám az égen sincs több nap egynél. Ha meghaltam, akkor ám jöjjenek elő az apró csillagok, s osztozzanak meg az égen; de a míg élek — elbujjanak.

JAGÁR. Ez azt teszi, hogy készülünk a harcra?

DISABUL. Készüljétek a halálra.

JAGÁR. Oh nagy Disabul, te rosszul látsz sorsod végére. Mi okod van bennünket bántanod?

DISABUL. Az az okom van, hogy ti munkás nép vagytok, az enyim dologtól elszokott; nekem munkás rabszolgák kellene. Nektek szép nőitek vannak, az enyimek szegletes fejüek; nekem szép rabnók kellene. Nekem kardom van, nektek van fejetek; s nekem ez a fej kell, ha nincs egyéb!

JAGÁR. Egyébre is fogsz találni, Disabul, — erős karokra. Áldjon meg az ég! (El a hindu követvel.)

DISABUL (fojtott dühvel utánuk morogva). Titeket pedig pusztítson el! (Kublajhoz.) Nem megérdemleném-e, hogy bolondnak nevezzenek, ha egy hiú esküvés miatt elnézném, mint nő mellettem óriássá egy poronty, s mint tudakozódik utánam, ha nem haltam-e meg, midőn elég erőm van őt még gyermekkorában összezúzni?!

KUBLAJ. A kinek hatalma van, annak joga van mindenhez, nagy király. (Moghajtja magát.)

DISABUL. Mihelyt seregeink e lázadó Omárt eltiporták, megviszed Dalmának hadüzenetünket; vele semmi sem békít ki engem: sem ígéret, sem meghódolás. Egyetlen bűne az, hogy él. Meghaljon.

(Künn távol kürtszó és e kiáltás:)

Hirnök a tengerről!

III. JELENÉS.

Előbbiek. Hírnök.

HIRNÖK. Uram, hatalmas chán, rossz hírt hozok.

DISABUL. Akkor jó lett volna, ha magadat ott künn hagyod! — Beszélj hát gyorsan; ha rossz, legyen rövid.

HIRNÖK. Hajóidat, melyek hadseregdet a tengeren átszállították, a tenger közepén vihar támadta meg. Elsülyedt mind, — a nép a vízbe fult, — egyetlen gálya jutott a parthoz, — azt is a sziklához vágta a hullám; magam menekültem meg uszva az ott veszett seregből.

DISABUL (bőszült dühvel). Dobjátok vissza, hogy legyen a többinél.

FEGYVERESEK (elhurcolják a hírnököt).

DISABUL (szakállát tépve.) Oh átkozott vihar! hogy fuss a világ végeig, és soha meg ne pihenj! Oh átkozott tenger, hogy száradj ki, és láss tulajdon fenekedre! Hajóimat megettétek. Ezer árboozos, tízezer vitorlás hadam! Egész erdő a tenger közepére ülfelve. Egy úszó város aranyozott tornyokkal, lobogó zászlókkal, páncélos hadakkal! minden, minden oda! Vitézeim a tenger fenekén fekszenek, gályáimat darabokban hiányja ki a partra a hullám. (Őrjögő fájdalommal tekint szét, s meglát egy katonát, kinek arca mozdulatlan maradt.) Miért nem sírsz, gazember? Nem jön köny szemeidbe? Katonák! vigyétek és tanítsátok meg sírni! (Az elvitetik.) Ezer árboozos hajóhadam! Egyik kezem van levágva! — — Inkább volna egyik kezem! — — (Dacczsal.) De mit? Maradt még két seregem. Semmit sem tesz. Elég erős maradtam még azért. Nincs semmi baj! Ha egyet elnyelt a víz, kettőt csak nem nyelt el a föld!

(Künn kúrtszó és e kiáltás más oldalról:)

Hírnök közelg!

IV. JELENÉS.

Előbbiek. Második hírnök.

MÁSODIK HIRNÖK. (sietve jó s lelkesedő szóval).

Hatalmas király! a pusztáról jövök, hadseregged közül.

DISABUL. Mije hiányzik hadamnak, hogy oly sebesen jövé!

MÁSODIK HIRNÖK. Semmije sem hiányzik, uram, csupán az élet! Hadseregged a pusztában érte a Szanum irtó szele,

s homokfellegekkel temette el. Én az utócsapatok közül egyedül futottam el tevémén.

DISABUL (mint villámütött áll egy perczig, végre a düh legfőbb fokán).

Átok reád e hírért, halálmadár! Hogy hoznák azok holt híredet, a kiket te hirdetsz halottnak! — Ez kemény csapás. Húszezer tevét, százezer harcöst veszíték el ingyen, a nélkül hogy az ellenségből egy élet veszett volna érte kölesön. — — Azért sem sirok. Még van egy hadam. Ez a kettő ugyanis csak szedett-vedett nép volt, merő csöcselék, csak meghalni jó: gyalázatombra lettek volna. Jól tették, hogy elvesztek. Ugy kellett nekik, miért nem siettek jobban. Oh a chorazani sereg mindezt ki fogja pótolni!

(Künn kürtészó.)

Hírnök érkezett!

DISABUL (elsápad, merően néz az érkező felé).

V. JELENÉS.

Előbbiek. Harmadik hírnök tántoregva jó.

DISABUL. Ne szólj! — Po!ád sápadt, mint ki sírból kelt fel. — — Légy átkozott! miért remégsz? — Gyüloletes reszkető ábrázat! Honnan hozod a rossz hirt? Égből csepentél ide, vagy a tenger okádott ki téged is, hogy engemet rémíts?!

HIRNÖK. Uram, hatalmas éhán! Chorazánból jövök.

DISABUL. Némulj meg örökre. — Mért nem tudtad vérel befesteni arczodat, hogy ne lenne ily fehér!?

HIRNÖK. Omár chánnal összetalálkozánk.

DISABUL. A végén kezd! Gyöztetek-e?

HIRNÖK. Sereged elhullt. Magam vagyok utolsó, ki megmenekült a harcából.

DISABUL. Astarothra! nem vagy utolsó, mert nem menekültél meg! (Leszarja a hírnököt, az összerogyik, Disabul kezéből a kard kihull.) Ég és pokol! mindenem elveszett! mindenem, mindenem! — Éz a szép hadsereg; a válogatott pánczélos hadsor, mely mint egy érc buzavetés terült egyik hegyoromtól a másikig, arany paizsaikon a nap tündökölt, dárdáik hegyével a leszakadó eget képesek lettek volna feltartani; e lovas dandárok, mik a széllal futottak versenyt, s ha nyilaikat kilőtték, elboriták vele a napot; s ha örtüzeiket meggyújták, mintha a föld tükrözte volna vissza az eget. E hétszáz elefánt hátán emelt tornyok, mik ijedelmei voltak a harcznak, e hős vezérek csapatjaik

élen, gyémánttal rakott fegyverzeteikkel, s e lobogó sátorok, mik a halmokat ellepték. Ez mind, mind csak álom? Tegnap volt és ma nincs! (Órült álmodozással tekint a levegőbe, határozatlan léptekkel tántorog, végre elejtett kardjára talál lépni, s fölriad.) Ki tette ezt? (Felkapja a kardot.) Ki harcol ellenem láthatlan kezekkel? Te pokolbeli szörnyeteg, Astaroth! Azért emeltelek ide? azért hizlallak itt, hogy így bánj velem? Te pokollal viselő fenevad, most szülj nekem oly hadsereget, a minőt megettél; vagy oly dombot hányatok reád, hogy szarvaidd sem látszanak ki belőle.

(A mágusok elszörnyedve rohannak a bálványt káromló király elé, — a Főmágusz eléje áll.)

FŐMÁGUSZ. Szünj meg szavaiddal, Disabul, ne haragítsd Astarothot még jobban.

DISABUL. Megharagított ő engem eléggé. Ellenségeim csúfja lettem. Ha az ogurnak láthatlan Istene van, legalább nem ad neki enni, miként én ez idomtalan alaknak itt.

(A bálvány szájából lángok csapódnak ki. A mágusok földalatti csöveken tompa bögést hallatnak az izzó bálvány torkából.)

FŐMÁGUSZ. Halld, Astaroth beszél.

DISABUL (dühvel). Mi kell neki? Ha éhes, tömjétek meg kavicssal! (A bálvány egyre bög.)

FŐMÁGUSZ. Astaroth édes áldozatát kéri.

DISABUL. Ehetnék? Három hadseregemet ette meg, jóllakhatott vele; hamarabb ihatnék rá: mondjátok meg neki, hogy igya ki azt a tengert, melybe gályáim sülyedtek.

MÁGUSZOK. Astaroth édes áldozatát kéri; a bibor-csigát, a pillangót, a salamandert, az aranyhalat, a galambot, a fehér bárányt, és a szeplőtlen szüzet.

DISABUL. No hát adjatok neki.

FŐMÁGUSZ. Astarothnak tizenhét éves szüz kell, mert a tizenhetes szám előtte szent.

DISABUL (leverten hallgatá). Keveset beszélj, jó ember, mert keveset hallgatok. Tégy, a mit akarsz. Háromszázezer hősöm halt meg; küldhetsz utánuk, ha akarsz, még háromszázezer asszonyt.

FŐMÁGUSZ. Szüz csak egy kell, de tizenhétéves.

DISABUL. Mit említed annyiszor? hozass egyet.

FŐMÁGUSZ. Most tizenhét éve, uram, minden leányt a vízbe hányattál; a ki akkor született, azon évből csak egyetlenegy él.

DISABUL. Tehát legyen azon egy Astarothé.

FŐMÁGUSZ. Bárki legyen is e szüz?

DISABUL. Ha atyjának szemefénye is, és a világ szépsége, esküszöm, áldozat legyen!

MÁGUSZOK (távoznak a szüzet elhozandók, a többiek azalatt hátaikat szeges szíjkorbácsokkal vörve ordítják «Astaroth» nevét, a nép körül a földön arczra fekszik. Disabul egy leterített tevé bőrön ül).

VI. JELENÉS.

Előbbiek. Mágusok. Halila.

HALILA (elfátyolozottan a mágusoktól kisérvé jő).

KUBLAJ (megrántva Disabul köntösét). Uram, chán, ez Halila, a te leányod.

DISABUL (föltökint s ismét lesüti fejét). Átok rá, mért nem fiam!?

FŐMÁGUSZ. Légy üdvöz, hajadon, ki ifju életedet Astaroth kezébe tenni jöttél!

HALILA (ki nem tudá eddig, mi történik vele, most meglátva atyja mogorva arczát, s a tüzet okádó izzó bálványt, kiragadva magát a mágusok kezéből, Disabulhoz fut, annak térdeit átkarolja, s kétségbeesetten kiált.) Atyám, segíts! engem bántani akarnak!

DISABUL. Bántottak engem is! Három hadseregem vészett el.

HALILA. Oh de én nem bántottalak soha! miért enged, hogy megöljenek?

DISABUL. Az ezen bölcs urak dolga. Ők tudják, mire kell véred Astarothnak! Beérhette volna harczosaimmal. Különben ők azt állítják, hogy e fenevad rézgyomrából egyenesen a mennyországba jutsz.

HALILA. Oh ne ölj meg rémitő szavaiddal, mielőtt a halál megölne. Hisz én nem szeretem az életet, és nem irtózom a haláltól. — Itt vagyok, verjétek szivembe a tört, hajítsatok le magas kőszikláról, csak e rettenetes tűzbe ne vessetek! Oh én irtózom e haláltól.

DISABUL. De hát ki vállalja el helyetted azt? E pokoli királynak édes áldozat kell; s ha volna is kivüled valakinek egykorú leánya, melyik apa fogja idehozni saját gyermekét, hogy téged kiváltson? Mindenki szereti gyermekét; mégis csak legjobb lesz teneked meghalnod, kit atyja gyűlöl.

HALILA. Érzem, hogy gyűlölsz, és én nem adtam rá neked okot soha.

DISABUL. Te nem. Anyád adott rá okot, a miért szült.

HALILA. Soha sem hallottam egy édes szavadat. Éle-

temnek egyetlen örömnappja sem volt. Ha csecsemőkoromban kivetettél volna a puszta, valamely senevad fölnevelt volna gyermekének, s jobb atyám lett volna, mint te vagy. Ha nem palotádban, hanem egy pásztor viskójában születtem volna, most tán egy tevehajtsár boldog neje volnék.

DISABUL. Miért nem vagy az? Én nem voltam rád büszke. Odaadtalak volna az első tevehajtsárnak, ki kezdet megkéri. Most nem fájna rád Astaroth foga, mert nem volnál hajadon.

HALILA. Oh hisz engem mindenki kikerül, mert jól tudják, hogy haragod van homlokomra írva, hogy a ki engemet kíván, a te gyűlöletedet kívánja magának.

DISABUL. Egy ország veszett el miattad: hát ne gyűlöljön ez ország? Ha megfordítva állana a sors, s te volnál férfi és Dalma nő: most nem siratnám elveszett sergeim. Volna másik. Így meg kell hajtanom fejem, mely soha megalázva nem volt. Mit ér nekem szépséged, arcod, szemeid, termeted? Lennél inkább rút, törpe, kancsal és pupos, csak férfi lennél. Mit ér nekem, hogy angyal vagy? Lennél inkább ördög, de férfi... (A bálvány bög; mérgesen visszafordul.) Mondjátok Astarothnak, hogy ne bögjön, mikor én beszélek. Áldozatát meg fogja kapni.

HALILA (kétségbeesetten átkulcsolja Disabar terdeit). Atyám! te nem engedheted, hogy engemet megöljenek. Itt szemeid láttára, oly irtózatos halállal. Ha emberi szív van benned, egy férget meg kell sajnálnod, melyet így megölnek, nem saját leányodat, kit saját térdeidtől hurezolnak el.

DISABUL. Jól van. Ne vádolj azzal, hogy kegyetlen vagyok. Im egy menekvésre nyujtok utat neked. Ha e nép közül, mely itt körülünk áll, találkozik egy férfi, a ki téged nejjé fogad: vízfordó, öszvérpásztor, vagy bármely rabszolga, kit szépséged bája s halálkínaid megindítanak, hogy kezdet megkérje tőlem, légy azé. Astarothnak nem kell nő, a kit már férjhez adtak.

HALILA (csüggedten, sértett szeméremérettel hajtja le fejét).

DISABUL. Mindenféle emberek! Jöjjetek ide! lássátok e leányt s nézzétek meg jól: az én leányom ő. Szép, nyájas és jó erkölcsű leány. Bizonyára jó asszony fog válni belőle. Ki akarja őt nőül venni? Szóljon, lépjen elő. (Mély csend.) Nos? senkinek sincs kedve hozzá? — Én rangra nem tekintek, nem vagyok válogatós. Az elsőnek adom, a ki szól. (Ismét csend.)

HALILA (a szégyen és halálfélelem miatt térdre roskad s arczát kezébe rejti).

DISABUL. Látod, senki sem akar nejevé fogadni.

FŐMÁGUSZ (Halilához lépve, megfogja kezét). Szeplőtlen hajadon, szállj lelkedbe és örülj, hogy tisztán jutsz Astaroth keblére.

ELEMÉR (belép).

HALILA (éghez emeli arczát, s kezeit összekulcsolja). Te láthatatlan Isten! kinek életét meghalt anyám tanita tisztelni titkos magányunkban, kit annyiszor kerestem, midőn szenvedék, ki mindenütt jelen vagy, s védője vagy az üldözöttnek, ki szereted azt, a kit senki sem szeret már. Egyetlen soha el nem muló Isten! légy velem, s ha van szemed, meglátni szenvedéseim, legyen karod, megmenteni belőlük.

FŐMÁGUSZ (főlrántja őt térdeiről, rárivall). Imádd Astaroth nevét, ki keblébe fogad!

HALILA (földre rogyva). Isten! mindenható, ne hagyj el engem!

MÁGUSZOK (főlragadják s a bálvány felé kezdik vonszolni).

HETEDIK JELENÉS.

Elébbiek. Elemér s egy Apród.

ELEMÉR (kezében olajág, Halilát a mágusoktól elragadja). Ne félj; nem hagy el soha, a kibezi kiáltál. (Mindenki szótlanul bámul és csodálkozik.)

HALILA (Elemért forró ragaszkodással átkarolva). Oh téged Isten küld, hogy megszabadíts. Oh ne hagyj védtelen! arczod nemes vonásiban látom, hogy te az elhagyottak védelmezője vagy.

ELEMÉR (bátran körültekint, merész kihívó hangon). Hát nincs-e férfi az egész országban, hogy egy ártatlan nőnek sirni lehet?

DISABUL (rárivall). Mit akarsz?

ELEMÉR. E hölgyet megszabadítani.

DISABUL. Szinte elkéstél vele.

ELEMÉR. Vártam felszólításod után, ha lesz-e férfi, ki kezét elfogadja? Nem volt. — Vagy szeretni tudnak rosszul, vagy félni tudnak igen jól.

DISABUL. Nagyon jól tudták ők, hogy a ki őt meg akarná menteni, magát vesztené el. Eredj dolgozdra, bátor fiu, s örülj neki, hogy még fiatal vagy.

HALILA (kétségbeesetten). Oh ne hagyj elveszni engem! Ne taszits el lábaidtól; végy nődül. Én szeretni foglak, álmaid felett öröködöm, gondolatoddal uralkodhatol rajtam; rab-

nöd leszek, ki éjeket virraszt egy pillantásodért. Kinek élete nem lesz kivüled, ki örömeben hal meg, ha fölemeled, s lábaid porát csókolja, ha elgázolod.

ELEMÉR. Ne félj, megvédelek.

DISABUL (kardját csörtetve). Hát tégedet ki véd meg?

HALILA. Oh ne hagyj magadat elrettenteni; ha látnád félisteni alakodat, egy világgal mernél szembeszállni. E tekintetbe nem férhet gyávaság; ez arcz félelmet parancsolna még a puszták vadjainak is. Oh meg ne rettenj, légy erős!

ELEMÉR. Ne félj. Ez olajág megvédelmez téged. S ha gyöngé volna az olajág, megvéd e kard!

DISABUL (mérgesen rárivallva). S ki vagy te, ki oly fennyen beszélsz, midőn előtted Disabul, mögötted Astaroth áll?

ELEMÉR (rátartó büszkeséggel). Én az avar nép követe vagyok.

KUBLÁJ (súgva Disabulhoz). Uram, te elsápadál.

DISABUL (tántorog). Igazán? Észrevehetni arczomon? (Erőt vesz magán, erős hangon.) Ha mennybéli követ vagy is, remegj, midőn előttem állsz!

ELEMÉR. Hagyd a haragot, Disabul. Jól tudva azt, hogy te mennyire szoktad tisztelni a népjogokat, nem tartám fölöslegesnek az olajág mellé kardot is kötni, s legjobb vitézeim közül kétezeret magammal hozni kíséretül. Kopjájuk hegyét láthatod hátad mögött.

DISABUL (magában sóhajtván). És nekem egy harczosom sincs többé.

KUBLÁJ (súgva). Uram, ülj fel trónodra, mert reszketsz. Ne vegye észre ez idegen megaláztatásodat.

DISABUL (felül a trónra, mely egyszerű tigrisbőrrel van bevonva, s négykerekű toló-talpaton van, hogy mindenütt a király után lehessen vinni. — Erős tekintettel Elemérhez, mintegy ijeszteni akarván azt). Beszélj hát, mit hoztál? vagy mit akarsz elvinni?

ELEMÉR. Ifju chagánom üdvözetét hozom, ki atyja holta után trónra ülve, erről téged tudósítani kíván, s irántadi gondolkozása zálogképeit itt küldi általam. (Int, — apród szirnyos szarvasbőr-vánkoson egy kenyeret és egy botot visz a király elé.)

DISABUL (ajkait harapva, szemei vadul forognak). Kenyeret és botot! — Értem a célzást. Volna csak meg chorazáni hadam, majd tudnám, melyiket választasz.

ELEMÉR (elveszi az apródtól a vánkost, s maga nyújtja át azt Disabulnak). Egyik a jóbarátság, másik az ellenségeskedés jelképe. Válaszsz közülök.

DISABUL (fogosikorgatva elveszi). A kenyeret.

ELEMÉR (folytonosan büszke öntadattal). Chagánom örülni fog jó szándokodon.

DISABUL (csipős gúnynyal, dühösen szorítva a markában tartott kenyeret). Derék férfi chagánod?

ELEMÉR (kigyuladt arczzal). Félisten a harcban, angyal a baráti körben, egész ember a tanácskozásban. — Ha látod őt, szived megáll a bámulat miatt, — ha nem látod, utána megy a szeretet miatt. — Ha ellenség vagy, legyőz karja által, — ha jóbarátja, legyőz lelkével.

DISABUL (haragdúlta arczzal, fojtott dühvel, gúnyosan). Az ég tartsa meg soká!

ELEMÉR. Kivánom egyúttal, hogy a régi szövetséget esküvésseddel tedd ujja.

DISABUL (fujva dühében). Oh kész örömmel!

ELEMÉR. Hogy országunkat haddal soha sem fogod háborítani.

DISABUL. Esküszöm rá!

ELEMÉR. Hogy semmi velünk ellenséges néppel szövetséget nem kötsz.

DISABUL. Esküszöm rá!

ELEMÉR. Hogy trónodat, mely loctód után chagánunkat illeti, jogtalanul más kezére nem játszod.

DISABUL (e szóra felugrik trónjáról, melle zihál, szemei vérben forognak, kitörő dühvel). Esküszöm rá! — Megesküdjem-e még arra is, hogy korábban meghalok, mint chagánod?

ELEMÉR. Az ég tartsa meg tetszése szerint.

DISABUL (lankadtan visszahanyatlak trónjára). Kérlek, esküdtesse meg meg valamire. Ha már benne vagyunk. Kérj tőlem valamit. Most jókedvemben vagyok.

ELEMÉR (észrevéve Halila esdő pillanatát, ki még folyvást Elemér mellett térdel). Valóban még egy kérelmem van hozzád. E hajadont, ki oltalomért folyamodott hozzám, senki ne merje bántani: legyen szabad akarata, mehessen a hova akar, tehesse a mit kíván, legyen szabad és sérthetetlen.

HALILA (felsóhajt). Ő nem kívánja, hogy övé legyenek.

DISABUL. Esküszöm rá, szabad leend!

HALILA (Elemér kezét ajkához szorítva, alig hallhatólag). Örömebb lennék rabod.

(Napfeljövétel).

ELEMÉR. És most a magas ég legyen oltalmazód, jó szomszéd. Ha netalán szükség leend ránk, csapataink nem messze lesznek tőled. (Némileg kétértelmű czélzással azt akarván kifejezni, hogy vigyáznak rá.) Szép hajadon! (főlemeli) a király szava meg-

adta éltedet, szabadságodat; az ég adja meg boldogságodat is.

HALILA (főlig sűgva). Az ég megadta azt, de te ismét elvived magaddal.

ELEMÉR (el kísérete élén, Halila epedve néz utána; néma csend, a népség félrehúzódott; a bálvány mihelyt a nap feljött, fekete lón. A mágusok szomorúan körülállják).

NYOLCZADIK JELENÉS.

Előbbiek. Követek, kik a felvonás kezdetén távoztak.

JAGÁR. Magas király! még egyszer visszajöttünk, megtudni végső határozatodat. A harez nem gyermekjáték; lehet, hogy megbántad hadizeneted; a napvilág gyakran más tanácsot ad, mint az éjjel: mi még egyszer felszólítottunk a békére.

DISABUL (megvető nyugalommal). Engedelmes férfiút találtok bennem. Letettem a háborúról. Pap leszek. Elmegyek boldog Arábiába keringő barátoknak. Még szóval sem akarok harezolni ellenetek. Szídjatok, csüfoljatok ki: én hallgatok.

JAGÁR. Sőt dicsérünk határozatodért. — Fejedelmeink örülni fognak, hogy szavaik súlyát tekintetbe vevéd. (Elgűlten húzódik hátra.)

DISABUL. Majd vettem volna, csak elne chorazáni hadam. A féreg az azt hiszik, hogy ők ejtették el az oroszánt, a ki meg hagyta magát enni általuk.

CSUVASZ KÖVET (apró, törpe ember, fejét fennen tartva, a király elé lép). Magas király! én a csuvasz nép követe vagyok.

DISABUL (boszusan). Ki az ördögöké?

CSUVASZ KÖVET. A csuvaszoké, uram!

DISABUL. Soha sem hallottam híroket.

CSUVASZ KÖVET. Országunk hajdan a Bajkál tóig terjedt; most e darab részt te bírod: nem adnád vissza?

DISABUL (csüfolódólag). Akár még a Bajkál tavat is. Van-e még, a kinek valami kell? (Főllál s keserű jókedvvel körüléz.)

PARASZTOK (tömegben némán összeértekezni látszanak, végre egyet közülök kitukmálnak, ki magát s öltönyeit némileg rendezve a király elé lép).

PÓR. Uram! magas király! nagyon sok rajtunk az adó: engedd el felét.

DISABUL. Igen szívesen! — (A pór után érkező hivatalnokhoz.) Hát te másik?

TISZTVISELŐ. Uram, magas király! nekünk tisztviselőknek kevés a fizetésünk.

DISABUL. Legyen kétannyi! — Jertek, kérjete! — No csak bátran, — állj elő te vércseszemű, látom pofádból, hogy kell valami. Mi kell? ne vigyorogj, gondolj ki valamit.

MOLNÁRLEGÉNY (mosolyog, fejét vakarja, s látszik, hogy hirtelen misem jut eszébe, végre ostoba köppel mond). Uram! egy szélmalom van, de igen rossz helyen.

DISABUL (gúnyos részvétellel). Rossz helyen van? Állítsd fel palotám udvarán, ott jó helyen lesz. Elő ti többiek! Kérjete, parancsoljatek. — Mimet adjam oda? Kell-e boglár valakinek? (Letépi boglárát süvegéről s a nép közé veti.) Netek. Kell kardom? hát övem kinek kell? kormánybotom? süvegem? Itt van, vegyéte! osztozzatek meg rajta! (Mindent letépvén, a nép közé hányja; a nép dulakodva annyira tépelődik felettük, míg minden részekre szakad.) Nem maradt más, mint pusztá testem! (Ruháit felszakítva, miután a nép elszéledt.) Hát ez kinek kell még? — Ah, amott látok két hullakeselyűt az égen: meghallották szavam. Jertek! Tietek vagyok!

MIND (eloszlanak, csupán Disabul, Kubláj és Halila maradnak).

KILÉNCZEDIK JELENÉS.

Disabul, Kubláj, Halila.

HALILA (fejét tonyerébe hajtva, a trón szármolyára ül).

KUBLÁJ (Disabulhoz lép, megfogja kezét). Térj magadhoz, király, még nincs veszve minden.

DISABUL (vadul széttekint; Halila fölve kel fel a trón lépcsőjéről, reszketve fogja meg atyja balkezét). Hát ti mért maradtatok itten? Nincs semmi, a mire várjatek.

KUBLÁJ. Még van országod.

HALILA (robogó hangon). Még van szived.

DISABUL (szomorú tekintetet vet leányára). Minek vagy itt? Szabaddá tettelek. Mehetsz, a hova akarsz.

HALILA. Én itt akarok maradni tenálad.

DISABUL. Hm! Különös! Hogy a vér nem engedi az ember szívét meghülni. Te nem hagytál el. Ezen nincs mit csodálnom. Gyermekem vagy, s ösztönnek engedsz. De hogy te is itt maradtál velem, te hizelgő udvaronez, te aranyos légy, ki csak addig dongsz, míg a nap süt: ezt bámulom.

KUBLÁJ (a bántódás mosolyát tünteti elő arcán). Ez arra mutat,

hogy napod még nem ment le végkép, s hogy én fel tudom azt újra hozni egedre.

DISABUL. Valóban? Tudsz hadsereget teremteni a pusztá földből?

KUBLÁJ. Le tudom győzni az ellenséget hadsereg nélkül.

DISABUL. Beszélj, hallgatok rád.

KUBLÁJ. Menjünk félre. E leány ne hallja, a mit mondok.

DISABUL (int; Halila a trón léposőjére visszaül).

KUBLÁJ. Tudd meg tehát, hogy e hatalmas, dölyfös új chagán ellen, ki oly merészen küldözi hozzád izeneteit, oly gyanúm van, mely ha napfényre hozható, egy kard-csapás nélkül ledönti őt trónjáról, s téged ültet bele.

DISABUL. Mondd e gyanút.

KUBLÁJ. Nem sejtet-e? Én hiszem, okom van hinni, hogy e fiatal chagán, e félisten, ez angyal, ez egész ember! sem félisten, sem egész ember, még csak nem is férfi, hanem leány.

DISABUL (lelkesülten). Arányba foglaltatlak e gondolatodért. Honnan gyanítod ezt?

KUBLÁJ. Szokásom kételkedni, gyanakodni. Midőn Oldamur udvaránál voltam mint követ, sokszor láttam e fiatal gyermeket, s ha többi kortársával összehasonlítám, sokkal gyöngédebbnek találtam vonásait, karcsúbbnak termetét, bőrét simábbnak, mint férfiaké szokott lenni. Egyszer harcjátékon féltréfából azt mondtam neki: «milyen szép leány lett volna belőled, kár, hogy nem vagy az». Dalma vérpiros arcczal szökött fel e szóra helyéről. «Szeretnéd megtudni, ha férfi vagyok-e?» kiálta rám büszke tekintettel. «Jer, mérkőzzél meg velem», s azzal a harcsikra szólított, s a mint ott paripáinkkal egymásnak rohantunk, úgy megöklelt dárdájával, hogy három ölnyire estem le lovamról. Három oldalbordám törött be, s én sajnosan kényszerültem megvallani, hogy e kar nem asszonyé.

DISABUL (boszusan, türelmetlenül). Miről beszélsz hát?!

KUBLÁJ. Csak hallgasd tovább. Itt rosszul ütött ki a kísérlet, más tέρre kellett vinnem gyanuimat. Közel nem lehet hozzám férni senkinek, embert nem tűr maga körül. Egyszer nők társaságában láttam meg őt. Az ország legszebb hölgyei voltak együtt: egy-egy nap mindegyik, oly bájosok, hogy láttokra maga a vénség is lángokra gerjed, hogy képesek volnának egy győztes hadsereg kezéből kiragadni a diadalmi zászlót. Dalma véletlenül jött e társa-

ságba. Egy tizenhatéves ifjú meglepetve lett volna ennyi szépség láttára. Arczának lángba kelle jönni, szemeit zavartan kelle lesütnie, szemérmesen fordulnia erre-arra, s egy tétova szót rebegni ahhoz, kit legelébb meglát. — A mi herczegünk e helyett közönyösen lépett a hölgykoszorú közé, mindenikét külön nyájasan üdvözlé, bátran társalgott velök, s tekintetében nem volt semmi sóvárgás, arczán semmi melegség. Ez árulá el előttem. Ez nem lehet férfi szíve, így csak asszony nézhet asszonyok szemei közé.

DISABUL (kedvetlenül). Tehát ebből áll egész fölfedezésed? Ha titkodnak nincs egyéb bizonyítéka a szemeknél, az kevés tanúság.

KUBLÁJ. Oh uram, a szemekből biztosabban lehet olvasni, mint a csillagokból. Nem figyeltél-e még menyasszony szemeire, midőn fejére tevék a nászkoszorút, s aztán egy nappal később, midőn azt főkötővel cserélték fel? Minő különbség a szemek között! amaz még leányé volt, ez már asszonyé. Amaz félig csukott, rejtett világú: ez már nyílt és felragyogó. — Avagy száz becsületes ember közül nem ki tudnád-e ismerni a gyilkost — szemeiből? Amazoknak nyugodt tekintetével ellenkezőleg nem megtalálnád-e emennék szemeiben azt a zavart, ijedős gondolatot, mely a büntudatos lelket elárulja?

DISABUL. Tudományodért sokat adhatna valami bolond böles; mit ér az nekem, ha nem lehet bebizonyítani?

KUBLÁJ. Ez csak ok a gyanúra; más azonban a mód, azt napfényre hozni.

DISABUL. Mondjad.

KUBLÁJ. Nőt kell neki adni!

DISABUL. S ki kényszeríthet arra valakit, ki kényszeríthet arra egy fejedelmet, hogy megházasodjék? S még ha tehetnök is ezt, meg lehet, hogy ő elárulná magát a nő előtt, de a nő elárulná-e őt mi előttünk?

KUBLÁJ. Két kérdésedre egygyel felelek. Leányodat kell hozzá nőül adni.

DISABUL. Bölcsen beszélsz.

KUBLÁJ. Őt nőül ajánlva neki, ezt nem utasíthatja vissza. A leány szép, erényes és szelid. Királyi szülött, semmi ok sincs őt el nem fogadni. De van az ellenkezőre. A két fejedelmi család egyesítéseért ezt még a közjó is kívánni fogja. A varchoniták, kiket a gyűlölet annyi emberéleten keresztül elválasztott, a szeretet által újra egyesülnek. Saját országnagyjaifogják őt erőszakolni e házasságra.

DISABUL. Új vért öntöttél belém. Meg nem menekülend kezeim közül.

KUBLÁJ. E titkot senkinek ne hagyj gyanítani, nehogy észrevegyék, s bennünket kijátszanak.

DISABUL. Még álmomban sem hallja tőlem senki. (Leánya felé indul.)

KUBLÁJ. Szeliden bánj vele, hogy ellenünk ne szegüljön. Hadseregged nincs. Leányod szemeiben van minden fegyvered.

DISABUL (Halila kezét megfogja, erőszakolt nyájassággal). Te jó, te szelid leány. Ne térdelj lábaimnál. Jer keblemre és ölelj meg. Én jó, szerető atyád vagyok. Ha szenvedtél eddig: az csak próbatét volt, melylyel szived érzelmeit kísértém; ha úgy bántam veled, mint gyűlöletem elvetett tárgyával, azt csak erényed tisztító tüzeinek tekintsed; de tisztán jöttél ki belőle; midőn a halál torkába taszítalak, még akkor is szeretted; midőn mindenki elhagyott, még akkor is ragaszkodál hozzám; midőn szabadon bocsátalak, hogy mehess, hová akarsz, még akkor is visszajöttél hozzám, hogy mellettem maradj. Jobbomon fogsz ezentúl ülni, trónomon — és szivemben első helyen. Minden szenvedésedet százannyi örömmel pótolom vissza. Felmagasztalak úgy, hogy a mint került eddig még a legbitványabb is, ezentúl örüljön a legmagasabb úr is, ha lábaid porát csókolhatja.

HALILA (öröme fokozkint nő, végre könyékben kitör, atya keblére borul). Te engemet szeretni fogsz?

DISABUL. Szeretni nem csak én, hanem azok is, kik előtt népek hajlonganak. Ha egy óra előtt a legutolsó rabszolgának sem volt kedve kezedet elfogadni, örüljön most a legnagyobb király, ha azt elnyerendi. Álmodjál szépeket. Álmodd azt, a mi legmagasabb, legmerészebb gondolata lehet a léleknek, és én valósítani fogom ez álmodat.

HALILA. Oh én most is álmodom, és boldog vagyok. (Szavai s arczjátéka kifejezi, hogy Elemérrre gondol.)

(Függöny legördül.)

HARMADIK FELVONÁS.

Palotaterem, trón, korlát.

I. JELENÉS.

Dalma, Rhabonbán.

DALMA (királyi díszben). Micsoda ünnep van ma ?

RHABONBÁN. Attila emlékének előnapja.

DALMA. Tehát törvénytevő nap. A munkaszünet csak naplement után kezdődik, addig sietnünk kell, hogy a kiknek törvényes ügyeik vannak, elvégezzük, hogy az ünnepre senkinek se maradjon elhalasztott gondja.

RHABONBÁN. Oh uram, az ország minden terhét magadra vetted; éjjel-nappal foglalkozásban vagy, vezéreidnek nem hagysz semmi gondot.

DALMA. A gazda szeme legjobban lát; eredj!

RHABONBÁN (távozik).

DALMA (egyedül). Éjjel-nappal munkával kell lelkemet fárasztanom, hogy ne maradjon ideje önmagáról eszmélni, az egyedül-lét iszonytató nekem. Ha egyedül vagyok, mindig az ő képét látom magam előtt, őt, a kit kerülnöm kell, s kit szivem mindig álmaimba hoz. Itt és ott, és mindenütt, a hol űr van: e mosolygó kísértet áll előttem. Ha emberszót nem hallok, az ő szava cseng fülemben mindig. Mi jó, hogy eltávolítám őt magamtól; míg nem hivatom, nem jöhet vissza: nem fogom hivatni soha. Én hadd kínlódjam egyedül e kettős élet terhei alatt: kívül fagy, belül emésztő láng; kívül szigorú férfi, belül epedő asszony.

II. JELENÉS.

Dalma, Rhabonbán, Hat vezér, Táltos, Két vádlott férfi, Egy nő, Egy óriás, Törpe, Katonák. Később Elemér, mind helyet foglalnak.

DALMA (trónba ülve). Büntetni, vagy jutalmazni viradt e nap ?

RHABONBÁN. Az arcokról láthatod, uram, hogy ezek vádlottak itt.

DALMA. Mindig csak a bűnösöket keresitek föl nekem. Nem tudjátok, hogy a büntetés jobban fáj annak, a ki adja, mint annak, a ki elfogadja. Miért nem keresitek föl egyszer az erényt is?

RHABONBÁN. Az erény jutalma önmagának, uram, vagy ha nem az, akkor nem erény. Nézd e férfit, e lealázó homlokkal. Kérdjed bűnét, ő megmondja maga.

DALMA. Mit vétettél?

ELSŐ FÉRFI. Megszöktem gyáván a táborból, egy asszony miatt. Öless meg, úgy érdemeltem.

DALMA. Őszinte vallomásod megmenti éltedet, de bűnöd megtorlást kíván; bontsátok széjjel házát, tegyétek a földdel egyenlővé, ne lakják földél alatt, míg bűnét helyre nem hozza, s akkor építsétek fel házát újra. Büntetés annak, ki esküjét megszegé. (Félre.) Én nem szegem meg azt.

RHABONBÁN. E másik férfit, uram, az ellenséggel czimborálva, honát árulta el.

DALMA (fölpattanva). Hazudsz! E bűn nem létezik! — Átok a hangra, mely annak nevet adott! Bamber, mondd, hogy te nem vagy áruló; mondd inkább, hogy apagyilkos vagy, mondd, hogy fiatal lányokat csabítal el szüleiktől!

MÁSODIK FÉRFI. Én nem ismerem a bűnt, melylyel vádoltatám.

DALMA. Ah! szeretem, hogy még nevéet sem mondd ki. Szólj, Rhabonbán, úgy-e e bűnre nincs törvény közöttünk, mert eset nem volt rá soha.

RHABONBÁN. Oh uram, első honalkotóink, kik törvényeinket megírták hosszú czedrusfa-oszlopokra, egy cikket írtak abba, mely a névtelen bűnről szól. Ha támad köztetek oly vé'ek, melynek most nincs neve, bizsátok annak ítéletét az Istenre. Állítsatok a síkra egy törpét és egy óriást. A törpe a vádlott bajnoka, — a vádló az óriás. Ha a vád igaz, a bűnöst égezzétek porrá, s nevéet adjátok egy utálatos bogárnak, hogy a mig ember él, undorral mondják ki nevéet annak, ki a névtelen bűnnek nevet adott. A vád ime feltámadt! a bajnokok a sorompóban állnak.

DALMA. E bűnt elhinni is bűn.

ÓRIÁS, TÖRPE (hosszú dárdákkal kezeikben, kiállnak).

TÁLTOS. Esküjletek, hogy Isten hatalmán kívül semmi emberfölötti erő, bűbáj, talizmán és varázs segítségtekre nincsen.

ÓRIÁS, TÖRPE. Esküszünk!

TÁLTOS. Az ég ítéljen.

ÓRIÁS (társát fitymálva). Kis öcsém, láttál-e már eserebogarat gombostüre szűrve?

TÖRPE. Azt még nem; de láttam, mint csipte meg a darázs a bivaly orrát.

ÓRIÁS. Hát szép öcsém, hasra feküdjem nemde, s úgy harcoljak veled, hogy egyenlők legyünk?

TÖRPE. Sőt hogy egyenlők legyünk, én teszek jót veled. Várj, egy darab fehér földdel czélkarikát festek gyomrodra. (Krétaival kört rajzol az óriás hasára.) A mit e körön kívül találok beléd szűrni, azt vedd úgy, mintha nem történt volna.

ÓRIÁS. Nézze meg az ember a kis szúnyogkirályt, még tréfát üz velem. Ne menj olyan messze, mert nem tudlak elolvasni.

TÖRPE. Majd megtanulsz könyv nélkül, jó rézkirály. — Köszöntetem a felhőket odafenn.

ÓRIÁS. Kérlek nagyon, vigyázz, hogy rád ne hágjak. Azt nem venném lelkemre. Sikolts, ha esizmám orra közel lesz, mert tudod, hogy szemeim nem látnak meg minden apró tárgyat.

TÖRPE. Kár, hogy hátadon nincsenek szemeid, hogy hátaddal is nézhetnél az égbe, ha elesél.

TÁLTOS. Isten nevében, előre! Induljatok!

ÓRIÁS. Szólj, merre vagy, hadd kéreshesselek.

TÖRPE. Mindjárt megmondom, de azt nem füleddel fogod meghallani. (Dárdáikkal összerontanak. Óriás a törpe mellett szúr el. Törpe találja az óriást, s az elesik. Törpe odafut s az óriás kardját fölragadja.) Mit izensz fejednek, te hosszú láb?

TÁLTOS. Az Isten ítelt. Vigyétek félre a harcosokat.

DALMA. A vádolt fel van mentve. Az égnek hála! a bűnnek nincs neve. Nincs áruló. (Félre.) Én sem fogok az lenni soha.

ASSZONY (előhozatik lefátyolozottan).

DALMA. Mi bűnöd van? Miért van arczod lefátyolozva?

ASSZONY. Bűnöm házasságtörés. E fátyol szégyenem takarja el.

DALMA. E szokatlan bűn szokatlan büntetést igényel. Te rossz asszony vagy.

ASSZONY. Nevezd szerencsétlennek, oh chagán. Én szerettem nagyon.

DALMA. Miért nem tudtál lemondani szerelmedről?

ASSZONY. Az ég tanum, hogy küzdöttem ellene. Elrejtém magam az elől, kiért tiltott szenvedélyem hevült. Kértem, megesküdtetem, hogy hagyjon el örökre. Ő elhagyott, s

én mindennap imádkozám Istenhez, hogy engedje őt el felednem; s már-már győztesnek hívém magam szivem fölött; egészen nyugodt valék, kezdtem büszke lenni érem diadalára, midőn egy napon vétkes gondatlansággal elfeledék Istenhez imádkozni lelki segélyért, s im azon napon a férfi, — kit kerülnöm kelle — esküje ellenére előttem megjelent s azon pillanatban vége volt lelkem erejének, elvesztém magamat.

ELEMÉR (az utolsó szavak alatt belép).

DALMA (a nő utóbbi szavai alatt észreveszi Elemért s megrendül, földre felkiáltva). Elemér! (A nőhöz lihegő, tétova hangon.) Asszony! — én érzem a kisértet erejét, melynek ellene nem tudtál állni, s bűnöd alól feloldalak! (Elemérhez indulatosan.) Miért jövélsz vissza, mielőtt hivatálak? (Félre.) Oh pedig mi jól esik szívednek, hogy újra látlak.

ELEMÉR. Uram, chagán, a mit rám bízál, elvégzém, — s ezennel a hatalmat, melylyel felruháztál, kezeidbe viszszaadom, s többé nincs okom tőled távol lenni.

DALMA (félre). Oh de van nekem! (Szigorral.) Sajnálom, de szemedbe kell mondanom, hogy kötelességedet nem ismered, hogy parancsom ellenére ismét visszajövélsz. (Félre.) Oh mért nem borullhatok nyakába, hogy sirva mondanám neki: hozott az ég! légy üdvöz szíved által.

ELEMÉR. Szídj, uram! örömeztébb állok előtted a szégyenpadon, mint tőled távol a diadalszekeren.

DALMA. Miért jövélsz vissza?

ELEMÉR. Kérdezd meg a fecskét, mért tér vissza a tavaszhoz?

DALMA. Tán kedvesed van itt, kit nem tudsz elhagyni?

ELEMÉR (sóhajtván, tétovázva). Igen.

DALMA. Tehát vidd magaddal. (Félre.) Mit félttem őt, enyim úgy sem lehet? Mégis nekem fáj, hogy ő szeret valakit. Fáj, de megnyugtat. — Tehát vidd magaddal kedvesed, én beléegyezem.

ELEMÉR. Oh Dalma! néhány szóm volna hozzád titokban, egyedül: meghallgatnál-e?

DALMA. Mit akarsz? (Félre.) Eh, hisz ő szeret valakit, többé nem félelmes előttem. Távozzál tehát; ha országos ügyeimet végezem, hivatni foglak.

ELEMÉR. Látni sem akarod arcomat?

DALMA. Jelenléted felháborít. (Félre.) Igazat mondék: csak hogy nem haraggal, hanem szerelemmel. Távozzál előlem.

ELEMÉR. Büntetni erősen tudsz, oh chagán! (Elvonnul.)

DALMA (félre). Lelkem reszket! Arczomon meg kell látszani belső küzdelmemnek. Érzem, hogy szédülök e magasságban. Az ég nem élő emberek számára van teremtve; a csillagok is lehullanának róla, ha szívök volna.

III. JELENÉS.

Előbbiek. Hirnök. Mindjárt Kubláj, Halila.

HIRNÖK. A tatár chán követe jó.

DALMA. Vezesd elénk.

KUBLÁJ (Halilát vezetve). Üdvözlég, ifju chagán, üdvözlég még egyszer, üdvözlég harmadszor is. (Mindannyiszor földig hajtva magát.) Te napja az égnek, pálmafája nemzetednek, hajnala a dicsőségnek, légy általam köszöntve fejedelmem nevében.

DALMA (félre). Ettől félni kell, mert hizeleg.

KUBLÁJ. Ámde ki látott napot hold nélkül, élőfát virág nélkül, hajnalt hajnalesillag nélkül? Oh dicső chagán! fényedből csak egy sugar hiányzik, és e sugárt saját koronája ágaiból szakasztja le fejedelmem, hogy neked megküldje: tulajdon leányát. (Halilát leleplezi.)

DALMA (megijedve félre). Ez áfulás!

KUBLÁJ. Jól tudjuk, oh uram, hogy te dicsőséged magas érzetében elfeleded azon kisebb érzelmeket, mik mindennapi embereket boldogítani szoktak. Te a nőarczot kerülöd, s szerelmet nem érezél soha. De lásd, e szüz alázatosan közeledik feléd; nem kívánja ő, hogy dicsőségedet megoszsd vele, nem kívánja, hogy trónodra ültesd; elül ő annak zsámolyán is, s boldognak tudandja magát, ha egy fedél alatt lakhatik veled. Nézd, miként remeg tekintetedtől; szólj egy jó szót neki.

DALMA (félre). Jobban remegek én az övétől.

KUBLÁJ. Jer, fejedelmi leány, boruljunk e magas úr zsámolyához, s könyörögjünk előtte, hogy fogadjon el téged rabszolgáloi legutolsójának.

HALILA (a trón zsámolyára borul).

DALMA (félre). Szeretnélek kardommal odaszegezni. — Kelj fel, jó leány! Elöttem nem szokás térdepelni.

KUBLÁJ. Oh hagyd őt ott. Ha tudnád, mennyire boldog ő, hogy lábaidnál fekhetik. — Lásd, ő születése óta tégedet tanult imádni. Én neveltem őt, kedvenczem, szemem fénye volt; mert általa hívém országunkat a tieddel roko-

nilag összeköthetni. Még a szellőtől is megőrizém őt: nemde így volt, jó leányom? — — Férfi tekintete soha nem érte, még név szerint sem ismer férfit kívüled, hogy téged ismerhessen egyedül, kinek eszmeképét égi színekkel rajzoló képzetében, s a valót százszor fényesebbnek találja a képzeletnél. Nemde így van, jó leányom? — Te vagy ábrándjainak képe, álmainak neve, szívének egyedüli gondolatja. Engedd, hadd feküdjék lábaidnál.

RHABONBÁN. Uram, chagán! Emeld fel a leányt. Mellette üljön ő.

DALMA (haraggal). Ki kérdezett?

RHABONBÁN. Az ajánlat becsületes.

DALMA. Ez ajánlat gyalázatos!

RHABONBÁN. Ezt visszautasítani nem lehet. Elfogadása örök béke, visszautasítása örök harc.

DALMA. Nekem nincs kedvem a nősüléshez.

RHABONBÁN. Szépsége, jósága, ragaszkodása, fejedelmi eredete mind legerősebb ajánlatok.

DALMA. A szerelemre nem elég az, hogy van ok szeretni.

RHABONBÁN. De a nősülésre elég ok az, hogy a hon java így kívánja.

DALMA (hevesen). Nem tudod, mit beszélsz!

RHABONBÁN. Megszoktam igazat mondani fejedelmem előtt.

DALMA (felindulva). Bolondokkal vagyok körülvéve! Oh atyám! segíts onnan a magas égből. Majd eröm hágy el, majd eszem. Távozzatok. Vége a kihallgatásnak. Ma kedvetlen vagyok. Ne jöjjön elém senki semmi kérelemmel, ma rossz napom van. Kerüljétek kapuimat. (Trónjában félreborul.)

RHABONBÁN (felre). Mi lelte a chagánt? soha sem voltak ily szeszélyei. (El.)

KUBLÁJ (Halilához). Te itt maradsz. (El.)

MIND (el a nőkön kívül).

DALMA (széttéekint, meglátja a nőket.) Hát ti mit akartok itt? Nem hallottátok, hogy távozást parancsoltam?

ELSŐ NŐ. Országunk szokásai azt parancsolják, uram, hogy a chagán menyasszonyát az országnagyok nejei veszik át, s a szent forrásban megfürösztve, myrtuszszal megkoronázva hozzák vissza férjének. Így lesz rajta ég áldása.

DALMA. Bolond szokás. Nincs szükségem reá. Takarod-

jatok előlem. Én nem hivattalak benneteket, férjeiteket
hivattam. Mi dolga asszonynak ily helyen?

ELSŐ NŐ. Uram, chagán! az avarnál az asszony mindig
egyenlő jogú volt a férfival.

DALMA. Az akkor volt; most másképen lesz. A férj ki-
rálya nejjének, s a nő férjének rabszolgája! Takarodjatok!
(Halilára tekint.) El kell öt riasztanom magamtól.

NŐK (zúgolódva el).

ELSŐ NŐ. Mi lelte a chagánt? soha sem bánt így asszo-
nyokkal.

HALILA. Hát én hová menjek, uram? Hát én ki rabszol-
gája leszek?

DALMA (Halila kezét megfogja). S valóban szeretsz te engem?

HALILA. Reszketek előtted, uram.

DALMA. Érzem kezeden. Te félsz tőlem.

HALILA. Ez az egy az, a mire tanítottak születésem óta.

DALMA. Csak félni tanítottak és szenvedni? Látom ar-
czodon.

HALILA. Ha látod: légy irántam irgalommal.

DALMA. A mit e követ mondtál, az mind hazugság. Te
nem vagy boldog, té szenvedsz.

HALILA. Nekem a panasz is tiltva van.

DALMA. Tiltva ajánlunk, de szemeid elárulnak.

HALILA. Én semmit sem mondek.

DALMA. Szivedbe látok.

HALILA. Ha szivembe látsz: akkor öless meg.

DALMA. Mit beszélsz?

HALILA. Mert akkor azt látod abban, hogy én téged nem
szeretlek.

DALMA (alig rejtett örömmel). Te engem nem szeretsz, te iszo-
nyodol tőlem, magad sem tudod, miért, úgy-e bár? valami
titkos ösztön azt súgja ellenem, légy hideg?

HALILA. Kivallottam, megölhetsz; ha elhallgatom, szí-
vem öl meg.

DALMA (megragadja Halila kezét). Te nem szeretsz engem, úgy-e
bár, mert valakit mást szeretsz?

HALILA. Öless meg, oh chagán! inkább te, mint atyám.

DALMA (büszkén). Ne félj, én védni foglak. Ah, hiszen te
nem szeretsz engem. Jer, jer, hadd öleljelek meg. E csókra
esküszöm, boldog légy, ha valakit mást szeretsz.

HALILA. Te nevetve gyilkolsz meg engem.

DALMA. Nem, nem! boldoggá teendlek. Nevezd meg vá-
gyaidnak eszmeképét, s én Istenre fogadom, hogy tieddé

teendem őt, bárki legyen! Elrejtelek atyád haragja elől, hol a gondolat sem találанд reád, hadat kezdek miattad félvilággal, hogy te boldog lehess azzal, kit szeretsz. Nevezd meg őt.

HALILA (gyanuvál). Mondám, chagán, hogy én csak félni tanultam jól; megbocsáss, ha szavaidnak nem hiszek. Attól tartok, hogy te csak azért akarod megtudni annak nevét, kit én imádok, kiért kész vagyok meghalni, hogy őt is megölhesd. Nem fogom őt elárulni.

DALMA. Te nagyon szereted, mert nagyon félted őt. Nem kényszeríthetek, hogy higgy szavaimnak, de okot adhatok reá. Látod arczomon, mint örülök, midőn szemembe mondod, hogy nem szeretsz, hogy iszonyodol tőlem, hogy mást imádsz. Oh, mert én sem szeretlek téged, én is iszonyodom közellétedtől, én is mást szeretek! — Értesz-e már engem?

HALILA. Nem volnék nő, ha nem értenélek. — Megmentesz magadtól, hogy megmenekülj tőlem.

DALMA. Az égre, úgy van! Mielőtt leáldoznék a nap, kedvesed karjai közt leendsz. Szólj, érdemes ő kezedre? szép, bátor és nemesszívű?

HALILA. Egyike vezéreidnek.

DALMA. Annál jobb. Közülök bármelyik méltó hozzád. Országom első férfiai ők.

HALILA. Nincs több férfi a világon, csak ő!

DALMA. Jól van, nagyon jól; jer közelebb hozzám. Ne félj, kedvenczem vagy. Hisz nem szeretjük egymást. Akárki bántson, én oltalmazlak; akármit kívánj, én megadom. Beszélj, mint szerettél kedvesedbe?

HALILA. Oh chagán, biztató szavaid lábaidhoz lánczolanak engem. De nem is sejtéd azt, hogy én mennyit szenvedtem életemben. Csak akkor tudhatnád, mennyire boldogította a halálra üldözöttet az, ki védelmére föllépett. Egész élttem egy hosszú kín volt, s midőn azt egy borzasztó halállal kellett volna befejeznem, midőn népem ördögeinek akartak megáldozni, akkor lépett elő egy férfi, egy hős, egy félisten, egymaga egy félvilág ellen lépett mellém, s kezemet megragadva, fölkiálta: én megszabadítalak téged! — Oh, a mióta ő adta vissza életemet, azóta szeretek élni.

DALMA. Beszélj, beszélj tovább; szavaid gyönyörködtetnek engem. A mint gyűlöltelek, annyira szeretlek, mióta tudom, hogy mást szeretsz; s boldoggá teendlek, a mióta tudom, hogy te nem akarsz azzá tenni engem.

HALILA. Oh én remélni sem merem azt, a mit ígértél. Az örütség tölem. Kár volt kivallanom!

DALMA. Szívedre hallgass, és légy bátor!

HALILA. Atyámra gondolok, és reszketek.

DALMA. Te csak szerelmedre gondoldj. A gyűlölet dolgait majd elvégzem én.

HALILA. Oh, hisz azt sem tudom még, hogy szeret-e az, kit én szeretek?

DALMA. Nem bizol szívedben? hát a szerelem sem adott bátorságot? Szégyeld, hogy nőnek nevezed magadat, ha még attól is tudsz félni, hogy nem fog szeretni, a kit te szeretsz. Szólj, s én elődbe hozom, a kit kívánsz, te légy nő, és hódítsd meg őt.

HALILA (tétovázik, szólni akar, és ismét elnémul, végre Dalma keblére borul, s arcát elrejt). Szemem kiég, midőn nevé ki kell mondanom. Istenen kívül senkinek sem vallám azt ki soha.

DALMA. Büszke légy reá, ha szereted. Mondd nevét.

HALILA. Neve (megakad). A hang nem akar titkonnak árulója lenni, — szívem szorul, mintha vissza akarná a szót fojtani.

DALMA (gyöngéden magához vonja Halilát). Sügd fülembé, ha félsz fennhangon kimondani.

HALILA (remegve). Neve Elemér.

DALMA (felsikolt, Halilát eltaszítja magától). Elemér! (Kezét arczára tapasztva.) Elemér!

HALILA. Ah! jaj nekem! Én elárultam őt, s most elfogom veszteni!

DALMA (félre). Ő szereti. (Halilára néz). Milyen boldog, hogy őt szeretheti, hogy ezt megvallhatja neki. Nagyon szeretheti, mert egy korona helyett az ő szívét választja. — Oh, én is ezt választanám, ha lehetne!

HALILA. A chagán szemei könnyeznek: mit tettem én?

DALMA (félre). És bizonyosan ő is szereti e nőt, hiszen maga mondá, hogy szeret valakit. (Gyűlölettel néz Halilára.) A leány szép! Ő érte tért vissza parancsom ellen. Élte veszélyével szabadította meg. Bizonyosan szereti őt.

HALILA (Dalma fenyegető arczkifejezésétől megrémülve, annak lábaihoz borul, s kezét megragadja). Ne higj szavamnak, ne halld meg, a mit mondtam, én megcsaltalak. Én soha sem láttam őt, soha sem szerettem. Oh hagyd őt élni.

DALMA (félre). Mennyire szereti őt!

HALILA. Oh, ha büntetni akarsz, büntess egyedül engemet. Esküszöm neked az egy igaz Istenre, ő nem szeret

engem, soha egy jó szót sem szólt hozzám, szemeimbe se nézett.

DALMA (földerülve, magában). Elemér nem szereti őt. Elemér szemeibe sem nézett soha. Tán nem is emlékszik rá! (Hirtelen megdöbbenve saját indulatától.) Dalma, térj magadhoz, ez üdv ajtaja előtted zárva van. Lelkem gondolatai emelkedjének fel a magasba, a hol nem melegít többé semmi! Vonuljatok fel a fagyos égbe! — Kelj fel lábaimtól, jó leány. Légy nyugodt; ha arczomat fenyegetőnek látod, attól ne félj. Te engem érteni ne akarj, csak bizni tudj.

HALILA. Miért vagy hát fölháborodva?

DALMA. Miért háborog a tenger? (Föltre.) Talán annak is szívet adtak, s megtilták szeretni. (Mégfogja Halila kezét.) Boldoggá teendlek. — Hiába nézed arczomat. Titkos irás annak minden vonalma, melynek betűit ember nem ismeri. Adj hálát Istennek, hogy erőtlen asszonyyná teremtett. Kinek szenvedni, sirni és szeretni szabad.

HALILA. Uram, te ingadozol.

DALMA (lábával dobantva). Én nem, — talán a föld. — — Eredj, hivatni foglak, — senkivel se szólj.

HALILA. Engedelmeskedem. (El.)

DALMA (térdre omlik).

IV. JELENÉS.

Elebbi. Apród.

DALMA. Atyám! légy velem, erőm roskadoz. A harc nem emberi; és én csak nő vagyok. Vakmerő voltam a sorsot hívni fel küzdelemre; segíts, mert elbukom. Ah, légy mellettem! Hozd elém arczodat, azt a haldokló arczot, melynek megesküvém, hogy el nem árulom magam, hogy ne lássak mást, mint csak azt; s szívem hideg legyen, mint a tied, ki már nem élsz! (Fölkel.) Érzem hideg lehelletedet. (Csöngget.) Bátor vagyok. (Apród belép.) Keresd fel Elemért, s vezesd ide.

APRÓD. Itt várakozik ajtód előtt.

DALMA. Ne még. — Várjon egy perczig. (Apród el.) Itt várt ajtóm előtt; fejem szédül. Koronámat teszem homlokomra. Hadd juttassa eszembe e hideg érczöv, hogy érezni nem szabad.

V. JELENÉS.

Elemér. Dalma.

DALMA. Szólni akartál velem.

ELEMÉR. Még mindig ily haragosan tekintesz reám?

DALMA. Arczom hazug, ha haragot mutat; én örömet beszélek veled. Te kedvesedről akartál szólni, és ez kellemes tárgy, kivált barátok között, mint mi, kik egymásra nem féltékenyek.

ELEMÉR. Oh Dalma, te ismét oly jó vagy.

DALMA. Beszélj, hol lakik kedvesed?

ELEMÉR. Még eddig csupán szivemben.

DALMA (nevet). Úgy bizony kicsiny helyen megfér.

ELEMÉR. Kérlek, Dalma, ne neved ki, s ne viseld magad most úgy; mint chagán: hanem úgy, mint egykori barátom, ha azt kívánod, hogy beszéljek.

DALMA. Szólj. Jó kedvemben találsz.

ELEMÉR. Tudod, hogy én behő, ábrándos, babonás fiú voltam mindig.

DALMA. Jól tudom; most is az vagy.

ELEMÉR. Szivem mindenhol tele volt rajongó érzelmmel, melyek alaktalan irben ropkodtek tétovázva, mint valami bolondos méhe, mely virágok helyett a csillagokból akarna mézet gyűjteni.

DALMA. Gyermekkorodban szivárványkergetőnek csúfoltak.

ELEMÉR. A hogy érett a sziv, a vágyak tárgyat követeltek maguknak.

DALMA. S te azt nagyhamar megtaláltad?

ELEMÉR. Sokáig nem az élő világban. — — Hasztalan kerestem a legszebb hölgyek társaságát, szivemet egyik sem tudta betölteni. Végre azon eszmére jutottam, melylyel köznépünk szokott utat nyitni ábrándjainak.

DALMA. Bőjtöt tartottál Jóél napján, hogy éjszaka megálmodd annak képét, a kit szeretni fogsz?

ELEMÉR. Találtad.

DALMA. Kérlek, engedd meg, hogy nevessek rajtad.

ELEMÉR. Nekem fájni fog, ha nevedsz.

DALMA. S megjelent előtted a jövő kedves?

ELEMÉR. Igen; azon éjjel háromszor jelent meg álomban, lelkem túláradott a gyönyör miatt. — Ez álom boldoggá tett és boldogtalanná.

DALMA. S feltaláltad e tündértüneménynek testi képét is már?

ELEMÉR. Nem tudom.

DALMA. Nem tudod? ez különös felelet. Ismerőseid közül tán többekhez hasonlít?

ELEMÉR. Csupán egyhez. Vonásról vonásra, szemei, arcza ugyanazok. Könyei és mosolygása, jövése és távozása, oly tébolyítólag hiven hasonlított az élőhöz.

DALMA. Kihez?

ELEMÉR (megfogva Dalma kezét). Tehozzád.

DALMA (felsikolt).

ELEMÉR. Mi bajod?

DALMA. Semmi; gyűrűddel megszúrtad kezemet.

ELEMÉR. És azóta ez alakot nem bírom elfeledni; nap-pal napom, éjjel csillagom e kép. Bárhova megyek, előttem áll; ha aluszom, mosolygást ölt arczára, mellém ül, megölel, hizelegve kedvesének nevez, arczát arczomra fekteti, s könyeit ölembe sítja, s fájdalmasan panaszkodik, hogy fogva van az égből, s nem lehet enyim örökre.

DALMA (küzdélemmel). Elemér, mit akarsz?

ELEMÉR. Mit akarok? Meg akarom tudni, hogy létezik-e ily nő, ki hozzád vonásról vonásra hasonlít? a ki tulajdon képmásod testben és lélekben, saját másolatod asszonyi alakban? — Van-e ily nő? van-e ily nő, Dalma?

DALMA. Ily nő nem létezik sehol. (Ájultan lerogy.)

ELEMÉR. Mit tettem én, oh ég! a titok sejtelmek villámcsapásként járnak át lelkemet. Egész valóm remeg, mint ki Istennek jelenlétét érzi. Ne tovább! — ne tovább! — Ama homályon túl Isten lakik, kinek látására elvakul a halandó szeme. Ne jöjj szivembe összezúzó gondolat, hagyj visszatérnem, nem bírok napfényedbe nézni. (Dalmára tekintve.) Ha a legnemesebb szív legboldogítóbb érzelme egy ember fölötti magas eszmének volna fölládozva? Ne vigyem-e én is ez oltárra szívemet?

DALMA (főleszmél). Elemér! . . .

ELEMÉR. Uram . . .

DALMA (félrefordítva arczát, tétovázva félébren). Miről beszéltünk?

ELEMÉR (elfogultan). Már nem tudom.

DALMA. Te nem tudod? Nem arról beszéltünk-e, hogy van egy szerencsétlen nép, kinek sorsa attól függ, hogy uralkodója asszony ne legyen?

ELEMÉR. Valóban arról beszéltünk.

DALMA (egyszerre magához térve). Ah! hol vagyok?

ELEMÉR. Elszédültél, uram.

DALMA. Miért nem jöttél segélyemre ?

ELEMÉR. Tevém azt, de nem vetted észre.

DALMA. Beszéltem valamit?

ELEMÉR. Egy hangodat sem hallottam.

DALMA. Hát azelőtt mi tárgya volt beszédünknek? —
Úgy! — Igaz. — — Te egy leányról beszéltél, a ki téged
szeret. Ismerem őt.

ELEMÉR. Egy szót se többet erről. Oh Dalma, felejtsd el
szavaimat.

DALMA. Hivem vagy-e ?

ELEMÉR. Paranesold, hogy meghaljak, s bebizonyítom,
a mit kérdezel.

DALMA. Meghalni könnyű, élni nehezebb. Van egy nő,
ki tégedet szeret.

ELEMÉR. Nem ohajtom azt tudni.

DALMA. E nőt szeretned kell viszont. E nő azon király-
leány, kit ma nekem menyasszonnyul hozának.

ELEMÉR. Értelek.

DALMA. Akkor megöltél, hogyha értesz. Mondd, hogy
engedelmeskedel.

ELEMÉR. Egy egész csillagrendszert bontasz szét szí-
vemben.

DALMA. Ah! Azt hiszed, hogy csak neked van szived?

ELEMÉR. Ne lett volna soha! Oh így belső seb által vér-
zem el.

DALMA. Sebet vágna a fán is, midőn új ágat oltanak
belé. Ez a leány téged szeret,

ELEMÉR. Azért temessem el?

DALMA. Ha értesz, és még sem értesz: kétszerte bűnös
vagy.

ELEMÉR (erőt véve magán). Tégy velem, a mit kívánsz. Ké-
szen vagyok.

DALMA (némán megrázza Elemér kezét, s az égre mutat).

ELEMÉR. Mit mutatsz ott nekem ?

DALMA (kesorvvel). Jutalmadat. (Bevezeti Halilát.)

VI. JELENÉS.

Előbbiek. Halila.

HALILA. Oh Dalma! én reszketek előtte.

DALMA. Ilyenkor legszebb a nő. A szemérempir leg-
bájosabb színe az arcnak. Elemér! vedd e gyöngéd kezét.

ELEMÉR (visszafojtván indulatát, elfogadja Halila kezét).

DALMA (mosolylyal). Völegényed kissé szomorú fiú. Te rajta légy, hogy felvidítsd. Szíve nem nyílt meg nő előtt soha: te azt tedd, hogy utánad bezáródjék. Csupán álmok szokták őt háborítani, te tedd őt boldoggá, hogy ne álmodhasson. Igérd meg nekem, hogy boldoggá teended őt.

HALILA (zokogva borul Dalma keblére).

ELEMÉR (küzd az indulat rohamával).

DALMA. Most menjetek. A Tula szigeten ismered rejtett mulatólakunkat, ennek magányában töltsétek boldogság-tok első havait. Disabul ne aggódtasson benneteket. Elemér, jusson eszedbe, hogy a kit kezdedbe adok, egy üldözött angyal, kit csak te menthetsz meg ördögeitől, s ki téged Istenként imád.

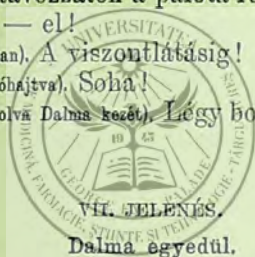
ELEMÉR (keserű nyugalommal). Ha védeni kell, védeni fogom.

DALMA. Most távozzatok a palota rejtékajtáján. Röviden bucsúzzatok. El — el!

ELEMÉR (bánatosan). A viszontlátásig!

DALMA (mélyen sóhajtván). Soha!

HALILA (megcsókolva Dalma kezét). Legy boldog örökre! (Elemérrel eltávoznak.)

DALMA (mélyen hallgat, míg a távozó léptek elhangzanak). Eltávoztak! (Térdre rogy, arczát kezébe rejtve sír.) Soha sem látom őt többet! (Főlkel.) Így, meg vagyok mentve; a szív jéggé fagyott. Kisírtam utolsó könyvemet. Oly könnyűnek érzem keblemet, mint ki egy világot vetett le magáról. Kitéptem szivemből a szerelmet, s megáldoztam azt fogadásomnak, megszabadultam azoktól, a kik üldöznek, és megszabadultam azoktól, a kik szeretnek. Atyám ott a magas égben! Elégült vagy-e velem?

VIII. JELENÉS.

Elébbi. Kubláj.

KUBLÁJ (csendesesen bejő). Lessük meg, mit mívelnek együtt? A chagán egyedül. Uram, chagán, mint vagy megelégedve menyasszonyoddal?

DALMA (felriadva). Te jöttél? Szégyen, gyalázat fejedre!

KUBLÁJ. Uram, nem értelek!

DALMA. Vágd le szakálladat, s tipord a sárba! Még menyasszonyomról mersz kérdezősködni?

KUBLÁJ. Nálad hagyám . . .

DALMA. Szép menyasszonyság! nem ég ki szemed? hogy bujdosnál a Kaf hegyig, s ott néznél a semmibe. — Hát ez nálatok a becsület? így nevelik a leányokat? Ez az erényes magaviselet?

KUBLÁJ. Uram, kétségbeejtesz!

DALMA. Igen szép dolgok ezek. A leány, kit menyasszonyomul hoztál hozzám, midőn az udvarnok a szent forrásnál egyedül hagyák, hogy ott imádkozzék, első vezéremmel megszökött.

KUBLÁJ (felordít). Elárultatám! Mondd, hova?

DALMA. Azt gondolod, hogy nekem előre megmondták? — Szégyen, gyalázat! — Csak hozz te nekem még több menyasszonyt is Tatárországodból, ha még van! (El.)

KUBLÁJ. Kijátszottak! és én nem tudom, hogyan?

NEGYEDIK FELVONÁS.

Lovagvári terem.

I. JELENÉS.

Elemér, Halila.

ELEMÉR (betegesen, hervatag arccal).

HALILA (vezeti). Támaszkodjál karomra. Nem akarsz-e pihenni?

ELEMÉR. Pihenni? Az álom nem pihenés nekem. Álmodni ismét? Kínlódni? kísérteteket látni?

HALILA. Jer, ülj ide, e kerevetre. Fejedet hajtsd valamra, — így.

ELEMÉR. Erőtlen vagyok, úgy-e bár? kezem hideg, mint a jég, s fejem forró, mint a tűz. Szegény asszony!

HALILA. Miért sajnálsz engem? én boldog vagyok, hogy ápolhatlak.

ELEMÉR. Menyasszony-éjed óta szüntelen? Elhervadtam mint a letört ág. Valaki megátkozott engem, s az átok mindkettőnkét ért. Te is egyedül. Jobb sorsot érdemelnél.

HALILA. Ne csüggedj, még leszünk boldogok.

ELEMÉR. Gondolod? . . . Gyógyított valaha orvos hasonló betegséget, mint az enyim?

HALILA. A vén jós ott a hegyek mögött azt mondá rólad, hogy tested ép.

ELEMÉR. Hanem lelkem beteg, úgy-e? azt elhallgatá. Tehát meg fogok gyógyulni nemsoká?

HALILA. Még az éjjel, ígérte, hogy fájdalmaidtól megszabadulsz.

ELEMÉR. Még az éjjel? (Félre.) Úgy érzem magam is. Még az éjjel vége lesz mindennek, s aztán álmodhatunk örökké. A halál sejtelve csalhatatlan; még a vadállat is megérzi azt, s elbúvik oda, hol csontjaira a napsugár rá nem talál. Szegény jó gyermek, ne legyen itt, midőn meghalok. Ne állja ki velem együtt a kint. (Halilához.) Jó nő, tehát a vén jós azt ígérte, hogy számomra füveket fog ismét küldeni.

HALILA. Ma kell még értök mennem. Ez éjjel.

ELEMÉR. Mért nem nappal ?

HALILA. Tudod, hogy nappal nem hagyhatom el rejtekünket, attól félhetve, hogy valaki rám ismer.

ELEMÉR. Úgy, igaz, hisz mi titokban élünk itt. Senki sem keresett-e, mióta itt vagyunk ?

HALILA. Nem vettem észre.

ELEMÉR. Élve temettek el. No jól van. — Nemsokára megszolgáltuk a sírt. Ott is jó lesz feküdni. Tehát eredj el a vén jóshoz, s aztán megjőjj hamar. El ne feledj, ha a forráshoz jutsz, értem imádkozni.

HALILA. Minden gondolatom imádság érted.

ELEMÉR. Köszönöm. Hadd megcsókolnom kezedet; arcodat ne: elhervadna lehelletemtől. Te áldott lélek! ki véd meg téged, ha én nem leszek? Eredj, eredj!

HALILA. Könyezni látlak; ha megtérek, mosolyogni lássalak.

ELEMÉR. Szegény asszony, ez minden boldogságod! — Könyem, ha távozol; mosolygásom, ha jösz. Áldjon meg az ég. Áldjon meg úgy, a hogy meg voltál átkozva eddig.

HALILA. Akkor téged kell meggyógyítania.

ELEMÉR. Megállj még. Úgy iázom, úgy reszketek. Hiába takargatsz. Perzsia minden préme sem melegít fel engem; add ide kardomat. Ne kérd, minek? Jól esik, ha megtapinthatom vasát. (Átvézi a kardot.) Így, most már nem reszketek. (Félre). Ősi szokás, hogy ha a férfi meghal, a kardot mellé fektetik. — Vigyázz magadra az úton; az ég oltalmazzon. Légy boldog örökre.

HALILA. Miért mondod, hogy legyek boldog örökre ?

ELEMÉR (félre). Utolsó áldásomat mondtam ebben. — Isten veled.

HALILA. Míg visszatérek, álmodj édesen. Bennem minden érzés azt súgja hogy te újra felvirulsz. Én boldog vagyok, ha arcod láthatom, s álmaid felett virasztani, nekem mennyei üdv. Mielőtt a gönczöl elfordulna, visszatérek, s a hajnal új napot hoz.

ELEMÉR (félre). Több hajnal nem jön fel énreám. Légy boldog örökre!

HALILA (el).

II. JELENÉS.

Elemér egyedül.

ELEMÉR. Ketten maradtunk ismét: te és én. Mit akarsz? hová csalogatsz? — Ha nem vagy élő lény, miért jelensz meg előttem? miért lopod ki a lelket belőlem? miért mosolyogsz reám? Itt és ott, és amott és mindenütt, a hova nézek, hallom hangodat; beszélek veled, és még sem vagy senki! Nem látja más alakodat, csak én. Ül mellém. A sirba is velem fogsz-e jönni? Milyen égetők szemeid. Hogy hívnak? Nincs neved. Hm! Tudod, mit gondoltam? Ha most, a hogy így keblemen fekszel, e kardot itt a te és én szivemen egyszerre keresztüldöfném? Mit szölsz hozzá? azt, hogy kezemet nem bírom megmozdítani, úgy-e? Már félig alszom, és nem tudom magam ez álm ellen védeni; azt hiszem, hogy látok, mozgok és beszélek, pedig szemem hunyva van, kezem meredt és szájam csukott. Jól tudom, hogy álmodom, és nem tudok felebredni. Oh ez érzés öl meg engem. Látod, ha élő lény volnál, milyen boldogok volnánk együtt, míg most meg kell ölnöd, hogy olyan lélekké tégy, miként magad. Te is szeretsz nagyon. De egyre nem gondoltál, úgy-e? Hátha neked nem lesz szabad odajönnöd, a hova én hivatva vagyok? Hátha neked itt kell maradnod, míg én tovaszállok? Úgy-e, hogy elkomorodtál? Sírsz? Nos, miért nevetsz most megint? Ah értelek! ha én meghalok, te is meg tudsz halni, s akkor mindketten egy helyen leszünk. Tehát a lelkek találkoznak a túlvilágon? úgy boldogság meghalunk. Te is vágyódsz oda? Ez örök álomországba? Ott leszünk. Harmadnap este, hogy én elhagyom a földet, te is utánam jösz. Addig elkészítem a vőlegényi sátort napsugárból, szivárványból, éjszaka fényből, felleghorulásból. Ott fogunk lakni együtt örökké. Ott fogunk örökké álmodozni. Ott megmondod nekem, ki voltál itt e földön? Ott el nem válunk egymástól soha.

III. JELENÉS.

Elemér, Kubláj.

KUBLÁJ (lappangva belép, Elemér mögé kerül). Ez tehát a menedék, a hova elrejtőztek. Ah, itt fekszik a szép ifjú. Valóban halovány. A szerelem megárthatott neki. Alszik, mosolyog,

álma nyugtalan. Szerelemről álmodik. Ijedtségre fóg ébredni. (Elemérhez nyul.)

ELEMÉR (felriad). Hah! Ki az? mit akarsz?

KUBLÁJ. Ha megmondom, hogy ki vagyok, megtudod, hogy mit akarok? Az én nevem Kubláj Emir.

ELEMÉR. Ismerlek. Megtutdád, hogy haldoklom, s eljötél, hogy meglásd, mint múlok ki.

KUBLÁJ. Áldom a sorsot, hogy nem halálood után jöttem.

ELEMÉR. Miért?

KUBLÁJ. Mert akkor nem ölhetnélek meg.

ELEMÉR. Balga ember. Tehát dicsőséget akarsz abban lenni, hogy egy halálos beteget megölj, ki félóra mulva úgy is meghalt volna?

KUBLÁJ. Véredet szomjazom.

ELEMÉR. Nem találsz bennem annyit, a mennyivel szomjadat eloltsd. — Nevetséges vagy.

KUBLÁJ. Te nem tudod, mit eselekedtél, midőn a király leányát elesábitottad. Az én királyom országát vesztette e miatt, mert e leányt Dalmiának kelle nőül venni; s ha ez megtörténik, akkor napfényre jő, a mit így bebizonyítani nem lehet: hogy Dalma nem férfi, hanem leány.

ELEMÉR (felindulva). Mit mondál? Dalma! ah! Tehát te vagy az? Tehát te vagy az, mégis? Most értek mindent. Világ derül agyamban. Tehát te vagy az, a ki engemet szeret? Most már oh Dalma! kedves előttem a halál, mert várhatok rád a túlvilágon. Imádlak, lelkedet bámulom. Szellemed volt az, a mi lengett körültem mindenütt; a te arczod volt az, a mit előttem láttam. Tégedet ígért a sors nekem. Az ígélet nem e világra szólt. Lesz szebb világ

KUBLÁJ. Azt meglátandod azonnal. Hajtsd meg fejedet (Kardot húz.)

ELEMÉR. Mikor hajtotta meg nyakát nemzetembeli férfi a halálcsapás előtt? — Orozva jöttél ölni. Tanuld meg hát, hogy az oroszlan még haldokolva is oroszlan, s szembe néz és fogat mutat. (Kardját felkapja.) Jöjj! látod, hogy én nem mehetek. (Vívna.)

KUBLÁJ. Astaroth üssön le lábaidról! még most is oly súlyosak csapásaid, mint egy lezuhanó szálfá.

ELEMÉR. Pihenj meg. Várd el, míg a halál önkénynt elejt, akkor jöjj nekem. A míg egy izem mozdulni tud, addig ne közelíts, mert összezúzlak.

KUBLÁJ (kerülgeti). Veszett erős karja elér, ha közel megyek, s nem szeretnék vezetője lenni a más világra.

ELEMÉR (ingadozva). Végem közelget, még csak néhány pillanat. Haljak meg állva, karddal kezemben, mint férfihoz illik. Szívem ne mozdulj, ajkam, légy csukott, midőn e gyáva keblembe ütendi vasát, ha én nem bírom az enyimet többé; ne tudja meg, hogy élet volt még bennem, midőn ledöfött. — Oh Dalma! szeretlek! (Összerogy.)

KUBLÁJ (odarahán, kardjával megsúrja). Meghalt, s nem ölhettem meg őt. Ez már lakolt, most következik a másik. Várjuk be e helyen s gyönyörködjünk halálos ijedelmén, midőn férje helyén gyilkosát fogja találni.

IV. JELENÉS.

Elébbiek. Halila.

HALILA (jö, kezében czipruság). Sietve jöttem; a hegyi jós gyógyító fű gyanánt egy czipruságot adott, hogy hozzam azt férjem számára. Ha ez azt jelenti, hogy férjem halni fog: magam számára is hoztam gyógyfüvet, haláltadó bürköt, mely örökre kigyógyít az élet fájdalmaiból. — (Közelebb jő.) Elemér, kedvesem, alszol-e?

KUBLÁJ (feláll előtte). Nem alszom.

HALILA (visszaretten, a szó elhal ajkán, hátratántorul).

KUBLÁJ (sötéten). A férj itt fekszik lábaimnál. E kardon az ő vére piroslik: nem óhajtod-e, hogy a tieddel egyesüljön?

HALILA (félre). Megölte férjemet. Meg kell mentenem magamat, hogy boszút állhassak érte. (Mosolyogva.) Kubláj! hozott az ég!

KUBLÁJ. Te engem üdvözölni mersz? — Megesalhatni vélsz-e?

HALILA. Üdvözöllek, mint megszabadítómát. Ez ember erővel rabolt el engem.

KUBLÁJ. Könnyű volt a győzelem, a hol nincs ellentállás. Te azonban nagyhamar hozzászoktál szerelméhez.

HALILA. Mondd: gyűlöletéhez. Nem férjem, — tömlöczöröm volt nekem; nem gyöngédség, — kínzás, üldözés, keserv volt, a miben részesíte.

KUBLÁJ. Elfogtalak a hazugságban! Ha gyűlölt, miért rabolt el?

HALILA. Te nem értesz mindent. Magasabb helyről volt erre parancsa. A király meg akart tőlem menekülni, mert mást szeretett.

KUBLÁJ (félre). E nő igazat beszél, mert azt is tudja, a mit

én csak sejtek. — Tehát a király szöktetett el vele, s itt e magányban nem szeretett beléd?

HALILA. Ő is mást imádott.

KUBLÁJ. Mást? Nem tudad meg, hogy kit?

HALILA. Álmában sokszor beszélt elérhetlen tündérképekről.

KUBLÁJ (félre). Tehát jól értettem haldokló szavait. Dalmát szerette, és az is őt. Ördögi asszony! Le tudott mondani szerelméről. — És te miért nem iparkodtál megszabadulni innen?

HALILA. Azt csak az ő holttestén keresztül tehetém, s ime láthatod, hogy nálad nélkül is meghalt volna.

KUBLÁJ. Mit beszélsz?

HALILA. Lassan öló mérget kevertem étele közé. (Félre.) Isten, bocsásd meg e gondolatot nekem, ki életemmel is feltámasztanám őt.

KUBLÁJ. Hihetetlen dolgokat mondasz.

HALILA. Ime lássad, most is bürköt hoztam a mezőről, míg ő aludt, s ez a cipruság is számára van letörve.

KUBLÁJ. Ez a nő nagyobb ördög, mint maga Astaroth! — Megbocsáss, hogy félreismertelek. — Megállj, egy gondolatom támadt. Én meg akarom tudni, ki volt e férfi rejtélyes kedvese?

HALILA. S hogy tudandod meg azt?

KUBLÁJ. Ez ország szokásai szerint, ha valakit meggyilkolnak, s a gyilkos nem ismertetik, a holttestet a legközelebbi rokon ravatalra téve felviszi a király elé, s ott, a mint összegyűlve van az egész nép, felhívja egyenkint, a kikre gyanuja van, hogy kezüket a holt sebére téve, esküdjenek meg, hogy a holt halálában nem vétkesek. Ha e seb vérzik, az azt jelenti, hogy a gyilkos tette rá kezeit. E törvényszék neve zomotor, halálújitás, tetemre-hívás. Te e halottat ide hozandod a király elé, midőn mind együtt leszünk. Én balfelől állandok trónja mellett, hogy az arcokat mind szemlélhessem. — Minek örülsz?

HALILA. Azon örülök, hogy az is ott leend, a kit gyűlölök.

KUBLÁJ. Te is, a holt is fátyollal lesztek letakarva. Midőn a zomotornak vége lesz, e vérehagyott tetem senki- nek sem leend árulója, a holt arcát feltakarják, addig nem látandja őt senki. Ekkor, midőn egyszerre fel fogják őt fedezni, az, kinek szerelmese volt: nem fog-e rögtön odarohanni hozzá, s bárminő okos legyen eltitolni szerelmét, midőn halva látandja őt, nem árulja-e el magát?

HALILA. Valóban el fogja árulni. Én is meg akarom ismerni azt minél előbb.

KUBLÁJ. Kezet reá. (Kezet szorit.) Ha el nem árulta őt szerelme, el fogja árulni fájdalma.

HALILA (czélzással). Ki nem bocsátom őt kezem közül.

KUBLÁJ. Kit?

HALILA (megrázva Kubláj kezét). Azt, a kin boszút akarok állani.

(Függöny legördül.)

VÁLTOZÁS.

Szabad tér. Erdő közepett levágott fatörzs trónná alakítva. Oldalt nagy négyszögű szikla.

V. JELENÉS.

Dalma egyedül.

Ez hát a hely, a hol Isten lakik. E szent berekben vannak eltemetve őseink hamvai, itt nyugszik atyám is. Jövel és láss meg engem, Oldamur. Halálod évnapja van ma; egy év folyott le, mióta fogadásomat holt szivedbe bezártad, s azt őrzöd ott, mint őriz téged a sír. Melyikünk lett azóta hidegebb? Te nyugszol, én szenvedek, és holt vagyok, miként te. Szívem kiégett, lelkemnek nincs egy érző gondolatja, egyedül járok a földön, kit semmi indulat emberhez nem köt föl; engem nem ismer senki, az én arcomat nem érti ember, idegen vagyok önnépem között. Számomra nem nyílik virág a földön, értem nem dobog szív emberi kebelben, nekem nem ad reményt a véghetetlen jövő! Ha élnem nem szabad, miért nem szabad meghalnom, Istenem? (Megdöbben.) Isten nevét kiáltám! Ő hozzá küldtek jósaim, hogy e szent napon imádkozzam nagy nevéhez. Imádkozzunk tehát. Isten! ki két hazát adál az eszterágnak, hogy a mikor az egyikre leszáll a tél, mehessen oda, hol ismét tavasz van; jelenj meg vezérlő tűznek oszlopában választott néped előtt, kit jókedvedben teremtél a világnak, de kinek számára roszt kedvedben teremtéd a világot, s vezesd el innen őt boldogabb ég alá, s kinek éltét veszni engedéd ez ősz bérczek alatt, támaszd fel boldogabb hon síkjain; vidd őt el oly messze, hol csillag sem látszik ez égboltozatról, hova sem hír, sem szél e tájról nem repül: ott tedd örökké, ott tedd dicsővé őt; engem pedig végy fel magadhoz, és hagyj meghalnom itt,

VI. JELENÉS.

Elébbi, Vezérek, Táltos, Rhabonbánok, Gyulák, Vének, Harcosok, Hölgyek, Szüzek, Gyermekek.

DALMA (félre). Itt jönnek ők, népem választottai. Engemet üdvözölni jönnek ők, és oh ez üdvözlő szavak mindegyike mint keserű méregesepp hull szívem mélyére, fölkeltve ott az alvó bánatot. Vissza asszonykönyek! Végy erőt arczomon férfi-indulat! (A fatörzsre ül.)

RHABONBÁN. Légy üdvöz, Dalma, ki ülsz az egyszerű trónon, melyről legelső ősünk hirdeté a megváltás ígét. Lásd hazádat és örülj. Kezeid alatt felvirult az. A kard aranydicsőséget, kalapács és szántóvas aranypénzt és aranykalászt terme országod számára. Midőn körül az egész világot Isten csapásai látogatták, a tied paradicsom volt, melyen Isten jobb keze látszott. Nincsen szegény, nincs szenvedő egész országodban; még a bűn is úgy elenyészett határaidról, hogy a börtönök ajtai berozsdásodtak. Boldog, a ki alattad születik, s boldog, a ki alattad hal meg. Lásd hazádat felvirulva, s élj sokáig! (Rhabonbánok elvonulnak; a hat vezér jó utánuk.)

ELSŐ VEZÉR. Üdv neked oh Dalma! ki népek urává tetted nemzetünket; légy erős, légy hatalmas; három tenger legyen országod határa, s az egész ég legyen boltozatja. Élj dicsően és sokáig!

DALMA (félre, könyezve). É szavakat Elemérnek kellett volna mondania.

TÁLTOS (szomszédjához). Nézzétek, a chagán örömkönyüket sir.

HÉT ASSZONY (jönnek a vezérek után).

ELSŐ ASSZONY. Üdv neked oh Dalma! ki határainkat megvédted vad ellenségtől, s boldogságot árasztál tűzhelyeink körül. Légy oly boldog egykor, mint mi vagyunk. Láss vidám családot magad körül, délczeg fiaikat, szelid leányokat, kikben tenmagad légy megdicsőülve. Élj sokáig!

DALMA (félre). Minő szomorú gúnyt monda reám áldás-képen!

HÉT HAJADON (jönnek az asszonyok után vadrózsával s liliummal koszoruzva).

ELSŐ HAJADON. Légy áldva, oh Dalma! ki bennünket hazát szeretni tanítál; szerelmedért jutalmazzon szerelmemmel a sors, légy szeretve mindenkitől, s legjobban szeretve egytől, kit szived választani fog.

DALMA (zokogva rejti kezébe arczát).

HÉT GYERMEK (zöld ágakkal kezeikben).

ELSŐ GYERMEK. Üdv neked, oh Dalma! Ha megnövünk, mink is veled megyünk a harciba. (A háttérben tábori zene hangzik.)

DALMA (félre). Mindenütt üdvözlő arcok, mindenki boldog és derült, csak én rajtam nem fog semmi áldás. (Rivalló körthang kívül.) Minő szomorú hangok zavarják ez ünnepélyt?

KUBLÁJ (azalatt a trón mellé furakodva). Ez a zomotor hangja. Egy nő keresi férje gyilkosát.

KIKIÁLTÓ (künn). «A boszúálló Istennek nevében hívlak benneteket!»

DALMA. Hagyjátok őket ide jönni.

VII. JELENÉS.

Előbbiek, Halila, Kikiáltó, Elemér holtteste egy szekérre fektetve, két férfi által húzzatik, fehér lepellel van beterítve, s a kocsi zöld galyakkal körültüzdelve.

KIKIÁLTÓ. Dieső chagán és egybegyült férfiak. Ez előttek álló gyásznő nevében tudtul adom tinétek, hogy e nő tetemre hív benneteket általam, melynek mint Isten által adott törvénynek engedelmessé tartztok haladéktalanul, és habár az első Rhabombán vagy maga a chagán volna is, a kit e nő hívni fog, az tartozik kezét a meggyilkolt sebére tenni, leeskudni a vádat magáról. Szent a törvény és áll mindnyájunk fölött.

DALMA. Szavadnak állunk. Járulj elé, gyászos özvegy, s nézz szét közöttünk, s bárki legyen az, kit férjed gyilkosának tartasz, esküszöm, hogy a törvény alól meg nem menekülsz.

HALILA. (Lefátyolozottan sorba járul a férfiak előtt, mindegyiket megnézve, midőn végre Kubláj elé ér, rámutat.) Ez az!

KUBLÁJ (összerezzenve). ASSZONY!

DALMA. Ő Disabul követe.

HALILA. Tudom, őt hívom én.

KUBLÁJ (düh- és félelemtől remegve). Ez asszony örjög.

DALMA. Meglehet, mert férje halva van. Tedd sebére kezedet.

KUBLÁJ. Én? — — engem nem köteleznek törvényeitek.

DALMA. Törvényeink nem ismernek különbséget. Ha e nő gyanuja alaptalan: úgy nincs miért félned Isten ítéletét; de ha bűnös vagy: itt vétettél, itt lakolsz meg. A népjog nem véd az isteni jog ellen.

KUBLÁJ. E nő engem félreismer.

HALILA. Ismerlek jól. Jer, tedd férjem sebére kezedet, hadd szóljon a seb.

KUBLÁJ (Halilához elfojtott dühvel.) Elárultál, de veszni fogsz te is. Gondolj Astaroth izzó bálványára.

HALILA. Mért nincs tíz életed, hogy annyiszor ölhetnélek meg?!

KUBLÁJ. Legyen tehát. (Odalép a halotthoz s kezét annak keblére teszi.) Én esküszöm!

HALILA (felkiált). Hah! a vér!

MIND (iszonyodva). Vér! vér!

DALMA. Te vagy e férfi gyilkosa?

KUBLÁJ (daczosan). Igen, én vagyok! Jer, lásd meg, ki volt az, a kit megöltem. (Egyszerre felrántja a szemfödőt Elemérről.)

DALMA (kétségbeesett sikoltással rohan a holttetemre). Elemér! kedvesem!

KUBLÁJ (diadalmasan). Hah! fájdalomad elárult! Te nő vagy, és e férfi szerelmesed. Trónod enyim.

DALMA (felegyenesedve, fájdalommal dühében). Tied a vérpad. Nincs hatalom, mely megmentsen boszúmtól.

HALILA (megragadja Dalma kezét). Így, így! ne hagyd öt kezeid súlyát kikerülni. Törd össze, semmisítsd meg; ölje meg a bakó, temessék el a hollók, sirassa meg a vihar, átkozzam meg én!

KUBLÁJ (Dalmához). Te nem parancsolsz e földön többé; én országvilág előtt vádóllak, hogy nem vagy férfi, hanem leány, s országod, melynek határain Disabul király berontott tatár-szövetségeseivel, ő rá maradt, néped az ő alattvalója lett, te magad az ő rabszolgája. Tedd le fejedelmi pálczád.

DALMA. Fejedelmi pálczám e pallos, mely téged halálra küld; s a ki tudni akarja, férfi volt-e, vagy nő az avar nép utolsó chagánja? annak e kard meg fogja azt mondani! — El a csatába!

(Függöny legördül.)

A MURÁNYI HÖLGY

EREDETI VIGJÁTEK HÁROM FELVONÁSBAN

Személyek.

SZÉCSI MÁRIA.

WESSELÉNYI FERENCZ.

KRISKA, Mária mostoha napa.

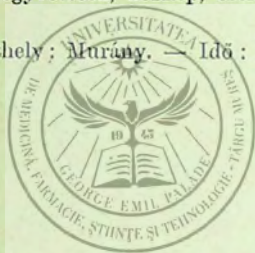
BORONGÓ, murányi várnagy.

Ivó, Wesselényi szolgája.

PÉTER, Mária híve.

Fegyveresek, köznép, cselédség.

Történethely: Murány. — Idő: 1644-ik év.

ELSŐ FELVONÁS.

Murányvár udvara; hátul sáncz látszik, melyen örök járnak kanóczos puskákkal; balról másik sáncz, melyen egy ágyu hátulja látszik sánczkosarak mögül; a szabad téren fegyveresek, asszonyok, gyermekek járnak, az előtért egy corridor-féle emelvény foglalja el, mintegy folyosót képezve az alantabb álló udvar fölött; itt játszanak a jelenetek. Egy szögletben nagy köszörűkő áll, melyen jövő-menő harczosok élesítik kardjaikat, másik szögletben két vívókard.

I. JELENÉS.

Szécsi Mária, öltözete: gyász magyar köntös, violaszin szűk ujjakkal, palást nélkül, oldalt felcsippentve, oldalán ezüstös kard, fején fekete prémes lapos süveg, fekete géptollal és vitézkötéssel, kezain fekete fegyverkeztyük. Borongó, bívalybőr páncélban sisakkal, nehéz fegyverzetben, hosszú bajuszsal, szakál nélkül. Ivó, öreg ember, szürke csimbókós hajjal, kék fuszáros egyenruhában, széles piros övvel.

- Ivó. Szép nagyasszony!
- MÁRIA (Ivóhoz). Hallom, hallom!
Csak beszélj. (Kifelé.) A kúrt rivalljon;
Harczra álljon minden készen.
(Ivóhoz.) Mondd a szót, lesz benne részem.
(Tüzérekhez.) Azt az ágyút kissé balra;
Még egy kissé jobban, jobban.
Czélozz! Ah, nem jól irányzod!
Várj, segíték. (Igazit az ágyun.) Igy ni, jól van.
- Ivó. Szép nagyasszony üdvözlötet
Wesselényi fővezérünk.
- MÁRIA. Hallom, mondd csak. (Kifelé.) A kanóczot
Add kezembe. Félre innen,
Tűz segítsen! (Az ágyut elsüti.) Ez derék volt.
(Nagyot dördül ott künn.)
- Ivó (megijed). Oh uram, kegyes teremtőm!
- MÁRIA. Soh'se reszkess, nem neked szólt.
A kit ére a golyó, az
Már nem hall a dördülésre.
Szólj, ki küldött? Wesselényi?
Mende-monda szóbeszéddel?

Asszony-munka. Amde mondd el.
 (Kifelé.) Hej, legények! ott a sánczon
 Mit pihentek? minden ember,
 Ki kanócczal, ki granáttal,
 Lásson a vivók fejére;
 Tűz a kézben, láng a szivben:
 Ellenségre mindakettőt.

Ivó. Jó nagyasszony, fővezérünk
 Wesselényi üdvözöltet.

MÁRIA (harczosokhoz). Nincs szünet ma, minden ember
 Résen álljon; mert az ellen
 Alkuszik, ma kétszeresen
 Kell vigyázni; akkor álljon
 Tornyainkon veres zászló,
 Hogyha ő közelg fehérrel;
 Mert ez csalfa, hűtlen ellen.
 Kettős őrszem álljon mindűtt,
 Dárda vége tűzben álljon,
 Puska mellett a kanócczal!

Ivó. Jó nagyasszony, szép nagyasszony,
 Hogyha hallgatnál reám hát...

MÁRIA. Földalatti vermeket mind
 Töltsétek meg puskaporral,
 Három hordót aszubbórral
 Oszszatok ki a sereg közt.
 Még ma éjjel úgy teremhet,
 Mink ostromlunk, hogyha ők nem.

Ivó. Asszonyom te! asszonyom hej!
 MÁRIA. Hát malomkő hány ezer van?!

Párosával összeróva
 Álljanak párkányainkon!
 Hogyha jönnek egy tömegben,
 Azt reájok! Asszony-ember
 Szurkot és vizet forraljon,
 Gyermekes vizes darócczal
 Oltogassák, a hol érik
 Ellenség tüzes golyóit;
 Fegyverében háljon minden. (Ivóhoz.)

Hát te jámbor mégis itt vagy?
 Hallottam már, mit beszéltél!
 Jól van; nincs mit válaszoljak.

Ivó. Édes drága asszonyom! hisz
 Még egy szót sem hagytál szólni.

- MÁRIA. Ugy? tehát miért nem szóltál?
Mondtam, hogy beszélj sietve.
Itt nem érünk suttogásra;
Minden ember marka telve
Most dologgal; jöjj egyébkor.
- Ivó. Nem én többet, csak ez egyszer.
De már hogyha itt vagyok, most
Addig innen — ugyeségljen —
Nem megyek, míg meg nem hallgatsz.
- MÁRIA. Jó, nem bánom; — ámde addig,
Hogy ne lopd tőlem hiába
A napot: fogd ezt a rúdat,
S hajtsd a köszörükövet,
A míg kardom élesitem.
Nos! nem hallod, vén mihaszna?
- Ivó. Boldog Isten! mit nem érek
Késő vénségemre még meg?
Asszony-kézben kard, s enyimben
A fenőkőnek korongja. (Hajtja a követ.)
- MÁRIA (a követ élesíti kardját). Szólj hát és ne nézz annyit rám.
Ivó. Hát azért küldött rám fel,
Hogy mivel már ilyen asszonyt,
A milyen te vagy, nagyasszony,
Földi ember még nem látott.
Mert az a csodák csodája,
Hogy fehérszínű kopjanyéllal
Ugy hadazzon, mint guzsalylyal,
S ágyutűzzel bánjon akként,
Mintha konyhán főzne pépet.
Ő tehát sajnálja szörnyen
Szép fehér kezed puháját,
Hogyha feltörné a kopja,
S gyöngé harmat arczod színét
Elrutitná puskaporral:
Hát azért segíteni vágyna
Rajtad szép vitéz nagyasszony,
S hogyha néked is ugy esnék,
Alkuvásra, egy beszédre
Megjelenne várad alján,
A patakznál, a cselőnél,
Hogyha épen feljön a hold.
Hát csak ezt izente tőlem,

Hogyha jössz, hát küldenél jelt,
Tán vagy egy fürtöt hajadból.

MÁRIA (próbálgatja ujjaival a kardot). Tán elég éles leend már?
Mit nevetsz? tán nem hiszed,
Hogy a hajszált is levágja?

(Mégfogja Ivó egyik csimbókját s a karddal levágja).

Nézd! Ugy-e, hogy elfogá azt?
Hát ha fürt kell, vidd uradnak
Ezt; s köszönd, hogy nem füled.
Máskor hogyha még nekem
Ily beszéddel visszajössz,
Fürt helyett fejed szelem le.

Ivó. Jaj nekem, csak most ereszsz,
Soha többet a mig élek!
Most se jöttem, itt se voltam.
Ej de megtréfált ez asszony.

MÁRIA. S most uradhoz hordd magad,
S mondd el neki: tudja ő is,
Milyen asszony Szécsi grófnő,
Hallád, láttad s érezéd.

Ivó. Elbeszélem. Csak hogy én
Vén vagyok már és barázdás,
A ki láttalak vitéznek.
Vén legénynyel ifju asszony
Könnyen játsza a vitézlőt.
Ám kerülnél szemtül szembe
Egyszer délczeg hős urammal,
Majd — — de csitt, elhallgatok:
Szám ne szólj, nem fáj fejem;
Ej de csúffá tett ez asszony. (Morgolódva el.)

MÁRIA. Most vitézim elmehtetek,
Nincs mért oly nagyon sietnünk,
Kis vigyázat is elég.

Jó ha többet vár az ellen,
Mint a mennyit kaphat itten.

NÉPSÉG, CSATLÓSOK (oszolnak). Jó ha lármázunk előtte,
Még így majd tán ő ijed meg.

II. JELENÉS.

Mária, Borongó.

- MÁRIA. Hát te mit vársz itt, Borongó?
 BORONGÓ. Azt a löport, azt a másrást
 Mondanád meg, hol találom?
 MÁRIA. Por csak volna, hajh de borrul
 Szünj meg álmodozni bajnok.
 Minden hordó várpinczénkben
 Átkozott tűz titkát őrzi.
 Nem hogy bor, de viz se lesz már,
 Nemsokára enni sincs mit;
 Tegnap óta dereze liszttel
 Főz szakácsom, s innen-onnan
 Méneinken lesz a sor,
 S hogyha abból is kifogytunk,
 Jó lesz még a csizmatalp is.
 BORONGÓ. Boldog óra, jönné bár el.
 MÁRIA. Megbolondultál, Borongó,
 Hogy miéde boldog óra?
 BORONGÓ. A midőn nem lesz mit enni,
 Mint csupán a csizmatalp,
 És a pinczeben egyéb,
 Mint csupán a puskapor.
 Ah gyönyör lesz nékem akkor,
 A te kis piros czipődet
 Végebédül elfogyasztani;
 S e gyönyörrel jóllakozva
 Puskaporba üszköt vetni,
 S véled együtt ugy repülni
 Fel a mennyország felé.
 MÁRIA. Szép multság! Nem kívánom,
 Ennél jobbat is tudok még,
 Hogyha mindenből kifogytunk.
 Nem várjuk, míg jó az éhség
 Gyáva halvány kinbalállal; —
 Kézre fogjuk kardjainkat,
 És kirontunk elleninkre,
 S vagy kivágjuk ott magunkat,
 Vagy dicsően ott veszünk el;
 Szembe nézve a halállal:
 Ilyen végről álmodám én.

- BORONGÓ. Oh szelíd fehér galambkéz !
 MÁRIA. Mit bajlódol a kezemmel ?
 BORONGÓ. Vívni sem tudsz.
 MÁRIA. Megtanulok.
 BORONGÓ. Oh nehéz az !
 MÁRIA. Menj, nehéz hát;
 Minden ember érthet ahoz,
 A ki nem fél s bírja kardját ;
 No bizony : nem szentírás az.
 BORONGÓ. Még a hatvágást sem érted.
 MÁRIA. Jer, mutasd meg.
 (A vivó kardokat előveszi.)
 BORONGÓ. Ugysegéljen,
 Nem tréfál, még megtanulja.
 Hát ha megsérted magad ?
 MÁRIA. Csak te arra tudj vigyázni,
 Hogy téged ne sértselek meg.
 Nosza, fogd hát azt a kardot.
 (Vivó állásba teszi magát.)
 BORONGÓ. Engem ugye, helyben áll.
 Ni hogy néz rám. Hát vigyázz :
 Elsőt mérd a balpofámra.
 Jól van ; másik most a jobbra,
 Ez helyes ; a harmadik
 Oldalamra ; a mi most jön,
 Száll a mellnek ; eltaláltad.
 Ötödikre jó a fej.
 Vivát, vivát ! És a végső
 Lesz a szurás. Mind derék volt.
 MÁRIA (a mondott vágásokat intézi egymásután).
 BORONGÓ. Most próbáljuk össze-vissza ;
 A hogy mondom : mellet ! oldalt !
 A fejem !
 MÁRIA (fejre cselt czéloz és az oldalára hűz).
 BORONGÓ. Hej asszonyom !
 Ott nekem nincsen fejem.
 MÁRIA. Jól tudom ; de ép azért
 Vágtam azt, mert mást kivántál.
 Mért nem védted jól magad ?
 BORONGÓ. Mért nem védtem jól magam ?
 Tán bizony csak azt hiszed,
 A vivásnak rende az,

Hogy te csak vágj és a másik
Egyre csak védje magát?

MÁRIA. Hát mi volna? Persze az.

BORONGÓ. De nem úgy ám; hogyha vágsz te,
Vág a másik is feléd.

MÁRIA. Egyet ő véd, másikat te
Soh'se védek semmit én.

BORONGÓ. Akkor uccsegély levágnak.

MÁRIA (vállat vonva). Engemet levágnak, engem?
Azt szeretném látni csak.

BORONGÓ. Azt szeretnéd? Majd meglátod.
A legelső, a kivel
Hadra kelsz, megöl.

MÁRIA. Nem engem,

Bár kísértsd meg, mintha te

Volnál boszus ellenem,

A ki gyűlöl és utál;

Berre vágyó martalócz,

Kit csábit fejére tett/díj;

Próbáld: meg tudnál-e vagni?

BORONGÓ. Meg bizony még százszor is.

MÁRIA. Nem hiszem.

BORONGÓ. Mit, nem hiszed?

MÁRIA. Százat egyre; egy lovat
Egy rezes gömb ellenében,
Hogy nem tudsz megvágni engem.

BORONGÓ (dühösen). Hogy nem tudlak? Én nem tudlak?

A ki három ember ellen

Vívok egymagam, ha kell.

Asszonyom, ne hozz dühbe!

MÁRIA. Sőt kívánom, hogy dühös légy;

Mitse tudsz, csak kérkedel,

Szajvitéz vagy; azt a kardot,

Hogyha jobban nem vigyázasz,

Ugy ütöm ki a kezedből,

Hogy lehull a vár alá.

BORONGÓ. Azt mondom, hogy most elég volt.

(Dühösen fölemeli kardját.)

MÁRIA (szinte fölemeli kardját s ránéz büszkén Borongóra).

BORONGÓ (zavarba jő Mária hódító tekintetétől, elfordul).

Üm. Igaz volt. Jól beszéltél.

Hogyha így nézsz reám,

Akkor karddal téged én

Meg nem tudlak sérteni ;
S hogyha volnék bár halálos
Ellened, és hogyha volnék
Fenevad vagy bérelt zsoldos,
Kardom elvetném kezemből.

(Elveti kardját, térdre ereszkedik Mária előtt.)

MÁRIA. Itt a mellem, szúrd keresztül.
Nem vagyok én oly kegyetlen,

Aztán tompa is e kard.
BORONGÓ. Sőt kegyetlenebb vagy annál,

Mert szívem régen keresztül
Szúrtad két sötét szemeddel,
Mint az éles mindakettő.

MÁRIA. Gyenge szív! Ha én neked
Volnék, ilyen sebhető
Szívet én nem tartanék.

BORONGÓ. Én sem tartom hát; legyen
A tiéd.

MÁRIA. Oh köszönöm,
Már nekem van.

BORONGÓ. Add eserebe.

MÁRIA. Szívesen. Ha meghalok,
Meghagyom: bebalzsamozva
És arany-kehelybe téve
Szívem adják át neked.

BORONGÓ. Oh te mindig csak gyötörsz,
Szót csinálsz a szóbul. Engem,
A ki téged úgy szeretlek,
Gúnyra tartasz; mást felelsz,
Hogyha egyet kérdezek.

MÁRIA. Hogyha kívánod: tudok
Én komoly beszédet is.
Jársz utánam, mint az árnyék,
S kedvemet keresgeted;
Azt pedig meg nem találod.
Jár előttem másik árny,
S kedvem eltemetve mélyen
Egy siralmas kő alá,
Melynek gyászos rejtekében
Hősi férjem hamvadoz.
Nézd, ruhámon még a gyász;
És szememben még a könny;

- Torra ily hamar a nász,
Búra jókedv még se jön.
- BORONGÓ. Oh mi kedvetlen beszéd,
Holtig tán csak nem sirathatd.
Szép se volt, hogy oly igen
Emlékezzél vissza rá.
- MÁRIA. Nékem mindig kedves volt ő.
- BORONGÓ. Durván, sértve bánt veled.
- MÁRIA. Az hazugság. Jó, szelid volt,
És ha tette volna is,
Annyi harcban, annyi bajban
Nem csoda, ha kedve, lelke
Elkeményült. Én szerettem,
S most is hüen érzek érte.
Mélyebben nem fekszik ő
Lent a sirban, mint az érzés
A minő mély, mely szívemben
Most is ő utána vonz.
- BORONGÓ. Ő pedig még életében
Sem tudott téged szeretni.
Hütelelt volt, boszuálló
Férj ölé meg.
- MÁRIA (hévvel kitörve.) Rágalom!
Átkozott orgyilkoló,
Ölte meg. Mivel nemes volt,
Mert vitéz volt, és hazáját
Tántorithatlan szerette.
A miatt ölték meg őt.
Menj, utállak. A halottat
Meg ne szöld többé előttem,
Mert csak félig halt meg ő:
Élek én, a más fele,
S boszut állok, hogyha bántják.
Menj előlem. Eddig épen
Csak nevettem, hogyha szóltál:
Most ha hallgatsz is, gyűlöllek.
- BORONGÓ. Oh fortélyos asszony-ember,
Hogy viszen be a beszédbe!
S hogyha véletlen bolondot
Mondtam, hogy kap rajta rögtön.

III. JELENÉS.

Előbbiek. Kriska tarajos főkötőben, hamuszin palástban, pötyögős ujjakkal.

BORONGÓ. Jó nagyasszony, jöjj segíts!
KRISKA. Hát mi baj megint? mi baj?

(Máriához.)

MÁRIA. Mit bántod te ezt a jámbort?
Látom, már megint koczódtok.
Nem, anyós. Strategiáról
Szóltunk, a mihez nem értesz.

ÉN e várnak asszonya,
S ő az őrség fővezére.
Ő arról beszélt nekem:
Hogy kell várat ostromolni?
ÉN meg arról ő neki:

KRISKA. Hogy kell várat védeni?
Iszofia, szóbeszéd,
Locska-fecske mende-monda!
ÉN tudom, a mit tudok.
Láttam varjút a karon már,
Micsoda zavart beszéd ez?
Olyan felfordult világ:
Azt se t'om, ki itt az ember,
Ki az asszony és a férfi?
Látom füstöl a kemence,
Kérdem: lányom, mit dagaszt?
Mondják, hogy salétromot főz
Puskapornak. Bémegek
A szobába, bénulok
A fiókba, mely helyen
Áll a fodrozó vasam.
ÉS mi támad a kezembe?
Egy pisztoly! Szerelmes Isten,
Jó hogy el nem sült reám.
Keresem a főkötő-
Bábomat; mi van helyében?
Egy bolondos rézsisak.
Már prüszkölni sem merek;
Attul félek, mindenütt
Puskapor van, s meggyulad.
Micsoda bolond világ ez?

MÁRIA. Jó anyósom, jól tudod,
 Hogy várunkat ostromolják.
 Ez bizony nem jó mulatság,
 De hát veszszük ugy, a hogy jön.

KRISKA. Az mind a kelmed hibája,
 Lányomasszony. Ostromolják?
 A bizony, mert érezik,
 Hogy nincs úr a háznál senki,
 S asszonykézre szállt a vár.
 Asszonykézbe ám pedig
 Nem való a kopjanyél;
 Tudja kedves lányomasszony
 Azt a verset, hogy mi kell
 Egy asszonynak? Oh az szép vers,
 Ugy-e nem tudja kegyelmed?
 MÁRIA. Nem hallám; de megtanulom.

KRISKA. No hát hallgasson reám.

(Ódon kénetteljes / páthossal.)

«Az asszonyszemélynek
 Nem fenni keyélynek
 Illik, hanem okosnak.
 Mikor jönnek nézni!
 Lába liegyet nézni,
 Szolgát alázatossnak.

No hallotta? Látja, ugy-e?

Ne sokat beszéljen,
 Csak egyszer feleljen,
 Hogyha tizszer kérdezik;
 Azt is megrostálja,
 Magában fundálja,
 Mi nyelvére érkezik.

Érthet ebből lányomasszony.

Üljön szobájában,
 Vagyon ha magában,
 Ne bámuljon ablakon.
 Kötötű, varrotű
 Nem dolgoz magátú',
 Hogyha kézben nem vagyon.»

S mit mond erre lányomasszony?

MÁRIA. Ugy tetszik, hogy rosz a ríme,
Kellott volna így: «magátü».

KRISKA. No no várjon, jó a többi:

«Ugy szép asszony-ember,
Hogyha szólni sem mer,
S magát nem mutogatja.
Konyhán főzőkanál
Kit kezében tanál,
Annak vagy látatja.

A mely háznál pedig
Kardot tálhoz fenik,
Vesztett annak ő dolga.
Kontyot fedez süveg,
Sarkantyú van üveg,
Ur az asszony, férj szolgál.

Ott kinn vagyon láрма,
Kozmás van a tálba,
Kenyér, kalács keletlen.
Szemetes az udvar,
Degetes a pitvar,
A tornácz meszeletlen.

Az ilyen asszonytul,
Házi háborútul
Őrizz uram meg minket.
Jérce kukorítás,
Asszony-igazítás
Ne sértse füleinket.»

Ez tanulja meg kegyelmed,
Lányomasszony; ilyen verset
Irtak a mi jó időnkben;
De ez elromlott világban
Már az ilyen vers se divik;
Ocsmánység, a mit ma irnak,
Pogány isten minden sorban.
S olyan fajtalan beszédek,
Hogy még hallgatnunk sem illik
Másként, mint behunyt szemekkel.

MÁRIA. A míg hősi férjem élt,
Jó anyósom, én se hordtam

Kontyomon vitézkötést.
 Fájdalom, hogy nem csak a gyászt
 Kellett öltennem magamra,
 Ámde még a vértet is.
 Özvegy én is, és te is,
 Hogyha nem szégyenl az ellen
 Karddal törni asszonyokra;
 S hogyha te, ki kor szerint
 Volnál itt parancsoló,
 Ellenállni gyöngé vagy, hát
 Mégis csak kezembe kell
 Vennem azt a kardot, a mit
 Értünk férfi nem visel:
 Átadom, mihelyt kívánod.

KRISKA (tiltakozva a neki nyújtott kard ellen).

De bizony csak énnekem
 Azt ne add. — Van férfi itt,
 A ki azt viselni méltó,
 Méltó, hogy a varban úr
 Legyen és parancsoló,
 A kit a kegyes teremő
 Épen férjnek alkotott.
 Nos hát nincs-e itt Borongó?

MÁRIA.

Ő valóban most is itt áll.

KRISKA.

S nem derék férj lesz belőle?

MÁRIA.

Sőt valóban az lehet.

BORONGÓ.

Oh ég! jól hallottam-e?

KRISKA.

Szóljon kelmed, lányomasszony

Szóljon egy szót ellene.

Mi hibája?

MÁRIA.

Semmi sincs.

Ő derék, helyes vitéz.

BORONGÓ.

Boldog Isten! ő szeret.

KRISKA (félre). Most megöl mindjárt a méreg;

Már meg nem szól ellene,

Csak hogy engemet boszantson!

Hát kegyelmes lányomasszony,

Tudja meg, hogy már Borongó

Énnekem nyilatkozott,

És bevallá hű szerelmét,

Nekem mondta, s az elég.

MÁRIA.

Szent igaz. Nagyon elég.

Jól tevő, helyeslem azt.

BORONGÓ. Álmodom tán!

KRISKA (félre). Hogy boszant!

Még csak ellenem se szól. —
 Én pediglen ő kegyelmét
 Már szavammal biztosítam,
 Hogy kosár nem lesz jutalma,
 Biztosítam! Én magam,
 S gondolom, hogy jól tevém. —
 Nos kegyelmes lányomasszony,
 Szóljon erre?

MÁRIA. Jól tevél.

Az bizony nagyon helyes volt.

KRISKA. Hát megegyez?

MÁRIA. Én? De hogyan?

Sőt azt mondhatom, örülök,

BORONGÓ. Úgy én akkor üdvezülök.

KRISKA. S még csak egy szót sem vet ellen?

Még csak sírva sem fakad?

Még csak nem is átkozódik?

No már akkor lányomasszony

Itt a kezem. (Kezét nyújtja.)

BORONGÓ (kezét Máriához nyújtván).

MÁRIA. (Borongó kezébe teszi hirtelen Kriskáét, maga hátravonul.)

Meg nem gátolom e frigyét,

Áldásom kegyelmeitekre.

KRISKA (dühösen elrántja kezét). Micsoda? Mi az? Kegyelmed

Csúfot üz itten belőlünk?

MÁRIA. Én úgy értém a beszédből,

Hogy kegyelmedet kívánta

Hitveséül hős Borongó,

S kedvező választ kapott.

KRISKA. Oh istentelen gonosz faj,

Csúfolódó Jézabel,

Minden égi s földalatti

Mennykövek és tüzesők,

Hogy nem értek most reá

Sodomának, Gomorának

Pusztulását végzeni?

(Egy röppentyű süvölt végig a sánczok felett, Kriska megretten.)

Jaj nekem, úr Istenem!

Mit beszéltem? Mit kívántam?

Jaj ne hallgass most szavamra,

Meg ne add, a mit kívántam,

Én kegyelmes Istenem,
Hát ne vedd ily szó szerint! (Elszalad.)

- MÁRIA (a röppentyű után néz). Ezt izente Wesselényi.
Kezdem őt becsülni én;
Oly mértékben, a hogy félni
Kezdek jóbarátaimtól.
Hajlok ellenem felé. (Megpillantja Borongót.)
Mire vársz még itt, Borongó?
- BORONGÓ. Várok, várni nem szünök meg,
Míg kegyed felém hajol.
- MÁRIA. Halljad! Tervem támadott. —
A mig tart az ostrom itt,
Addig nászra semmi kedvem.
Szerelemnek nyugalom kell,
És nem fegyvercsattogás.
Azt hiszem, ha vége lenne
E csatának, s győztesen
Állna döntetlen Murányvár,
Akkor tudnék tán szeretni,
És tán öpen tégedet.
- BORONGÓ. Égi mőndás! Mőndd tovább még.
- MÁRIA. Ez a gőgös Wesselényi,
Hallád, mit izent nekem?
- BORONGÓ. Alkuszóra kere fel.
- MÁRIA. S én elűztem hírnőkét.
- BORONGÓ. Az, tudom, hogy vissza nem jön.
- MÁRIA. Bánom most, hogy azt tevém.
- BORONGÓ. Mit beszélsz, nagyasszonyom?
- MÁRIA. Szólj, való-e, nem hiúság,
A mit nekem mondanak:
Hogy én most is szép vagyok?
- BORONGÓ. Kecskebéka minden angyal,
Hogyha melléd állni mer.
- MÁRIA. Hogy szememben oly bűbáj van,
Mely elámit és varázsol?
- BORONGÓ. Itt vagyok rá példa én.
- MÁRIA. Mit gondolsz, ha Wesselényi
Látna engem: egy szavammal
Nem nyernék-e oly csatát,
Melyre fegyver nem segít?
S a helyett, hogy ő e várat
Elfoglalva győzne rajtunk,

- Én fognám el őt magát,
 S vége lenne háborúknak.
 BORONGÓ. Oh ezüst ész, oh aranyszó!
 Oh kárbunkulus szemek!
 Mily dicső egy gondolat!
 Hogyha elcsalnók egy szóra
 Itten a palánk mögé.
 MÁRIA. Óvatosan és vigyázva.
 BORONGÓ. És ott mindjárt megragadnók.
 MÁRIA. Mindjárt? Épen nem hiszem;
 Mert kíséretet hozand.
 Ámde a találkozóznál
 Úgy lehetne őt levenni,
 Hogy más izben fegyveretlen
 Egymagában és orozva
 Jöjjön e vár ormira:
 Akkor ő kezünkben lenne. (Kelletlen.)
 Ah de én azt nem hiszem.
 BORONGÓ. Gyöngyszemű egy gondolat:
 Fogva lesz, ha ráveted
 Ezt a két büvös szemed,
 És követ pokolba is,
 A hogy ime én követlek.
 MÁRIA. Még se lesz belőle semmi.
 Oly hű embert és ravaszt
 Hol talállok, a ki hozzá
 Menne ilyen hiráással;
 A ki értse titkomat,
 S el ne áruljon neki?
 BORONGÓ. Én leszek! magam megyek.
 MÁRIA. Mit beszélsz? (Félre.) Ezt jól tudám.
 Hogy tehetnéd?
 BORONGÓ. Áruhában.
 Azt mondom: cseléd vagyok,
 És kelepcebe keritem.
 MÁRIA (nevetve). Te magad? Magad kerited?
 BORONGÓ. Oh mert én ravasz vagyok,
 És eszem túljár a másén.
 MÁRIA (nevetve). Látom, látom. Tedd tehát.
 Csald a törbe Wesselényit,
 És jutalmad megkapod.

MÁSODIK FELVONÁS.

A Murányvár alatti palánk. Fakerítés osztja kétfelé a színpadot, melynek hevederei a jobb oldalon vannak; háttérben látszik a vár, egy ablaka világít; jobb oldalon egy kis, leülésre való zöld domb.

I. JELENÉS.

Mária (jobbról, egyedül).

MÁRIA. Itt vagyok, hajh! mint tünődöm,
Hátha csalni fog reményem?
Hátha nem találom azt,
A kit lelke sejtve hív?
Hátha ő csal törbe engem,
Hátha vesztek, nyerve semmit?
«Vak szerencse» fogd kezem,
És te «látó hit» vezess,
Lépteik már hangzanak,
Nem csodálnam, hogyha szívem
Dobbanását ők is hallják.

II. JELENÉS.

Elébbi. Wesselényi, Ivó, Borongó.

WESSELÉNYI (Ivóhoz). Szolgám, most már visszatérhetsz

Kisérő barátaimhoz;
Várjatok rám a füzesben,
És elő ne jöjjön senki.

Ivó. Jaj, uram, de reszketek.

WESSELÉNYI. Rakj tüzet és melegedjél.

Ivó. Nem magamnak fázom én,
Jaj te érted, jó uram.

WESSELÉNYI. Féltesz engem asszony ellen?
Engemet nő meg nem ejt:
Férfi sem.

Ivó. Nem ám egy asszony,
Ámde ez egy légio!
Nem tudod te, hogy minő az?
Ott a lánczon állt egy ágyú,
Háromszor tevé reá

A tűzér tüzes kanóczát,
 Még sem tudta azt elsütni;
 És negyedszer ím ez asszony
 Csak ránézett két szemével,
 S annak villogó tűzétől
 Egybe elsült a mozsár.
 Mert az olyan lángoló szem,
 Hogy mikor bemégyen a
 Puskapor-toronyba, mindig
 Kénytelen behunyni őket,
 Hogy a várat fel ne vessék,
 A mint szórják a villámot.
 Lásd, midőn hiven elé
 Adtam a mit átizentél,
 Rám tekintte nagy haraggal,
 S úgy segéljen, nézz ide:
 Lobbanó szemének lángja
 Félhajam leperzselé.

WESSELÉNYI. Menj, te vén bolond.

Ivó.

Meglátod.

Megbűvöl és elvarázsol,
 Elváltoztat vagy mivé:
 Tán egy özze vagy szarvassá,
 S hogy jössz vissza mint egy őz?
 S hogy nevezzek én egy özet
 Aztán kedves jó uramnak?
 Legalább hát ezt a kürtöt
 Vidd magaddal, s hogyha baj lesz,
 Fújd meg, hogy segélni jöjjünk.

WESSELÉNYI. Nem viszem biz én öreg.

A kiben nemes a szív,
 Ellenéről sem tehet fel
 Nemtelent; — kivált ha asszony.
 Menj el innen, hogyha meglát,
 Azt hihetné, engem örzesz.

Ivó.

Őrizzen hát szent Jakab! (El.)

WESSELÉNYI (Borongóhoz.) György öcsém, hát e palánkon

Kell bemásznom, úgy-e bár?

BORONGÓ.

Igenis, kegyelmes úrfi.

Várj, én tartom majd a hátam.

(A palánknak támaszkodik, hátát kitarva Wesselényinek.)

WESSELÉNYI (félkapaszkodik rá).

BORONGÓ. Jó nehéz vagy, ifjú úr.

WESSELÉNYI. No ne félj. Rád gondolk,
 Hogy te voltál első lépcsöm,
 A midőn magasra törtem.

BORONGÓ (félre). Kivánnám, hogy ott maradj
 A magasban.

WESSELÉNYI (átveti magát a palánkon, egyszerre szemközt találja magát
 Máriával). Üdvözöllek.

Bár szemem nem láta még,
 Szivem ismer és azt vallja:
 Hogy te vagy Murány úrnője.

MÁRIA. S bátorságod nekem azt,
 Hogy te Wesselényi vagy.
 Kivántál beszélni vélem,
 Ellenséges jó uram:
 Szólj tehát, miért jövel?

WESSELÉNYI. Ellenséges szép nagyasszony,
 A miért én itt vagyok,
 Nem az ország sorsá az,
 Nem kértem én tőled azt:
 Mért folyik most háború?
 Azt se kértem, hogy Murányvár
 Sáncait még meddig állnak?
 Csak azt kértem, hogy Murányban
 A legrszébb és legvitézebb
 Asszony szíve ninesen-e
 Ellenségtől elfoglalva?
 Nem kívánom én a várat;
 De kívánom azt a szívet,
 S ostromolni nem szünök meg,
 Hogyha jól nem véded azt.

MÁRIA. Ellenséges jó uram,
 Még Murálynak minden sánca
 Épen áll és nem romolt.
 Még Murányvár asszonyának
 Szíve nincs megostromolva,
 Kulcsa sincs elvesztve még,
 Hogy azt úton útfelen
 Megtalálják. Annyit is
 Tud Murálynak asszonya,
 Hogy csel által sem szívébe,
 Sem várába nem jut senki.
 Azt mondád, hogy most először
 Látsz: és mégis úgy beszélsz,

Mintha réges rég időtől
Énrám gondod lett vala:
Fejtsd meg ezt a kis talányt.

BORONGÓ (ki a palánk túlsó oldalán hallgatózik).

Ezt ugyancsak megszorítá.

WESSELÉNYI. Elbeszéltem neked azt,
Kérlek, abból gúnyt ne üzz;
Mert még abban bánat is van.
Volt egy kedves nőm nekem,
Kit szívem szerint szerettem;
S most is mindig boldogon
Gondolok rá, a midőn csak
Bús emléke már enyim;
S köny tolu szemembe mindig,
A midőn rá gondolok.
Nem szégyenlem ezt a könyvet;
A te jó nemes szíved
Meg nem ítélt engem érte.

MÁRIA (érzéssel). Oh nem, oh nem! Drága ily köny.

WESSELÉNYI. Kérlek, ülj le; terhes itten
Állnod én miattam annyit.
Itt palástom. (Leteríti palástját egy dombra.)

BORONGÓ. Valjontén reá ül-e?

MÁRIA (leül).

WESSELÉNYI (elője térdel). Már egy éve múlt el annak,
Hogy szép Máriám szemét
Oly álmra hunyta, melyből
Túlvilágon ébredünk.
Hogy halálos ágya mellett
Sirni látott, férfirontó
Fájdalomtól, felmagasztalt
Szóval így beszélt nekem,
Mely úgy hangzott már előttem,
Mintha onnan a magasló
Csillagokból szólna le:
«Értem, oh férjem, ne sírj;
Boldog lészek én az égben,
S te a földön újra boldog.
Van egy nő a földön itt még,
A ki oly hű és olyan jó,
Mint a milyen én valék,
A ki úgy fog boldogítani

Tégedet, mint egykor én.
 A ki azt a hű szerelmet,
 A mit én itt elhagyok,
 Átveendi hő szivébe,
 S téged boldoggá teend.
 Oh igérd meg nékem azt,
 Hogy te fel fogod keresni,
 És elmondod néki azt,
 A mit haldokló szavammal
 Én izentem ő neki:
 Hogy szeresse férjemet,
 A mint egykor én szerettem!»

MÁRIA (hevülve). Állj meg, állj meg! csendesülj;

Úgy szorit, mit itt beszélsz.

BORONGÓ. Ördög ez! még megrikat.

MÁRIA. És tovább mit monda? szólj;

WESSELÉNYI. És midőn a nő nevé

Kérdezem, nagy illetéssel

Igy szólt: «Szécsi Mária;

Őt szeresd, hisz így szivednek

Új nevet sem kell tanulni,

És a régit elfeledni;

S hogyha mondd egykor: édes,

Édes édes Máriám!

Azt hiszem, hogy engemet

Szólitasz, s mély sírhelyemben

Megdobban reá szivem.»

MÁRIA (elfogulva). Szédülök! Ah hagyd a szót.

WESSELÉNYI. Ám a sors elhányt-vetett,

Bánat üldözött kegyetlen;

Enyhülést a harc zajában

Kezdtem szivemnek keresni,

S össze így találkozáink,

Mint egymásnak ellenségi.

A mult éjek egyikén

Sátoromban fekve alvám,

A midőn egy zengő zajra

Csendes túlvilági fény

Terjedett el sátoromban,

És egy álom-tünemény

Szállt le halkan a magasból:

Az én régi Máriám volt.

Liljom-koszorú fején,

És kezében pálmaág.
 Oly komoly volt és szelid,
 Ámde mégis boldog areza
 Üdvsugárán átborongott
 Egy homályos fájdalom.
 Halkan így szólta meg:
 «Lásd, felejtéd, a mit egykor
 Haldokló kezem szorítva
 Felfogadtál; Máriának
 Tőled — én nem ezt izentem;
 Emlékezzél vissza rá.»
 Azzal eltűnt, és nekem
 Sajgó fájdalmat hagyott.
 Most imé hozzád jövök,
 S átadom, mit ő izent.
 És ha szived hisz a szívnek,
 És ha lelked azt a hangot,
 Mely az érzést hordja, érti:
 Engedd nekem mondanom,
 Édes édes Mariám!

(Mégragadja Mária kezét.)

És e boldog szóban: édes,
 Édes édes Mariám!

(Mindannyiszor megcsókolja kezét.)

Tégy boldoggá két szívet:
 Egyet, a mely itt ver érted,
 Másikat lent sírhelyén.

BORONGÓ (kívül). Úgy remélem, tán e csókok
 Csak kezére hulltanak.

MÁRIA (Wesselényi keblére borul). Wesselényi! könyjeim
 Válaszolnak.

WESSELÉNYI. Ah! enyim vagy.

MÁRIA (eszmélni kezd). Halkan, halkan, csendesen szólj,
 Hangos szó még kárt okoz.
 Én itten magas Muránynak
 Nem csak úrnéja vagyok,
 De egyuttal rabja is,
 A kit minden ember őriz.
 Ennek záros ajtaján
 Én hozzám te nem jöhetsz;
 S én azt meg nem nyithatom.
 Zárva néked, mint nekem
 Minden ajtaja Muránynak;

S esküszó köt, hogy soha
 Öreimnek tudta nélkül
 Senki azokon be nem jön.

WESSELÉNYI. Megriasztasz; a mit adtál
 Egy szavadban, azt a másik
 Szóban ismét visszavészed.
 Mit tegyek, ha minden ajtó
 Zárva lesz Murányban?

MÁRIA (tétovázva). Nincs-e — —
 — — — Ablak?

WESSELÉNYI (örömmel). Oh szerelmes
 Asszonyszívek szelleme!
 Milyen ötlet!

MÁRIA. Lásd, szobámnak
 Ablakát nem őrzi senki;
 Ott világít: látod-e?

WESSELÉNYI. Bár magas és szédítő az,
 Hő szerelmem szárnyat ad.
 Bárha játszszam életemmel,
 Én azon hozzád jutok.

MÁRIA (szemérmes vonakodással). Hisz lehetne onnan — épen
 Egy ködél-hágcsót —

WESSELÉNYI (elragadtatással). Imádott
 Gyöngyc minden asszonyoknak!
 Drágább szíved minden várnál,
 Melyet férfi bírní vágyott.
 A legelső holdtalan
 Éjszakán jelen leszek.

BORONGÓ (kivül). A kelepceében vagyon már.
 Hisz csak egyszer ott lehess,
 Majd nehéz lesz visszajönnöd.
 Ez a fortélyos menyecske
 Hej ugyancsak jól vivé e
 Furesa játékot; — de csak
 Azt szeretném mégis tudni,
 Hogy mind játék volt-e ebben?
 Nem hallom most, mit susognak?

(A palánkon kopogtat.)

Hej uram! már jöjj elő,
 Mert az őrszem itt talál,
 S még nyakon csíp.

WESSELÉNYI (bucszúva). Isten áldjon
 Édes édes Máriám,

Én szívemnek hő szerelme.
Nemsokára látlak ismét.

BORONGÓ. No csak mászsz' fel a palánkra.

MÁRIA. Isten áldjon, hű vitézem,
Vedd eszedbe, hogy ki hön
Tud szeretni: semmitől
Sem riadhat vissza az.
Az nem fél, nem tétováz,
Az csak bizik és merészel.

WESSELÉNYI (felmászik a palánkra). Isten áldjon!

BORONGÓ.

Szállj le már!

Tedd a lábad vállaimra.

WESSELÉNYI (Borongó vállán állva, még egyszer visszahajol Mária kezét megcsókolni).

Még egy csókot szép kezedre,
Még egy édes búcsúcsókot.

BORONGÓ. Szállj le már, mert majd ledoblak.

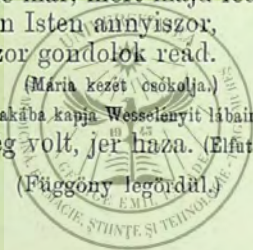
WESSELÉNYI. Áldjon Isten annyiszor,
Hányszor gondolok read.

(Mária kezét csókolja.)

BORONGÓ (dühbe jön, nyakába kapja Wesselényit lábainál fogva s elviszi erővel).

Már elég volt, jér haza. (Elfut vele.)

(Függöny legördül.)

VÁLTOZÁS.

Kert Murányban.

III. JELENÉS.

Kriska, három csatlós lámpásokkal, asszonyokkal, fogdmegekkel, kötelekkel.

KRISKA. Lassan, lassan; dugd a lámpást!
Nem tudod elrejteni
A gubádba? Jól vigyázzunk.
Rájövék a drágalátos
Czifraságra. Lányomasszony.
A ki itt fenn válogat,
A kinek nincs senki jó
Itt a várban, a kinek még
Hős Borongó sínes nyere,
Csak bolondnak tartja jámbort,
Szépen este kert alatt,
Tudja kő kivel jön össze?
Bizonyára holmi rongyos
Pernahajder kúpeziher.
Ott susognak, ott zokognak,
Ott bujkálnak fák között,
És segítenek szent Dávidnak
Ott a holdban hegedülni.
Ismerem én már az ilyen
Jó szokást! Oh boldog Isten!
Milyen elromlott világ.
Oh az én tisztos időmben! — —
— — — No hisz épen akkor is
Volt szerelmes asszony-ember,
Csak hogy nem tudatta azt meg.
— — Álljatok minden bokorba,
Erre jönnek. Meg ne lásson,
Mert akkor majd szétszaladnak.
Bandi, Miska, Jóska, Marcsi!
Majd ha én kiáltok: utezu,
Akkor mind rohanjatok

Lámpafénnyel en élém.
 Jönnék is már. Csitt ti lányok.
 (Cselédek férehuzódnak a bokrok mögé.)

IV. JELENÉS

Elébbiek. Mária, Borongó.

MÁRIA. Tervünk jól indul előre.
 BORONGÓ. Jobban is tán, mint kívánom.
 MÁRIA. Hogy-hogy?
 BORONGÓ. Úgy hogy ez az úrfi
 Nagyon megnyomá a hátam;
 Most is benne még a fájás,
 Még a szívem is megérzi.
 MÁRIA (nevetve). Úgy kenesd meg hátadat,
 Majd kiáll a rossz belőle.
 Jer siessünk most a várba.
 KRISKA. Még nevetnek, meg suttognak,
 Még vihognak. Aljatosok meg,
 Drágalátos mákvirágok.
 Hát szépséges lányomasszony,
 Így vagyunk-e? Éjszakánként
 Itt a kertben kell bolyongni
 Ifjú urral? Ez az erkölcs?
 Ez a példás özvegy-élet?

(Borongóhoz.)

Soh-se forduljon kegyelmed,
 Anda Pál uram vitéze
 Olyan igen félre tőlem.
 Lássuk szépséges pofáját,
 Hogy ki ő hát, és mi ő?
 Ez az asszony katonája,
 Ez a főkötő nemesse,
 E kötényhős, kontyvezér,
 Ez a papucsrend lovagja.
 Ide frissen azt a lámpást;
 Meg ne mozdulj egy helyedből.

MÁRIA (nevetve). Ez Borongó!

MIND. Jaj Borongó!

KRISKA (elbámulva). Mit Borongó? Hát Borongó!
 Hát ti engemet bolonddá
 Tartatok egész világgal,

Hogy itt jöttök össze együtt?

(Máriához.)

Hát te nem találhatod meg
Ott a várban fenn Borongót,
Hogy itt bujdosol vele?

(Borongóhoz.)

Hát te orczátlan gavar,
Még komédiát csinálsz
Én belőlem, a midőn
Közbejárást kunyorálsz,
Pedig egymást értitek már!

(Máriához.)

És te csúfot üzesz abból,
Hogyha én neked Borongót
Völegényképen kínálok;
Nem kell, úgy-e? nincs inyedre!

(Borongóhoz.)

Nézze meg csak azt az ember,
Olyan ártatlan pofákkal
Jött elém, hogy azt se hittem,
Hogy vizet zavarni képes.

MÁRIA (eltávozik csöndesen).

KRISKA (Máriához). Hát te csalfa tettező,
Nem pirulsz?

(Eszreveszi, hogy nincs ott.)

Vagy itt se vagy már?

(Cselédekhez.)

Hát ti mit kaczagtok itten?
Ostobák! füles fajankók!

BORONGÓ (másfelé elosont).

KRISKA (Borongóhoz). Kendet én majd megtanítom,
Hogy kötődjék. — — — Nincs is itt!

(Cselédek a háta megett mind eltakarodnak.)

A gyalázatos hadak
Még boszantnak, és egyenkint
Elszökdösnek itt előlem. (Hátra fordul.)
Hát ti mit tátjátok itten
Még a szátok? — — — Semmi népek!
Ők is elpusztultak innen,
Ők is elhordták az irhát,
Hogy ne légyen, a kivel
Itt pöröljek, hogy ne légyen
A kire kiontsam azt a

Mérget, a mi most e nyomban
Szétszakaszt. Hát senki sincs itt?

(Minden bokrot megkeres.)

Senki itten, egy se bujt el?

(Előre lép, tehetetlen dühvel.)

Hát ti mit néztek reám?

(Függöny legördül.)

HARMADIK FELVONÁS.

Terem a murányi várban. Hátul függöny, jobbról ajtó, balról ablak.

I. JELENÉS.

Mária. Kriska.

KRISKA. No de már most itt az óra,
Vége minden tétovának.
Nincs halasztás! Lenni kell.
Többet nekem nem bolyongtok
Kerteken és kert alatt.
Hanem hogyha ennyiben van
Már a dolog rendje, akkor
Szépen mars a pap elé:
Török-szakad, má menyegző
Lesz a várban; én előre
Már megsüttetem a fánkot,
És utolsó lisztem az volt,
Azt hiába nem sütöttem;
Egy malacz volt még a várban,
Azt is nyársra húzatám.
Ma tehát lakodalom lesz!
Hogyha szégyent hoz fejére
A menyecske: főkötővel
Kell bekötni; így szokás.

MÁRIA. Úgy fog lenni, jó napam.

KRISKA. Aztán férjét megbecsülni,
Lányomasszony; a mit ő mond,
Az kegyelmed szentirása.
Nem beszélni hogyha ő szól,
Nem tekintni senki másra;
Megköszönni, a mit ő ad,
És nem kérni, mit nem ad.
Nem hivalkodni ruhában,
Mégis mindig szépen járni.
A jó asszony azt is tudja,
Férje mily ételt szeret;

Hogy kívánja: sóval, borssal,
 Gyömbérrrel vagy paprikával?
 Mézes lével, mandulával?
 Sütve-e avagy kirántva?
 A jó asszony ő urának
 Adja legjobbik falatját,
 S ő maga csak úgy eszik,
 Mintha pusztán széllal élne.
 A jó asszony nem pöröl,
 Nem veszekszik, nem csinál
 Durczás ábrázatokat,
 Hanem hordja tenyerén
 Az ő hitves hü urát,
 És megőrzi széltől, vitzől,
 Még a rossz álomtól is;
 Mert a férj mai világban
 Olyan ritka drága kincs.
 Mely nem minden fán terem.

MÁRIA.
 KRISKA.

Úgy fog lenni, jó napam.
 Úgy is legyen. Ej de hol van
 Már most meg a vőlegény?
 Szólj, hová tevéd el őt?

MÁRIA.

Majd előjön, a midőn
 Ő reá kerül a sor.

KRISKA.

De hát hol köszöl ilyenkor,
 Azt szeretném tudni csak?

MÁRIA.

Jó helyen van, egybe itt lesz:
 Hagyj addig kissé magamra.

KRISKA.

Mért hagynálak? Szólj, mi kell?

MÁRIA.

Kissé öltöznék magamban.

KRISKA.

Öltözködnél? Én segítek,
 Oh én ahoz jól tudok.

Csak te hagyd rám, én tudom
 Legjobban, hogyan mi illik.

Hogy hová kell a kösöntyü,
 Boglár? czafrang és szalag?

Hogy mi a legszebb divat?

Oh azt én mind jól tudom;

Megtanultam még ezelőtt

Harmincz esztendővel azt:

Mindjárt hozzá is fogok.

MÁRIA.

Jaj de szépen köszönöm;
 Más bajom van, a mért kérlek,

Hogy magamra lenni hagyj :
Roszúl érzem magamat.

KRISKA. Roszúl érzed ? Érttem én azt,
Ez menyasszonyos szokás.
Mindjárt főzök herbatét
Pápa füvel, tisztos füvel,
Angyal-harapta gyökérrel,
Boldogasszony tenyerével,
Sokszor gyógyíték ilyen,
Egybe itt leszek vele.

MÁRIA. Jaj ne bántsod, nem kell nekem,
Inkább nem vagyok beteg,
Úgy szeretnék itt magamban
Ilyen fontos pillanatban
Imádkozni egy kevésé.

KRISKA. Imádkozni ? Az nagyon jó.

Mindjárt elhozom neked
A «martyrok oszlopat,»
És a «szentek hegedűjét.»

És majd olvasok belőle,
Te majd mondd mitána szépen.

MÁRIA (félre). Istenem, ne vedd bűnömnek !
Jó napam, tegyen kegyelmed
A mi jót velem kíván. —
Én azonban nem feledve,
Hogy azért, mert menyegzőm van,
Még a várta kell vigyáznom,
A szokásos jellövést,
Mely az öröket riasztja,
Végezem. (Kilép a szomszédterembe.)

KRISKA (ijedten). Mit ? lödözöl ?
Akkor innen én futok.
Várj egy kissé. (Fülét dugja.) Még ne, még ne :
(Lövés hangzik.)

Jaj nekem ! (Kifut.)

MÁRIA (visszajön). Így egy perczre most szabad
Lettem. (Az ajtót bezárja.) Minden rendiben van,
Oh mint félek én e percztől ;
Lesz-e bátorsága néki ?
S lesz-e majd elég bizalma,
Így letenni életét
A kezembe ? Fegyver nélkül
És magában ide jönni

Ellensége váradába:
Az biztosság lenne nékem,
Mennyire hisz és szeret.

(A hátulsó kis ajtót felnyitja.)

II. JELENÉS.

Mária, Péter, Tizenkét fegyveres.

- MÁRIA. Hü vitézim, hivatalak,
Nagy szükségem lesz reátok.
Azt mondtátok: tűzbe-vízbe
Menni készek vagytok értem;
Most im olyan ponton állok,
Hol elől tűz, hátul víz:
Hiveim maradtok-e?
MIND. Hiveid leszünk halálig.
MÁRIA. Gergely, téged egykor én
A töröktől váltalak ki,
János, téged a csatából
Félholtan hozalak el.
Gábor, minden gyermekidnek
Én vagyok kereszt-szüljője.
Hát te Péter, tudod-e,
Még midőn beteg valál,
Ott ki ápolt, gyógyított?
PÉTER. Mindnyájunkkal jót tevé,
Nem felejtjük el soha,
S úgy cselekszünk, mint kívánod.
MÁRIA. Rejtőzködjeteek tehát
Itt a kárpitok megé;
Látni fogtok s hallani
Majdan olyan dolgokat,
A mi bámulást okoz:
Semmin se bámuljatek,
Csak reám figyeljetek,
S a mit én parancsolok,
Azt tegyéteek.
PÉTER. Jól vagyon.
MIND (a függöny megé lépnek).
MÁRIA (kinyitja az ablakot). Most jöhetsz, ha van szived.
(hátravonul a függöny megé.)

III. JELENÉS.

Előbbiek. Wesselényi, Borongó.

BORONGÓ (kívül). Itt leszünk már, itt a cél;
Lépj utánam és vigyázz.

(Belép az ablakon.)

Így ni! mostan add kezed,
Hopp! no már most itt vagyunk.

WESSELÉNYI (utána lép az ablakon át).

BORONGÓ. Ez merész utacska volt.
Tízöles mélység felett
Egy kötélén lógni; a szél
Csak úgy hintázott velünk.
Nem remegtél?

WESSELÉNYI. Más egyébre
Gondolék; az nem hagyott
Félni engem most a perczben.
Védtelen úgy állok itt
Ellenségem pitvarában,
Hogy megölhet menthetetlen.
Ámde én hívék neki,
Hittem két igaz szemének,
Mely hazudni képtelen.
Hittem tiszta szép szavának,
Mely csalásra képtelen.
A hogy bízni tudtam benne,
Az mutatja, mint szerettem!
Angyalom ha hívna így,
Még az égbe is követném.

(A függőnyt félrevonják, Mária közepén áll, mellette két felől
fegyveresek kivont karddal.)

BORONGÓ. Most hát szállj le onnan úrfi,
Szállj alá onnan az égből,
Mert ez itten nem menyegző,
Ámde vérpad, mely reád vár.
Vess egy pillantást mögéd!

WESSELÉNYI. (Hátranéz, meglátja Máriát, első percze megdöbben.)

BORONGÓ. Nem vagy itten vőlegény,
Hanem lánczra vert fogoly.
Az ott nem menyasszonyod,
Hanem ítélő birád;

És én nem vagyok cseléded,
Hanem a murányi várnagy.

WESSELÉNYI. Ha való, a mit beszélsz :

Hogy kelepce, melybe jöttem,
Nem sajnálom életem,
Sem kihulló véretem.

Fájni fog csupán csak az,
Mit szivemből elveszíték :
Boldogító képzetem.

Asszonyom, murányi hölgy,
Mondj ítéletet fejemre,
Im előtted állok itt

Védtelen, fegyvertelen,
Még csak szóval sem fogom
Védni tőled én magam,

Sőt bevallom bűnömet
Nyiltan én bírám előtt.

Bűnöm az, hogy tégedet
Látni óhajtottalak ;

Bűnöm az, hogy úgy szerettem,
A hogy férfi még soha ;

Bűnöm, legnagyobb bűnöm,
Hogy té bűbájos szemednek,
Édes ajkaid szavának

Hittem azt, a mit beszéltek,
S megjavulni nem tudok ;

Mert még mostan is hiszek,
És halálomig szeretlek.

Im bevallám bűnömet,
Most ítélj, nyugodt vagyok.

MÁRIA (bűszke hangon). Wesselényi ! Ellenünk !

Várunk ostromló vezére,
A mért vakmerő valál,

Ellenséges szándok mellett
Felhatolni sánczainkra,

Éjnek éjén ablakunkon
Így orozva törni be,

A miatt megérdemelted,
Hogy innen lánczokba verve

A bakó kezére juss,
És halállal halj meg ottan,

És Murányvár asszonyának
Így adózzál életeddel.

BORONGÓ (gúnyosan). Hallod ezt, vitéz uram?!

MÁRIA (szelidre válva). Ám azért, hogy úgy szerettél,

A mint férfi még soha,
Hogy kezébe adtad élted
Annak a kiben bizál:
E bűnöd megérdemelte,
Hogy az, a kit úgy szeretsz,
Életét tiedhez adja;
S azt a lánczot, mit kezedre
Tenni készül, önkezéhez
Kösse, míg csak élni fog.

WESSELÉNYI (odaroohan hozzá, megöleli).

Oh ég! nem csatlakozám;
Az vagy, a kinek hívélek:
Édes édes Máriám!

BORONGÓ.

Hah, mi ez? Ez árulás!
Haj, vitézek! nyomba lánczot
Hozzatok, és mindakettőt
Vessétek börtönbe rögtön.
Fújjatok a lárma-kürtbe,
Üssétek meg a dobot!
Árulás van itt a várban!

MÁRIA.

Hagyd a lármat, várnagyom;
Ezek itten lú vitézím,
S itt fogoly nem én vagyok,
mde édes önmagad.
Már ezentúl itt Murányban
Wesselényi lesz az úr,
S én csak asszony: a kinek
Hűségében áll hatalma.

BORONGÓ (megmeredve). S az én hátam volt a lépcső.

IV. JELENÉS.

Előbbiek. Kriska.

KRISKA (jó nagy lármaival). Hej ki lármaáz e teremben?

Honnan ennyi ember itt?
Honnan jár be ennyi ember?
Tán egérlyukakból-e? (Meglátja Borongót.)
Nos szépséges vőlegény,
Hol jártál mindekkorig?
Hol patvarban kóboroltál,
Füstre voltál tán akasztva?

Lányomasszony, mondaná meg,
Merre jár-kei vőlegénye ?

MÁRIA (Wesselényire borulva). Ime itt van karjaimbán !

KRISKA (elámulva). Itt van ? ott van ? Hát e meg ki ?

Hát ezt melyik gólya hozta ?

Hát az úrfit hogy hívják itt ?

WESSELÉNYI. Az én nevem, édes kedves,

Tiszteletreméltó nyájas,

Nagyrabecsült asszonyom,

A keresztségből «Ferencz»,

És apámról «Wesselényi»,

Máriának vőlegénye.

KRISKA.

Rám ne roskadj háztető !

Meg ne némulj hősi nyelvem !

Árulás ez és gyalázat,

Égre ordító gyalázat.

Ezt én meg nem engedem.

Örök ! ágyúk ! hadsereg !

Jöjjetek segítségemre !

Öljétek meg azt az embert !

Öljétek meg mind a «kettőt» !

Öljétek meg mind a hármat.

Minden ember ölje meg,

A kit úton útfelen lát,

Mert az mind bűnös gazember.

No hát senki sem mozog ?

Senkinek sincs már szive ?

(Meglátja Borongót.)

Hát te málé, mit meredsz itt,

Mint egy nagy teremtett gomba ?

Nem tudod a várat védni ?

Itt az ellenség nyakukon.

BORONGÓ (szomoruan.) Az én hátam volt a lépcső.

KRISKA. Jaj pokolbeli tüzek !

Hát magam rontsak neki ?

Hol egy dárda, hol egy puska ?

(Mindenünnen kínálják fegyverrel.)

Elviszed pokolba innen !

Hol van egy nyárs, hogy keresztül

Rontsak néki mind a lelkén ?

(A legnagyobb düh közepett térdre esik, Wesselényi előtt sirva fakad.)

Kérlek, jó uram, ne öl meg.

WESSELÉNYI (főlemeli). Édes jámbor asszonyom,

Térj magadhoz; én hiszen
 Nem leendek ellened,
 Jó fiad leszek neked,
 És hű férje Máriának;
 Szolgáimnak jó urok,
 És hazámnak jó szolgája.
 Így vagy úgy rendeljen is
 Bár a sors: egy Wesselényi
 Mindenütt jó hazafi,
 És igaz magyar marad.
 S meddig e nevet hazánk
 Krónikái írni fogják:
 Wesselényi név után
 Nem jegyeznek árulást;
 Nem száll arra honfiatok,
 Nem lesz másról ismerős,
 Mint a forró honszerel'mről.
 Hát bocsáss meg ennekem,
 S légy anyám, oly jó anyám,
 Mint leendek jó fiad:
 S hogyha áldasz, áldj meg így:
 «A míg e kéz és e fej
 Csak hazám hasznába munkál,
 Addig fogjon rajtam áldás.»

KRISKA. (Elérzékenyülten megöleli Wesselényit és Máriát.)

Bizony Isten, úgy örülök,
 Nem tudom kimondani,
 Édes kedves gyermekim,
 Mindig ezt kívántam én,
 S végre lám beteljesült:
 Oh milyen nagyon örülök.

MÁRIA.

Most jerünk, kedves napam,
 Hiveinknek jer mutassuk
 Új gazdájukat be; — én
 Már most megtanulom tőled
 Azt a régi költeményt,
 Mely az asszony-embereknek
 Tartozásukról beszél.

MIND (elmennek).

BORONGÓ. (Egyedül, mikor már mindenki elment, a szin közepén áll szomoruan, összefogott kezekkel; idő vártatva megszólal.)

Az én hátam volt a lépeső!

(Függöny legördül.)

AZ ARADI HŐS NŐK

TÖRTÉNELMI VIGJÁTÉK HÁROM FELVONÁSBAN

Személyek :

FORRAY GÁBOR, aradmegyei alispán.	SUVASZ } Vértesi apostolai.
RÓZSA, neje.	GYOMBÁR }
FORRAY JOLÁN, az alispán nővére.	PROTOPÓPA.
VÉRTESI JÁNOS, szentandrászi bíró, próféta, kuruczvezér.	HITY, rácz futár.
SZEGEDI PÉRÓ, ezredeskapitány, a rácz felkelők vezére.	BAKOS, mézszáros } aradi polgárok.
TRÉZSI, Vértesi felesége.	DURA, csizmadia }
1-ső } kis fiu: gyermekeik.	CZÖVEK, tímár }
2-ik }	KARIKA, kovács }
TOPRONGYI JERÉMÁS, vitézi néven «Lábfáj», főmender.	1-ső } muskétás.
TÖKÖLI RÁNKÓ, az aradi vár kapitánya.	2-ik }
DELLA BUNDA AGRIPPA, pattan-tyus hadnagy, olasz.	3-ik }
PAPRIKIDÉSZ PERIKLESZ, műsketés hadnagy, görög.	1-ső } alabárdos.
TEKENYŐS, városi dobos.	2-ik }
FAMULUS.	3-ik }
JUTKA } cselédek Rózsa szolgálatában.	1-ső } lovas.
PANNA }	2-ik }
SÁRI }	3-ik }
PIRÓK } kémeek a lázadók táborából.	4-ik }
TOKLÁSZ }	
MILKÓ } Péro hadnagyai.	
JÓCZA }	

Asszonyok, leányok, gyermekek, minisztránsok, szerezsánok, bal-dachin-vivők.

Történik 1735-ben. Az első felvonás Forray alispán házában, a második az aradi templomtérén, a harmadik az aradi várban.

ELSŐ FELVONÁS.

(Uri lak belseje, háttérben erkélylyel, jobbról nagy kályhaajtó, balról ablak, renaissance korbeli butorzat. Nők, férfiak viselete nemzeti: magyar, vagy rácz.)

I. JELENÉS.

Rózsa, Jolán, később Sári, Juttká, Panna.

(Künn dobpergés, mely közeledik, félrevert harangok vészjelzése, kúrthangok.)

RÓZSA. (Az erkélyen kinéz.)

JOLÁN. (Balról sietve jő.) Valami veszedelem van a városban! Kürtölnek, dobolnak és a harangokat félreverik.

RÓZSA. Tekenyőst látom, a mint futvást püföli a szamárbőrt. Ijedtében a sisakját is megfordítva tette fel.

JOLÁN. (Ódalép Rózsához.) Amott jön a fürmender; úgy látszik hozzánk tart.

RÓZSA. Adj jelt az asszony népnek, hogy gyülekezzenek a házunkhoz, ha valami veszedelem van, legyünk egy rakáson.

JOLÁN. (Élehangú sípba fúj.)

JUTKA { vasvilla a kezében

SÁRI { fejsze a kezében

PANNA { vaslapát a kezében

} berohannak a sípszóra.

JUTKA. Itt vagyunk nagy asszonyom.

SÁRI. Kit üssünk?

RÓZSA. Ti csak strázsálatok a kapuban. Ilyenkor, mikor zűrzavar támad a városban, minden tolvaj felszabadul. Férfit, a kit nem ismertek, be ne eresztetek a kapun. Az asszonyokat utasítsátok a palotába, oda gyülekezzenek.

JUTKA. Dejsz én tőlem ugyan a herkopáter sem jön be, ha én megeskiklándozom ezzel a vasvillával.

SÁRI. Vagy ha megtapogatom ezzel a balta fokával.

PANNA. No ha még én odaütöm neki a tüzes lapiczkát az ábrázatjához!

JUTKA, SÁRI, PANNA. (El.)

II. JELENÉS.

Rózsa, Jolán, Lábfáj, Famulus.

LÁBAFÁJ. (Sűrű gombos dolmányban, hatalmas bajusszal, fején nyusztcsüveg, oldalán rezes kard.) Szerencsés jónapot nagyasszonyom, leányasszonyom! Ne tessék félni, itt van már Toprongyi Jeremiás. Egyszerre idejöttem, kegyelmeteket megoltalmazni.

RÓZSA. Láttam ám, hogy kétszer is el tetszett haladni a kapunk előtt.

LÁBAFÁJ. Pedig egyenesen ide indultam, hanem hát az a szerencsétlenség történt velem, hogy a mint a nagy sietségbe a dolmányomat begomboltam: egy gombbal lejjebb kezdtem, s egy zsinór felül kimaradt, akkor aztán végig ki kellett az egészet gombolnom, megint újra begombolom, akkor meg egy gombbal feljebb vettem, s aztán alul maradt ki egy zsinór: megint újra kellett kezdenem. Rettenetes eset volt az!

RÓZSA. No de csak hogy szerencsésen elmúlt. De hát mi veszedelem van a városban?

LÁBAFÁJ. Akármilyen, bennem emberére talál. Ne tessék reszketni. Mikor ő kegyelme a viczispán úr elment a táborba a vármegyei bandériummal, azt mondta: «no Jeremiás, a mig odaleszek, kendre bizon a várost meg a családomat. Őrizze meg». Őrzöm is azóta éjjel nappal. Nagyon őrzöm!

RÓZSA. De hát mi veszedelem van?

LÁBAFÁJ. De majd mingyárt megmondja a dobos. Ezt neki kell tudni; mert ő beszélt a toronyőrrel, a ki jelt adott a kürttel. Meghagytam neki, hogy rögtön idejőjön riportra.

III. JELENÉS.

Elébbiek, Tekenyős.

TEKENYŐS. (Bebotlik, a dobot verve.) Di-di-dicsértessék!

LÁBAFÁJ. Ne verd azt a dobot olyan nagyon, mikor idejössz a szobába! Aztán ne kiálts nagyot. Lassan mondd, mi baj van?

TEKENYŐS. (Reszketve ütögeti halkán a dobot, rekedten hebeg.) Ne-ne-nemzetes fü-fü-fü-fürmender.

LÁBAFÁJ. Ne kinlódj a titulusommal! Mondd, hogy mi baj van?

TEKENYŐS. Tü-tü-tü-tűz van! (Dalolva elszalad.) Sza-szaladok.

RÓZSA. Jehova Isten! Tűz van ebben a nagy szélben.

LÁBAFÁJ. (Büszkén.) Ne tessék reszketni, nagyasszony. Itt vagyok én, Toprongyi Jeremiás! Voltam én már tűzben elégszer. Mi az egy magyarnak! Egyet intek s azonnal ezer kéz oltja a tüzet. Elmorzsolom a tenyerem között.

RÓZSA. De siessen hát! S tegye meg azt a hatalmas intést.

LÁBAFÁJ. Csak előbb feltüzöm a kokárdámat. (Famulushoz) Vegye kend elő a tokbul a kokárdát. (Elveszi tőle a singes hosszúságú veres tollbokrétát s feltüzi a kalpagjára.) Így ni! Mikor ezt az én veres tollbokrétámat meglátja a népség, akkor egyszerre tudja, hogy veszedelem van s a merre én megyek, arra szalad minden ember. Akkor aztán minden lélek erre az én veres kokárdámra néz s azt teszi, a mit én parancsolok.

RÓZSA. De hát menjen már, az Isten áldja meg és mutassa meg a népnek a veres kokárdáját.

LÁBAFÁJ. Hiszen még nem tudom, hogy merre van a tűz?

JOLÁN. (Az erkélyről.) Nem látok én semmi füstöt, akár merre nézek.

TEKENYŐS. (Berohan, sisakjának taraja előre fordítva.) Ne-ne-nemzetes fü-fü-fü-fü.

LÁBAFÁJ. Nyögd ki már, hogy hol van a tűz?

TEKENYŐS. Ne-ne-ne-nem tü-tü-tü-tűz van, hanem vi-vi-vi-víz. Kiöntött a Ma-ma-ma-maros. (Elszalad dobolni.)

RÓZSA. Szent Isten! ha a Maros kiöntött, mind itt veszünk.

LÁBAFÁJ. Nem kell reszketni, nagyasszony! A míg én itt vagyok, Toprongyi Jeremiás. Egy kis árvíz! Mi az egy magyarnak? Az egyik kezemmel arra intek, a másikkal amarra intek. S egyszerre gátat emelünk a rohanó árvíznek.

RÓZSA. De siessen hát, fürmender úr.

LÁBAFÁJ. Mingyárt, mingyárt! Nem érti azt a nagyasszony. Csak előbb a zöld kokárdámat tüzöm fel. (Elveszi a zöld tollat Famulustól.) Veres kokárdával csak nem mehetek az árvíz ellen. Ha én ezt a zöld kokárdámat feltüzöm, arról egyszerre megtudja minden ember, hogy árvíz van. Én ott állok a legnagyobb veszedelem közepén, a szárazon s ezzel a zöld kokárdával intek, hogy merre induljanak a mentő csónakok.

RÓZSA. De menjen hát!

LÁBAFÁJ. Hiszen még azt sem tudom, hogy melyik oldalon tört be az árvíz.

JOLÁN. (Az erkélyen.) A népség összevissza szaladgál a piacon. Senki sem tudja, merre fusson.

TEKENYŐS. (Berohan, sisak nélkül, dobját pergetve.)

LÁBAFÁJ. Elhagyod ám a beköszöntéseket, te halálmadár! Mondd röviden, hogy honnan jön a víz?

TEKENYŐS. Se-se-se ne-ne-nem tü-tü-tü-tüz, se-se-se ne-ne-nem vi-vi-vi-víz.

LÁBAFÁJ. Se nem tűz, se nem víz. Hát akkor mi az, a miért a toronyőr félreveri a harangot?

TEKENYŐS. Po-po-po-por!

LÁBAFÁJ. (Mogijedve, maga is hebegni kezd.) Po-po-por?

TEKENYŐS. Na-na-nagyon nagy por!

LÁBAFÁJ. Akkor az ellenség jön! Lassan dobolj, édes Tekenyős barátom. (Egészen összeesik.)

TEKENYŐS. Hiszen nem dobolok én már, csak a fogam vaczog.

LÁBAFÁJ. Hát aztán honnan jön az ellenség?

TEKENYŐS. Elölről is meg hátulról is.

LÁBAFÁJ. Elölről is hátulról is? Hisz az nem illik. Ki mondta? Hátha hazudott? (Szák mellévé teszi magát, a térde előre görbül.)

IV. JELENÉS.

Elébbiek, Jutka, Sári, Pirók, Toklász, Asszonyok.

ASSZONYOK. (Tódulnak be jobbról.)

JUTKA, SÁRI, PANNA. (Galléron fogva hozzák Pirókot és Toklászt.)

JUTKA. Itt hozunk két espiont, nemzetes fürmender uram!

PIRÓK. Eressz el, Jutka! ne izélj azzal a vasvillával, hiszen magamtul is a fürmender uramhoz akartam jönni.

SÁRI. Ez a másik is azt vallja; de nem kell neki hinni.

LÁBAFÁJ. Egymás után beszéljete! (Pirókhöz.) Honnan jösz?

PIRÓK. Az ellenségtől. Zerindről.

TOKLASZ. Bolond beszéd! Én jövök az ellenségtől. Vingáról.

LÁBAFÁJ. No ne feleseljete. Ki van ott Zerinden?

PIRÓK. Hát ki volna? Vértesi János uram, a nagy próféta! A nagy kurucz táborral. Tízezer paraszt van vele.

LÁBAFÁJ. Hát te mit locsogsz Vingáról ?

TOKLÁSZ. Ott meg a SzegedinácZ Péró van tízezer rácz szerezsánnal.

PIRÓK. A Vértesi uram kurucz ember. Azt prédikálja, hogy minden urat és papot el kell küldeni a másvilágra.

LÁBAFÁJ. Huh, a pogány !

PIRÓK. Azt hirdeti, hogy minden vagyont szét kell osztani azok között, a kiknek nincs. A kinek két dolmánya van, az egyiket el kell tőle venni.

LÁBAFÁJ. Huh, a pogány !

PIRÓK. Azzal fenyegetőzik, hogy a ki ellene áll, azt levágja, felnyársalja, porrá égeti.

LÁBAFÁJ. Huh, a pogány !

TOKLÁSZ. (Félreerugja Pírókot.) Eredj, mit henczegsz itt a te ellenségeddel, a ki csak fenyegetőzik ; én hozom az igazi ellenséget a hátamon. Az az igazi ellenség ! A SzegedinácZ Péró meg is tette már azt, hogy a ki ellene állt, levágta, felnyársalta. Ott van Vingá, porig leégette, a lakosait kardélre hányatta.

RÓZSA. No, Fürmender úr ! Most mondja már, hogy « huh, a pogány ! »

LÁBAFÁJ. (Meghunyászkodva.) Hát mit tudott tenni, szegény görög ? Ha ellenálltak neki !

PIRÓK. Engemet azzal az ízenettel küldött ide a paraszt próféta, hogy azonnal kétezer pár eszimat, száz vég posztót, ötezer kenyeret küldjön ki a város a serege számára a táborba. Azonkívül valamennyi papot, meg sarkantyús eszímában járó urat küldjenek oda hozzá kezesekül.

TOKLÁSZ. Engem meg a ráczkirály küldött, azzal a kegyetlen parancsolattal, hogy a hadserege számára azonnal szolgáltasson ki kegyelmed száz gönczi hordó ménesit, ezer zsák mamaligát, tíz erszény pénzt, azután meg a legszebb huszonnégy menyecskét a városból, a kinek fele leány legyen.

DÓZSA. No, fürmender úr ! Most álljon hát a két sarkára : « elég az egy magyarnak ? »

LÁBAFÁJ. Kérem alássan ! Hiszen én nem is vagyok magyar, csak olyan szegény kis vindus vagyok. Aztán csak szegény kis harisnyatakács vagyok. Aztán a lábam is fáj. Én csak békességes ember vagyok. Nem akarom az ellenséget megharagítani. (Famulushoz.) Add ide fiam azt a fehér kokárdát ; hadd tüzőm azt a süvegem mellé. Mikor ezt a fehér kokárdát meglátja a népség a süvegem mellett, mind-

járt tudja minden ember, hogy jó lesz kiegyezni az ellenséggel.

PIRÓK. Beezon jobb lesz megadni, a mit az ellenség kíván, mint hogy porrá égessék a városunkat.

TOKLÁSZ. Inkább fizessünk, mint hogy kardra hányjanak bennünket.

RÓZSA. Hallják kendtek, most már én mondok egy szót. Ha kendteknek mind a lábába csúszott a bátorsága, elég rút dolog. Ha kendtek az ellenségnek meg akarják adni a csizmákat, hát az a vargák dolga. Ha kenyeret, málélisztet készek adni váltságba az ellenségnek, hát az a sütők dolga, meg a molnároké, de hogy a gonosz lator ellenségnek a város szép hölgyeit és leányait harácsul odadobják, az már a mi dolgunk! Abból nem eszik se kurucz, se rácz!

LÁBAFÁJ. Hát mit tudunk csinálni, mi szegény ártatlanok?

RÓZSA. Mit tudnak csinálni? Hát nincsenek-e Arad városának erős kőfalai, bastya-kapui, a miket meg lehet védelmezni? Nincsenek itt a klastromban felhalmozva a muskéták, a miket a kuruczok leraktak? Nincsenek-e Arad városának czéles polgárai, a kik a muskétákat a kezükbe vegyék s az ellenséget véres fővel visszaverjék?

LÁBAFÁJ (Sírának hangon.) Jaj, kérem atossággal. Nem lehet azoknak csatát állni a krudélis ellenséggel. Ugyan mit csináljanak a muskétákkal a harisnyatakácsok, a szürszabók, a gelencsérek, a gubacsapók, a vászkáber-timárok, a szitaszemkötők, a mézesbábosok? Egy se megy az a tűzbe. Csak a pékek mennek a tűzbe. De azok is csak a szénvonóval.

RÓZSA. De hiszen van nekünk erős várunk, ellátva ágyúkkal, abban a császár katonái egy kapitány, meg két hadnagy vezetése mellett.

LÁBAFÁJ. No iszen az még csak a szép katonaság! Mikor a generális elvitte a katonaságot, a főispán meg a huszárságot odaadá a törökre: itt hagyta nekünk vároltalmazni valamennyi invalidust, a kinek fél keze, fél lába. A kapitány, a Tököli Ránkó olyan süket, mint egy pinczeablak; a pattantyus hadnagy, Della Bunda Agrippa, vaksi; a muskétás hadnagy Paprikides Perikles pedig mind a két lábára sánta. Ezekről az ellenség meg nem ijed. Jobb lesz, ha mi ijedünk meg. Ha én ezt a fehér kokárdámat feltűzöm a süvegemre . . .

PIRÓK. Bizony jobb lesz! Én szaladok az én ellenségemhez a fehér zászlóval.

TOKLÁSZ. Én meg nyargalok az enyimhez vissza.

RÓZSA. Azt a fehér kokárdát pedig nem fogja a kend süvegén meglátni a város, (elkapja Lábafáj kezéből a süveget) hanem ha kend harisnyatakács, menjen kend haza harisnyát szőni, tegye fel az én főkötőmet. Én meg majd felteszem a kend süvegét s kitüzöm rá mind a három tollat, veres fehér zöldet, tudja meg róla mindenki, hogy Aradon magyarok laknak, a kik nem futnak el az ellenség elől. (Mind a három tollat a süveg mellé dugva, azt felnyomja a fejére.)

JOLÁN, PANNA, JUTKA, SÁRI, ASSZONYOK. Nem bizony. Nem hagyjuk magunkat az ellenségnek prédául dobatni.

LÁBAFÁJ. Ejh! Ez nem jól van. Hogy a jérezék kukoritsanak! Az asszonyok viseljék a süveget! Még veszedelmet hoznak a városra. Asszonyoknak konyhában a helye a pestes mellett. Ide a süvegemmel.

RÓZSA. Azt nem adhatom oda! No hát mutassuk meg ezeknek az anyámasszony katonáinak, hogy mit tudnak az asszonyok, ha felcsapják a kontyot. Fogjátok meg ezt a négy Kákompillét, csukjátok be a pestesbe. Ha miniket oda küldtek a pestes mellé: mi dugjuk őket belé.

PANNA, JUTKA, SÁRI, ASSZONYOK. (Még fogják Lábafájt, Toklászt, Pirókot, Famulust, erővel betuszkolják az oldalajtón.)

RÓZSA. No most aztán azt mondom, hogy ne jöjjön nekem ide szakállas ember! Olvastam én azt valahol, hogy voltak már egyszer amazonok Seythiában, a kik kezükbe vették a fegyvert, s a férfi népet úgy megkergették, hogy a világ kerítésébe ütötte az orrát. Ha egyszer megtörténhetett, másodszor is megtörténhetik. Te Zsuzsi, te Sári! iramodjatok szaporán a magazinba, hozzátok fel a kerek puskákat. Te meg Panna, vedd elő a legjobbik lábadat, szaladj a várba, invitáld meg a tiszt urakat, egy kis boszorkánypogácsára. Majd meglássuk aztán, hogy beteszi-e a lábát Arad városába akár kurucz, akár rác, ha mi a szeme közé nézünk.

PANNA. (Elfut.)

JOLÁN. Inkább meghalunk mindnyájan! Inkább fejünkre gyújtjuk a házakat s benne égünk az ellenséggel együtt.

ASSZONYOK. Szúrunk, vágunk, hadakozunk.

RÓZSA. Ha a férfiak javát elvitték, az asszonyok java itt maradt!

V. JELENÉS.

Előbbiek.

(Lábafáj, Pirók, Toklász, Famulusz, Panna nélkül. Vértésiné, két kis fiú.)

VÉRTESINÉ, ELSŐ ÉS MÁSODIK FIU. (Bejönnek.)

RÓZSA. Nini, mit látok? Hisz ez az én Vértésiné komámasszony, a szentandrászi birónak a felesége.

VÉRTESINÉ. Jaj, kedves édes komámasszony, nagy veszedelem elöl szaladok én ide, a hogy a lábaim birnak; a két porontyommal együtt. Gondolja csak; az én uram megbolondult.

RÓZSA. Olyanformán hallottam én is.

VÉRTESINÉ. Kapta magát, felcsapott prófétának.

RÓZSA. Miféle szellet szállta meg?

VÉRTESINÉ. Hát a falu ladjában talált valami óeska papirokat; az egyik törökül volt írva, a másik meg diákul, azokból ő azt olvasta ki, hogy ötlet a Mohamed próféta, meg a Rákóczy fejedelem bízta meg azzal, hogy fordítsa fel az országot.

RÓZSA. Hát tud a kegyelmed ura törökül, meg diákul?

VÉRTESINÉ. Tudni nem tud. Hanem azért beszél az törökül, meg diákul is, csak úgy folyik belőle. Csak ember kell hozzá, a ki megértse. Azt mondja, hogy egy éjszaka leszállt a fülére az Aldabahót angyal, az tanította meg minden tudományra. Hogy a régi Isten mindent rosszul csinált; hanem már most az Aldabahót mindent újból fog csinálni. Hogy ezentúl az urak fognak dolgozni, a szegény emberek pedig lóháton pipáznak. Az én uram most faluról falura jár prédikálni s úgy hazudik, mint egy kártyavető cigányasszony. S az a legbolondabb, hogy maga is elhiszi, a mit hazudik.

RÓZSA. Hát a kik hallgatják!

VÉRTESINÉ. Azok meg épenséggel meg vannak bolondulva. Ragad a bolondság, mint a döbröcz. Egy kapafogható ember sem maradt a faluban: mind vele ment. Azt ígérte nekik, hogy felosztja közöttük az egész világot, az operenciáig. Már a gyulai várat is megostromolták; de onnan elkergették őket; most aztán jönnek Arad felé: itt akarják bevárni az Aldabahót földre leszállását.

RÓZSA. De hát miféle szent az az Aldabahót?

VÉRTESINÉ. Én nem tudom, miféle szent; de Istentől elrugaszkodott szentnek kell lenni: mikor azt paran-

esolja, hogy minden asszonyt ki kell irtani a világról, a kinek már gyermeke van; mert azok már mind bűnösök, a gyerekeket is a vízbe kell dobálni, mert azok is bűnben születtek: csak így lehet bémenni újra a paradicsomba, a honnan Ádám, Éva őseinket kirudalták. Engem is váltig azzal üldöz, hogy ugorjam a két gyermekemmel együtt a Tiszába. Ezt parancsolja az Aldabahót. Én pedig kaptam magamat, elsöktem a két árvámmal előle. Rejt-sen el, kedves komám asszony, hogy rám ne találjon, ha bejön a városba.

RÓZSA. Dejsz ide ugyan be nem jön, ha egy egész légió ördögöt magával hoz is, mert mi ugyan kifüstöljük belőle a rossz lelket, nem tömjénnel, hanem puska porral.

VI. JELENÉS.

Előbbiek, Jutka, Sári.

JUTKA. (Régi kerékes puskákat czopelt.) No nagyasszony, itt vannak a mangeléták.

SÁRI. (Ki zsákokat hoz.) Ebben a zsákban meg, a hogy megkóstoltam, puska por van. Azt gondoltam, hogy mák, de nagyon csipi a nyelven. Ebben a zsákban meg vágott ólom van.

RÓZSA. No hát minden megvan. Majd megmutatjuk mi, hogy tudunk mi löni.

VÉRTESINÉ. Jaj lelkem, ez még mind nem elég. Még csepű is kell.

RÓZSA. Minek a csepű?

VÉRTESINÉ. Hát fojtásnak.

RÓZSA. A biz igaz. Láttam ám, hogy azt be szokták verni a puska vesszővel,

VÉRTESINÉ. Óh én azt nagyon jól tudom. Nekem van egy dragonyos hadnagy (pauza) bátyám, az engem megtanított rá, hogy hogyan kell a karabélylyal bänni.

RÓZSA. De jó, ha az embernek dragonyos hadnagy (pauza) bátyja van.

VÉRTESINÉ. Majd mindjárt megtanítom én kegyelmeteket ennek a fortélyára. Adjatok leányok frissen egy marék csepűt.

JUTKA. Itt az én guzsalyom. Úgy se fogy el Szentmárton napig.

VÉRTESINÉ. Két fojtást kell ám a muskétába beverni. Az egyik jön legalul.

RÓZSA. Én azt gondoltam, hogy a puskapor jön legalul.

VÉRTESINÉ. Dehogy! Hisz akkor a láng mind hátul csapna ki! Alul jön egy fojtás: így ni. (Leveri a puskavesszővel a fojtást a csőbe.) Most ezt félig megtöltjük puskaporral. (Lőport tölt a csőbe.) Arra jó egy jó tele marék vágott ólom (ólmot tölt a csőbe). Most ennek a hegyibe megint a másik fojtás. (Leveri a fojtást.) Így csinálják azt a katonák. Már most aztán ide a serpenyőbe töltünk egy kanálnyi puskaport. — Jól van!

RÓZSA, JOLÁN. (Kesükben tartják a puskát.)

VÉRTESINÉ. Most azután felhúzzuk a puska kerekét a kulcsesal. Krk, krk, krk (felhúzza a kereket). Mikor nem fordul tovább: akkor elhagyjuk. Ha pedig azt akarjuk, hogy elszüljön, arra egy újjal elrántjuk ezt a kis berzengetőjét, akkor a kerék elkezd sebesen forogni, a tűzköből szikrákat csíhol ki, attól meggyullad a kis puskapor, a kis puskapor meggyújtja a csepűt, a csepű meggyújtja a nagy puskaport; a meg kilövi az ólmot, hogy csak úgy durran.

JOLÁN. De hát ki süti el ezt a puskát?

VÉRTESINÉ. Én nem. Egyszer próbáltam életemben. Úgy pofon üte, hogy két fogam bánta meg. Itt a helye.

RÓZSA. Majd elsütöm én. Adjatok ide. Csak az első példa megy nehezen. — Hanem lát en a levégőbe nem akarok löni. Csináljatok leányok valami czélt.

JOLÁN. Ebből a pergő rokkából.

JUTKA. Adjunk rá egy haczukát.

SÁRI. A tetéjébe meg feltegyük a Tekenyös sisakját, a mit itt hagyott.

JOLÁN, JUTKA, SÁRI. (Hirtelenében bábót alakítanak a guzsalyból.)

VÉRTESI. Aztán csak jól vigyázzon, galambom komám-asszony. Előbb jól megezélozza. Azt a szemét behunyja, a melyikkel czéloz. Azt kell behunyni, mert különben ki-süti a puskapor. Mikor aztán megrántotta az ujjával a berzengetőt, akkor egyszerre kapja félre a fejét, mert ez a czudar portéka olyat rug hátrafelé, hogy czipóvá dagad a képe, ha megéri.

RÓZSA. No most állítsátok oda a kertre nyiló ablakba azt a bábót. Hozzá kell szoknunk, hogy emberre lövünk.

PANNA. (Az ablakhoz állítja a rokkát.)

RÓZSA. No hát ki tartja a puskának a végét?

JOLÁN. Majd tartom én.

RÓZSA. (Jolán vállára teszi a puskát; czéloz.)

VÉRTESINÉ. Jaj lelkem, úgy nem jó lesz! ha komám-

asszony egyenesen a fejére czéloz annak a bábnak. Ez a fertelmes szerszám, mikor elsül, úgy febrűg, hogy mind a gerendába megy a töltés. Oda czélozzon a rokkának a ke-
rekére: akkor fogja épen a kaskétáját eltalálni a babának.
Bocsátkozzék térdre Jolán leányasszony.

JOLÁN. (Letérdel, a puskát a vállán tartva.)

VÉRTESINÉ. No most — minden lélek dugja be a fülét!
Vértesi János, tégy testamentomot! — Majd én számlállok.
Czélozz! Egy, kettő, három, tüzelj!

RÓZSA. (Megrántja a fegyver ravaszát.)

VÉRTESINÉ, MIND. (Mind egyszerre.) Brrrrrr puff!

MIND. (Egymásra bámulnak s aztán nevetnek.) E bizony nem sült el.

RÓZSA. Hallja komámasszony; nem jól tanította meg
kendet az a dragonyos hadnagy bátyja karabélyt tölteni.

VII. JELENÉS.

Előbbiek, Forray.

FORRAY. (Oláh cigánynak ücszázva, dudával a hóna alatt, bougrik a kerti
ablakon.) De jó, hogy el nem sült a puskátok, mert az én bő-
römet likasztottátok volna keresztül!

MIND. Jaj! Egy férfi.

PANNA. Egy dudás cigány.

SÁRI. Ennek kiszúrjuk a szemét.

MIND. (Neki rohannak vasvillákkal, nyársakkal.) Ezt felpékeljük.

RÓZSA. (Odarohan Forrayhoz.) Dehogy bántjátok! hisz ez az én
lelkem édes uram! (Átöleli Forrayt.) Hát hogy jössz te most ide
hozzánk a táborból? Ebben a maskarában! És az ablakon
keresztül?

FORRAY. Megfelelek egymás után. Hanem előbb hadd
csókoljam meg azt a te két áldott szemedet, a ki még ilyen
alakban is megismerte bennem a szerelmesét. Hát azért
jövök az ablakon keresztül, mert a kapun nem eresztet-
tek be; azt egy sereg fehéreseléd őrzi vasvillával, kényte-
len voltam a kerten átmászni s az ablakon bejönni. A sa-
ját eselédeim sem ismerének rám, a mi nem is csoda;
mert a táborozás alatt bozontossá nőtt a szakállam, czi-
gánynya barnultam, de még szándékosan is elváltoztat-
tam az alakomat; mert csak így juthattam el Aradra a
mostani felzendült világban. Úgy dudáltam magamat a
rácztáboron keresztül. De hát ti asszonyok, mit prakti-
káltok ezekkel a muskétákkal?

RÓZSA. Hát ha férfi nincs, a ki a várat megvédel-

mezze, oda állunk mi asszonyok s kivívjuk mi is az «egri nevet».

FORRAY. Áldjon meg az Isten ezért a jó szándékokért. De hát tegyetek ti le arról. Más volt az egri asszonyok dolga. Azok vitélő férfiak oldalán követtek el halhatatlan hőstetteket. De hát ti nektek senki sem hoz segítséget. Az ország minden rendes katonasága odakünn van Olasz- és Németországban. S míg a nádor a nemesi felkelő sereget felülteti, addig a lázadók fenekestül felfordíthatják az országot, elpusztíthatják a kastélyokat, leölhetik a nemesiséget, meg a polgárságot.

RÓZSA. Hát fegyvertelenül adjuk meg magunkat a gonosz ellenségnek?

FORRAY. Igaz, hogy gonosz ellenség; ismerem a fajtáját, meg a szándékát is. Egyfelől a kurucznak felesapott paraszt had, másfelől a vérszemet kapott ráczság. A bécsi urak elhibázták a dolgot: a magyar nemesség kezéből kivették a fegyvert s a betelepített ráczokra bízták az ország védelmét, a míg a rendes hadsereg idegen földön harezol. Arra nem gondoltak, hogy hátha egyszer a vendégnek eszébe jut az urat játszani a háznak. Most ennek iszszuk a levét. Egy nagyraívgyó rácz ezredes kezébe veszi a lázadás zászlóját, s egész faja fegyverre kap. Van rá okuk. Vallásukat támadták meg. A magyar parasztság itt az alföldön meg egy próféta szavára felkerekedik s a ráczokkal siet egyesülni. De még a vérszag nem ütötte meg az orrát a fenevadnak. Mert még nem találtak ellenállásra sehhol.

RÓZSA. Hiszen Vingát már felprédálták, égettek és gyilkoltak.

FORRAY. Egy szó sem igaz abból. Most jöttem Vingán keresztül. Tánczolnak és isznak. Lövöldöznek; de csak a levegőbe. Ezek a ráczok. A Vértesi parasztjai pedig még most csak énekelnek és prédikálnak. Hagyjuk mind a két-fajta lázadó sereget szépen összejönni itt Aradon. Takarítsátok félre ezt a sok ócska lőszerszámot: kardot, nyársat, nem ez a ti fegyveretek. Adott tinétek a mindenható olyan fegyvereket, a mik előtt Sámson és Herkules is megdült. Ez a kettős lázadás nagy szomorújátékká válhatna, ha kardólre bíznók; de ha ez a ti szemeitek nyilaira leszen bízva, akkor úgy fog végződni, mint egy vigjáték. — Nézzétek, kedveseim, a dudám sipjába eldugva hoztam magammal a tervet, a mit odafenn Budán a helytartótanács velem adott. Ez ti nektek szól: az aradi asszonyok-

nak és azután az aradi várkapitánynak. Előbb olvassátok el ti, s aztán adjátok át Tököli Ránkó kapitánynak. (Kihúzza az összegöngyölt iratot a dudája trombitájából s Rózsának nyújtja.) Olvasd el, kedvesem.

RÓZSA (olvas). Itt a kezem! Elvállalom. (Jolánnak adja át az iratot.)

JOLÁN. (Olvas, tovább adja az iratot a nőknek.)

RÓZSA. Ráállok a veszedelmes játéokra! Hanem azért te is közelben légy, — ha ferdére talál menni a dolog.

FORRAY. Ne félj semmit. Mindig ott leszek közeledben, s velem együtt egy csoport elszánt hívem, derék markos mézszárosok, cserzővargák; s ha verekedni kell, ott termünk azonnal. De hát ne tartsatok tőle. Készen legyünk rá, hogy ha kell halállal végezzük; de hát azt hagyjuk utoljára. A míg élünk, addig nevéssünk. S mondjuk azt az ellenségre, hogy «két bolond, egy pár».

MIND. Jó lesz! Úgy teszünk! Mind összetartunk!

PANNA. No megtánczoltatjuk vitéz uraimékat, hogy a fejük is keringél bele.

FORRAY. Most én megyek más gúnyát váltani. Ebben már rám ismernek a ráczok. Ha valaki kérdezi, ki vagyok, mondjátok, hogy a vezispan batyja vagyok. Ilyen szakál-lasan nem látott még senki. (Rózsát megölelve, el.)

RÓZSA. No asszonyok, leányok, most azután mindenünk srófolja fel az édes esztét, hogy kudarczot ne valljunk a praktikánkkal. Legelőbb is hozzátok elő ezeket a gyatra férfiakat a pestesből.

VIII. JELENÉS.

Előbbiek Forray nélkül, Láfafáj, Toklász, Pirók, Famulus.

LÁFAFÁJ. (Meglátja a puskákra támaszkodó nőket.) Jaj szegény fe-jünknek. Ki vagyunk szentencziázva. Mostan föbe lőnek.

RÓZSA. No Toprongyi Jeremiás uram. Ez uttal kegyel-met gyakorolunk, de azon föltétel alatt, hogy azonnal megy kegyelmed az ellenség elé.

LÁFAFÁJ. Jaj, kérem alássan, én csak egy szegény kis vindus vagyok, harisnyatakács vagyok, a lábam is fáj.

RÓZSA. Hiszen nem ütközetet állni megy kend az ellen-ség elé, hanem azért, hogy a Szegedinácz Pérót meghívja városunkba s tartson neki üdvözlő szónoklatot.

LÁFAFÁJ. (Egyszerre fölegyenesedik, mellét kifeszíti.) Mit? Üdvözölni

az ellenséget? Itt vagyok én, Toprongyi Jeremiás! Szónoklatot tartani? Mi az egy magyarnak? Hol a süvegem?

RÓZSA. Itt a süvege.

LÁBAFÁJ. Mind a három tollat kitüzöm rá. Lássák, hogy ki vagyok. Igaz szittya vagyok. Mikor ezt a három tollat együtt meglátja a nép a süvegemen, mindjárt tudja minden lélek, hogy nagy dinom-dánom lesz a városban. Szaladj fiam, Famulus, a toronyba, mondd meg a harangozóknak, hogy ne félre verje a harangokat, hanem egyenesre verje. Két trombitás menjen előttem, a dobos meg a hátam mögött. Legeslegelől egy hajdú a fehér zászlóval. Most látják majd meg, hogy ki az a Toprongyi Jeremiás.

LÁBAFÁJ, PIRÓK, TOKLÁSZ, FAMULUS. (Balra el.)

IX. JELENÉS.

Előbbiek. Lábfáj, Pirok, Toklász, Famulus nélkül. Panna.

PANNA (jó sietve). Nagyasszonyom! jönnek már a tiszturak! útban találtam őket. Maguktól is eljöttek volna. Előre szaladtam. Azok még hátra maradtak, mert az egyiknek három lábá van.

RÓZSA. No hát csak tojtsétek meg frissen az asztalt, hordjátok fel az ovszomat.

PANNA, JUTKA, SÁRI, JOLÁN. (Az asztalra ételeket, étszereket, palacsokokat, kancsókat felhordanak.)

PANNA. Aztán még más hírt is hozok, nagyasszonyom. A Vértesiék idebenn vannak ám már a városban.

RÓZSA. Hogy jöhettek be?

PANNA. Hát a toronyőr azt gondolta, hogy búcsújárók, mert énekelve jöttek, templomi zászlókkal s kinyitotta előttük a kaput.

RÓZSA. No ha azt tette, hát jól tette. Különben is be kellett volna őket eresztetni. Már most aztán csak lássatok ám a kenyérdagasztáshoz, mert annak a sok népnek sok cipót kell sütni. Most siessen mindenki a maga házához izibe s készüljön az ellenséget fogadni, a hogy utasításba kapta.

JOLÁN, ASSZONYOK, JUTKA, PANNA, SÁRI (balra el.)

RÓZSA (az asztalon rakosgat).

X. JELENÉS.

Rózsa, János.

JÁNOS. (Belép az ajtón; hosszú, sarkig érő mentében, hosszú haja, hosszú szakállá, fején négyszögletű süveg, övéből hosszú olvasó csügg alá. — Ünnepest hangon szól.) Dicsértessék az Aldabahót!

RÓZSA (ijedten rátekint). Szent Isten! De megijesztett!

JÁNOS. Dicsértessék az Aldabahót!

RÓZSA. Nini, hisz ez Vértesi János uram, a szentandrászi bíró. (Örvendezést színel.)

JÁNOS. Én az ítéletnapí bíró vagyok: az Aldabahót prófétája. Te pedig asszonyi állat ne neved, mert gyász hírt küld neked általam a nagy Aldabahót. Hints hamut a te fejedre és tépd meg a köntösödet; a te hitvestársad Forray Gábor halálnak halálával halt meg.

RÓZSA. Az én uram meghalt?

JÁNOS. Nem csak meghalt, hanem a feje is levágotott a hitetlenek által.

RÓZSA (sírást tettet). Oh én drágalatos jó uram! Jaj, jaj, jaj, szegény fejemnek! Magam is meghalok utánad való bánatomban.

JÁNOS. Ne halj meg, jámbor asszonyi állat. Ime engemet is hasonló nagy veszedelem ért: nekem meg a feleségem ölte magát a Tiszába a két magzatjával együtt.

RÓZSA. Az nekem nem vigasztalás.

JÁNOS. Sőt igen nagy vigasztalás. Mert mind a két eset az Aldabahóttól jön. Most már te is özvegy vagy, én is özvegy vagyok. Egymás vigasztalására vagyunk rendeltetve. Én leszek ezentúl a te férjed s te leszel az én hitvestársam.

RÓZSA. Jaj, ne beszéljünk arról mostan! Előbb hadd teljen le a gyászszentendő.

JÁNOS. Gyászszentendő?

RÓZSA. No, hát a halottainkat csak illik meggyászolnunk.

JÁNOS. Szófia beszéd. Hiszen tudva való, hogy soha sem szeretted az uradat. Erőszakkal kényszerítettek hozzá. Krudélis, akárcziózus ember volt. Minden nap megvert. Be is zárt. Koplaltatott. Aztán ördögös volt, a lelkek járták. Minden holdtöltén a boszorkányokkal tánczolt a Gellért-hegyen. Ugyan mit gyászolnál rajta?

RÓZSA. Hát ez mind az én dolgom volna. Isten tudja, mi igaz, mi nem igaz benne. Ámde kegyelmed csakugyan

nagyon szerette a hű életpárját, meg a két kedves kis fiát. Kegyelmednek csakugyan meg kell gyászolnia a maga kedveseit. Mit mondanának a hívei, ha a prófétájuk még el sem temette az egyik feleségét, már helyébe hozná a másikat.

JÁNOS (Magának.) Ez az asszony most engem a saját törömben fogott meg. Kezdjünk más matériához. (Fenn.) Tulajdonképen én nekem nincs semmi okom a gyászolásra; mert azt csak álmomban láttam, hogy a feleségem és a két porontyom a Tiszába veszett; ellenben vannak, a kik manapság látták őket a városba bejönni.

RÓZSA. Akkor meg hát kegyelmed nem özvegy ember s engem nem vehet feleségül.

JÁNOS. (Félre.) Fordítsunk a dolgon; mert így nem jutunk dülőre. Hallgasd meg szózatom Sárónak rózsája. Mert bizony mondom néked, hogy új jelek vagynak az égen és a földön és valakik azokat meg nem látják, mindnyájan elkárhoznak. Egy éjszaka, midőn az iratosi dombon fejemet álmra lehajtottam: megjelentek előttem a három nagy próféták, Mózes, Mohamed és Abdabahót s tanácsot tartva, ekként nyilatkoznak előttem: «Bizony elvész ez a világ az emberek sűrű gonoszftetei miatt! Ime mindenki óhajtja a másét és senki a maga hitét meg nem tartja. Ez utálatosságoknak csak úgy lehet véget vetni, ha ezentúl minden ember két feleséget vesz. Azért János próféta kelj fel, öltsd fel a te saruidat, hirdesd ezt az evangéliumot a népeknek minden nyelven és te magad járulj jó példával elő».

RÓZSA. Hát a kegyelmed új vallása szerint minden embernek két feleséget kell venni.

JÁNOS. Így rendelé a nagy Abdabahót.

RÓZSA. Az bizony nagyon okos dolog lesz. Erre már magam is ráállok. Az egyik asszony süt, főz, mosogat, a teheneket feji, arat, kévét köt, kapál, mángorol, a másik asszony meg ül a tükör előtt, eziczomázza magát, kinézeget az ablakon, danol, gitározik s hozzáül a terített asztalhoz. Ez már kedvem szerint való. Föltéve, hogy nem én leszek az az egyik asszony, a ki dolgozni való, hanem az a másik, a ki mulatni való.

JÁNOS. Magam is így osztottam fel.

RÓZSA. Akkor szent a békesség közöttünk. Én rögtön megyek kegyelmedhez próféta uram s leszek prófétané asszony, mihelyt kegyelmed előteremti azt az első asszonyt.

JÁNOS. (Fejét vakarva.) Hát addig nem?

RÓZSA. Csak nem sérthetem meg az Aldabahótot, a ki azt parancsolja, hogy két asszony legyen a háznál.

JÁNOS. Ki tudnék én alkudni az Aldabahóttal. Vannak előttem dicső példák, a kiket követésre méltóknak találok. Ott van mindgyárt a nagy zsoldáréneklő Szent-Dávid király. Annak voltaképen több rendbéli feleségei valának, a midőn meglátá vala az ő házának tetejéről Bethsabét, annak pedig még az ura is élt s vala főgenerális Dávid király armádiájában, Urias névvel. És mégis, midőn Dávid király meglátá Bethsabét, szívének gerjedelmében azt mondá: «ennek az én feleségemmé kell lenni!» Pedig hát mi volt Dávid király én hozzám képest? A zsidók királya! Én pedig a szittya magyarok főtáltosa vagyok! Holmi pásztorgyerekből lett király! És Bethsabé mégis engedett az ő ura és királya kivánságának. (Meg akarja ölelni Rózsát.)

RÓZSA. Hát az volt ám a szerencséje Dávid királynak, hogy Bethsabé nem volt magyar asszony és különösen, hogy nem volt valami aradi menyecske, mert különben majd kaphatott volna valami olyan választ a kivánságára a mit nem tett volna a zsoldáros könyvébe.

JÁNOS. (Elbámulva.) Ugyan mi lett volna a válasz?

RÓZSA. Ez ni! (Pofon üti Jánost.)

JÁNOS. (Elbámulva.) Egy nyakleves! Egy teljes értékű csattanós nyakleves. Az én profétái pofámra! Mit mond az irás? Ha valaki tégedet arczul út balfelül, nyujtsd neki oda az orczádat jobbfelül, hogy azt is üsse meg.

RÓZSA. Nohát a bal tenyeremen is van olyan irás. (Még egyszer pofon üti.)

JÁNOS. (Megdicsőült arczczal.) Ez az igazi asszony! Ez való profétánénak! Méltó példaképe Mahomed proféta második feleségének, a hős Aisának. Ez a két pofonlegyintés volt az ünnepélyes szertartás, mely által egymásnak el lettünk jegyezve. Ezt ki fogom hirdetni a népnek az Aldabahót nevében. A régi megromlott világban esókok által jegyezték el egymást a szerelmesek, az új tökéletes világban a pofon leend a szerelem záloga. Köszönöm ezt neked Sába királynéja.

RÓZSA. Szívesen adtam, böles Salamon.

JÁNOS. És most megyek az első feleségemet fölkeresni. S a mint azt megtaláltam, viszlek magammal.

RÓZSA. És én követlek a te utaidon, óh nagy proféta, a mint az első feleségedet ide állítod elélem.

JÁNOS. Áldassék a nagy Aldabahót. Kelet, nyugot, dél és észak dicsérje a nagy Aldabahótot. (A világ négy sarka felé áldást hintve, eltávozni készül.)

RÓZSA. Állj még egy szóra, nagy próféta.

JÁNOS. Ha kívánod, akár itt maradok.

RÓZSA. Ez a mi eljegyzésünk még csak egyoldalú. Még eddig csak én adtam neked a manupropriámat. Tőled semmi «jegy» nem maradt nálam.

JÁNOS. Kívánod, hogy én is? (Mutatja a pofon jelét.) Ah nem. Majd csak a menyegző után.

RÓZSA. Nem! nem úgy. Hanem add irásban, hogy elveszesz.

JÁNOS. Azt megteszem.

RÓZSA. Itt a toll, papiros, kalamáris, irjad. (Diktál.) «Én, János próféta, ex stirpe Vértesi megkérlek téged Rózsa, vidua Forray, feleségül. Fogadom, hogy szeretni foglak s mindenkit, a kit utamban találok, s ki téged tőlem el akar venni, tüzzel-vassal elpusztítok.

JÁNOS. (Ír.)

RÓZSA. Itt az ostya, üsd rá a pecsétet.

JÁNOS. (Kardmarkolatával pecsétel.) Győztünk Aldabahót. Észak, dél, kelet és nyugot harsogja diadalodat. (Eltávozik.)

RÓZSA. No ezzel az egyikkel már megismerkedtünk, most jöhet a másik.

XI. JELENÉS.

Rózsa, Vértésiné.

VÉRTESINÉ. (Kijön jobbról.) Jaj édes komámasszony, de jól helyre tette a fejét az uramnak!

RÓZSA. A fájós fogára tapintottam a komának. Ez is olyan szent, a kinek maga felé hajlik a keze. Másnak vizet prédikál, de maga bort iszik. Azt követeli, hogy a kinek van, ossza meg azzal, a kinek nincs; de magának dupla porciót követel mindentől.

VÉRTESINÉ. A népe is csak olyan ám, a kit összecsődített s magával hord. Ezeknek sem a más világra van gondjuk, hanem csak a dinomdánomra. Ezeknek is elénekelhetné az ácsi kántor azt a karácsonyi zsoltósmát, hogy «Kezeitek a kulacson, szemeitek a kalácson, kár Ácson a karácsony».

RÓZSA. Milyen erővel lehet a táboruk?

VÉRTESINÉ. Én bizony meg nem számláltam őket, de

annyit tudok, hogy egy ebédre három tulkot el tudnak fogyasztani.

RÓZSA. Milyen a fegyverzetük?

VÉRTESINÉ. Csupa egyenesre ütött kasza. Ágyújuk nincsen. A prófétájuk azzal biztatja őket, hogy ha megfuvatja a tárogatókat, minden fal ledül előtte, mint hajdan Jerikóé.

RÓZSA. Szoktak-e a táboruk körül őrsöket felállítani?

VÉRTESINÉ. Azt ők fölöslegesnek tartják, azért van az Aldabahótnak tízezer angyala, hogy őrkdjék fölöttük, ugyanazok a tízezer angyalok, ha ütközetre kerül a dolog, lángpallosokkal fognak harcolni a próféta oldalán.

RÓZSA. Járnak-e követek a próféta táborába a ráczok vezérétől?

VÉRTESINÉ. Minden nap megfordul közöttük egy veres köpönyeg s elmondja a Szegedinác Péro izenetét; a mit aztán a próféta kihirdet a népnek. Csakhogy egészen mást mond nekik, mint a mit hallott.

RÓZSA. S hogyan tartja el a táborát a próféta?

VÉRTESINÉ. Szereztet ki a mezővárosokba, a mit azok féltükben megadnak. Aztán meg egy karaván örmény kereskedőt fogtak el, a ki Lengyelországba készült, attól elvették a portékát, meg a pénzt. Onnan szerezte a próféta maga is azt a hosszú kaurtust, meg a süveget, a mi-ben parádézik. Azt mondta, az Aldabahót küldé azt számára. De teringette Aldabahótja! úgy híják azt magyarul, hogy tolvajság! Ennek elébb-utóbb rossz lesz a vége.

RÓZSA. Nagy topogást hallok a pitvarban, bizonyosan az én vitézeim jönnek. Vonuljon komámasszony félre. Meg ne lássák.

XII. JELENÉS.

Rózsá, Ránkó, Agrippa, Perikles.

RÁNKÓ. (Nagy lovagesizmákban, bivalybőrpáncélban, tollas kalappal, hosszú kard az oldalán, bajuszszal, kecskeszakállal.)

AGRIPPA. (Tiszti egyenruhában, süvegén nagy zöld ellenző.)

PERIKLES. (Lovas egyenruhában, két lábát szétartva lépked, dupla fogantyus mankóra támaszkodva.)

RÁNKÓ, AGRIPPA, PERIKLES. (Tisztelegve beköszöntenek.)

RÁNKÓ. Örülök, örvendek — ha egy nagyot hörpentek.

AGRIPPA. Üdvözlégy, itthon légy.

PERIKLES. Karsamadiner, korsóba német!

(Összevissza.)

RÓZSA. Megbocsát a vitéz kapitány úr, hogy ide fárasztottam. De hát nagy veszedelem fenyegeti a városunkat.

RÁNKÓ. (Erős hangon, a hogy nagyot halló emberek szoktak beszélni.) Azt szeretem én nagyon, különösen zöld paprikával.

RÓZSA. Hiszen majd arra is rákerül a sor: a paprikás tokányra. Hanem én most a lázadó vezérrel beszélek, a ki a városunkat meg akarja szállni seregestül; a Szege-dinác Péró.

RÁNKÓ. Mit? Sült malacz is lesz? De már azt én ma-gam tráncsérozom fel. Mindig velem hordom a hozzá való kést, villát. (Kihúzza a csizmaszárából az ezüsttokba dugott étszerszámot.)

RÓZSA. Szeretném látni bizony, ha feltráncsérozná a vitéz kapitány úr; de még hozzá szegődik az új próféta is a maga kurucz seregével, a Vértesi János.

RÁNKÓ. No az pedig legjobb spékelve, eczetes tormával.

AGRIPPA. Dejsz ezzel hiába beszél a nagyasszony, mert ez semmit se hall. Megvert vele bennünket a bécsi Hofkriegskommandó. Akármit mond az ember a vitéz kapi-tány úrnak, mindent arra ért, hogy enni, vagy inni kell.

RÓZSA. No hát Isten neki, kezdjük a lakmározáson, talán a bortól majd megnyílnak a fülei. Tessék helyet foglalni vitéz uraim, az asztalnál. Ne kínáltassák magukat.

RÁNKÓ. Áh! Pompás ozsónna! Még retek is van. (Kezébe vesz egy fekete retket.)

RÓZSA. Hát a hogy egy szegény szalmaözvegytől telik. Tetszik tudni, nincs itthon az uram.

RÁNKÓ. Hát hisz az fölösleges is! A fekete retek épen azt a szolgálatot teszi.

AGRIPPA. Így megy ám az egész nap! Akármit beszélünk a kapitánynyal, ilyen feleleteket ad rá. Jaj de koldussá tettvéle bennünket a Hofkriegskommandó. Tulajdonképen engem kellett volna kinevezni várkomandásnak; mert én pattantyushadnagy vagyok. Én komandirozom a mozsarakat. De hát ha nincs az embernek protekziója.

PERIKLES. Csak az az olasz ne tátogatná a száját, mikor érdemokrül van szó, hiszen addig, a míg papiroson kell háborút viselni, nagyon ember ő a talpán, de a mint egy ágyú eldördül, egyszerre farkas sötétje lepi meg a szemét: nem lát se eget, se földet.

AGRIPPA. Ez az egy fogyatkozásom, elismerem. E nélkül rég főhadiszertármester volnék. Hanem a mint egyet lőnek ágyúval, rögtön hályog száll a szememre. No de hát nem lőnek mindig. S a mikor nem lőnek, olyankor én egészen

épszemű ember vagyok. Azért nekem ez a görög ne veszen semmit a szememre; mert ha én esetről-esetre vak vagyok is, de ő meg állandóan sánta.

PERIKLES. Micsoda sánta? Én nem vagyok sánta, csak gyalog lovas. Képzeld a nagyszony! Temesvár ostrománál, mikor a törököt kivertük, én ülök a lovamon, így ni — s nézek farkasszemet az ellenség battériáival. Egyszer csak jön egy szakállas golyóbis; a lovamat nyergestül, kantárostul kisodorja alólam; én leesem a földre. S azóta nem tudom a két térdemet összetenni. Mindig lovagolnom kell, ha széken ülök is, csak lovagolva ülhetek. Hanem azért szeretném azt a legényt látni, a ki velem összemérkőzik, ha én egyszer a nyeregben ülhetek.

RÓZSA. No hát majd megláthatja a hadnagy úr nem sokára. Most lássunk az ozsonnához.

RÁNKÓ, AGRIPPA. (Leülnek az asztalhoz, falatoznak, isznak.)

PERIKLES. (Nyereg módon ül a székre, mankóját egy másik székhöz támasztva, iváson kezdi, azután falatozik.)

RÓZSA (Pannához, Sárihoz, Jutkához). Héj leányok! Nyaláboljátok össze ezt a sok haszontalan rakoncát. Ha bejönnek a rácz urak, ne találjanak itten fegyverfelét. Dobjatok mindent az ókútba.

SÁRI, PANNA (összeszedik a fegyvereket).

SÁRI (megkapja a Paprikidesz mankóját). Nene! Ez ám csak a furesa puska.

PANNA. Valyontén, hogyan sütik ezt el, hogy nagyot lűjön?

JUTKA. Ne tartsd felém, mert elsül! Dobjuk ezt is az ókútba.

JUTKA, PANNA. (A puskákat és Perikles mankóját czepeelve el.)

RÓZSA (Ránkóhoz). De a várórségre ügyebár számíthatunk, ha kenyértörésre kerül a dolog?

RÁNKÓ. Igenis! megint fogunk koresolyázni a Maroson, mihelyt befagy.

RÓZSA (Ránkó fülébe kiált). Hallotta már kapitány úr, hogy a Szegedi Péro kikiáltotta magát Magyarország és Erdély vajdájának s most mingyárt bevonul Aradra.

RÁNKÓ (kaczag). Az még nem virtus. De van én nekem egy ordinánczom, a ki meg tud enni egymaga egy egész borjut.

RÓZSA. No «így» nem tartunk hadi tanácsot. Vegyük elő az írást. (Odaadja Ránkónak az irrattekereset.) No hát olvassa el vitéz kapitány uram ezt a rendeletet, a mit most hozott egy kurir Budáról. E rendelet értelmében kell a vitéz ka-

pitány úrnak velünk egy czélra törekedni. A többi az aradi asszonyok dolga. Tessék elolvasni.

RÁNKÓ. (Elveszi az iratot, kigöngyölti s lefelé fordítva a fejével néz bele.) Olvasom. Nagyon olvasom. Igen szép. Nagyon derék!

RÓZSA (összecsapja a kezét). Lefelé fordítja az írást! Hisz ez nem ismeri az írást!

PERIKLES. Így szokott ám mindig olvasni.

RÓZSA. (Kikapja Ránkó kezéből az írást s odaadja Achillesnek.) Olvassa el kegyelmed hadnagy uram. «Helytartósági rendelet».

PERIKLES. Oh én olvasok! Szívesen! Én minden betűt ismerek. (Elveszi az írást s ujjával böködve a betűket, jobbról balra szótágot.) «Te-led-ner igazótratyleh».

RÓZSA. Szent atyám! Ez meg jobbról balra olvassa az írást, mintha törökül volna!

AGRIPPA. Hja, török iskolába járt ám a kollegám, Mazedóniában. Ott tanult olvasni.

RÓZSA. Hát talán vitéz hadnagy úr tudja elolvasni ezt a rendeletet? (Elveszi az írást Achillesből s Agrippának adja.)

AGRIPPA. Oh én már aztán tudok hozzá. Én Bolognában tanultam a legfelső akadémiában a sillabizálást. Hanem én csak üvegen keresztül tudok olvasni.

RÓZSA. Te Panna, tartsd oda a hadnagy úr elé azt az üveget.

PANNA. (Eléje tartja a boros palaczkot.)

AGRIPPA. (Nevet.) Nem! Nem boros üvegen keresztül.

RÓZSA. Hát hozz neki vizes üveget.

AGRIPPA. Az meg épen nem kell.

RÁNKÓ. Bajtárs uraim! (Feláll, poharat emel.) Felhivlak beneteket egy áldomásra.

RÓZSA. Előbb hadd olvassa el a hadnagy úr ezt a felsőbb rendeletet.

RÁNKÓ. (Nem hagyja magát megzavartatni.) A mi kedves, szeretetreméltó háziasszonyunkat, a mi dicső viczispányunknak, tekintetes, nemes, nemzeti és vitézlő Forray Gábor úrnak hitvestársát...

AGRIPPA, PERIKLES. (Poharat emel.)

(Künn ágyúdörgés.)

RÁNKÓ. (Megáll a szó közepén.) Hah! «Egy!»

RÓZSA. No ezt mégis meghallotta.

(Ágyúdörgés.)

RÁNKÓ. «Kettő» (Rózsához). Most lesz valami szép. Tessék rá vigyázni nagyasszonyom, (ágyúdörgés.) Három! Nálam olyan nagy hadi disciplina van, hogy minden katonatiszt,

a ki a városban kinn van, a mint a torony órája üti a hatot, egyszerre ugrik az asztal mellől, leteszi a poharat, abba hagy minden mulatságot s siet haza a várba. (Ágyúdörgés.) Négy!

RÓZSA. Hát ez a kapitány úrnak óraütés, a mit most hall?

(Ágyúdörgés.)

RÁNKÓ. Öt. (Ágyúdörgés.) Hat. — Hatot ütött.

AGRIPPA. (Leteszi a kezéből az írást és a poharat.) Ágyúlövés. Egyszerre elhomályosulnak a szemeim.

PERIKLES. A szignál-lövések! Az ellenség a vár alatt!

AGRIPPA. Siessünk, míg el nem zárja előlünk a hidfőt.

RÁNKÓ. (Diadalmasan Rózsához.) Ugy-e, mit mondtam? Amint hatot üt az óra, felugranak az asztaltól, kiüritetlen teszik le poharaikat és szaladnak haza.

AGRIPPA. Szaladnék, de egyszerre elsötétült a szemem! Nem látom, merre az ajtó! (Vakoskodva neki megy Pannának s átöleli.)

PANNA. (Eltaszítja magától.) Ejh, itt nincsen ajtó!

PERIKLES. Én is szaladnék, de hová lett a lábam! Nem találok a lábamat.

SÁRI. Hisz ott az úrnak mind a két lába.

PERIKLES. De a harmadik! A mi ide volt támasztva a székhöz.

SÁRI. Hát az láb volt? Én azt gondoltam, valami furcsa puska. Azt is beledobtani a többivel együtt az ó-kútba.

PERIKLES. Szerencsétlen! Beledobtad a lábamat az ó-kútba! Most hogy megyek haza a várba?

PANNA. Hát tudják az urak, mit csináljanak? Az egyiknek jó lábai vannak, a másiknak meg jó szemei. A ki sánta, az üljön fel a vaknak a hátára, s aztán ketten majd csak kitesznek egy emberszámot. A garádicsig majd elvezetem én az urakat. Tessék rám támaszkodni, ketten kétfelül.

PERIKLES. A biz igaz. (Panna vállára támaszkodik.)

AGRIPPA. Nagyon jó lesz. (Hagyja magát gallérjánál fogva Panna által vezetetteti.)

PERIKLES. No most jobbra át, egyenesen. Arra az ajtó!

AGRIPPA. (Neki megy Sárinak, vaktában átöleli.)

SÁRI. (Eltuszkója.) Nem arra van az ajtó.

PERIKLES. Ez ám a szokása a kenyeres pajtásomnak. Mikor meglepi a vakság, minden szép leányba belebotlik. Ott keresi az ajtót, de annyira még nem vakult meg soha, hogy egy vén asszonyt nézett volna kapunak.

PANNA. (Agrippát és Periklest kivezeti.)

AGRIPPA, PERIKLES, PANNA. (El.)

(Nagy ágyúördülés a közelben.)

RÓZSA. No ezt már csak nem tetszett óraütésnek hallani.

RÁNKÓ. (Flegmával.) Valaki kopogtatott az ajtón.

RÓZSA. Ez már aztán a megaranyozni való fül. Taraczkot sütnék el mellette, s azt hiszi, hogy az ajtón kopogtattak.

JUTKA, PANNA. (Sivítanak.) Jaj! A Péro érkezett meg.

ASSZONYOK. (Sivítanak.) Jön a rácz vajda!

MIND (jobbról-balra elsietnek).

XIII. JELENÉS.

Rózsá, Ránkó.

RÁNKÓ. (Egyedül marad Rózsával.) Nagyasszonyom! Most egyedül vagyunk, szólhatunk egy okos szót. Nem vagyok ám én süket, az irást sem szoktam lábával felfelé fordítva olvasni, valaminthogy a két hadnagyom sem sánta, sem vaksi. Derék vitéz katona az mind a kettő; de kénytelenek vagyunk bohókást játszani, mert az egész várórségünk mind a lázadókhöz szit. Ha kihozzuk a csapatunkat a várból, az mind átmegy a Pérohoz s a tisztjeit öli le. Azért játszuk a világ előtt ezt a komédiát. Egészen megértettem azt a tervet, a mit kegyelmed közölt velem, már nálam van. Így lesz az jó. Mi hárman szintén hozzájárulunk. De a kommandó a kegyelmed kezében marad. Ezt a csatát kardsapás, puska-lövés nélkül kell megnyernünk.

RÓZSA. Tehát kegyelmedre bizton számíthatok?

RÁNKÓ. Én királyomnak és hazámnak végleglegesen híve maradok. Ezt a rendeletet, a mit a főkormányzók a nagyasszonynak küldött, én is megkaptam már más hírnök által. Nehéz parancsolat! Hogy csináljak magamból süket bolondot, s játszom komédiát lárva alatt, mint a római histriók. Hogy engedjem át az asszonyoknak fufangos praktikával az ellenség megkonfundálását. De hát a királyomért azt is megteszem. Azt azonban egyikünk se felejtse el, hogy ennél a komédiánál a ki lárvoját elejti, az a fejét is elvesztette.

RÓZSA. Nagyon jól tudom. Én már a játékot megkezdtem. Az egyik ellenséges vezér már horgomon van.

RÁNKÓ. De az a másik veszedelmesebb. A szegedi Péro. Mert ez hisz abban, a miért rajong. És aztán vitéz katona. Csatákban edzett ifjú hős. A ki ezzel játszik, mindent

koczkára tesz. S ha nő a játszó, még valamivel többet is, mint mindenét.

RÓZSA. A mit megkezdtem, bevégzem. Ide tart a ráczok vezére. Fogadja előbb kegyelmed. Tudja, hogyan szelidítik meg a vad elefántot?

RÁNKÓ. Hallottam egyszer erről mesélni.

RÓZSA. Úgy tegyünk. Az egyik feldühíti, megkinozza, a másik aztán kiengeszteli. (El.)

(Szünet alatt künn népzaj, «éljen Péro vajda!» kiáltozás, trombitaszó, dobpergés, harangszó.)

XIV. JELENÉS.

Ránkó, Péro, Milkó, Jócza, Láfafáj.

PÉRO. (Veres öltözetben, fehér köpenynyel; széles övében handzsár, tör.)

MILKÓ, JÓCZA. (Barna szerb öltözetben, veres köpenynyel.)

PÉRO. Ki itt az úr e háznál?

LÁFAFÁJ. Úr nincs itt, kérem átossággal, mert az elment a lógerbe a bandériummal, a vezérszpany úr. Ott le is vágta szerencsésen. Most beszél a proféta. Hanem ott ül a várkapitány, Tököli Ránkó uram ő kegyelme. De erősen tessék neki kiáltani, mert nagyot hall.

PÉRO. Állj hátra, ne lábatlankodj előttem. Tegyétek félre ezt az embert. Agyonbeszél!

JÓCZA, MILKÓ. (Betuszkolják Láfafajt az oldalajtón.)

LÁFAFÁJ. Jaj! Megint a pestesbe dugnak.

PÉRO. Én tudom, hogyan kell alattvalóimmal beszélni. Tisztelegj katona. Urad áll előtted. Én vagyok a Szegedinác Péro! Ráma hercege; Bosznia királya; Szerbia császára; Moldva vajdája; Dácia és Maczedonia despotája.

RÁNKÓ. Ismerlek Péro. Mezei kapitány vagy a veres köpenyeges panduroknál; zsold nélkül, szabad rablásra. Hát mi szél hord itten?

PÉRO. Esztelen kérdés! Hát nem tudod, hogy a nagy birodalmat jövök újra fölállítani, mely fölött dicső őseim, a Lázárok és Urozok uralkodtanak?

RÁNKÓ. Ahán! Ismertem ám jól az apádat. Kecsepásztor volt a Javorinán. Igen sok kecskéi voltak s azokat mind maga fejte. Jó brinzát készített. Igen derék, becsületes ember volt az apád. Hanem te épen olyan nagy tolvaj vagy, mint az apád!

PÉRO. Rabszolga! Hogy mersz a te uraddal így beszélni? Ez a szavad fejedbe fog kerülni. (Kirántja a handzsárját.)

RÁNKÓ. No nézd! Hisz azt a handzsárt is én tőlem loptad!

PÉRÓ. (Elszörnyedve.) Én? Loptam? Tőled? Ezt a handzsárt? Szent Methud a tanum, hogy diadalmas csatában vettem el az arnót bégtől, a kit levágtam.

RÁNKÓ. Nekem hiába esküszöl. Ismerem a markolatjárul. A végén van egy nagy opáلكő; ha azt megnyomom, félreugrik s ott van alatta a nevem bevésve.

PÉRÓ. A te neved ennek a handzsárnak a köve alatt? Hazugság! (Odatartja a handzsár markolatát Ránkó elé.)

RÁNKÓ. (Szépen elveszi a handzsárt Péro kezéből, feláll.) No már most az én kezemben van a handzsárodnak a markolatja. Hogy adod a fejedet?

PÉRÓ. No Ránkó, ne bolondozz! Ha te engem megölsz, a híveim téged izekre szakgatnak.

RÁNKÓ. Hát most mondd meg, hogy ki vagy te? Szerbia császára vagy te? Dácia despotája vagy te?

PÉRÓ. Nem. Dehogy vagyok az! De ezredes csakugyan vagyok.

RÁNKÓ. No már most kezdesz az igazság felé közelíteni. Már most beszélhetünk okosan. Hát nesze a handzsárod. Máskor ne kináld a markolatjával a kardodat, mikor le akarsz vele valakit vágni. (Visszadja a handzsárját.) Ismerjük mi egymást. Te sem ölsz meg engem, én sem öllek meg téged, mert neked szükséged van én reám, nekem meg szükségem van te reád. Zsák keresi a foltját. Hát ügyebár neked nagy szükséged volna arra, hogy az aradi várat adjam a kezedbe? Innen aztán biztosan intézhetnéd a hadjáratodat, e megerősített helyről?

PÉRÓ. Valóban azt kívánom tőled.

RÁNKÓ. Hát beszéljünk okosan. Mit «adsz», ha átadom neked a várat?

PÉRÓ. Megteszlek Arad vármegye főispánjának.

RÁNKÓ. Az nekem nem kell. Itt csupa magam fajabeli nép lakik, a kiktől én harácsot nem szedhetek, mert beverik a fejem. Add nekem Csanád meg Békés vármegyét, ott gazdag magyar városok vannak. Azokat jól esik megadóztatni.

PÉRÓ. Azokat nem adhatom neked; mert azokat már odaigértem a szövetséges vezérnek, Vértesi Jánosnak, a prófétának.

RÁNKÓ. Megesküdtél rá?

PÉRÓ. Megesküdtem.

RÁNKÓ. Akkor ne tartsd meg, hiszen arra szokott az ember megesküdni, a mit nem akar megtartani; mert a mit meg akar tartani, arra nem szükség megesküdni.

PÉRÓ. De én megtartom, a mire egyszer megesküdtem!

RÁNKÓ. Akkor te nem vagy igazhitű görög. Nem is hiszem, hogy az apád fia volnál!

PÉRÓ. Ránkó!

RÁNKÓ. Kores vagy! Váltott gyerek vagy! Születésed napján kicsereelt a cigány bába egy sváb asszonynak a fiával. Sváb gyerek vagy!

PÉRÓ. Ránkó! Dühbe ne hozz, mert összetéplek. Hogy én sváb vagyok!

RÁNKÓ. Mingyárt ide fog jönni az a cigányasszony, a ki elcsereelt s itt a bajtársaid előtt fogja szemedbe mondani, hogy váltott gyerek vagy. Itt is jön már. Hallom a eszoszogását.

PÉRÓ. Megölöm azt a boszorkányt! (Handzsárját kirántja.)

RÁNKÓ. Te, ha megtámadod a boszorkányt, békává változtat. S a kardod ki ne húzd ellene, mert kiesik a kezedből, ha rád néz. Fel se nyisd a szájad, mert kiolvassa a fogaidat belőle!

Előbbiek, Rózsa, Jolán, Vértésiné, Jutka, Panna, Sári, Asszonyok.

RÓZSA, JOLÁN. (Szerb süvegekkel a fejükön, fémfüzérekkel a nyakukon, tarka öv, dolmányka a derekukon.)

PÉRÓ. (Elámul, eldobja kezéből a handzsárt.) Hisz ez nem boszorkány, hanem egy «vila».

RÓZSA. (Felveszi a handzsárt s odanyújtja neki.) Légy üdvöz' ifjú hőse a népregéknek «Deli Markó!»

PÉRÓ. Ah, a «Deli Markó» regéje! Az az én álmodásom! Ki vagy te tündérnő?

RÓZSA. Az vagyok, a kinek látni akarsz. A mesék világa, a ki jön hőset fölkeresni mély barlangjában, a Kraljevics Markót; a ki ott alszik a szikla mélyén hármass ajtóval elzárva a világtól. Az egyik ajtó vas, a másik ezüst, a harmadik arany. A vila megüti vasvesszővel az elsőt, ezüst vesszővel a másodikat, arany vesszővel a harmadikat s egymás után feltárul mind a három.

PÉRÓ. Igen! Igen! Ez a Kraljevics regéje! Hajh, hadd folytassam én. A felébredt királyfi felkap az ő gyors lovára, mely egyik hegytetőről a másikra tud szökni, ki-

rántja hires kardját, mely sziklákat tud ketté hasítani, s aztán szabaddá tesz minden népet, mely rablánczok alatt nyög. És ezt a titkomat senki sem találta ki eddig, egyedül te. A merre megyek hadaim élén, mindenütt a rettegés fogad: sírnak, jajveszékkelnek, futnak e'ölem és átkoznak. Azt hiszik rabolni, pusztítani, csonthalmokat rakásra hányni jövek. Te vagy az első, a ki e megszólítással fogadsz: «Deli Markó». Igenis az vagyok. A szabadság hőse vagyok. Hát te tündér vagy-e, hogy ezt kitaláltad?

RÓZSA. Régóta hallom hősi híredet.

PÉRÓ. Bizony régóta hallhatod, mert kicsiny kölyök koromtól kezdtem. Nem voltam több hét esztendősnél, mikor az ozmanok kiűzték őshazámból egész nemzetségemet. Láttam ősz apámat és hat testvérbátyámat a templom küszöbén egymás után elesni. Aztán felgyújtották a templomot. A szent képeket lábbal taposták. Aztán kihurczolták a templomba menekült fehér népet. Sorsot vetettek rájuk. Láttam, a mint a nénémet — óh mi szép hajadon volt! — övenél fogva ránta fel magához a nyeregbe egy arnót lovas. A düh férfit csinált belőlem; felkaptam apám fegyverét s keresztülöttem a martalóczot. Derék golyó volt, keresztül ment mind a kettőnek a szívében. Megölte a martalóczot és a nénémet is. De megboszultam a gyalázatát. S azzal felkaptam a megölt lovas nyeregébe s elmenekültem a jeges folyón keresztül. S azóta mindig ebben élek. Nem alszom én soha; mert álmomban is küzdök, harczolok. S mikor éjente künn a pusztán meghallom a távol tilinkó szavát, mikor az őrtüznél a vén guzlár az ismerős népregéket énekli, ott látom magam előtt az elvesztett hazát széttörve, leigázva; látom azt a száz meg száz kezet, mely az égő templom minden ablakából az égre nyult fel segélyért esdekelve. Ezek az álmok adták a zászlót a kezembe. Viszem előre, míg diadalra juttatom.

RÓZSA. S én a te zászlódat megkoszoruzom. Győzelmed a mi győzelmünk leend.

RÁNKÓ. Jól van, vitéz Péró, csak a geografiád hibit. Hát Magyarországon keresed a törököt?

PÉRÓ. Előbb Magyarország fölött kell urrá lennem, hogy az ősellenségre fordulhassak. Ez az ország most senkié. Nemzeti fejedelmét, Rákóczyt elűzték; fogva tartják távol Fekete-tenger partján. Királya az országot nem is látta. Spanyol, olasz, belga trónon ül, azokért visel háborút.

Utóda nincs, csak egy leány. Ez az ország most senkié. A ki el tudja foglalni, az benne az úr. Miért ne lehetnék én?

RÓZSA. Az ég segítse fegyvered diadalmára!

PÉRÓ. Segíteni fogja! Egy jósnő megjövendölé, hogy «férfi, a ki nőtől született, engem le nem fog törhetni soha». S a mit e jósnő hajdan megjövendölt nekem: az sorban mind beteljesült.

RÓZSA. Azt is, hogy koronát fogsz viselni fejedre?

PÉRÓ. Valóban azt is. És hogy Erdélyt meghódítom. Most oda indulok. A mint János próféta seregével hadaimat egyesítem, Dévánál betörök Dárcziába. A régi dák nemzet mind fölkel mellettem. A székely hún utódokat János próféta hívja fegyverbe. A magyar nemességet, ha ellenáll, kiirtjuk; ha mellénk áll, annál rosszabb rá nézve. A szászok fizetik a hadiköltséget. Akkor teljes erővel kirontunk a Királyhágón, a hajdúságot magunkhoz vonjuk, az oroszország jön önkényt, Debreczen fizet. Akkor Nagyváradot beveszszük, és ott megkoronáztatom magam.

RÓZSA. Óh ne engedd ezt a dicsőséget Aradtól elragadtatni Nagyváradnak! Arad legyen koronázási városod. Ne ezzel végezd, hanem kezdő vele hadjárataidat. Tudd meg, nem rég egy ódon sírüreget fedeztek föl hegyeink között és abban megtalálták a nagy Mén Marótnak koronáját; Sarmata ősidét. Ez itt van a mi templomunkban. Régibb szent ereklye, mint szent István király koronája. Add azt a dicsőséget Aradnak, hogy ezt a koronát fejedre tehesse s az aradi hölgyeknek, hogy koronázási palástodat ők himezhessék meg.

PÉRÓ. (Ábrándozva.) Mén Marót koronája! A jósnő ezt is megjövendölé.

RÁNKÓ. (Rózsához.) Jól van, nagyon jól van, nagyasszonyom.

RÓZSA. Virágokkal hintjük be előtted utcáinkat. Üdvözlésre fölsereglenek főpapjaink és zászlós uraink. Vállain fog a nép körülhordani, s tiszteletedre koronázási halmot emel városunk főterén s a mi a legszebb virága városunknak: a hölgy leánysereg, mind hódolva borul le lábaidhoz. Óh engedd azt a nagy napot Aradnak! Akkor mint koronázott király követelheted majd országaidat.

PÉRÓ. (Ragyogó arcczal.) Igaz! Ha a koronát meglátják fejem, hódolni fognak. — Tündérnő, a mit kívántál, megteszem. — De akkor aztán én is majd kívánok te töled egyet.

RÓZSA. Bármilyen is.

PÉRÓ. A vila, a ki felkölté Deli Markót sok százados álmából, a Kraljevics arája! Te engem egy koronával ki-nálsz; én neked egy koszorút ajánlok vissza.

RÓZSA. Meghajtom előtte a fejem.

RÁNKÓ. (Rózsának.) Ezt már megfogluk. — Éljen Péro király.

MIND. Éljen Péro király.

PÉRÓ. (Szerénykedve.) Még nem király, még most csak Kraljevics. Hát a várba mikor bocsátasz be Ránkó?

RÁNKÓ. Majd ha megkoronáznak. Akkor majd szívesen látlak egy kis «fekete levesre», tudod a milyennel az én druszámat, a Tökölit, megvendégelte a nagyvárad török basa? — Nem tudod? No majd megtudod, ha megittad a levét!

LÁBAFÁJ. (Dörömböz az oldalajtón.) Éljen Péro király!

PÉRÓ. Ki kiáltott itt a föld alól! Vagy úgy? Bocsássátok ki a fürmendert az odúból, hadd mondja el most az üdvözetét.

JÓCZA, MILKÓ. (Kinyitják az oldalajtót.)

LÁBAFÁJ. (Előjön, térdait leporolja, állásba helyezi magát Péro előtt.) Éljen a nagy király, a ki a nagy királyok között a legnagyobb király. Addig éljen a nagy király, a míg a legeslegnagyobb király lesz. Éljen Szegedinaz Péro király!

PÉRÓ. Dugjátok vissza az odúba!

MIND. Éljen! Éljen.

(Függöny legördül.)

MÁSODIK FELVONÁS.

(Arad főpiacza. Jobbról erkélyes ház, nagy kapuval, melyen nagy nemzeti czímer van festve e felirattal: «Salva guardia». Reggeli félhomály.)

I. JELENÉS.

Bakos, Dara, Czövek, Karika.

BAKOS, DARA. (Jobbról jönnek, szürben, gubában.)

CZÖVEK, KARIKA. (Balról jönnek, köpenyben, csuropéban.)

BAKOS. Adjon Isten, a mi nincsen.

CZÖVEK. Vegye el, a mi van.

BAKOS. Mi van a szür alatt?

CZÖVEK. (Mutatja.) Szeges buzogány. Hát a kendé alatt?

BAKOS. (Mutatja.) Beesületes tagló.

KARIKA. (Mutatja a fegyverét.) De ez a mozsártörő se kutya.

DARA. (Mutatja a pörölyét.) Ezt meg így hívják, hogy vendég-kisérő.

BAKOS. Itt jön urunk.

II. JELENÉS.

Előbbiek. Forray.

FORRAY. (Köpenybe burkolva, fején sastollas kalpag, lábán sarkantyús csizma, oldalán kard.) Adjon Isten, a mi nincsen.

BAKOS. Vegye el, a mi van.

FORRAY. Fölebredtek a mézszárosok?

BAKOS. De talán le se feküdtek.

FORRAY. De megvetették az ágyat?

BAKOS. Csak legyen, a ki belefeküdjön. (Mutatja a taglót.)

FORRAY. Hát a csizmadiák kifordították a sarúkat?

DARA. De el is hozták a fordító fát. (Mutatja a buzogányt.)

FORRAY. A timároknál kész a csáva?

CZÖVEK. Csak hozza oda valaki a bőrét kicserzeni. (Mutatja a mozsártörőt.)

FORRAY. Hát a kovácsok vasa tüzes-e?

KARIKA. Majd tüzes lesz a kalapács alatt. (Mutatja a pörölyt.)

FORRAY. (Mind a négygyel kezét szorít.) Köszönöm, derék polgárok, hogy szavatoknak álltatok. Nagy veszedelmet hozott

ránk az úristen, két oldalról is. Egy felül a magunk fajtája támad ránk, a magyar parasztság, másfelül meg a ráczok, a kiknek szép hazánk menedéket adott. S most, hogy minden haderő az országon kívül táboroz, áruló módon fellázadnak s elkezdik a kurucz világot.

BAKOS. Minek eresztettük be őket a városunkba ?

FORRAY. Azért, hogy itt ragadjanak s be ne törjenek Erdélybe, a hol az egész országot egyszerre lángba boríthatják. Nekünk itt szépen szörmentében kell velük bánunk, hogy itt vesztegeljenek, a míg a szomszéd megyékből a neanesi felkelő sereg meg a jász-kúnság rendbe szedi magát. Vékony szál az asszonyi hajsza, de hosszú és erős ; most ezzel vannak megkötözve.

BAKOS. Hát még csak tréfa számba megy ? De azt mondom, uram, hogy ha vastagon találnak tréfálni az asszonyainkkal, én a taglóval a fejük lágyára tapintok.

FORRAY. Bizony magam sem bocsátottam ebbe a veszedelmes játékba az asszonyomat, a nélkül, hogy az árnyékára ne tapossak ; s ha azt látom hogy megszegyenyítés éri, a kardom beleszól, s vérontás lesz a vége. De hát eddig okosan szövik a hálót az asszonyok ; magukat nem fogják meg benne. Ha pedig szorubni talál a kapeza, akkor aztán következik a mi dolgunk. Hát csak oszszák fel magukat kegyelmetek, hogy mikor jön a nagy parádé, egymás intésére vigyázzunk. Ha azt látják, hogy egyszer én kardot rántok, akkor aztán elő a szür alól a vendégmarasztalóval.

BAKOS. Nem lesz benne fogyatkozás.

FORRAY. Hát ott micsoda csapat jön ?

BAKOS. Azokat a Lábfáj vezeti az új király parádéjára. Azok a bábosok, takácsok, tabakosok, aztán meg a trummetások, a kiknek az a vitéségük, hogy a sarkukkal fenyegetik az ellenséget.

FORRAY. De azért nem kell velük csufondárosan bánni. Azok is hasznos dolgot cselekesznek, midőn a parádét szaporítják. Hadd higye a Péro, hogy az egész polgárság meghódolt az ő hatalmának, hadd bizza el magát. Isten adjon !

BAKOS. Isten vegyen !

BAKOS

DARA

CZÖVEK

KARIKA

} jobbra el

} balra el

} tívoztukban egymásnak vissza szólnak :

Találkozunk az «arany saroknál».

FORRAY. (A baloldali kapun kopogtat.) Én vagyok. A «barbátu».
(Kapu kinyílik.)

FORRAY. (Bemegy.)

III. JELENÉS.

Lábfáj. Famulus. Muskétások. Alabárdosok. Lovasok.
Trummetások. Később Tekenyős.

	1.	{ puskával zászlóval puskával }
LÁBAFÁJ.	2. MUSKÉTÁS	
	3.	
1.	{ alabárddal zászlóval alabárddal }	} bevonulnak.
2. ALABÁRDOS		
3.		
1.	{ karddal zászlóval alabárddal }	
2. LOVAS		
3.		

(A lovasok felszerelése áll egy falból, melynek egyéb termete hosszú takaróval van fedve. Ezt a lovas maga viszi. Két csínált láb lóg alá a nyeregből a kengyelvasba dugva.)

1. trombitával	} bevonul.
2. pikulával	
3. faggottal	

FAMULUS (szűznek öltözve fehérben, kezében bársony vánkost hoz, azon egy nagy sóskifli).

(Kivilágosodik.)

(A díszmenet a színpad elejére jön, a hol Lábfáj megállítja.)

LÁBAFÁJ. Halberdó! Megálljanak kentek! Egyszerre mind a két lábukkal megálljanak. (Glédába állítja a csapatot.) Hadd tartok mustrát az őrség felett. Kentek bábosok reprezentálják az arkebuzériát. Kentek takácsok a hellebardériát, kentek tabakosok a kavallériát. (Famulushoz.) Kend reprezentálja a só- és kenyérátnyújtó szüzet. Só és kenyér egyesítve egy sóskifliben, mely félhold alakjával symbolice reprezentálja a meghódolást. Ez az én ideám volt! Én magam reprezentálom bársony vánkoston a város kulcsát. S midőn a király a templomból kijön s a népnek bemutatódik, tartok hozzá egy oráczit, a miben diák szó is lesz. Hát a trummetások együtt vannak-e? Kend reprezentálja a tárogatót. Kend a pikulát. Kend meg a fagotot. Csak a dobos hiányzik. Hol van a dobos? Az soha sincs ott, a

hol van, hanem mindig ott van, a hol nincs. (Künn dobolás.)
De ime, itt jön a hátam mögött. Ezt az embert mindig a
fülemmel kell meglátnom!

TEKENYŐS. (Bejön dobot verve.)

LÁBAFÁJ. Hol jár kend lélek! Mit dobol kend? Lélek!
lélek!*

TEKENYŐS. Hát a próféta feleségét dobolom ki. (Dobot ver.)
Becsületes emberek, asszonyok! A próféta azt hirdeti, ki
a feleségét megcsipheti és azt hozzá hazavezeti, annak a
fáradságát a nagy Aldabahót megfizeti.

LÁBAFÁJ. Micsoda remonda ember kend? Hát ki parancsolt
a kendnek, hogy a próféta feleségét hirdesse?

TEKENYŐS. A próféta parancsolt.

LÁBAFÁJ. Hát nem hallotta kend a parancsolatot, hogy
ma koronázás napja van? Ma a királynak kell dobolni.

TEKENYŐS. Hát már most melyik a nagyobb úr? A próféta,
vagy a király?

LÁBAFÁJ. Kend ne törje a fejet a magas mathezisen. Azt
majd elvégezzük mi, okos emberek. Kendnek a fürmender
a legnagyobb úr. Kendnek én parancsolok. Álljon a banda
közé.

TEKENYŐS. (A trombitások közé áll.)

LÁBAFÁJ. Milyen kellemetes érzés az, hogy van valaki,
a ki fél tőlem! No most vigyazzanak kentek. A hogy én
mondom «szénás lábad, szalmás lábad!»** a banda zen-
dítse rá a nemzeti indulót:

«A muskétás azt akarná,
Rád-e, rád-e, rád-e, rád,
Minden puska sonka volna,
Rád-e, rád-e, rád-e, rád.
Hát a nénéd él-e még?
Hát a foga ép-e még?
Rád-e, rád-e, rád e rád
Rád-e viczorítja még. (Bis.)

MIND (masiroznak, rövid léptekben énekelve és muzsikálva).

* Ez volt azon időben a legsúlyosabb szidalmazás.

** Hajdan rekruták lábára szénát meg szalmát kötöttek a be-
tanításnál, a kik nem tudtak különbséget tenni a jobb és a bal
láb között.

IV. JELENÉS.

Elébbiek, János, Suvasz, Gyombár.

LÁBAFÁJ. Halt! Megállj! Baj van! Itt jön a próféta. Ez most megharagszik ránk, ha megtudja, hogy nem az ő tiszteletére csináltuk ezt a proccessziót, hanem a Szege-dinácZ Péróéra. Valamit kéK neki hazudni. — Tud-e kend valami hazugságot, Tekenyős?

TEKENYÖS. Én nem élek vele.

LÁBAFÁJ. No hát majd talállok én ki valamit.

JÁNOS. Hová indultál Edomiták és Emoreusok népe dárdával, fustélyljal, trombitával?

LÁBAFÁJ. Jaj nekünk! Edomitáknak és Emoreusoknak nevez. Meg fog átkozni bennünket. — Te lozzád indultunk, oh dicső próféta, hogy te neked, a te tiszteletedre reggeli virginálást tartsunk. Nagy szerencse, hogy az utcán találkoztunk veled! Már most végig fogunk virginálni az utcán, a merre csak jársz.

JÁNOS. (Két társához.) No csak az kellene most nekem, hogy a mikor szerelmi találkozára megyek az én szerelmesemhez, akkor egy egész proccesszió ragaszkodjék belém! Ezek itt mostan hazudnak. Csakbogy hazugságot hazudnak. — Mert tudjátok meg, hogy kétféle sora vagyon a hazudásnak. Az egyik a hazugságot hazudás sora. Ehez minden bolond ért. A másik az igazat hazudás sora. — Ehez csak mi próféták értünk. Halld meg te Gyéházi!

LÁBAFÁJ. Gyéházinak nevez!

JÁNOS. Ma nincsen napja a sippal, dobbal való virginálásnak, mert ma a nagy Aldabahót lába kifeszamodásának ünnepe vagyon, mely tartatik annak az emlékére, a midőn a nagy Aldabahót Jákobbal tusakodék vala a Péniel pusztában, a mikor neki is kifeszamodék a lába, meg Jákobnak is.

LÁBAFÁJ. Hát így a kegyelmetek angyala sánta?

JÁNOS. Sánta? persze, hogy sánta. Ezért nevezik a rómaiak és egyéb taliánok a szenteket sántáknak. Most pedig csak ballagj a te utaidon, filiszteus! melyek előttem jól ismeretesek; mert hisz azért vagyok próféta. Te és a sereged a királyt üdvözölni járultok. Ki is, valamiképen Kisnek fia, Saul, elindula az atyjának a szamarait keresni és talált helyettük egy prófétát, a ki adott neki egy királyságot, megáldván őt, hogy «most már meg vannak a

szamaraid». Hasonló eset történt a Péroval. Ő is keresi az apja szamarait. Azért menjetek ő hozzá, hogy tegyetek neki tiszteletet. Tölem pedig vegyétek áldásomat. Vigyen el benneteket az ördög!

LÁBAFÁJ. Hát te nem jössz velünk a templomba?

JÁNOS. Mi nem járunk templomba, mert a nagy Aldabahót nem engedi magát négy fal közé bezáratni. Mi nem ismerünk papokat és püspököket, csak apostolokat és prófétákat. Azért légy megáldva és magasztaljanak fel a neved napján.

LÁBAFÁJ. Ez igazán nagyon szent férfiú. Utánam, vitéz legió!

LÁBAFÁJ. Szénáslábad! Szalmáslábad!

FAMULUS, MUSKÉTÁSOK, ALABÁRDOSOK, LOVASOK, TROMBITÁSOK. (Elmasiroznak.)

SUVASZ. Mondsza csak, próféta. Ha olyan könnyen megy itt a koronázás, miért nem koronáztattad meg magadat, inkább mint a Péro?

JÁNOS. Azért, mert a háborúban a király megy elől, a próféta pedig hátul marad. Csak hadi győzzenek a ráczok a maguk királya alatt, mi kirúczok csak a diadal után jöjjünk elő, a mikor a prédán osztozni kell.

GYOMBÁR. Bölcs beszéd! Prófétai beszéd!

V. JELENÉS.

János, Suvasz, Gyombár, később Panna, Jutka, Sári, Asszonyok. Majd Rózsa, Vértesiné, Két fiú.

JÁNOS. Itt volnánk tehát a Sárón rózsájának kertjénél, a Szulamith kapujában. Nyisd meg nekem óh én mátkám, én szerelmesem a te ajtót, mert az én hajam terhes az éjszakának harmatjától! (Kopogtat.) Jöjj ki, óh asszonyi állatok között legszebb és őrizzed a te kecskéidet a pásztoroknak sátoraik körül. — Fekete vagyok, de szép vagyok; hasonlatos vagyok a sátorban lakozó Kedarénu sokhoz. (Ajtó megnyílik.)

PANNA, JUTKA, SÁRI. (Fehérbe öltözve, kezükben virágcsokorral kijönnek.)

1., 2., 3., 4., 5., 6. ASSZONY. (Tarka népviseletben, kezükben buzakalászokkal kijönnek. Összevissza.) Légy üdvöz' nagy próféta! Áldd meg az én virágomat. Áldd meg az én buzakalászomat. Szenteld meg az én bokrétámat.

MIND. (Körülfogják Jánost és virágcsokraikat az arcához tartják.)

JÁNOS. Jól van! Nagyon jól! Ti is szépek vagytok és kívánatosak; de ne csiklandozzátok az orromat a bokré-táitokkal. Az én orromnak nem kell a ti nárdustok, mir-hátok és áloestek. Az én orrom csak az én szerelmemem szájáról leesepegő olajnak illata után vágyik.

RÓZSA. (Díszben öltözve kilép.)

JOLÁN. (Fehérbe öltözve, vánkoston babérkoszorút hoz.)

FORRAY. (Jolán mellett kilép.)

VÉRTESINÉ. 1. FIU. 2. FIU. (Kilépnek.)

RÓZSA. (A mint meglátja Jánost, kit az asszonyok körülfogtak, Vértésinét két gyermekével visszatuszkolja az ajtón.) Vissza gyorsan! Itt a pró-féta! Várjatok az ajtó mögött, a míg szólitani foglak!

JÁNOS. Íme, itt száll ő le a Libanusnak tetejéről. Ha hatvan királyné volna is együtt, bizonyára ő volna közöt-tük a legszebb. Üdvöz légy Sáron rózsája, Szulamith leánya. A te nyakad olyan, mint az elefántesontból ké-szült torony, a te szemeid, mint az Esbonbeli halastók, a te orrod hasonlatos a Libanus tornyához, mely néz Da-maskus felé.

RÓZSA. Mit kívánsz tőlem, nagy próféta?

JÁNOS. Mit kívánnék tőled egyebet, te napok napja, mint azt, hogy szállj alá a Hebron patakja mellé s legeltesd velem együtt a te juhaidat.

RÓZSA. Eljön annak a napja. De lásd, ma más ünne-pnap van. Királyt koronáz Izrael, s az örvendező nép leányai őt mennek e szóval üdvözölni: «megverte Saul az ő eze-rét, Dávid pedig az tízezerét».

JÁNOS. De meg is neheztelt ezért az énekért Saul s ettől fogva Dávidnak vesztére törekedett.

RÓZSA. Azonban közöttünk még egy nagy árok áll. Ez a te fogadásod, hogy elébb az elveszett feleségedet vissza-szerzed a te házadhoz, hogy ketten legyünk a ház ékes-sége, mint hajdan Lea és Rákhel valának.

JÁNOS. Ez már beteljesült. Az én Leám, a fájósszemű már megkerült s otthon lévén, szedi kötényébe a dudai-mok gyümölseit.

RÓZSA. Vajjon haza került volna már a jó Trézsi asz-szony? A te gyermekeid édes szülője?

JÁNOS. Valóban otthon van és hamuban süti az árpa-pogácsát, mint egykoron Mikhál. Tanuim rá a két apos-tolok.

RÓZSA. (Suvászhoz és Gyombárhoz.) Ti is láttátok otthon a próféta sátorában a jó Trézsi asszonyt?

SUVASZ. Megesküszünk rá. Zöld kendő volt a fején, tarka viganó a derekán, piros csizma a lábán.

GYOMBÁR. (Egyszerre.) Megesküszünk rá. Tarka főkötő volt a fején, piros rokolya a derekán, sárga papucs a lábán.

JÁNOS. (Híveihez.) Egyformán hazudjatok, apostolok!

RÓZSA. Méltó apostolai a derék prófétának! (Jánoszhoz.) Úgy valójában semmi sem áll közöttünk többé. Én ez ünnepeles pillanattól fogva a te eljegyzett mátkád vagyok s kész vagyok megtörni a te kenyeredet, megfűszerezni a te borodat. — Azért kívánom, hogy engemet mindenütt nyomban kísérj az ünnepség alatt, nehogy valamely gonosz szó, avagy tekintet orezámat megpirítsa. Azután jól emlékezzél az írásra, a mit nekem adottál. Ha valaki el akarna tőled ragadni, azt tüzzel-vassal elpusztítod.

JÁNOS. Ott leszek az oldalad mellett minden apostolaimmal, pátriárkáimmal és angyalaimmal együtt, a kiknek arra leendő gondjuk, hogy a te lábaidat meg ne üssed a köben. Ha pedig valaki el akarna tőlem ragadni, azt felhajítom a holdvilágba!

RÓZSA. De még előbb tegy egy ígéretet, szerelmes vőlegényem. Nemde nem fogod azt tőlem megtagadni?

JÁNOS. Fogadom, miként Jette megfogadta, hogy megáldozza, a kit legelőször útjában talál, ha mindjárt a saját leánya volt is.

RÓZSA. Én az ellenkezőt kívánom tőled. Azt, hogy ha engem igazán szeretsz, akkor oszd meg ezt az igaz szerelmet istenfelő prófétához illőn köztem és a régi feleséged között.

JÁNOS. Fogadom a nagy Aldabahót bajuszára!

RÓZSA. Akkor tehát, hogy boldogságodat megkétszerezem . . .

JÁNOS. (Nagy örömmel.) Velem jössz?

RÓZSA. Még nem magam; hanem átadom a feleségedet. (Az ajtót kinyitja s kivezeti kézen fogva Vértésinét.)

VÉRTESINÉ, 1. FIÚ, 2. FIÚ. (Előjönnek.)

RÓZSA. Íme itt első hitvesed, kinek szerelmed felét fogadásba adtad.

JÁNOS, SUVASZ, GYOMBÁR. (Egymásra néznek.)

JÁNOS. (Suvaszhoz.) Most már tudjátok, mit tesz az: «igazat hazudni?»

VÉRTESINÉ. (Férje keblére borul.) Oh kedves, drága jó uram.

1. FIÚ, 2. FIÚ. (János kezeit megragadják.) Tata! Pápi! Apuka! Atyuska!

JÁNOS. (Elhárítja magától szeretteit, fejét vakarja.) Jól van. Megvagyok! Én is megvagyok. Ti is nagyot nőttetek. Én is. A mióta nem láttuk egymást. Azóta megjáruk a «száz tű» hosszát. É szerint én ezzel a nagy vargabetűvel oda lyukadtam ki, hogy megkaptam a régi feleségemet két porontyostúl; az újtól pedig kaptam két pofonlegyintést és semmi mást. Ezt nem jól csináltuk ki, óh nagy Aldabahót!

RÓZSA. Álljatok fel szép sorban asszonyok, leányok. Mindjárt jön a király. (Hat ágyúlövés egymás után, harangszó.)

NŐK, LEÁNYOK. (A hátulsó emelvényen felállanak.)

VI. JELENÉS.

Előbbiek, Ility.

ILITY. (Szerb öltözetben berohan szelesen, az útban állókat félre taszigálja, utoljára mellbenragadja Jánost.) Hej atyafi!

JÁNOS. No! Mi az? atyafi! (Meggagadja Ility torkát.)

ILITY. Jaj! Te! Ereszd el a torkomat!

JÁNOS. Hát ez a te torkod? Azt gondoltam a másé. Ki vagy, mi vagy? Hát te mért markolsz belém?

ILITY. Követ vagyok onnan felülről.

JÁNOS. A mennyországból?

ILITY. Nem. Csak Budáról. Pérohoz küldtek stafétával, az ezredskapitányhoz.

JÁNOS. Jajh, fiam, Péro az ezredskapitány nincs többé.

ILITY (ijedten.) Meghalt!

JÁNOS. Nem! Királylya koronáztatott. Péro király után tudakozódjál.

ILITY. Szaladok utána.

JÁNOS. Azzal fiam nem beszélsz, mert azt tizenkét pap adja kézről-kézre. Felkenik, megolajozzák, felkontyozzák, azután lóra ültetik, meghordozzák. Azzal ma okosan beszélni nem lehet.

ILITY. Pedig sürgető levelet kell neki átadnom, a mitől az ország sorsa függ. Török-szakad, beszélnem kell vele.

JÁNOS. No hát törd utána magad s szakadj meg bele.

(Eleresztli. Hátba üti.)

ILITY (balra elfut.)

VII. JELENÉS.

Előbbiek, Bakos, Dara, Czövek, Karika. Jobbról (Ility nélkül)
Forray.

BAKOS. (Forrayhoz.) A ceremóniának vége van.

FORRAY. Volt sok nép a templomban?

BAKOS. Rogyásig. Az volt a hír, hogy pénzt fognak szórni.

FORRAY. Volt-e nagy lelkesülés?

DARA. A Péró hívei kiabáltak torokszakadtig; de a polgárember, mikor azt kiáltotta «éljen!», mindig utána tette: «patikaszerrel».

FORRAY. Hát a kurucz nép hogy viselte magát?

CZÖVEK. Azoknak hite és vallása tiltja templomba menni. Hanem az ökörsütésnél, meg a borfolyatásnál bőséges számmal vannak jelen s kitesznek magukért az evésben, ivásban.

KARIKA. E miatt már volt is egy kis koczkodás a ráczok és kuruczok között. Ha estig annak a sok bornak nyakára hágnak, a mit a fűrnemder a város pinczéiből felhordatott a tiszteletükre, úgy éjjel majd egymás nyakára hágnak.

BAKOS. Confundálja meg őket a Jehova Isten.

SUVASZ (fél füllel hallgatózva; Jánoshoz visszasompolyog). Proféta! Hallod-e, proféta! Szabad lenne egy igaz szót mondanom?

JÁNOS. Igaz szót! Ne csinálj hærezist! Csak esztendőben egyszer. Annak is felét el ne mondd s a másik felét elhallgasd, ezt is csak a végső szükség esetében.

SUVASZ. Hát én azt hiszem, hogy a végső szükség itt van. Ezek a pugrisok összesugnak-búgnak. Olyanformát beszélnek, hogy a rácz meg a kurucz hadak egymást közt dulakodni kezdenek. Nem lenne jó, ha mi a hiveinket kivetnők a városon kívül?

JÁNOS. No az ilyenre azt mondja a magyar virágnyelv: «ökörtől lótanács!» Azért van a nagy Aldabahótnak tizezer faczér angyala, a kiknek semmi egyéb dolga nincs, hogy minket megvédelmezzen velük. S ha az Aldabahót azt kívánja, hogy a rácz meg a kurucz ne legyen egy városban, akkor szólítsa el innen a ráczokat.

GYOMBÁR. Bizony, hallod proféta, zugolódik a népünk. Azt mondja, hogy a míg ő éjjel-nappal küzd a gonoszszal, addig te idebenn szép menyecskek után szaladgálsz.

JÁNOS. Hát nem legnagyobb gonosz-e az asszonyi állat?

SUVASZ. Az a panasz, hogy a ráczok elfoglalták a legjobb kvártélyokat idebenn; a mi népünk pedig ki van szorítva a juhszélre. Ha hust kapunk, nincs hozzá kenyér, ha kenyeret kapunk, az olyan, hogy otthon a kutyám se ette volna meg. Sót meg épen nem kapunk; a puskaport hintjük a szalonnánkra.

GYOMBÁR. S aztán milyen bor! Itt Ménes tövében olyan savanyú, hogy kinyilik tőle a bicska az ember zsebében! Hát azért támadtunk fel, hogy lőrét igyunk?

SUVASZ. Hát a sok ígért kincsek hol maradtak? Azt ígérted, hogy az urak vagyonaát felosztod közöttünk.

JÁNOS. Hát nem osztottam fel köztetek azonnal az aradi káposztás-földeket?

SUVASZ. Az ám. Köszönjük! Én nekem, meg a csatámnak jutott egy hagymás föld. Három nap óta nem eszem egyebet, mint foghagymát meg vereshagymát. S attul meg úgy ég a poklom, hogy nem győzök eleget inni a savanyú vinkóbul.

JÁNOS. Így zúgolódott a halatlan Izrael az ő vezére, Mózes ellen, de azok legalább az Egyiptomban hagyott hagymákat siratták. Nektek van hagymátok s mégis zúgolódtok.

GYOMBÁR. CseréljeteK velem, nekem egy répaföld jutott. S a sárgarépa és retek evéstől olyan vagyok már, mint egy duda!

JÁNOS. Csak türjeteK és várjateK; türöké a mennyeknek országa. Holnap fürjeteK fognak esni az égből. Ma pedig ökörsütés lesz.

SUVASZ. Abból is csak a csontja jut nekünk; a javát a rácz kapkodja el, mert ő jut hozzá előbb.

JÁNOS. Azt mondja az irás: a kik ma az utolsók, azok lesznek holnap az elsők.

SUVASZ. Az már igaz. Ha ütközetbe megyünk, akkor mi vagyunk az utolsók, de ha megvernek bennünket, akkor mi vagyunk a szaladásban az elsők. Ez már igaz.

JÁNOS. Nyiljon meg a föld a lábad alatt. Hogy Dáthán és Abiram pokoltüze nyelje el testedet! Hát te igazmondással sérted meg a nagy Aldabahótot? Mondjátok meg a zúgolódó népnek, hogy ha meg nem térnek, holnap megátkozom őket s tüzesőt küldök a fejükre.

GYOMBÁR. Dejszen nem félnek azok már a te tüzesődtül. Nézd, milyen fényes napja van a rácz királynak! Hall-

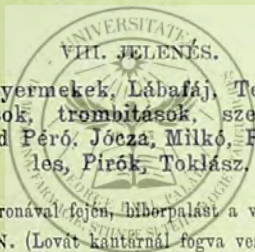
gasd, hogy kiabál a nép hozsánnát a Pérónak. (Künn népzaj. „Hozsanna” kiáltozás.)

(A nap feljön az égere.)

SUVASZ. Te meg csak egy kis zimankót se tudtál csinálni, hogy megzavartad volna vele az ünnepet; egy kis jégesős zivatart, a mit minden garabonczás tud csinálni.

JÁNOS. Csak várjatok! Majd a mikor a legmagasabb polczon kapaszkodik fel a dicsőségük: akkor mutatom meg a hatalmat. (A nap elkezd fogyatkozni.)

JÁNOS. (Magában.) A kalendárium mára napfogyatkozást jövendöl. A buta nép erről semmit sem tud. (Szeméhez viszi a butykosát, a nap felé néz rajta keresztül.) A butykosom fenekén keresztül látom, hogy már elkezdődött. Mire a király ideér, épen teljes lesz a napsötétség (fenn). Majd meglátjátok azonnal, hogy minő csodákat mivelhet az Aldabahót prófétája. (A napfogyatkozás folyvást halad.)

Előbbiek, Iskolás gyermekek, Lábafáj, Tekenyös, muskétások, alabárdosok, lovasok, trombitások, szerezsánok. Protopópa, minisztránsok, majd Péró, Józsa, Milkó, Ránkó, Agrippa, Perikles, Pirók, Toklász.

PÉRÓ. (Lóháton, koronával fejen, bíborpalást a vállán.)

1., 2. SZEREZSÁN. (Lovát kantárnál fogva vezeti.)

PROTOPÓPA. (Ornátusban, ősz haja, szakállá.)

1., 2., 3., 4. POLGÁR. (Baldachint visz a protopópa fölött, az emelvényre vonulnak fel.)

PÉRÓ. (Leszáll a lováról, az emelvényre hág.)

1., 2. SZEREZSÁN. (Kivezeti a lovat.)

PROTOPÓPA. (Az emelvény közepén állva.) Áldott legyen a király! Kyrie eleison. Goszpodi pomiluj. Hozsanna a királynak!

GYERMEKEK, SZEREZSÁNOK. (Egyszerre.) Kyrie eleison! Goszpodi pomiluj. Hozsanna!

KAR. (Énekel. Az ismeretes bordal lassú tempóra áttéve ünnepélyes hymuszra fordítódik.)

Valahányszor az oláh
Mondja «szinetátye»
Mindannyiszor «binye Zeu
Binye-binye-binye Zeu
Zsupunye fertátye.»

PÉRÓ. (Lelép az emelvényről, délczegen, tulmagasztaltan.) Ime tehát megvalósula, a miről annyit álmodám. Király vagyok;

fejemen ösapámnak koronája, a dicső Mén Marótnak. A jóslat minden ígérete beteljesült. Velem van a nép és az Isten.

JÁNOS. Hát az Aldabahót? Péró?

PÉRÓ. Ki szól? Ki zavarja az ünnepélyt?

JÁNOS. Én vagyok az. A próféta, ki az Aldabahót nevében osztok országokat és koronákat.

PÉRÓ. Engem az egyház férfja már megkoronázott.

JÁNOS. Nem az a király, a kit Baál papja megkoronáz, hanem a kit a próféta fölken.

PÉRÓ. A magad népének lehetsz profétája, de nekem nem vagy az.

JÁNOS. Nekem hatalom adatott az égen és a földön. A kit megáldok, az meg van áldva, azt győzelem kíséri a földön, s a menny kapuja kitarul előtte; de ellenben a kit megátkozok, földönfutója lesz e világnak s pokol tüzére jut. Ha én kiterjesztem két kezem és azt kiáltom: sötétülj el nap! — a nap fekete lesz s az éjszaka száll a földre, az Aldabahót nevében. (A nap egészen elsötétül, a színtér sötét lesz.)

MIND. (Elszörnyednek.) Hah! A nap elsötétült! A próféta megátkozá a napot.

SUVASZ, GYOMBÁR. (János lábához térdelnek, palástját csókolják.)

SUVASZ. Bizonyára tév vagy az igaz próféta.

GYOMBÁR. Bocsáss meg, hogy kételkedtünk benned.

SUVASZ. Nézd, hogy repkednek a denevérek, azt hiszik, éjjel van.

GYOMBÁR. A baglyok huhognak s a csillagok pilácsolnak.

PÉRÓ. Meghajtom előtted a fejem. Bizony próféta vagy te. Tedd világossá ismét a napot és add rám áldásodat. (Ledérdel.)

JÁNOS. (Kezeit az ég felé emelve.) Te nap, ki Józ sue parancsára megálltál Gibeonban, vedd vissza ismét tündöklésedet. A nagy Aldabahót nevében én felszabadítalak a nehéz átok alól. (A nap ismét kivillanik s fokozatosan elmulik rajta a sötétülés, mely eltart a felvonás végéig.) Légy hát megáldva az Aldabahót nevében. Nőjjön meg az árnyékok s takarja be a földet; fejeddel érj a csillagok közé. Ellenségeid röpjeljenek szét előtted, mint galambok a karvaly előtt; fussanak el, mint özek az oroszán előtt. Nevedet rettegjék a hatalmasok és áldják meg, a kik szenvednek. Légy nagy, hatalmas és dicső.

PÉRÓ. (Főlemelkedik.)

MIND. Hozsánna a királynak!

ASSZONYOK, PANNA, SÁRI, JUTKA. (Virágaikat Péro, elé hintik.)

RÓZSA. (Selyem vánkoston babékoszorút hoz Péro elé.) Légy üdvözölve a hölgyek nevében, szívek meghódítója, hős király! Fond koronádnak ágai közé még azt a babékoszorút is, melyet eléd hozánk. Együtt járjon veled a hatalom és dicsőség.

PÉRO. (A babékoszorú után nyál.)

ILITY. (Közéjük furakodik.) Péro, megállj elébb!

PÉRO. Ki vagy te vakmerő, hogy ide rontasz közénk?

ILITY. A nevemet aligha ismered. A metropolita küld neked levelet általam, a mit el kell olvasnod azonnal, mert a fejedről van szó.

PÉRO. Add át az ünnepély után. Most ne zavarj.

ILITY. Késő talál lenni az ünnepély után, Péro! Fej nélkül nem tudom, hogy fogod elolvasni.

PÉRO. Én? Fej nélkül? Örült beszéd! Leghívebb embereim vesznek körül.

ILITY. Épen azt tudod még a levélből, hogy melyiknek a kardja van a számodra kiköszörülve.

PÉRO. Áruló volna itt? Egy pribék! Adsza a levelet. (Elkapja Iity kezéből a levelet, felszakítja, olvas; azután indulatosan toppant a lábával.) Ezer tatár.

RÓZSA. Nem nyúlsz a koszorúhoz, Deli Markó?

PÉRO. (Gúnyosan.) Koszorúhoz? Szép! szép. Nagyon szép koszorú! (Elfordul Rózsától.)

LÁBAFÁJ. Aha! Megorrolt ő felsége! Nem méltóztatik neki tetszeni, hogy legelőször az asszonyok fogadják; holott a város nevében a fürmendernek kellett és illet és dukált a hódolatot felajánlani. (Famulushoz.) Szűz! Nyujtsd elé a vánkost a kifivel.

FAMULUS. (A vánkoston levő kifit Péro elé tartja.)

LÁBAFÁJ. Oh nagy király! Ki a királyok között a legnagyobb király vagy, engedd meg én nekem, ki az alattvalók között a legalattvalóbb vagyok és a fürmenderek között a legfürmenderebb, hogy ezt az ősi jó szokás szerint a meghódolást reprezentáló sós kifit dicső színed elé prezentáljam.

PÉRO. (Haragosan.) Dugjátok be ennek a tapsifülesnek a száját. Lyukat beszél a gyomromba.

JÓCZA. (Mégfogja a Láfafáj kezét.)

MILKÓ. (Szájába dugja Láfafájnak a sós kifit.)

LÁBAFÁJ. (Hívei felé fordul a szájába dugott kifivel, majd kiveszi azt a szájából.) Ez reprezentálja a kinevezést! Ó felsége engem

kinevezett valóságos belső titkos tapsifülesének. Hozsanna háromszor a királynak.

MIND. Hozsanna! Hozsanna! Hozsanna!

RÓZSA. Deli Markó! Te rám se nézesz?

PÉRO. (Indulatosan.) Nagyon is szemedbe fogok nézni! — Hallgasd meg, mit ír nekem a metropolitám. «Péro! Légy eszeden! A budai helytartó tanács kiküldte ellened titokban az aradi viczispánt Forray Gábort, hogy téged cselszövevénynyel kézrekerítsen és elfogjon». — Mit szólsz ehhez szép asszony? Deli Markó ékes mátkája! Neked férjed van s az engem meg akar ejteni?

RÓZSA. Uram! Én özvegy vagyok! Férjem Forray Gábor a hitetlenek elleni csatában elesett. Tanum rá a próféta.

PÉRO. (Jánoshoz.) Lehet-e hinni, hogy ily szép ajkak hazudni tudjanak? Hogy ezek az égből csillagostól lelopott szemek meg ne villanjanak, mikor a valótlanág megszületik alattuk? Szólj te próféta! Megpecsételi-e a te helybenhagyásod e hölgy állítását?

JÁNOS. (Suvaszhoz és Gyombárhoz.) Most megfogjátok tudni, hogy még egy harmadik sora is vagyok az ékes hazudásnak: az igazságot szépen körükkerülni. Oh hős királyi Péro. Én háromszor mondom «bizony, bizony, bizony!» És esküszöm reá, miszerint ez asszony férjének gyászos halálát nekem a nagy Aldabahót mondá.

PÉRO. Csak tudnám, hogy ki az az Aldabahót? Majd mingyárt megtudom én az igazat. (Rózsához.) Bocsáss meg, hogy eddig nem vettem el koszorúdat. De hát szeretném tudni, hogy lehet az, hogy te az ellenségtől megölt férjedet, a hős Forray Gábort nem gyászolod? Se violaszínű öltözettel, se könyező szemekkel, se halovány orczával és fátyolozott fővel nem gyászolod? Hanem ide jössz himes kantusokban, hajadban rezgő, repülő szírony, nyakadon drágaköves násfák, kezeden kösöntyűk, lábodon pillangós czipők! És orczád ragyog, szemeid égetnek. Így gyászolnak a magyar asszonyok?

RÓZSA. Tudd meg király, hogy böles törvényeink tilalmat vetettek a csatában elhunytak meggyászolására, hogy a nép ne rémüljön és gyávaság ne szállja meg lélkét, mikor egyszerre annyi özvegyasszonyt meglát, a kik violaszin köntösükkel világgá hirdetik, hogy fegyvereinket nagy veszteség érte. Titokban én férjemet jól megsirattam és ablakom tele van boldogasszony fűvével, rozmarinnal. De

én e gyászvirágokat nem hintetem a nárdusok és báronyok közé, mik diadalutadat beterítik. A meghalt férjnek képe a hold, mely csendes éjszakán kísért, s midőn feljön a nap, a nagyobb fény miatt homályba vész. E feljövő nap te vagy. Láthatom-e a holdat, a midőn te jössz elém? Dicsőséged elvakít, szédülök. Körülfogott az örvény, mely körüléd támad, a merre jársz. A ki e varázsörvénybe jutott, az hasztalan törekszik partra úszni. Annak ebben vagy veszni, vagy idvezülni kell. Áldozatod vagyok, lábaddal heverek (letérdel). Fölemelhetsz, vagy rám taposhatsz, tetszésed szerint.

RANKÓ. (Forrayhoz.) Remekül játsza az alakosdit.

FORRAY. Talán nagyon is remekül. Én kevesebbel is meg volnék elégedve.

JÁNOS. (Suvaszhoz.) Valyontén igazat hazudik ez most, vagy pedig csak a visszaját fordítja ki az igazságnak?

PÉRÓ. (Felemeli Rózsát térdepeléséből.) Hiszek neked. Szavad melege áthevit. Ez a levél jeggè fagyasztott. Te felolvasztottad e jeget. Im elfogadom az általad nyújtott koszorút. S hogy lássad, mennyire meg tudom azt becsülni, ketté szakítom azt. Egyik felét feltűzöm koronámra; a másik felét pedig a te homlokod boglaraira fűzöm. Legyen ez a mai nap kétszeres ünnep! Koronázásom és menyegzőm napja. Ugyanazon egy házfejedelem. a ki homlokom fölkené, kösse össze itt mingyárt kezeinket, ugyanazon baldachin alatt, mely idáig beárnyékol, itt az egész nép látára tartsuk meg ünnepélyes egybekelésünk.

RÓZSA. Uram. A te kívánságod nekem parancsolat, s parancsod teljesítése üdv és gyönyör.

PÉRÓ. (Magában.) Ha itt a férje a sokaság között, s ha annak a szívében magyar vér folyik, úgy erre csak előjön. S ha nem jön elő, akkor igazán halva van.

JÁNOS. Hohó! Ez az Isten katonája el akarja csizelni az orrom elől az én tulajdon menyasszonyomat! Ennek eleje állunk a gémmel! Apostolok! Siessünk összegyűjteni a többi apostolokat.

JÁNOS, SUVASZ, GYOMBÁR. (Balra sietve elmennek.)

PÉRÓ. (A leányokhoz.) Nyoszolyók! adjátok menyasszonyomra a nászpalástot.

PANNA, SÁRI. (A nászpalástot Rózsa fejére teszik, mely őt talpig betakarja.)

FORRAY. De ezer millióm tatár! Ez már sok a játékból: Én közé vágok.

RÁNKÓ. (Megkapja Forray kezét.) Légy Istennel! Ha elárulod magad, mindent felfordítasz.

JOLÁN. (Forrayt átöleli.) Az égre kérlek bátyám! ne heveskedjél! Mindnyájunkat el fogsz veszíteni!

PÉRÓ. (Vizsgáló figyelemmel nézi a Forrayt körülvevő csoportot; Rózsához fordul.) Hát ott a sokaság között ki legyen ama bozontos szakállú alak, a ki tüzes nyilakat szór a két szeméből felém és te feléd? Kezeivel a kardja markolatához kapkod, s a fejét daczosan felhányja. Nem ismered, ki az?

RÓZSA. Az ott? Az a süvem, megboldogult férjemnek a bátyja, Forray Ferencz.

PÉRÓ. Az a süved? És az a fiatal hölgy, a ki őt gyöngéden ölelgeti.

RÓZSA. Az meg Jolánka öcsémasszony.

PÉRÓ. Úgy? öcsédasszony? Úgy látszik, hogy a süved és öcsédasszonyod szeretik egymást. Szép pár lesz belőlük. Csináljunk kettős menyegzőt e napon. Velünk együtt ők is legyenek a pap által megáldva.

RÓZSA. Ahogy kívánod, én tram.

FORRAY. (Ránkóhoz.) De a mennybéli Jehovára! Ily kettős menyegzőben én nem tánczoló! Engem még a hugommal akar összeadni az a bolond!

RÁNKÓ. Legyen eszed! Engedj most mindent megtörténni. Majd segít rajta a szent smedrium.

FORRAY. De köszönöm a smedriumot, ha a feleségemet más elveszi! Nekem a kardom kiguvad a hüvelyéből.

RÁNKÓ. (Visszatartja.) Megmondtam előre, hogy a ki e játékban a lárváját elejti, a fejét is elvesztette vele.

FORRAY. Én már úgy sem tudom, hol a fejem. Csak azt tudom, hogy embert fogok ma enni.

PÉRÓ. (Rózsához.) Nos, hát nem szólítod őket ide?

RÓZSA. (Forrayhoz.) Ferencz bátya! Jolán öcs! Jőjjetek! A király hivat.

RÁNKÓ, JOLÁN. (Forrayt unszolva előre viszik.)

RÓZSA. (Közelebb jő Forrayhoz.) Nem bízik hozzám kegyelmed?

FORRAY. Csordultig telt a serleg. Inkább feldöntöm, mint hogy kiigyam.

RÓZSA. Uram. Te szerzed ezt a játékot. Most már legyen hideg véred elnézni, hogy mi lesz a vége. (Visszalép Péróhoz.)

PÉRÓ. (Rózsza kezét fogva az emelvényen álló protopópa elé megy.) Kezdődjék a szertartás. Zengjétek a zsolozsmát. (Kardal.)

«Ez a pohár bujdosik
Éljen a barátság.
Kézről-kézre adassék
Éljen a barátság.
Éljen, éljen, éljen a
Éljen, éljen, éljen a
Éljen a barátság.

1-SŐ, 2-IK KURUCZ. (Vánkosokat tesz Péro és Rózsa elé.)

PÉRO, RÓZSA. (Letérdelpelnek az eléjük tett vánkosokra.)

FORRAY. Már letérdeltek a pap elé!

RÁNKÓ. Maradj hát veszteg!

1-SŐ, 2-IK KURUCZ. (Egy vég selyemmel letakarja a térdelő párt.)

FORRAY. Már letakarták őket a vég selyemmel.

PROTOPÓPA. (Övszalagját Péro és Rózsa kezei körül csavarja.)

FORRAY. Már összekötötte kezeiket az övével.

RÁNKÓ. Ejh, de nyughatatlan publikum vagy!

Elébbiek, János, Suvász, Gyombár. 3. 4. 5. 6-ik apostol.

JÁNOS ÉS A HAT APOSTOL. (Ünnepélyes menetben a térdelő párhoz járulnak.)

JÁNOS. Állj fel király! Még most ne térdepelj. A koronázási ünnepély még nincsen befejezve.

PÉRO. Mi van még hátra?

JÁNOS. A fejedelemmé fölemeltetés. Ősi szokás szerint, miként a Hetu-Mogerek, mikor betódulának a hazába, a hét vezérek Árpádot vállaikra emelik s úgy kiáltják ki fejedelmüknek. Mert legszilárdabb trónus a honfiak válla egy királynak.

PÉRO. Az már «igaz».

JÁNOS. «Igaz?» Akkor visszanyelem.

PÉRO. No hát emeljetek fel a vállaitokra gyorsan! s aztán hadd folytassam az esküvői czeremóniát.

JÁNOS. (Félre.) Csak egyszer a vállainkon lehess, akkor tudod meg, hogy mi az a gyorsaság.

3-IK, 4-IK APOSTOL. (Pérot vállára emeli.)

JÁNOS. Aztán pedig mi a hét vezérek ősi szokása szerint megkötjük a szert a vállainkra emelt fejedelemmel. S ennek az áldomására kezeinket meghasogatva, vérünket egy közös serlegbe csorgatjuk.

PÉRO. No hát csak vágjatok magatokon eret gyorsan, én azt sem bánom, ha ez az ősi szokás.

JÁNOS. És most terítsétek a szüreiteket és gubáitokat a triumfáló fejedelem elé s hozsánnát kiáltva, hordjátok őt körül a piacon.

PÉRÓ. (Rózsához.) Szerelmes szép mátkám, itt várj reám. Azonnal visszatérek. (Két apostol vállán el.)

1-SŐ, 2-IK APOSTOL. (Pérót emelve jobbra el.)

3-IK, 4-IK APOSTOL. (Pérót kisérve el jobbra.)

JÁNOS. (Magában.) Majd visszatérsz te, mikor a tyukok elülnek. (Suvaszhoz és Gyombárhoz.) És ha körülhordtátok a Pérót a piacon, hordozzátok végig a városon s ha a városon keresztül-kasul megjártattátok, vigyétek ki a sátorok alatt táborozó néphez, ott is meghordozzátok. Az ördög titeket elvigyen, ha elébb visszahozzátok, mint a mikor a csillag feljön az égre.

PROTOPÓPA. Hát én mit miveljek addig e helyen?

JÁNOS. Te! Bálnak és Béliálnak papja, csak állj helyedben s pörgesd az olvasódat. Majd ha visszatérünk, téged is felmagasztalunk, hogy egyenesen a mennyországba jutsz.

PROTOPÓPA. Isten őrizz attól. Ahhoz még fiatal vagyok. (Elszalad.)

JÁNOS. És most ordíts kapu, kiáltás város! Hozsánna a királynak! Dicsekédjél Péró király! Te többre vitted, mind a názáretbeli nagy király, mert ez csak egy számaron lovagolt Jeruzsálembé; de te kettőn. (Péró után nagy áldások között ellépked.)

LÁBAFÁJ. (Rendbeállítja a legióját.) Adjuk meg a módját mi is. Zengjenek a kürtök:

(Dal, zene: Rád-e, rád-e, rád-e, rád.)

(Harangszó, ágyúlövések.)

RÓZSA. (Forrayhoz.) Hát jól rendezém a játékot, uram?

FORRAY. Mester a neved, asszony!

RÁNKÓ. Már most sietve térjünk mindannyian a várba, a játékot ott végezzük.

FORRAY. (Híveihez.) Jőjjetek velünk a várba, ott vár ránk a munka. Ha Péró és két társa visszatér, azokat bocsássátok be a várba. A próféta is feljöhet. De csak magában.

(Künn nagy diadalzaj.)

(Függöny legördül.)

HARMADIK FELVONÁS.

Boltozatos terem az aradi várban. háttérben nagy csúcsíves ablak, melyen át szabad tájék látszik, balrul embermagasságú széles úgyn-lőrés, jobbrul tömör oszlop által megkezdett fülke.

I. JELENÉS.

Forray, Rózsa, Ránkó, Agrippa, Perikles, Bakos.

BAKOS. (Jő balról.) Nagy jó uraim, jelentést hozok a városból. Keveredik a világ. A ráczok és a kuruczok mindenütt hajban vannak.

FORRAY. Majd nemsokára fegyverre is kerül közöttük a sor. Ti most, hű polgárok, otthon, a városban öröködjetek. Mészárosok, vargák, tímárek és kovácsok gyűljenek a czéh-házaknál össze; hogy ha egyes martalócz-csapat dülást, fosztogatást kezdene, egy csoportban üthessenek le rájuk. S ha egyszer mind a két fegyveres had kivonul a városból: akkor zárjátok be a kapukat s mindenik czéh foglalja el a maga tornyát.

BAKOS. Megfogadom a parancsot, ámbar nem értem. Hogy a fegyveres csapatok mind ki fognak menni a városból, a nélkül, hogy kergetné őket valaki. Ez nekem görögül van.

FORRAY. Majd megérted, most csak hajtsd végre, a mit mondtam.

BAKOS. Úgy látom, uram, hogy te vagy az igazi próféta. Te tudod, hová megy. Én követlek. (El.)

FORRAY. Derék polgárok! Náluk nélkül nem sikerült volna a stratagema.

RÁNKÓ. A számítás úgy ütött ki, a hogy tervezve volt. Mikor az országot egyszerre két felől két belső ellenség támadja meg s a kormánynak nincs semmi serege, a mit szembeállítson velük, akkor a két ellenséget egymásra zudítani, hogy mint két megbódult kos, egymáshoz csapja a fejét.

FORRAY. Lehetett rá építeni. Két lázadó tábor, melynek különböző a nyelve, szokásai, viselete. Az egyik vakbuzgó és rajongó, a másik Istent és papot tagadó; vezéreik

közül az egyik császárnak álmodja magát, a másik prófétának.

RÁNKÓ. És mind a kettő egyformán örült szerelmes.

FORRAY. Azt már nem is bánnám, ha nem volnának olyan nagyon.

RÁNKÓ. Lásd, bajtárs, az épen olyan, mint mikor egy erdő meggyullad. Azt vízzel sem lehet eloltani. Hanem úgy oltják, hogy a tűzzel szemben meggyújtják a pagonyt s mikor a két tűz összeér: egyik tűz a másikat eloltja.

FORRAY. Bánná a szösz, csak ne az én pagonyom volna az.

RÁNKÓ. Nem bizol a feleségedben.

FORRAY. Olyan híven tudta a szerelmemt játszani azzal a tüzesszemű rácz leventével. Nekem soh' sem mondott olyan édes szavakat.

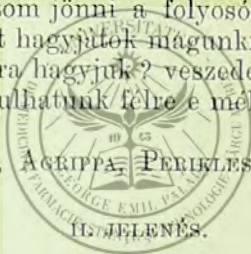
RÁNKÓ. Barátom, a férjnek nem «mondja» a nő a szerelmet, hanem cselekszi.

RÓZSI. Pérót látom jönni a folyosón két hadnagyával. Kérlek urak, most hagyjátok magunkra.

FORRAY. Magukra hagyjuk? veszedelmes dolog!

RÁNKÓ. Ide vonulhatunk felre e mély fülkébe: elférünk mind a négyen.

FORRAY, RÁNKÓ, AGRIPPA, PÉRIKLES. (A fülkébe félrevonulnak.)

Rózsa, Péró.

PÉRÓ. (Fáradtan jö balról.) Pfü! Disznó terem a káposztában! Alig állok a lábomon. Az öregapám sem látott ilyen lovaglást — emberháton! reggeltől estig. Átkozott buta ősi szokás! Ha az egyik kettő kifáradt, a másik pár vett a vállára.

RÓZSA. (Előrejön.) Uram, királyom, völegényem! Te engem szép pironkodásba vittél. Várhattam, vártam is reád a piacon. Ott hagytál az egész népség előtt szégyenszemre, magamban. Kirántottad a kezedet a kezemből s ott feledtél az esketési paláستtal leborítva.

PÉRÓ. Azt hittem, mingyárt visszajöhettek. De az a pogányoktól szakadt ősi szokás azt hozta magával, hogy elébb a piacon körülhordjanak, azután a városon keresztül-hosszában meghurezoljanak, minden utcza szegletén megáldjon a próféta, s aztán valami bolond zsolozsmát elvirgináljanak.

RÓZSA. S én ez alatt csak álltam ott a bámuló nép előtt a pappal szemben, a kinek a szájában félbeszakadt az áldás. Az sem tudta, hogy melyik litániához kezdjen, a mivel a szünetet kitöltse. Te csak nem jöttél vissza.

PÉRÓ. A barmoknak nem volt elég, hogy végig lovagoltattak a hátukon városhosszat, akkor meg kivivének a káposztáskertek közé, hol a kuruczság táboroz s azoknak is fogadnom kellett a keserves hódolatát.

RÓZSA. Én eleinte csak pirultam, majd végre sírni kezdtem. Az asszonyok, leányok elébb fennhangon sajnálkoztak rajtam; később nevettek és gúnyolni kezdtek. Nekem igazán sok keserű könyeket okoztál. (Sírást tett.)

PÉRÓ. (Kérleli.) Bocsáss meg, ragyogó rubintom nem jöhettem. Az átkozott nagy tisztelet megkivánta, hogy még azután egy dombra is fellovagoljak, vállakat nyergelve és ott megtegyem a világ négy sarka felé az ősi hagyomány követelte négy kardvágásokat.

RÓZSA. Utoljára a nép elvándorolt, hazavegyegett. Magam maradtam ott a pappal. Majd a pap is megéhezett. Azt mondta, hogy még ma semmit sem evett: a szertartást éhomra kell végezni a szent atyának. A pap morgott, a gyomra korgott, utoljára az is ott hagyott a faképnél. Én aztán szépen felmenyasszonykoszorúzva, felnászpálástolva hová lehettem? Hova mehettem, hogy ott az összegyűlt komák, örömanyak, nyoszolyók, nászasszonyok hatótájától ne fogadtassam? Ide menekülék a várba.

PÉRÓ. Átkozott buta ősi szokás! Hát tehetek én róla, ha úgy szokás? Hogy a magyarok így hordozzák körül koronázás után a fejedelmüket.

RÓZSA. Tehetted volna, hogy ne higgy el minden bolondot, a mit mondanak.

PÉRÓ. Hiszen tettem is. Még lovat is akartak áldozni a tiszteletemre; de már arra megmondtam, hogy abbul nem eszem.

RÓZSA. «Felülnöd» sem kellett volna. Nem szokás már az ilyen vállonhordozás mai napság. Nyolczszáz esztendő előtt történt meg egyszer Árpád fejedelemmel, azóta soha.

PÉRÓ. De ha a próféta mondta, hogy így kell lenni.

RÓZSA. Ühm! Olyan próféta ez csak, mint a ki a szapant megette sajt helyett.

PÉRÓ. Hiszen csodákat képes tenni! Lám egy átokmondására még a nap is elsötétült.

RÓZSA. Jajh! Dicső hős Deli Markó! Látszik, hogy há-

romszáz esztendeig aludtál a barlangokban hármas zár alatt. Hisz az nem volt semmi csodatevés. Nézd, itt a kalendárium (mutatja a könyvet). Ebben az asztronomus, ki az égbe kukucskáló csövén keresztül a planétákat nézi, előre megírja veres betűkkel, hogy mára teljes napfogyatkozás áll. Mért nem tartasz kalendáriumot? Akkor te is tehetnél ily csodát.

PÉRÓ. (Indulatosan.) Hát ez csak népbolondítás volt? S még magamat is letérdepelni kényszerített vele. De hát hogy mert bolondot üzni velem a paraszt?

RÓZSA. Azért hogy engedelmessé tegyen.

PÉRÓ. De hát miért hordoztatott tüskön-bokron keresztül az apostolai vállán?

RÓZSA. Csupán azért, hogy tölem elszakitson, hogy esküvönket megakadályozza.

PÉRÓ. (Elbámulva.) De hát mi haszna a prófétának ebből?

RÓZSA. Óh te hős Deli Markó! Ha a tündérlovad is olyan nehezen tudna ugrani egyik hegyről a másikra, mint a hogy az elméd tud ugrani! Hát nem tudod magadtól kitalálni, miért szokott egy férfi lánczot húzni az úton keresztül, mikor a vőlegény szekere jön, a melyen mátkáját viszi haza?

PÉRÓ. (Felindúlva.) Tűz és villám! Csak nem szerelmes tán beléd a próféta?

RÓZSA. S miért ne lehetne az? Van példa rá.

PÉRÓ. Hisz annak már felesége van.

RÓZSA. Épen azért költé az új vallást, élén a nagy Aldabahóttal, hogy bevett szokássá tegye a két feleség tartás szentségét.

PÉRÓ. Ha az való lenne!

RÓZSA. Ha szavaimnak nem hiszel, higgy ez írásnak. Ismered Vértesi János irását.

PÉRÓ. Igen. Gyakran váltottunk levelet.

RÓZSA. No hát olvasd el ezt. (Átadja Pérónak János levelét.)

PÉRÓ. (Növekedő indulattal olvas.) «Én, János próféta, ex stirpe Vértesi, megkérek téged, Rózsa, vidua Forray, feleségül. Fogadom, hogy szeretni foglak s mindenkit, a kit utamban találok, s ki téged tölem el akar venni, tűzzel vassal elpusztítok.» (Elmered.)

RÓZSA. Most már érted úgy-e, hogy mért kellett ma naphosszant vállon hurezoltatnod? Nem megtisztelés volt az neked, hanem felesűfolás.

PÉRÓ. Hisz ez gyalázatos nagy árulás! S még azzal

fenyeget, hogy engem tűzzel, vassal el fog pusztítani! No hát majd adok én neked tüzet, vasat. (Társaihoz.) Harám-basák! Rögtön rohanjatok. Fuvassátok meg a kürtöket, szedjétek össze a szerezsánokat, üssétek meg a kuruczok táborát s verjétek őket szélyel, mint a pozdorját.

JÓCZA. Nagy készséggel teszszük parancsodat. (El.)

MILKÓ. Ne félj. Tiszta munkát csinálunk. (El.)

III. JELENÉS.

PÉRÓ, RÓZSA, majd Forray, majd Ránkó, Perikles, Agrippa.

PÉRÓ. (Rózsa kezét megfogva gyöngéden.) Tehát igaz, hogy engemet szeretsz?

RÓZSA. Olyan igaz, mint az, hogy te király vagy.

PÉRÓ. És hogy szerelmed irántam örök?

RÓZSA. Olyan örök, mint a te dicsőséged.

PÉRÓ. RÓZSA. (Halkan suttognak perczekig.)

PÉRÓ. Velem jösz-e a világ végeig?

RÓZSA. A míg a világ végét el nem éred.

PÉRÓ. Szíveinket kicseréljük.

RÓZSA. Csak ásó, kapát választ el egymástól.

FORRAY. (Hallgatózik, tárelmetlen, hogy nem hall semmit. Előrohan a falkéből.) Micsoda nagy zajt hallok itten?

RÓZSA. (Nevetve.) Uram! Itt semmi zaj sincs.

FORRAY. Mintha kardesattogást hallottam volna.

RÓZSA. (Tréfisan.) Biztosítlak uram, hogy nem volt semmi-féle «csattogás».

PÉRÓ. Lehet, hogy a vár alatt hallottad azt.

RÁNKÓ. (Előjön.) De én is hallék némi csattogást.

RÓZSA. Hogy hallanál te vitéz kapitány? Hiszen süket vagy.

RÁNKÓ. De kétféle csattanást mégis meghallok. Az egyik a csóknak a czuppanása, a másik meg ha a palaczból kihúzzák a dugót.

PERIKLES. (Bejön.) Igen! Fegyverzaj hallik odakünn.

AGRIPPA. S különféle nem vidám kiabálás.

PÉRÓ. Nohát megmondom a valót. Én nekem terhemre van a próféta csürhe népe. Hadviselésre alkalmatlan, fegyverforgatáshoz nem értő. Aztán czivakodó, követelő, engedetlen. Hadjáratomban csak terhemre volna. Parancsot adtam a hadnagyaimnak, hogy kergessék haza őket. Kaszáljanak szénát; ott vitézkedjenek.

RÁNKÓ. No azt egészen okosan tevéd. Nem is volt az

hozzád méltó szövetség. Ez majd enyhítő körülményül fog neked betudatni, Péro, ha egyszer kivégeznek. A kerékbetörést nem a lábadnál, hanem a fejednél fogják kezdeni — gráciából.

PÉRO. Bizony bolond voltál te teljes életedben, Ránkó; az is maradsz.

RÁNKÓ. Hát jobb szereted a karóbahuzatást? Gusztus dolga. Én nem választanám.

IV. JELENÉS.

Elébbiek, Lábfáj.

LÁBAFÁJ. (Ijedten rohan be balról.) Nagyságos, méltóságos, mindenféle micsodaságos uraim! Kiesett a világ feneke. Kiütött a ribillióban a ribillió. A rácz üti a kuruczot, a kurucz üti a ráczot. Én istenkém! Mi lesz belőlünk, ha már a lázadók is fellázadnak! Kiben lehet bízni, ha már a tolvajokban sem lehet? Az egyik utczán a rácz kergeti a kuruczot, a másikon a kurucz kergeti a ráczot. Oh ti Bölcs Salamonok, ti David proféták! most adjatok nekem tanácsot, hogy a két ellenség közül melyiknek adjam meg magam? (Rózsához.) Oh te okos asszony, te bölcsesség tárháza, most nyisd fel a te arany szájadat és mondd meg a hű fürmenderednek, a két ellenség közül melyiknek kapituláljak?

RÓZSA. A melyik közel eri kendet, fürmender úr.

LÁBAFÁJ. De én szeretném, ha egyik se érne közel. El is szaladnék, de ma annyit masiroztam a hazáért, a vallásért, meg a város becsületéért, hogy fáj bele a lábam. Kegyelmes uraim; nem lehetne engemet itt becsukatni valami jó mély börtönbe, vasra verve? Szívesen vallanék magamra valami bűnt.

RÁNKÓ. No csak legyen nyugodt, fürmender úr. Itt biztos helyen van. A várba nem tör be semmi ellenség.

LÁBAFÁJ. De hátha cselled beveszi? Csak legalább vagy egy huszonötfontos kis vasat tessék a lábamra veretni; hogy lássák, ha betörnek, hogy árestáns vagyok.

RÁNKÓ. Bújjon kend oda hát az ágyúfülkébe, aztán dugja ki a fejét a lőrésen. Ha az biztos helyen van, a többi tagjaival ne törődjék.

LÁBAFÁJ. Már akképen teszek. (Bevonul az ágyúfülkébe.)

V. JELENÉS.

Előbbiek, Jócza. Milkó. Később János.

JÓCZA. Ezredeskapitány! A mit reánk biztál, végrehajtottuk.

PÉRO. Micsoda czimezés ez? Nem tudod, hogy király vagyok?

JÓCZA. Rájár a nyelvem.

MILKÓ. Katonáink kergetik a kuruczot, a hogy kívántad, Péro.

PÉRO. «Péro, Péro?» Ha már így szólítasz, tedd hozzá «második», mivelhogy egy Péter király már volt ez országban.

MILKÓ. Vigyázz, hogy úgy ne járj, mint az első.

PÉRO. (Rózsához.) Lásd, boszút álltam a rajtad elkövetett megszegyenítésért. S ha újra virrad a nap, a legelső harangszó a mi menyezőnkre hívja össze a népet.

RÓZSA. Csak aztán el ne maradj a menyezőről megint.

JÁNOS. (Beront balról.) Hol van II-ik Péter király?

PÉRO. Előtted állok, országnagyjaimtól körülvéve. Miért jössz, nagy proféta?

JÁNOS. Jövök számon kérni tőled a csúf árulást, a mit harambasáid elkövetnek. Orozva megrohanták fegyverrel békében és ünnepi dáridóban tanyázó népemet és szerteszét kergetik. Miért történik ez?

PÉRO. Hiszen proféta vagy, ki mindent előre tud jósolni. Hát ezt nem tudod?

JÁNOS. Dehogy nem tudom. Átkot bocsáték Izraelre, mert zúgolódott az ő Messiása ellen. Megmondtam, hogy tüzesőt bocsátok a fejére. De most azt kérdem, hogy ki bizta rád, hogy te légy ez a tüzeső?

PÉRO. Találd ki, ha proféta vagy.

JÁNOS. De én nemcsak proféta vagyok, hanem hadvezér is. Szemedbe mondom, hogy áruló vagy; ki szövetséges társaidat alattomban megtámadod.

PÉRO. S még te vetsz nekem árulást a szememre? Te, a ki ellenem pártot ütél.

JÁNOS. Ki meri ellenem ily vádra nyitni száját?

PÉRO. Magam. Nem rémitéd-e el a népemet, midőn koronázásom ünnepélyét félbeszakítád az átkozódásoddal: hogy sötétüljön el a nap!

JÁNOS. Hát nem sötétült el a nap?

PÉRÓ. De benne volt a kalendáriumban. Az asztronómus csinálta ki így. Te tudtad azt jól, s a népet elbolondítád.

JÁNOS. Nos. És nem esik jól a népnek, hogy elbolondítják?

PÉRÓ. De az nem volt neked elég. Még engem is meggyaláztál. Kényszerítél, hogy térdeljek előtted: koronás fővel egy paraszt előtt.

JÁNOS. Nos? Hát nem térdelt-e Dávid király koronás fővel Sámuel próféta előtt, s nem volt-e Sámuel próféta is paraszt?

PÉRÓ. És áldásodat kellett fogadnom lehajlott fővel.

JÁNOS. Nos? És nem esett jól az áldás?

PÉRÓ. S azalatt otthagytam a saját protopópámat állni.

JÁNOS. Nos? És nem esett jól a protopópának, hogy pihent?

PÉRÓ. Tetézted az árulásodat azzal, hogy a midón szerelmes mátkámmal együtt a szentelt vánkosokon térdepeltünk, odajöttél, kiragadtál bennünket egymás kezéből s aztán naphosszant hurezoltattál alá s fel ordító Siserahad között.

JÁNOS. Nos? S nem voltál megelégedve a dicsőséggel?

PÉRÓ. De torkig laktam a csalódással. Mind azt meg szégyenítésül tetted velem. Mi volt rá az okod?

JÁNOS. Mit tudom én?

PÉRÓ. Próféta vagy, mégsem tudod; én nem vagyok próféta, mégis tudom. Azért, mert bűnös indulatot táplálsz szivedben az én választottam iránt.

JÁNOS. A nagy Aldabahóra!

PÉRÓ. Most már tudom, ki az Aldabahót? . . . Az a hazugság angyala. De most ennek a hasított körmű angyalnak majd mindjárt a sárkányfarkára hágok. Tagadhatod, hogy ez a te irásod? (Felmutatja Jánosnak a saját levelét.)

JÁNOS. (Meghököl, mutatóujját az orrára teszi.) Első parancsolat, a mit Mózesnek a tizparancsolat elé kellett volna tenni: «írást ne adj magadról!» — No hát, a mit el nem lehet tagadni, az igaz. Elismerem, hogy ez az én irásom.

PÉRÓ. Akkor elismered, hogy áruló vagy.

JÁNOS. Kit árultam el?

PÉRÓ. Engemet.

JÁNOS. Hát mi dolgod neked azzal a hölgygyel, a kinek én azt az írást adtam?

PÉRÓ. Az, hogy szeretem.

JÁNOS. Azt mindenki mondhatja. Mondja is, a ki csak valaha abba a tüzes két szemébe nézett a szép asszonynak.

PÉRÓ. De ő is szeret engem.

JÁNOS. Mi bizonyosságod van rá, hogy szeret?

PÉRÓ. Ő nekem egy koronát adott.

JÁNOS. Atyámfia! Koronát az asszonyok a férjeiknek csak a férjhezmenés után szoktak adni s azt nem szeretetből teszik.

PÉRÓ. Kezet is adott s velem együtt letérdelt a pap elé az esküvőhöz.

JÁNOS. Mert tudta jól, hogy azt én majd megakadályozom. Összebeszéltünk erre. (Rózsához.) Nem igaz-e az, Szulamith leánya?

RÓZSA. Úgy van. Igaz.

PÉRÓ. (Elámul.) «Úgy van!» «Igaz!» Most már igazán elvesztem az eszem.

JÁNOS. De hát már most mondd meg, kaptál e drága szépségtől vajmi tettel bizonyított tanujelét irántad való forró szerelmének?

PÉRÓ. Azt nem állíthatom. Hát te?

JÁNOS. Én mondhatom, hogy kaptam.

FORRAY. (Haraggal Rózsához.) Mit mond ez az ember?

RÓZSA. Igazat mond.

FORRAY. Tettel bebizonyított tanujelét a szerelemnek!

RÓZSA. Utasításod szerint cselekedtem.

FORRAY. (Kikelve.) De tagadom, hogy ez utasításba lett volna adva.

RÓZSA. Mindent a haza és közjó érdekében.

FORRAY. Ez nem volt beleértve! Tűz és pokol! Ha ez való, megölöm ezt az asszonyt!

RÁNKÓ, AGRIPPA. (Megragadják Forra, kezét)

RÁNKÓ. Tűrtöztesd magad, viczispán. Ezzel a te tüzeddel felrobbantod a tűzagnát alattunk.

PÉRÓ. S mi volt az, a mit e hölgy szerelmének tetteges tanujelül adott volna neked?

JÁNOS. Hát — azt úgy szóval elmondani átallom annyi ember előtt.

FORRAY. Ördög mennykő! Átallja elmondani.

JÁNOS. Hanem jellel mutathatom.

PÉRÓ. No hát mutasd.

JÁNOS. (Mutatja a kezével a jobbról balról kapott pofont.)

PÉRÓ. Egy pofonlegyintés?

JÁNOS. Nem egy! Kettő. De négygyel is fölért. Hatalmas, csattanós.

MIND. (Nevetnek Forrayt kivéve.)

FORRAY. Ejh! Még a vér is meghült bennem!

RÓZSA. (Forrayhoz.) No hát meg fogsz-e ölni?

FORRAY. Szeretnék többet tenni: «megölelni».

PÉRO. Ezt a vitát kettőnk között a nyelv nem oldja meg. Döntsön a kard közöttünk: kié legyen a szép Szulamith szerelme. (Kardot húz.)

JÁNOS. Lelkemből beszélsz. (Kardot ránt.) Én is a mondó valék. Nekem is van egy másik nyelvem, a mivel beszélek. S mondhatom, hogy ez a másik nem szokott hazudni soha.

PÉRO. Majd én nyitok rajtad egy száját, a min a lelked igazán kiadd.

JÁNOS. Csak jöjj! Sok ilyen vitéz leventét lefektetett már az én vitéz karom.

PÉRO, JÁNOS. (Vívásra készen keresztbe állanak a színpadon.)

FORRAY. (Kihúzza kardját.)

PÉRO. Együttal vállasom és zászlóm becsületéért is megvívok veled.

JÁNOS. Én is leszámolok veled az én zászlómon ejtett gyalázatért!

FORRAY. (A két vívni készülő közé lép.) Megálljatok, urak! Egy harmadik is van itt, a kinek a kardja közbeszól. Ennek a vitatott szép hölgynek férje van. Az én vagyok, Forray Gábor viczispán és dandárezredes. Én mind a kettőtökkel megvívok. Nekem is van még — az asszonyon kívül — egy nagy leszámolásom veletek. Országom czimeréért és királyoméért harczolok meg.

PÉRO. (Jánoshoz). Hát ez itt «Forray Gábor», a viczispán, ez itt a «férj». A szép nő mindkettőnkkel csak csalfa játékot üzött! No hát legyen e játéknak vége az, hogy a szép tündér szeme előtt a csüffá tett két imádó a férjet darabokra aprítja.

PÉRO, JÁNOS. (Forray ellen fordulnak.)

RÁNKÓ. (Kardot húzva, előlép.) Lassan urak! Még mink is itt vagyunk. Én nem vagyok süket, hol a kard beszél.

AGRIPPA. (Kardot húz, előlép.) S én nem vagyok vak, ha ellenséget látok.

PERIKLES. (Mankóját elveti, kardot húz, rendes léptekkel előjön.) S én nem vagyok sánta, a hol útat kell törni.

PÉRO. Hisz ez kelepce! Minket törbe csaltak! — Se-

baj! Ők is négyen vannak, mi is négyen vagyunk. Hát vivjünk férfi férfi ellen. Állj mellém Vértesi! Leverjük őket! S aztán elfoglaljuk a várat.

RÓZSA. (A küzdeni készülők közé lép.) Nem, Péró! Te csak egyedül vagy. Hadnagy-társaid a király hűségére tértek.

JÓCZA, MILKÓ. (Egy kézzel Péró kezét ragadják meg, másik kézzel kardjaikat keresztbe fektetik előtte.)

JÓCZA. Úgy van, Péró. Az egész ráczság a király hűségére tért meg,

MILKÓ. Bizony Péró, te egymagad maradtál.

PÉRÓ. (Megrettenve.) Ez árulás! (Kardját átnyújtja Ránkónak.) Megmondta azt nekem a javasasszony: «férfi, a ki anyától született, nem győzhet le soha!» — Asszony volt, a ki el ejtett!

RÁNKÓ. (Átvesszi Péró kardját.) Most jön a fekete leves.

JÁNOS. De engem ugyan élve nem fognak el! (A hátsó nagy ablakhoz szalad.) Most segíts repülni nagy Aldabahót! (Kinyitja az ablakon.)

JÓCZA. (Utána fut.) Talpra esett és elmenekült!

RÓZSA. (Forrayhoz.) Most már megölhetsz, vagy megölelhetsz.

FORRAY. (Rózsát keblére öleli.) Még engem is legyőztél.

RÁNKÓ. És most hirdesse százegy ágyúlövés, hogy a veszályos kettős lázadás verontás nélkül lett legyőzve.

LÁBAFÁJ. (Rejtekeből előbuvik.) De mi lett volna ebből, ha mink nem vagyunk: «én», meg a hős aradi asszonyok?

MIND. Éljenek az aradi hősnők! (Nagy felvonulás. Az egész személyzet végig masirozik a színpadon zenével. Ágyúzás.)

(Függöny legördül.)

TARTALOM.

	Lap
A zsidó fiú	1
A szigetvári vértanúk	55
Könyves Kálmán.....	127
Dózsa György	171
Manlius Sinister	231
Dalma	277
A murányi hölgy	333
Az aradi hősnők	373

